

FOLKUNDERVISNINGSKOMMITTÉNS BETÄNKANDE I

FOLKSKOLESEMINARIERNA

BAND 3

BILAGOR

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1911

[082815 79]

HISTORIK

OCH

STATISTISKA UTREDNINGAR.

INNEHÅLL.

	Sid.
De svenska folkskoleseminariernas uppkomst och utveckling.	
Av <i>C. O. Arcadius</i>	1.
Källor	1.
I. Tiden före år 1842	2.
1. Det framträdande behovet av lärarbildningsanstalter	2.
2. Växelundervisningssällskapets normalskola	8.
3. Andra av skollärarkandidater besökta skolor	15.
4. Skolmästarseminariet i Lund	18.
5. Förberedelser för 1842 års stadga	23.
6. 1842 års stadga	34.
II. Tiden 1842—1865	35.
1. De äldsta seminarierna	35.
A. Organisation	35.
B. Läroplan och undervisningsmetoder	41.
C. Lärjungar	48.
2. Yrkanden om seminariernas reorganisation	53.
3. 1858 års kommitté och därav föranledda åtgärder	62.
4. 1861 års kungl. cirkulär	65.
5. Reglementet den 21 mars 1862	66.
6. Riksdagsbeslutet 1863 om seminariernas reducering, omorganisation och försättande på ordinarie stat	70.
7. Kungl. kungörelsen den 22 april 1864 och därav följande åtgärder	72.
III. Tiden 1865—1907	77.
1. Organisation	77.
Reglementet den 1 december 1865 och stadgan den 29 januari 1886	77.
2. Arbetsplan	84.
3. Reformyrkanden med avseende på seminarieundervisningen	98.
4. Lärare	106.
A. Lärarnas kompetens	106.
B. Lärarnas löner och arvoden	114.
C. Lönetur	119.
D. Bidrag av statsmedel för avlönande av vikarie	121.
E. Pensionsrätt	122.
F. Vikariers och extra lärares arvoden	127.

5. Lärjungar	Sid. 128.
A. Inträdsvillkor	128.
B. Elevantal och inträdesansökningar	132.
C. Elevernas härkomst och föregående sysselsättning	138.
D. Elevernas hemorter	141.
E. Elevernas ålder	142.
F. De inträdessökandes beredelse och intagningen av elever	146.
G. Elevernas intellektuella ståndpunkt	149.
H. Elevernas moraliska beskaffenhet	152.
I. Elevernas kroppsliga beskaffenhet	153.
6. Seminariernas lokaler	161.
7. Seminariernas kostnader	172.
IV. Tabellbilagor	173.

Statistiska utredningar angående folkskoleseminariernas elever under åren 1866—1910. Av *Clas Gustafsson* 187.

A. Text.

Inledning	189.
I. Inträdessökande vid folkskoleseminarierna (Tab. 1—5).	
Tabell 1. Antal inträdessökande vid varje folkskoleseminarium åren 1866—1910	201.
Tabell 2 och 3. Antal inträdessökande åren 1901—1910, fördelade efter hemorter	215.
Tabell 4. Antal i första klassen inträdessökande 1896—1910, fördelade efter ålder	225.
Tabell 5. Antal inträdessökande åren 1896—1910, fördelade efter antalen intagna och antalen vägrade inträde	229.
II. Intagna elever vid folkskoleseminarierna (Tab. 6—12).	
Tabell 6 och 7. Antal i olika klasser i folkskoleseminarierna intagna elever höstterminerna 1871—1910	233.
Tabell 8 och 9. Antal i folkskoleseminarierna under höstterminerna 1901—1910 intagna elever, fördelade efter föräldrarnes yrken och samhällsställning	239.
Tabell 10 och 11. De under åren 1901—1910 intagna elevernas föregående studier och examina samt föregående yrken och sysselsättningar	246.
Tabell 12. I första klassen åren 1896—1910 intagna elever, fördelade efter ålder	257.
III. Vid folkskoleseminarierna närvarande elever (Tab. 13—17).	
Tabell 13 och 14. Antal närvarande elever höstterminerna 1866—1910	261.
Tabell 15. Antal elever vid varje seminarium 1866—1910, fördelade efter klasser	269.
Tabell 16. Antal i olika klasser vart och ett av åren 1896—1900 vid seminarierna närvarande elever, fördelade efter ålder	272.
Tabell 17. Antal i olika klasser under tiden 1896—1910 vid varje särskilt seminarium närvarande elever, fördelade efter ålder	283.

IV. Från folkskoleseminarierna avgångna elever (Tab. 18—22).

Sid.

Tabell 18. Utan godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever	288.
Tabell 19. Antal från varje folkskoleseminarium åren 1866—1910 med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever	291.
Tabell 20 och 21. Från folkskoleseminarierna med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever 1866—1910, fördelade efter ålder	296.
Tabell 22. Medeltal betygsenheter pr elev i de olika examensämnen vid avgångsexamina vårterminerna 1887—1910	303.

B. Tabeller.

Tabell 1. Antal inträdessökande vid folkskoleseminarierna vid början av läsåren 18 $\frac{6}{7}$ ^o —19 $\frac{1}{1}$ ^o	308.
Tabell 2. Antal inträdessökande vid folkskoleseminarierna vid början av läsåren 19 $\frac{0}{2}$ ^o —19 $\frac{1}{1}$ ^o , fördelade efter hemorter	312.
Tabell 3. Antal inträdessökande vid varje särskilt seminarium vid början av läsåren 19 $\frac{0}{2}$ ^o —19 $\frac{1}{1}$ ^o , fördelade efter hemorter	340.
Tabell 4. Antal i första klassen vid de manliga och vid de kvinnliga folkskoleseminarierna inträdessökande vid början av läsåren 18 $\frac{9}{7}$ ^o —19 $\frac{1}{1}$ ^o , fördelade efter ålder	354.
Tabell 5. Antal inträdessökande vid folkskoleseminarierna vid början av läsåren 18 $\frac{9}{7}$ ^o —19 $\frac{1}{1}$ ^o , fördelade efter antalet intagna samt antalet vägrade inträde på grund av bristande kunskaper, bristande utrymme eller av annan anledning	356.
Tabell 6. Antal i olika klasser intagna elever vid de särskilda folkskoleseminarierna höstterminerna 1871—1910, fördelade efter år	364.
Tabell 7. Antal i olika klasser intagna elever vid de manliga och vid de kvinnliga folkskoleseminarierna höstterminerna 1871—1910, fördelade efter år	380.
Tabell 8. Antal under var och en av höstterminerna 1901—1910 vid folkskoleseminarierna intagna elever, fördelade efter föräldrarnas yrken och samhällsställning	386.
Tabell 9. Antal höstterminerna 1901—1910 vid varje särskilt folkskoleseminarium intagna elever, fördelade efter föräldrarnas yrken och samhällsställning	388.
Tabell 10. Antal vid folkskoleseminarierna under var och en av höstterminerna 1901—1910 intagna elever, fördelade efter elevernas föregående studier och examina samt föregående yrken och sysselsättningar	390.
Tabell 11. Antal vid varje särskilt folkskoleseminarium höstterminerna 1901—1910 intagna elever, fördelade efter elevernas föregående studier och examina samt föregående yrken och sysselsättningar	392.
Tabell 12. Antal i första klassen vid folkskoleseminarierna höstterminerna 1896—1910 intagna elever, fördelade efter ålder	394.
Tabell 13. Antal närvarande elever vid de manliga och vid de kvinnliga folkskoleseminarierna höstterminerna 1866—1910	396.
Tabell 14. Antal närvarande elever vid de särskilda folkskoleseminarierna höstterminerna 1866—1910	398.
Tabell 15. Antal närvarande elever vid de särskilda folkskoleseminarierna höstterminerna 1866—1910, fördelade för varje seminarium efter klasser	400.
Tabell 16. De i varje särskild klass vid samtliga folkskoleseminarier under var och en av höstterminerna 1896—1910 närvarande elevernas ålder	406.

	Sid.
Tabell 17. De i varje särskild klass vid varje särskilt folkskoleseminarium höstterminerna 1896—1910 närvarande elevernas ålder	414.
Tabell 18. Under eller vid slutet av läsåren 1897 ⁶ / ₇ —1900 ⁹ / ₁₀ utan godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare från folkskoleseminarierna avgångna elever	422.
Tabell 19. Antal från varje folkskoleseminarium vid slutet av läsåren 1898 ⁶ / ₈ —1901 ⁹ / ₁₀ med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever, fördelade efter seminarier	424.
Tabell 20. Antal från folkskoleseminariernas tredje årsklass vid slutet av läsåren 1898 ⁶ / ₈ —1899 ⁷ / ₉ med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever, fördelade efter ålder vid avgången	426.
Tabell 21. Antal från folkskoleseminariernas fjärde årsklass vid slutet av läsåren 1899 ⁷ / ₉ —1900 ⁹ / ₁₀ med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever, fördelade efter ålder vid avgången	428.
Tabell 22. Medeltal betygsenheter i de olika examensämnena vid avgångsexamina vårterminerna 1887—1910	432.

DE SVENSKA FOLKSKOLESEMINARIERNAS
UPPKOMST OCH UTVECKLING

AV

C. O. ARCADIUS.

Källor.

Registratur, statsrådsprotokoll o. s. v. med tillhörande handlingar i riksarkivet (R.A.). Särskilt registratur för »folkskolemål» finnes för åren 1858—1873.

Cirkulär och handlingar i k. ecklesiastikdepartementets byrå för ärenden angående folkundervisningen (Folkskolebyrån).

Riksdagshandlingar.

Svensk författningssamling.

Protokoll och handlingar i Sällskapet för svenska folkundervisningens befrämjande arkiv (F.U.).

Redovisning och berättelser vid allmänna års-sammankomster i Sällskapet för vexelundervisningens befrämjande, tryckta från och med år 1823 (V.U.).

Protokoll vid seminarierektorsmötena år 1870, 1875, 1877, 1881, 1885 och 1893, mångfaldigade i litografiskt övertryck.

Förhandlingar vid svenska seminarielärarmötena 1880 och 1884 (Uppsala 1884), 1887 (Göteborg 1887), 1891 (Uppsala 1891), 1895 (Skara 1895), 1900 (Linköping 1901), 1905 (Landskrona 1906).

F. B. von Schwerin, Skrifter i uppfostran och allmän kultur, Upsala 1805.

C. U. Broocman, Magasin för föräldrar och lärare. I. Stockholm 1810, II. Stockholm 1812 (Broocman).

Pedagogiska handlingar, utgivna av G. A. Silverstolpe, Stockholm 1813.

Tidskrift för folkskolelärare och folkskolebildningens vänner, utgiven av J. H. Ekendal, Örebro 1849, 1850.

Merkurius, Tidning för kyrkan, skolan och dess tjänstemän, Nyköping 1850—1851, Örebro 1851—1852.

Triaden, Nyköping 1852—1853, Norrköping 1853, Vadstena 1854—1856.

Svensk Folkskoletidning, Helsingborg 1852—1853.

Tidning för folkskolan, utgiven av Chr. L. Anjou och K. W. Kastman, Linköping 1865—1881.

Tidskrift för folkundervisningen, Stockholm 1882—1907.

Sveriges allmänna folkskollärareförenings årsskrifter.

A. Oldberg, Praktisk handbok i Pedagogik och methodik för Svenska folkundervisningen, Stockholm 1843 (Oldberg).

J. E. Rietz, Skånska skolväsendets historia, Lund 1848 (Rietz).

J. J. Holmberg, Grunddragen af svenska folkundervisningens historia, Stockholm 1853 (Holmberg).

P. Paulsson, Historik öfver folkundervisningen i Sverige, Stockholm 1866 (Paulsson).

Fridtjuv Berg, Huru folkskolestadgan tillkom, Stockholm 1892 (Berg).

C. O. Arcadius, Bilder ur svenska folkundervisningens historia, Stockholm 1897.

B. G. W. Westling, Huvuddragen av den svenska folkundervisningens historia, Stockholm 1900 (Westling).

I. Tiden före år 1842.

1. Det framträdande behovet av lärarbildningsanstalter.

Akademiska, företrädesvis prästerliga, studier såsom förutsättning för lärarverksamhet.

Den svenska folkundervisningen leder sin upprinnelse från två olika källor, dels från de skriv- och räkneskolor, vilka sedan äldre tid funnos i åtskilliga städer och från Gustav II Adolfs tid blevo regelbundna inrättningar antingen såsom självständiga anstalter eller såsom bihang till trivialskolorna, dels från kyrkans och hemmens strävanden för meddelande av kristendomskunskap och innanläsningsfärdighet åt ungdomen på landsbygden. De på ett färre antal ställen under 1600-talet av magnater inrättade skolorna på landsbygden buro väsentligen samma karaktär som stadsskolorna.

Lärarna i städernas räkneskolor och apologistklasser samt i landsbygdens magnatskolor hade erhållit samma utbildning som trivialskolornas och gymnasiernas lärare: de hade genomgått en lärdomsskola och idkat akademiska, företrädesvis prästerliga, studier. Om en sådan lärare antogs det, att när han förvärvat de nödiga kunskaperna i de ämnen, vari han skulle meddela undervisning, så hade lärarfärdigheten följt därmed av sig själv. Samma förutsättningar som lärare hade församlingsprästerna, vilka i främsta rummet voro pliktiga att sörja för den kyrkliga undervisningen. Även prästernas biträden på landsbygden för meddelande av

den barnundervisning, som icke kunde ske i hemmen, sökte man, så vitt möjligt var, att hämta från studerat folk. Icke blott i Skåne, där alltifrån reformationstiden lärjungar från översta klassen i städernas latinskolor använts såsom undervisare en dag i varje vecka för landsbygdens barn,¹⁾ utan även i landsförsamlingar i övre Sverige anställdes under 1600-talet ofta djäknar och studenter mest såsom tillfälliga men också, då sådana av fattigdom eller andra orsaker nödgats lämna studierna, sasom regelbundna barnalärare.²⁾

I de flesta fall nödgades man dock nöja sig med mindre väl utbildade personer såsom barnalärare på landsbygden. Klockarna, vilka i främsta rummet användes i denna egenskap, skulle visserligen vara »boklärd» enligt prästmötesbeslut och biskopscirkulär från förra hälften av 1600-talet samt enligt 1675 års prästerliga privilegier och 1686 års kyrkolag. Men garantien för deras och andra barnalärares kunskaper var endast den prövning, som kyrkoherdarna kunde låta dem undergå före deras antagande. Och deras utbildning för yrket var av den tarvligaste beskaffenhet. Den bestod i inlärandet av tillvägagångssättet vid undervisning, såsom man inlärde ett hantverk. Den som ville bliva lärare eller lärarinna, följde en äldre yrkesman och fick efter hans anvisning och under hans uppsikt taga itu med lärandets konst med abcboken och katekesen till verktyg. Handgreppen voro icke svårare, än att en företagsam person med ledning av sina ungdomsminnen kunde tillägna sig dem efter eget huvud utan att följa någon mästare.

Bristerna hos lärarna voro i ögonenfallande. Att de förefunnos såväl i kunskapsförrådet som i tekniken, är tydligt för oss, men för samtiden syntes det, än som om den ena bristen än som om den andra skulle vara orsaken till lärarverksamhetens misslyckande. Närmast till hands låg att antaga, att en grundlig och allsidig intellektuell bildning i förening med en god moralisk karaktär vore allt, som behövdes för en lärare, för att han skulle med framgång utöva sitt kall, därför att erfarenheten lärt känna så många utmärkta lärare, som icke hade andra förutsättningar för sin

*Barnalärare
utan studier.*

*Erfarenheten visar behovet av läro-
utbildning.*

¹⁾ Rietz, s. 120.

²⁾ Westling, s. 74, 75.

verksamhet. Men då erfarenheten å andra sidan ådagalade, att personer, som verkligen ägde dessa förutsättningar, likväl saknade de egenskaper, som gjorde dem användbara i lärarkallet, så uppstod tanken på en speciell utbildning för ändamålet.

Då det icke var tänkbart, att alla de personer, som behövdes för fyllande av lärarbehovet för folkundervisningen, skulle erhålla tillfälle att förvärva sig det nödiga kunskapsförrådet genom mångåriga studier i lärda skolor, så utvecklades denna tanke till planer å seminarier, i vilka såväl nödiga kunskaper som ändamålsenlig praktisk övning i lärarkonsten skulle meddelas blivande lärare.

Från de av August Herman Francke grundade pietistiska inrättningarna i Tyskland blev kännedomen om sådana anstalter förd över till Sverge, och bekantskapen med filantropinisternas åsikter och strävanden föranledde även hos oss yrkanden om en förbättrad lärarbildning. Särskilt har behovet av en sådan varit känt i Skåne, där särskilda barnalärare blevo anställda tidigare än i andra landsdelar.

Sedan regeringen i en på prästerskapets besvär den 10 augusti 1762 avgiven resolution förordnat, »att på de orter, varest församlingarnas vidsträckta belägenhet sådant fordrar och klockare icke kunna enligt kyrkolagen vederbörligen sköta undervisningen för socknens barn, församlingarna böra vara omtänkta att besörja barnalärare», fingo prästerna anledning att tänka icke blott på anställning av sådana lärare utan även på beredande av förutsättningar för deras lämplighet för sin verksamhet. Redan vid prästmötet år 1764 i Lund yrkade prosten M. D. Gülick i Kviinge på inrättning genom domkapitlets åtgärd av seminarier för bildande av klockare och skolmästare. Domkapitlet hänvisade emellertid till den nämnda kungliga resolutionen, i vilken det överlämnats till sockenstämmorna att fatta beslut om undervisningens ordnande och lärarnas anställning, vadan det förmenade, att församlingarna borde överenskomma med varandra om inrättning av seminarier.¹⁾ Att på den vägen inga åtgärder för sådant ändamål kunde komma till stånd, var tydligt, och klagomålen över underhålligheten av den på församlingarnas frivilliga åtgärder beroende barn-

¹⁾ Paulsson s. 166, 169.

undervisningen förnyades av prosten S. Schlüter i Borgeby vid det följande prästmötet i Lund år 1766 med sådan skärpa, att regeringen, till vilken han låtit klagomålen framkomma, då de ej beaktades av prästerskapet, fann sig föranlåten att år 1768 infordra utlåtanden av alla domkapitel och landshövdingeämbeten om skolväsendet på landsbygden. Fastän i de inkomna utlåtandena ganska allmänt beklagades saknaden av tillräckliga och lämpliga lärarkrafter och olika förslag framställdes för anskaffande av sådana, förekommo inga yrkanden om särskilda utbildningsanstalter för lärare. Vid riksdagen 1778—1779 framdrogs frågan åter av prästerskapet, som med ledning av domkapitlens förutnämnda utlåtanden framlade ett förslag om förpliktelse för folkrikare församlingar, där klockare eller särskilt anställda barnalärare icke förmådde ombesörja all barnundervisningen, att tillsätta roteskollärare för att undervisa i innanläsning och katekes. Enligt detta förslag skulle skollärarna, innan de anställdes, provas av församlingens pastor samt »underrättas om stavningsättet, då det behöves» och »om rätta undervisningsmetoden». Som bekant, ledde varken regeringens åtgärder 1768 eller prästerskapets förslag 1778 till någon påföljd.¹⁾ Yrkandet om inrättning av seminarier förnyades emellertid år 1793 av den ovannämnde prosten Schlüter, och i början av 1800-talet framkommo flera sådana förslag i de utlåtanden, som inkommo till och avgåvos av det år 1801 för ledningen av uppfostringsverket inrättade kanslersgillet.

Anmärkningsvärt är särskilt det uppslag till lärarseminarier vid universiteten, som var å bane i sammanhang med de pedagogiska föreläsningar, som tagit sin början 1802. Visserligen syftade de tillämnade inrättningarna närmast till läroverkens, stadsskolornas och heminformatiöns tjänst, men om de kommit till stånd, skulle otvivelaktigt många blivande präster genomgått dem och folkundervisningen fått röna ett fördelaktigt inflytande därav. I skrivelse till konungen den 9 mars 1803²⁾ anmäler kanslersgillet, att professor M. Fremling erbjudit sig att vid akademien i Lund »medelst publika föreläsningar i pedagogik och didaktik

*Förslag om
akademiska
seminarier
1803*

¹⁾ Westling s. 106—120. Arcadius, Bilder ur svenska folkundervisningens historia s. 61—63.

²⁾ Broocman I.

meddela de studerande de under senare tiders granskning utvecklade och i vetenskapsordning ställda grundsatser, varefter barns och ungdoms handledning rätteligen bör lämpas för att lätta fattningsgåvan och befrämja en grundlig förståndsodling», samt att såväl Fremling i Lund som professor Dan. Boethius i Uppsala och bibliotekarien Joh. Bonsdorff i Åbo redan höstterminen 1802 börjat sådana föreläsningar. På samma gång föreslår kanslersgillet, att Kungl. Maj:t måtte stadga skyldighet för alla studerande, »som vilja åtaga sig barns publika eller enskilda undervisning», att i offentlig examen ådagalägga sina insikter dels i pedagogik och didatik dels i »elementarvetenskaperna», samt att denna examen måtte uppdragas åt ett utskott av professorer vid varje akademi. Men då det för undervisningsverket vore viktigt att vid lärartillsättningar kunna jämföra icke blott insikter utan även läraregenskaper hos flera sökande, så hade det föreslagits att vid akademierna inrätta seminarier, »där tillämnade skollärare och informatorer under utövning av undervisningslärans grunder kunde pröva och styrka sin förmåga i detta yrke», och kanslersgillet ville taga detta förslag under omprövning, då de väntade uppgifterna från konsistorierna om skolväsendet hunnit inkomma.

Konungen stadfäste genom en förordning 1803 kanslersgillet förslag om pedagogisk examen. Dess tankar beträffande seminarier syntes vara nära ett förverkligande, då regeringsrådet G. Halldin donerade 65 tunnor spannmål årligen till en professur vid Uppsala akademi i pedagogik och didaktik, under vars tillsyn och ledning ett seminarium för skollärare och informatorer kunde inrättas. Men då Halldin önskade, att professorslönen skulle ökas med en adjunktslön och att han själv skulle få utnämna läraren, gjordes inkast och svårigheter i det akademiska konsistoriet, varför utförandet helt och hållet uppsköts.

*Förslag om
skollärarse-
minarier i
början av
1800-talet.*

Även beträffande lärare för landsbygden skedde yrkanden om inrättande av seminarier. Visserligen synas icke de från konsistorierna till kanslersgillet insända berättelserna om skolväsendet hava innehållit några förslag i detta hänseende, men bland de till gillet inlämnade skrifterna funnos sådana, som åtminstone påpekade behovet, om de än ej kunde lämna några anvisningar för dess fyllande. Rektor G. A. Silverstolpe

insände en skrift med titel »Utkast till en avhandling om uppfostringsverket», i vilken han med framhållande därav, att det icke så mycket ankomme på att läraren vore mångkunnig, som att han vore väl hemma i det, vari han skulle undervisa, uttrycker den mening, att seminarier borde inrättas. Lektor P. Kølmark, som till kanslergillet 1802 inlämnade en skrift med titel »Reflexioner över allmän uppfostran jämte utkast till dess förbättring», hade redan 1793 talat om seminarier utan att dock angiva någon utväg för deras införande i Sverige. C. U. Broocman skrev år 1804 en berättelse om det år 1791 på Blaagaard nära Köpenhamn inrättade seminariet och om de små skolmästarseminarier, som blivit anordnade hemma hos lantpräster i Danmark.¹⁾ Den bekante prosten i Sala Fredr. Bogislaus von Schwerin inlämnade till prästmötet i Västerås 1804 ett förslag om inrättande av ett skollärarseminarium i Västerås, underhållet av prästerna och kyrkorna i stiftet, i sammanhang med en »industriskola» därstädes, bekostad av staden.²⁾

¹⁾ Broocman I.

²⁾ Förslaget är tryckt i hans »Skrifter i uppfostran och allmän cultur». I samma bok förekommer även en avhandling »Om människobildning», från samma tid men utgående från andra synpunkter än det ovannämnda förslaget. I detta härleder han nämligen behovet av skolor från nödvändigheten att bibringa nationen »industrianda» för att lära den att använda och öva sina tillväxande krafter i stället för att förlösa dem i sinnliga njutningar. Skolorna skulle vara lämpade för barn av de lägre folkklasserna av båda könen i åldern 6—14 år. Läsning och handarbete skulle omväxla med varandra under ledning av olika lärare och lärarinnor. För utbildning av de behövliga lärarkrafterna skulle ett seminarium inrättas i förbindelse med en sådan »industriskola». Vid detta skulle anställas en »läromästarinna» i handarbeten och två skickliga lärare för själva undervisningen, av vilka den ene skulle åtaga sig den närmaste handledningen av skollärareleverna. Dessa skulle vid intagningen kunna läsa, skriva och räkna samt äga ett gott naturligt förstånd och rena seder. Under sin lärotid skulle de uppehålla sig såsom arbetare vid hantverkerierna eller såsom betjänter och vaktmästare. Lärotimmarna i skolan skulle lämpas efter den tid, de kunde äga ledighet från andra göromål. I avhandlingen »Om människobildning» åter önskar författaren en allmänbildande barnskola, gemensam för alla folkklasser, med undervisning i läsning, skrivning, räkning, realämnen, handarbete och sång för åldern intill 10:e—12:e året, och en högre allmänbildningsskola, förberedande för den vetenskapliga bildningen vid akademier och högskolor. »Folklärare», eller lärarna i barnskolan, skulle hava tillägnat sig den universella bildning, som de högre allmänbildningsskolorna meddelade, innan de mottogo den egentliga utbildningen för sitt kall. Författaren ställer således större anspråk i den senare avhandlingen både på folkskolorna och deras lärare.

Men någon verkan av dessa förslag förspordes icke, och kanslersgillet självt blev upplöst år 1809, sedan det låtit utarbета en ny skolordning, som stadfästes på försök för fem år 1807.

Den nya skolordningen innehöll intet om lantskolor, men i somliga yttranden över densamma, som inkommo till Kungl. Maj:t från konsistorierna, nämnes något därom. Så heter det i biskop Carl von Rosensteins i Linköping yttrande år 1813,¹⁾ att sockenskolor ej uppfylla ändamålet, kanske till och med göra mera skada än gagn, om icke först och främst seminarier till bildande av dugliga barnlärare stiftas. Samma syn på behovet men utan någon föreställning om sättet för dess tillfredsställande finnes i Broocmans uppsats »Om skolor för fattiga flickor»,²⁾ vari det heter: »Vi sakna ännu det seminarium med tillhörande mönsterskola, där lärare skulle bildas och varifrån all verklig skolförbättring borde utgå.»

Det år 1771 stiftade Sällskapet pro fide et christianismo, som år 1798 uppgjorde och utdelade ett förslag till sockenskolors inrättande, har icke direkt åstadkommit något för seminarier. Icke heller »Uppfostringskommittén» har något förslag till sådana anstalter i sitt betänkande av år 1825: den nödiga utbildningen kunde enligt dess mening bibringas tjärliga personer, därigenom att de sändes till huvudstadens skolor att där inhämta metodens allmänna grunder och former.

2. Växelundervisningssällskapets normalskola.

V. U. Säll-
skapetets stad-
gar.

Strävandena för folkundervisningens vidsträcktare utbredning hade emellertid fått ett kraftigt stöd i den från England införda växelundervisningsmetoden. Denna förutsatte för sin användning, att lärare funnos, som hade inövat den rutin, som fordrades för samtidig undervisning genom en lärare av en massa av 100—200 barn. När år 1822 ett »Sällskap för växelundervisningens befrämjande» bildades i Sverge, var det därför mycket naturligt, att i sällskapets stadgar såsom en av dess uppgifter angavs, att »i huvudstaden upprätta och underhålla en skola, där växelundervisningsmetoden användes och i mån av tidevarvets stigande upplys-

¹⁾ Tryckt i Pedagogiska handlingar, utgivna av G. A. Silverstolpe, Stockholm 1813.

²⁾ Tryckt i Stockholms Posten 1811 och i Broocmans Magasin 1812.

ning och vunnit erfarenhet fullkomnas, och att där mottaga sådana personer, som ämna sig till lärare eller lärarinnor vid växelundervisningsskolor, och meddela dem därtill nödig bildning med bidrag till deras underhåll under tiden».

Den anförda delen av denna paragraf synes märkligt nog vara tillkommen genom de icke-sakkunniga ledamöternas i stadgekommittén inflytande. De båda skollärarna, magister P. R. Svensson vid Philipsénska skolan och magister A. J. Cnattingius vid Norrmalms lancasterskola (övrige ledamöter i den kommitté, som uppgjorde förslag till stadgarna, voro excellensen Jakob De la Gardie, protokollssekreteraren J. A. Gerelius och kapten A. Lindeberg), förenade sig nämligen om ett av den senare uppsatt utlåtande, i vilket förordas, att sällskapet måtte inskränka sin kommande verksamhet till »beredande av tillfälle åt nuvarande och blivande växelundervisningsskolor att så fullständigt som möjligt genomföra metoden genom tryckande av behöfliga tabeller och böcker samt anskaffande av annan materiell och tillhandahållande av allt detta mot billig betalning eller för intet». Om medlen räcka till, heter det vidare, vore det ock nyttigt att inrätta en skola i Stockholm, där metoden med möjligaste fullkomlighet utövas och resultatet av ett samfält bemödande framvisas, varutinnan en sådan skola kunde vara en normalskola men ingalunda med avseende på utbildningen av bonddrängar och andra obildade personer till lärare. »Skolseminarier äro en modern utländsk uppfinning, som av tänkande uppfostrare längesedan äro förkastade; det är i världens stora seminarium, som den blivande läraren skall bildas. Människokännedom heter den stora kunskap, som han för att såsom uppfostrare rätt kunna gagna bör äga, och som endast i världen kan förvärfvas, aldrig inom den trånga omkretsen av en normalskola, ett seminarium; en ung man med bildning, förstånd och erfarenhet skall genom läsning av utkomna skrifter över växelundervisningsmetoden och genom någon praktisk övning i vilken växelundervisningsskola som helst ganska väl kunna förestå en sådan skola själv». ¹⁾

De båda skolläraryne menade alltså, att inga andra än studerade personer borde användas såsom lärare och att tillgången på sådana, som ville

¹⁾ Direktionsprotokoll för 1823, F. U.

övertaga folkskolläraryrplatser i väntan på befordran till bättre befattningar i kyrkans tjänst, skulle vara så stor, att inga åtgärder behövde vidtagas för särskild utbildning till skolans tjänst. Övriga medlemmar av stadgokommittéen hade bättre kännedom om det verkliga förhållandet än dessa, och illa skulle det ha gått för landsbygdens skolor, om man endast skulle hava kunnat använda akademiskt bildade personer till lärare. Underlig förefaller också den uttalade åsikten om tänkande uppfostrares enhälliga förkastelse av det moderna utländska påfundet av skolseminarier, då man vet, att magister Svensson besökt både Pestalozzi i Yverdon och von Fellenberg i Hofwyl, och då man erinrar sig, att det stora upprättelseverket i Preussen samtidigt erhållit pådrivande kraft genom Dinters, Harnischs och Diesterwegs m. fl. seminarieverksamhet, samt att seminarierna just vid denna tid i Tyskland fingo sin form och sin för en tid så kraftiga växt.

*Kunskap om
växelunder-
visningsme-
toden kompe-
tensvillkor
för klockare
1824.*

Inrättandet av den i sällskapet stadgar bestämda normalskolan dröjde emellertid, emedan tillgångarna i första rummet behövde användas för anskaffande av materiell åt växelundervisningsskolor. Den nödiga handledningen av personer, som skulle ägna sig åt undervisningsverksamhet, meddelades i redan bestående skolor, i synnerhet huvudstadens, »mellan vilka ädel tävlan i detta hänseende ägde rum». Efter det kungliga brevet den 4 februari 1824, som med bifall till riksdagens framställda begäran anbefalldes konsistorierna att förständiga prästerskapet att vid förslags uppgörande till klockarelägenhetens besättande fästa särskilt avseende på sådana sökande, som inhämtat kunskap om växelundervisningsmetoden, blev dock tillströmningen stor av just sådana personer, som Cnattingius ansett icke skola ifrågakomma såsom skollärare. I årsberättelsen för 1825 får direktionen »med obehag tillkännagiva, att lärarkandidater inkommit, ja, utnämnda lärare hitsänts för inhämtande av växelundervisningsmetoden, vilka sakna erforderliga insikter i de ämnen, vari de skulle undervisa andra, ävensom de egenskaper, vilka för övrigt böra finnas hos barnläraren».

*V. U. Säll-
skapetets an-
ordning för
handledning
och pröv-
ning av
skolläraryr-
kandidater
1825.*

Direktionen uppdrog därför åt magister P. R. Svensson att mot visst arvode meddela »såväl fullständig teoretisk undervisning, minst 6 timmar i veckan, som ock daglig praktisk övning i växelundervisning såsom monitör och generalmonitör under maj, juni, augusti och september månader åt de

skollärarkandidater, som hos honom anmälde sig». ¹⁾ Då kandidaterna efter fullbordad kurs fingo avlägga prov inför någon direktionsledamot och erhöilo betyg, kan denna inrättning betraktas såsom den första ordnade lärarutbildningen i Sverige.

Behovet av lärare för landsbygden hade således framdrivit åtgärder för beredande av icke blott praktisk övning utan även någon teoretisk utbildning åt sådana personer, som ville underkasta sig de mödor och försakelser, som voro förenade med lärarverksamhet ute i socknarna. Större fasthet och ordning ville Sällskapet för växelundervisningens befrämjande giva åt dessa åtgärder genom inrättande av den i dess stadgar föreskrivna normalskolan. Man lyckades hos Kungl. Maj:t utverka icke blott upplåtandet av en lokal utan ock ett årligt anslag för ändamålet. Direktionen hade fäst uppmärksamheten vid de båda kronobrännerbyggnaderna i Maria och Katarina församlingar, som skulle försäljas på auktion men enligt riksdagens beslut år 1823 kunde få upplåtas till allmännyttiga inrättningar. Genom skrivelse till Kungl. Maj:t, beslutad vid direktionssammanträde den 6 september 1825, begärdes, att endera av dessa egendomar måtte överlåtas åt växelundervisningssällskapet till inrättande av en normalskola, och genom kungl. brev den 26 april 1826 medgavs, att Maria kronobrännerbyggnader upplåtos på 10 år till inrättande av en normalskola under växelundervisningssällskapets ledning och vård. Redan den 27 juli 1826 övertogos byggnaderna av sällskapet, sedan av- och tillträdessyn hållits, och man hoppades att under samma års höst kunna öppna skolan. Men de nödiga förändringarna och reparationerna drogo ut på tiden och medtogo de disponibla tillgångarna, så att medel till avlöning åt lärare fattades. En framställning till Kungl. Maj:t om bidrag dels för en gång till inredning av skollokalen dels årligen till underhåll och lärares avlöning bifölls genom nådigt brev den 4 maj 1827 endast så till vida, att ett anslag av 2,000 rdr b:o för en gång lämnades och utsikt meddelades, att genom kungl. proposition till riksdagen ett årligt anslag av lika belopp skulle utverkas. ²⁾ En sådan proposition framställdes också till 1829 års riksdag och bifölls av denna, och sedan anslaget börjat utbetalas under år 1830, kunde normal-

V. U. Säll-
skapetets nor-
malskola
öppnad
1830.

¹⁾ Direktionsprotokoll ^{28/12} 1824, F. U. -- V. U. 1825.

²⁾ V. U. 1828.

skolan äntligen öppnas den 14 oktober samma år med 23 gossar och 9 flickor till elever, ett antal, som hastigt ökades.

Gossar och flickor undervisades i läsämnen på skilda tider i ett stort rum 30 alnar långt, 15 alnar brett och 10—11 alnar högt (sluttande golv) med 4 fönster på varje långsida och 2 på västra gaveln, beräknat att rymma 250 barn. Flickorna erhöilo undervisning i spånad, sömnad och andra handarbeten, och för gossarnas undervisning i hantverk inreddes särskilda rum, vilka dock, då tillgångar saknades för undervisningens bedrivande, överlämnades åt den av ett annat sällskap förvaltade prins Karls inrättning för vanvårdade barn i Stockholm. Där undervisades normalskolans gossar till ett antal av minst 40 två förmiddagar i veckan i snickeri, smide, skomakeri och skrädleri, under det att inrättningens barn undervisades i läsämnen och i kvinnliga handarbeten tillsammans med normalskolans barn.¹⁾

Till rektor och lärare vid normalskolan antogs efter avlagt prov huspredikanten Per Adolf Österblad (f. 1790, † 1836) mot en lön av 666 $\frac{2}{3}$ rdr b:o, bostad och bränsle samt av Kungl. Maj:t den 11 juni 1831 beviljad rätt till dubbel prästerlig tjänstårsberäkning. Såsom gymnastiklärare anställdes underläraren vid gymnastiska centralinstitutet fänrik M. Elliot mot 100 rdr b:o lön och bostad och såsom handarbetslärarinna för flickorna fru Charlotta Fredr. Gyllenram mot 310 rdr b:o i lön samt bostad och bränsle.

*Normalsko-
lans regle-
mente.*

Efter upprepade överläggningar dels inom en särskild för ändamålet tillsatt kommitté dels inom direktionen och efter flera uppskov för vinnande av säkrare erfarenhet blev ett reglemente för normalskolan antaget av direktionen den 1 juni 1833.

Enligt detta var normalskolans ändamål dels att vara en fullständig folkskola dels att vara »en teoretisk och praktisk bildningsskola för sådana personer, som önska antagas till lärare eller lärarinnor vid de fäderneslandets skolor, där växelundervisningsmetoden användes». Direktionen skulle årligen inom sig eller bland sällskapetets övriga medlemmar välja fyra personer, som skulle utgöra skolinspektion samt närvara vid »provläsningar» och bestämma betyg för de »provläsande». Rektor vid normal-

¹⁾ V. U. 1831. — Direktionsprotokoll ^{28/9} 1833, F. U.

skolan skulle leda barnens undervisning samt bibringa teoretisk insikt och praktisk skicklighet i växelundervisningsmetoden åt dem, som infunne sig i skolan till dess inhämtande.¹⁾

Skollärarelever antogos först under höstterminen 1831. Ett antal av 7 undervisades under hösten 1831 och våren 1832. Tre lärarelever åtnjöto, såsom ock framgent blev fallet, förmånen av fri bostad i normal-skolans hus. Då rektorn blev upptagen av lärarkandidaternas undervisning i metoden, så begärde han och erhöll redan i november 1831 en andre lärare till biträde i skolan. Till andre lärare antogs bataljonspredikanten E. Fornell med 200 rdr b:o lön och fri bostad.

Någon ordnad teoretisk undervisning av kandidaterna kunde ej gärna komma till stånd, då de infunno sig när som helst under terminens lopp och fingo hålla sin provläsning, då de ansågos hava tillräckligt länge sysselsatt sig med den praktiska övningen. Direktionens sekreterare, magister J. E. Rundqvist, föreslog också, att seminarieföreståndaren skulle sätta en skriftlig uppsats angående metoden i handen på skollärarkandidaten vid inträdet och examinera honom däri före utträdet,²⁾ men tryckta sådana voro också att tillgå för samma ändamål, såsom t. ex. magister P. R. Svenssons Praktisk handledning för växelundervisningen i folkskolor av år 1823. Efter provläsningen tilldelade direktionen kandidaten ett betyg, innehållande vitsord över nit och allvar, kännedom av växelundervisningsmetoden och skicklighet i dess utövning tillika med ett onödme om hans lämplighet till lärare i större eller i mindre växelundervisnings-skolor. Såsom betygsgrader användes uttrycken berömlig, godkänd eller god och försvarlig, samt från höstterminen 1837 även med beröm godkänd.

*Läro-
bild-
ning blott
genom prak-
tisk övning.*

Beskaffenheten av lärarkandidaternas förbildning var ganska olika. Ett icke ringa antal av studenter, prästmän och till och med filosofie magistrar förekommer, men de flesta voro dock klockare- och organistkandidater.³⁾

¹⁾ Dir. prot. 1833, F. U.

²⁾ Dir. prot. 1832, F. U.

³⁾ Som det hade hänt, att organistkandidater årslångt dröjt med provläsning för att kunna få begagna sig av förmånen av hyresfri bostad i normalskolans lokal under den tid, de tillika begagnat undervisningen vid musikaliska akademien, så bestämde direktionen år 1838, att fritt boningsrum icke skulle av någon få begagnas mer än fyra månader.

Även några kvinnor avlade prov för anställning i flickskolor. Det hände, att anmälda skollärarkandidater voro så litet underbyggda, att de icke kunde stava modersmålet eller räkna hela tal. Med anledning därav beslutade direktionen år 1834, att föreståndaren skulle anställa förhör med sådana inträdessökande, som föreföllo honom vara mindre skickliga, innan han lämnade deras ansökningar till direktionens bedömande. Men av sådana elever, som insändes på någon församlings bekostnad för att utbildas till lärare i dess skola, ansåg sig direktionen icke kunna kräva någon större grad av kunskaper och skicklighet, till vilkas inhämtande längre tid och större omkostnad skolat erfordras. Direktionen gjorde därför framställning till Kungl. Maj:t om förhöjning i statsanslaget, vilket borde användas till bl. a. bildande av ett seminarium, där blivande skollärare kunde förvärva nödig kunskap och skicklighet mera svarande mot deras åliggande än dithills varit händelsen.¹⁾ Någon förhöjning blev dock icke beviljad, och lärarutbildningen blev fortfarande inskränkt till meddelande av kunskap om växelundervisningsmetoden och övning i dess användning. Hela antalet inskrivna skollärarkandidater till och med år 1842 utgjorde 188, och av dem hade 171 provläst och fått betyg.²⁾

I anordningarna gjordes 1833 den ändring, att i stället för andre lärare antogos 4 stipendiat varje år att tjänstgöra var och en under 4 månader (varje ny stipendiat skulle hava en månads tjänstgöring gemensamt med den föregående). Till stipendiat varje skulle direktionen helst antaga studenter eller prästmän för att till landsorten sprida mera allmän, grundlig och likformig kännedom om metoden. Stipendiet bestod i möblerad och uppvärmd bostad samt 50 rdr b:o. Anordningen befanns dock mindre tillfredsställande och upphävdes år 1837, då andreläraryrket åter tillsattes.

Rektor Österblad avled i slutet av år 1836 och ersattes följande år av pastorsadjunkten A. N. Schmidt (f. 1806, † 1878). Denne var en för sitt kall intresserad och verksam man. Han införde en förbättrad organisation av undervisningen i normalskolan,³⁾ anhöll om sällskapets under-

1) V. U. 1834.

2) Matrikel, F. U.

3) Uppgifter 1840, F. U.

stöd för utgivande av en handbok för utbildning av skollärarelever icke blott i växelundervisningsmetoden utan ock i allmänbildande kunskaper¹⁾ samt gjorde med 300 rdr b:o understöd av sällskapet år 1839 en 4 månaders resa till Tyskland, England, Frankrike, Belgien och Danmark, varunder folkbildningsanstalter och seminarier besöktes och studerades.²⁾ Sedan en större donation (25,000 rdr b:o) genom revisionssekreteraren J. M. Wincklers testamente tillfallit sällskapet år 1839, beslutades att använda inkomsterna bl. a. till ökning av understöd åt skollärarelever, och rektor Schmidt fick i uppdrag att uppgöra förslag till åtgärder, varigenom tillfälle skulle beredas skollärarkandidater att under ett längre vistande vid normalskolan förvärva nödiga insikter för sitt kall.³⁾ Dessa åtgärder kommo dock icke att vidtagas förrän i sammanhang med den inrättning av ett seminarium vid normalskolan, som blev en följd av 1842 års folkskolestadga.

3. Andra av skollärarkandidater besökta skolor.

Behovet kändes starkt av en verklig utbildning av folkskollärare, icke blott av dem meddelad kännedom om en viss metod. En dylik kännedom kunde erhållas i vilken växelundervisningsskola som helst, och de personer, som ville ägna sig åt läraryrket, sökte, naturligt nog, att för så gott pris som möjligt förvärva sig den nödiga kompetensen.

En mycket drastisk skildring av det vanliga tillvägagångssättet härvid lämnas av prosten P. A. Lindberg i Arvika i en skrivelse till växelundervisnings-sällskapetets direktion, intagen i sällskapetets berättelse år 1834: »En bonddräng tillgriper psalmodikon, reser in till biskopssätet, avhör sången i skolan någon vecka och tager dessutom privat undervisning av kantor, får bevis om skicklighet, besöker på 3 å 4 dagar en växelundervisningsskola samt skördar där ett ampelt betyg men av en sådan stil, stavning och sammansättning, att man solklart finner, huru här en blind leder en blindan — och med sådana betyg taga sig kandidaterna väl fram både till klockare- och växelundervisningsläraresysslor.» Även professor Thomander framhåller i sitt yttrande angående inrättningen av ett skol-

¹⁾ Dir. prot. 1838, F. U.

²⁾ Berättelse i V. U. 1840 — A. N. Schmidt, Pedagogiska anteckningar under besök vid åtskilliga utländska folkundervisningsverk, I, Sthlm 1841.

³⁾ Dir. prot. 1841, F. U.

mästarseminarium i Lund,¹⁾ att det »i allmänhet medför föga eller ingen svårighet för sökande till klockar- eller skollärlägenheter att från föreståndare för någon friskola erhålla ett betyg, vilket om än lovande i sina ordalag innefattar högst otillräcklig säkerhet, att dess innehavare besitter de nödiga insikterna». Ytterligare må anföras vad A. N. Schmidt i förordet till sina förutnämnda Pedagogiska anteckningar yttrar, att »lärarbildningen fulländas icke sällan på 3—4 veckor, varefter mästerprovet avlägges och hedras med ett på godtycket grundat betyg över skicklighet vid lärarkallets utövning, utan att den sålunda dokumenterade mästaren äger något slags teoretisk insikt däri, blott en vansklighet i handgreppen».

Försök vid vissa skolor att meddela en bättre lärarutbildning.

Sådana av skollärarkandidater uppsökta skolor funnos dock, där man bemödade sig om att giva kandidaterna tillfredsställande insikt och övning samt rättvisa betyg. Företrädesvis voro de sådana, där någon omsorgsfullare organisation på grund av bättre ekonomiska tillgångar kommit till stånd. I växelundervisningssällskapets berättelser och handlingar finnas uppgifter om några sådana skolor.

Göteborg.

Om Göteborgs skolor nämnes, att 14 skollärarkandidater under år 1831 blivit bildade och utexaminerade med understöd av växelundervisningssällskapet i Göteborgs stift.²⁾

Västerstad.

Per Wieselgren inberättar från Västerstad i Skåne,³⁾ att den av excellensen Jakob De la Gardie därstädes år 1834 inrättade Gustav de la Gardies skola tillika synes börja bliva ett skollärarseminarium, i det att flera äldre och yngre personer från orten och en ända från Småland för växelundervisningsmetodens inhämtande besökt denna anstalt, i vilken, utom skolläraren, kyrkoherden och hans medhjälpare meddelat undervisning.

Kristianstad.

I Kristianstad hade på stadens bekostnad upprättats en allmän barnskola, kallad hertig Karls skola, under en särskild direktion, i vilken lärdomsskolans rektor var ordförande. Ett gemensamt lärohus för barnskolan och lärdomsskolan uppfördes i början av 1830-talet förmedelst en i staden verkställd subskription och anslag av stiftets byggnadskassa. Lärare i barnskolan blev prästmannen Lars Feuk.⁴⁾ Då skollärarkandidater ofta inställde sig för inhämtande av metoden, så stadgade direktionen år 1836 ordning för sådana elevers undervisning och prövning samt betygs meddelande. Undervisningen i metoden skulle enligt denna ordning ske genom lärarens »föregörande» samt hans påpekande av det, som vore

¹⁾ Konsistoriets i Lund skrivelse till k. maj:t 29/3 1837, R. A.

²⁾ V. U. 1832.

³⁾ V. U. 1836.

⁴⁾ Denne provläste i V. U. sällskapets normalskola den 28 sept. 1833.

att iakttaga. Den praktiska övningen skulle börja med elevens användning som monitor och först under villkor av insikt i de olika läroämnena samt förvärvad säkerhet i undervisningssättet övergå till tjänstgöring som lärare. Undervisning i läroämnena kunde eleven erhålla efter särskild överenskommelse med läraren. Betyg över skicklighet och kännedom om metoden skulle utfärdas av direktionen och läraren gemensamt efter prövning och provläsning i direktionens närvaro, men aldrig utan att säker insikt i läsning, skrivning och räkning ådagalagts. Betygsuttrycken berömlig, godkänd och antaglig skulle begagnas. Vid betygets utfärdande skulle kandidaten betala en avgift av 2 rdr b:o till skolans kassa samt arvode till läraren efter överenskommelse. Lärarens lön var 200 rdr b:o. År 1839 provläste 11 skollärarkandidater.¹⁾

»Den för sitt nit och sina förtjänster om folkundervisningen bekante gymnasieadjunkten Fredrik Fryxell lät, sedan han genom resor tagit kännedom om främmande länders inrättningar i denna väg, hösten 1837 tillkännagiva i tidningarna, att klockarkandidater kunde i Karlstads fattigskola under hans ledning inhämta växelundervisningsmetoden och genom hans enskilda undervisning de kunskaper, som äro oundärliga för att gagna i en folkskola. Flera drogo redan under hans korta livstid fördel af detta tillfälle. Även efter hans död infunno sig personer hos läraren i stadens folkskola för att jämte metoden lära sig något svensk historia, geografi, rättskrivning och räkning m. m.»²⁾ *Karlstad.*

Vid prins Gustavs folkskola i Uppsala, invigd den 26 jan. 1832 och grundad på betydande donationer särskilt av handlanden O. Forslund, blev det från början vanligt, att icke blott skollärarkandidater från ärkestiftet utan även studerande vid universitetet från olika provinser inhämtade växelundervisningsmetoden. Genom teologie professor A. E. Knös utverkades en kunglig resolution, som tillerkände betygen om växelundervisningsmetodens inhämtande i Uppsala samma gällande kraft, som de från Stockholms normalskola utgivna betygen ägde. Lärare vid skolan var 1832—1846 den bekante A. Oldberg. Som hans tid blev fullt upptagen av lärarkandidaternas handledning och enskild undervisning av de ostuderade kandidaterna, blev han nödsakad att hava ett biträde för undervisningen i skolan, som han själv fick avlöna ända till 1841, då en andre lärare anställdes. Under de åtta åren 1832—1839 hade 130 personer inhämtat metoden vid denna skola.³⁾ *Uppsala.*

¹⁾ Konsistoriets i Lund skrivelse till Kungl. Maj:t 19/4 1837 om prästerlig tjänstårsberäkning för läraren, R. A. — V. U. 1840.

²⁾ Underrättelser om seminarierna, Direktionsprot. 1849, F. U.

³⁾ Tidningen Correspondenten nr 97 30/11 1839. Prof. E. G. Geijer yttrar enl. Prästeståndets prot. 29/7 1840, att Oldberg bildat skickliga skollärare för landsortens behov utan att därför njuta annan belöning än tillfredsställelsen av uppfyllda plikter.

4. Skolmästarseminariet i Lund.

Den inrättning, som kom till stånd i Lund, var i huvudsak av samma art som de förutnämnda, men då den var grundad på mera tillräckliga penningmedel, så kunde en särskild föreståndare antagas med uppdrag att undervisa icke blott i »metoden» utan även i själva läroämnena, varigenom någon likhet med ett seminarium åvägabragtes. En närmare redogörelse för tillkomsten av denna inrättning torde därför vara av intresse.

Sedan kommerserådet P. E. Filéen genom testamente den 7 sept. 1822 donerat en fjärdedel av sin betydliga förmögenhet till allmännyttiga ändamål och denna donation med 226,358 rdr 44 sk. 2 r. b:o i början av år 1836 överlämnats till staten och fördelats på i testamentet bestämda sex lotter för olika ändamål,¹⁾ blev, sedan en summa av något över 40,000 rdr b:o från det hela blivit tills vidare avdragen i avvaktan på utgången av en rättegång, en tredjedel av sjätte lotten eller 10,033 rdr 44 sk. 4 r. b:o överlämnad till domkapitlet i Lund för åstadkommande av skolinrättningar för fattiga och allmogens barn i Skåne. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 maj 1836 anförde domkapitlet, att en fördelning emellan de 200 pastoraten i lika lotter eller efter deras folkmängd skulle upphäva möjligheten att göra fördelaktig användning av medlen i det syfte, som testator avsett, och att en mera märkbar och väsentlig inverkan på folkundervisningen endast kunde påräknas genom en mera koncentrerad användning av medlen, varför domkapitlet hemställde, att de måtte få användas såsom fond för bildande av skolmästare åt allmogens barn, och anhöll om Kungl. Maj:ts uppdrag att framlägga grunderna för en sådan inrättning. Kungl. Maj:t biföll denna framställning den 28 juni 1836.²⁾

Med anledning härav anmodade domkapitlet professorn J. H. Thomander och adjunkten H. Reuterdahl att meddela var sitt förslag. Dessa föredrogos i domkapitlet den 1 mars 1837.

Professor Thomander framhöll, att av de båda olika utvägar, som vore att välja — medlens användning till *en* inrättning och deras fördelning på flera inrättningar — vore den förra att föredraga: Den gäve större säkerhet för medde-

¹⁾ Paulsson, sid. 321—325.

²⁾ Eckl. expeditionens registratur, R. A.

lande av verklig skolläroarbildning genom en skicklig föreståndare, på vilken större fordringar kunde ställas, då tillgångarna räckte till för en ordentlig avlöning, än om medlen fördelades på flera personer, som skulle driva skolläroarbildningen som bisak bredvid den sysselsättning, som skulle giva dem deras egentliga levebröd, en olägenhet som vore väl känd från de »skuggor av normalskolor», som frikostigt utdelade sina betyg åt klockar- och lärarkandidater. Uppsikten över eleverna kunde lättare utövas under omedelbar kontroll av stiftets styrelse i Lund med dess »ovanligt goda disciplin», än om anstalter skulle inrättas i Kristianstad, Ystad, Helsingborg och Malmö, där militärkommenderingar voro förlagda. Församlingarna skulle hava lättare att döma mellan flera sökande till en lärarbefattning, om deras vitsord vore från samma anstalt, än om de vore avgivna av olika inrättningar, och då lärare avlöste varandra vid en skola, vore det fördelaktigt, om de hade blivit utbildade vid samma anstalt och tillägnat sig samma metoder. Möjligheterna för meddelande av en mera fullständig utbildning bleve större, om de materiella tillgångarna behölls vid en anstalt, än om de splittrades åt flera håll, och man borde icke i ett land, »där motståndet mot skärpta fordringar i allmänhet är oförtrutet», självvilligt bidra till avlägsnandet av den framtid, då kändedom i korsång, gymnastik, linearteckning och trädgårdskonst kunde fordras av varje lantskolläroare och kunde meddelas i varje lantskola. Visserligen vore de löner av 5—6 tunnor säd, som bestodes åt lantskolläroare, alltför ringa att på dem grunda stora bildningsanspråk, men därför att lönerna vore dåliga, borde man icke bestämma sig för att bilda dåliga skolläroare; och om varan bleve bättre, skulle församlingarna finna sig i att betala den dyrare. Slutligen vore Skånes areal och folkmängd ej större och kommunikationerna från landskapets olika delar med Lund ej svårare, än att ett seminarium, förlagt i Lund, kunde tillfredsställa behovet. I 200 pastorat behövdes omkring 1,000 skolläroare, och 40 elever om året eller 20 i terminen skulle kunna behörigen utbildas och ersätta avgången bland lärarna. På grund härav föreslog han, att den filéenska donationen skulle användas till ett med någon folkskola förenat seminarium i Lund med två lärare, avlönade den ene med 800 rdr b:o och den andre med 300, att ingen skolmästare måtte antagas i de skånska församlingarna utan att förete betyg, att han vid denna inrättning blivit undervisad och godkänd, att en ärlig kollekt måtte få upptagas i kyrkorna och 1 procent av kyrkornas behållning ärligen anslås till stipendier å 10 rdr b:o i terminen åt elever, samt att av stiftets skolhusbyggnadskassa, vilken tillkommit nästan uteslutande genom inkomster från ledigstående lantpastorat, 7,000 rdr b:o måtte läggas till seminariets fond.

Reuterdahls yttrande innehöll,

att han, om folkundervisningen i Sverge varit så fast reglerad, att varje församling vore förbunden att hava åtminstone en metodiskt inrättad skola med

behörigt utbildad lärare, skulle tillstyrka inrättandet av ett fullständigt seminarium, men att han, då nästan allt berodde på församlingarnas välbehag, som bestämdes av sparsamhet, tycke och tillfälligheter, måste, till dess beständare författningar bleve givna, åtnöjas med mindre fullständiga men lättare åtkomliga och för eleverna mindre kostsamma anstalter i olika delar av provinsen, varför han föreslog inrättande av fyra kurser i Lund, Ystad, Kristianstad och Helsingborg på 6—8 veckor varje år, anordnade vid dessa orters folkskolor och ledda av dessa skolors lärare, vad den praktiska utbildningen beträffade, samt med teoretisk undervisning 2 timmar om dagen av någon skollärare eller prästman på stället, vilken även skulle förrätta inträdes- och avslutningsexamen samt meddela betyg. Kostnaderna beräknades av honom till 100 rdr b:o för varje lärare i det teoretiska och 66 rdr 32 sk. b:o för varje lärare i det praktiska eller tillsammans för 4 anstalter till 666 rdr 32 sk. b:o, vadan hela kostnaden skulle kunna bestridas av filéenska fonden, och kollekterna från församlingarna kunde användas till fullt underhåll under kursen åt 30 elever medelst stipendier å 10 rdr b:o fördelade på de 4 anstalterna.

Domkapitlets övriga ledamöter instämde med Thomander beträffande huvudsaken, inrättandet av en enda anstalt, men de flesta skilde sig från honom rörande kostnadsförslaget och sättet för tillgångarnas förökande, varför domkapitlets förslag blev,

att ett skolmästarseminarium för landskapet Skåne måtte anläggas i Lund, grundat på filéenska donationens medel, att detta på det sätt måtte förenas med allmänna barnskolan i Lund, att vid denna anställas två lärare, en med den lön, som består av skolan, och en med avlöning av de filéenska räntemedlen, att en kollekt måtte få årligen upptagas i landskapets kyrkor för seminariets behov och särskilt för utdelning av stipendier å 10 rdr b:o i terminen åt de mest behövande eleverna, att ingen skolmästare måtte få vid de skånska församlingarna antagas utan att förete betyg därom, att han vid denna inrättning blivit undervisad och godkänd, samt att domkapitlet måtte få inkomma med underdånigt förslag till reglemente, sedan verkningarna av seminariets förening med allmänna barnskolan under ett år blivit iakttagna.¹⁾

Kungl. maj:t gillade detta förslag den 11 aug. 1837 dock med den inskränkning, att den lärare, som avlönades av filéenska medlen, endast skulle antagas tillsvidare, intill dess reglemente hunnit uppgöras och stadfästas, samt att skolmästarelever, som blivit godkända vid seminariet fastän icke där undervisade, ävensom elever, vilka blivit godkända antingen vid växel-

¹⁾ Konsistoriets i Lund skrivelse ²⁹/₃ 1837, R. A.

undervisningssällskapets normalskola eller vid någon av de skolor i stiftsstäderna, vilkas ändamål även är skollärares bildande, skulle vara antagliga till skollärare i skånska församlingar.

Till föreståndare antogs den 14 november 1838 magister Per Eklund *Seminarieets organisation.* (f. 1811, † 1859), och undervisningen började i januari månad 1839 i allmänna barnskolans lokal, vilken var skänkt av professor Hylander. Lönen för föreståndaren utgick under de första åren med 500 rdr b:o. Läraren vid barnskolan, f. d. löjtnanten J. L. Österling, erhöll med Kungl. Maj:ts godkännande på domkapitlets förslag en gratifikation från filéenska fondens räntemedel för år 1839 av 100 rdr b:o, som därefter blev ett stadigvarande tillägg till dennes lön vid barnskolan, 400 rdr b:o.¹⁾ Sånglärare var domkyrkokantorn N. Möller från 1839 och lärare i trädgårdsskötsel akademiträdgårdsmästaren C. L. Siemers från samma år. Gymnastiklärare blev G. Nyblæus, men han uppgives icke hava blivit tillsatt förr än år 1844.²⁾ Filéenska fondens kapital utgjorde i början av år 1839 11,244 rdr 15 sk. b:o.

Något reglemente särskilt för detta seminarium blev aldrig av Kungl. Maj:t stadfast, men domkapitlet meddelade i cirkulär den 9 januari 1839 en del bestämmelser för intagningen av elever:³⁾ Inträdessökande skulle

¹⁾ Konsist. i Lund skrivelse ²⁹/₅ 1839, R. A. — Österling anför i sin anhållan om lönebidraget, att han vid grosshandl. Wallis gård Dybeck hållit en större växelundervisningsskola och bildat nära 70 skolmästarelever. Han bifogade lärarbetyg från den kände pedagogen, läraren vid Stockholms allm. barnskola mag. C. O. Fineman samt betyg från P. Wieselgren. Med anledning av Kungl. Maj:ts bifall till denna begäran sökte läraren vid hertig Karls barnskola i Kristianstad L. Feuk att erhålla ett lika belopp av filéenska fonden, som Österling erhållit, med anförande att efter den nåd. föreskriften i k. brevet ¹¹/₈ 1837, att elever godkända vid någon av de skolor i stiftsstäderna, vilkas ändamål även är skollärares bildande, må till skolmästare i de skånska församlingarna vara antagliga, antalet examenstagande så ökats vid det med barnskolan i Kristianstad förenade skolmästarseminariet, att de vid den offentliga examen inför direktionen den 14 sept. 1839 utgjorde ett nära lika stort antal som det, seminariet i Lund vid sin senaste examen framställde. Feuk söker således rädda sin anstalt för inhämtande av växelundervisningsmetoden in under det förbehåll, Kungl. Maj:t gjort om giltigheten av skolmästarbetyg från skolor vid biskopssätena, med en advokatorisk tolkning av ordet stiftstad samt att åstadkomma den delning av filéenska medlen mellan flera inrättningar, som Kungl. Maj:t ogillat. Domkapitlet ställde sig naturligt nog avvisande mot båda dessa försök. Konsist. i Lund skrivelse ⁴/₃ 1840, R. A.

²⁾ Rietz, sid. 327.

³⁾ Paulsson, s. 213 flj.

genom vederbörande pastorer anmälas i konsistorium 6 veckor förr än de önskade inträda på seminariet, varefter konsistorium i betraktande av de sökandes antal skulle låta meddela svar om tiden, då en var i den ordning han blivit anmäld kunde mottagas. Betyg skulle företes, att sökanden vore född eller uppfostrad i Skåne eller skulle på någon skånsk församlings bekostnad »fullkomnas i undervisningsyrket», samt att han vore av god frejd och icke behäftad med någon smittosam sjukdom, »skolandes, i händelse någon elev under beredelsetiden röjer böjelse för dryckenskap, sådant i hans avgångstestimonium annärkas».

Om undervisningen lämnar Paulsson,¹⁾ som var elev vid detta seminarium vårterminen 1841,²⁾ åtskilliga uppgifter:

Undervisning och betyg meddelades i ämnena: katekes (egentligen kateketik), biblisk historia, svensk historia, geografi, aritmetik, kalligrafi, rättstavningslära, linearteckning och trädgårdsskötsel. Även om »undervisningsgåvor» lämnades betyg. De vitsord, som användes, voro berömlig, godkänd och försvarlig. För erhållandet av högsta betyget fordrades att hava väl studerat Bergqvists förklaring över Luthers lilla katekes (och förvärvat förmåga att skickligt kateketisera), Hübners bibliska historia, Ekelunds svenska historia, Hartmans geografi, någon större räknebok, Fryxells svenska språklära, Almqvists rättstavningslära, Chiewitz linearteckning, och Siemers (icke tryckta) föreläsningar i trädgårdsskötsel samt att hava tillägnat sig en god handstil. Teol. professor B. J. Bergqvist brukade två gånger i veckan en eller två timmar varje gång å seminarium kateketisera med såväl skolbarnen som seminaristerna, och många skickliga folkskollärare hade honom att tacka för sin konst. Den teoretiska undervisningen för övrigt var icke mycket bevänt med. Seminariet hade ingen annan undervisningslokal än skolsalen, och före skolbarnens ankomst om morgnarna samt efter deras bortgång om kvällarna användes korta stunder för seminaristernas förhör i de olika ämnena, som de genom självstudier tillägnat sig. Större delen av skoltiden upptogs för eleverna av tjänstgöring såsom monitörer. Till sist fick var och en elev under en eller flera dagar i lärarnas närvaro leda skolan och föra dess böcker. På detta sätt prövades deras skicklighet i växelundervisningsmetoden. Dessutom skulle eleverna efter lottning examinera varandra i seminarieämnena, och därefter bedömdes deras »undervisningsgåvor». Offentlig examen anställdes fyra gånger om året eller vid varje kvartals slut. När en elev ansåg sig beredd till examen, an-

¹⁾ Paulsson s. 213 flj.

²⁾ P. Paulsson, Matrikel för kyrkans och skolans lägre tjänstemän i Lunds stift, Helsingborg, 1860.

mälde han sig till tentamen hos föreståndaren. Examen förrättades i biskopens och domprostens närvaro. Den förre bestämde efter föreståndarens förslag betyg och stipendier för de avgående. Stipendierna utgjordes av 10 rdr b:o för skickliga och fattiga samt 5 rdr b:o för skickliga men icke fattiga. Betyget under-tecknades av domprosten och föreståndaren samt »löstes vanligen med 3—15 rdr riksgäld efter gottfinnande». Under de fyra åren före folkskolestadgans tillämpning (1839—1842) blevo 160 skollärarkandidater utexaminerade vid de nio avgångsexamina, som höllos.

5. Förberedelser för 1842 års stadga.

Ända från det konstitutionella statsskicket införande hade yrkanden framställt inom och utom riksdagen på en lagstadgad ordning för folkundervisningen. Till en början var det företrädesvis bland ridderskapet och adeln som de allmänna folkskolorna hade sina förkämpar, men det dröjde icke länge, förrän Sverges bönder kommo till insikt om frågans egenskap av en livsfråga för dem. Ständerna kunde dock icke förmås att ena sig om något avgörande beslut. Alla yrkanden till trots uttalade de sig blott med fromma önskningsor om folkskolors åstadkommande genom kommunernas frivilliga åtgöranden. Då genombred omsider kronprinsen Oskar såsom regent under Karl Johans vistelse i Norge år 1839 ett regeringsbeslut om utarbetande och framläggande av ett kungligt förslag om folkskolor. Utlåtanden och förslag infordrades från samtliga konsistorier och direktionen över huvudstadens läroverk. Sedan dessa inkommit, föredrogos de jämte fattigvårdskommitténs och kyrkolagskommitténs underdåniga skrivelser angående folkundervisningen i statsråd den 7 december 1839 av t. f. statssekreteraren Kr. I. Heurlin.

Att ett av de allra viktigaste villkoren för åstadkommande av en ordnad folkskoleundervisning var en på något sätt garanterad utbildning av lärare, var nog klart för de flesta av dem, som hade med saken att göra. Men av vad slag denna utbildning skulle vara och huru den skulle åstadkommas, var icke lika klart. Somliga menade, att staten genom lönetillskott åt lärarna och medgivande av befodringsrätt till prästerliga tjänster kunde bereda tillräcklig tillgång på lärare bland akademiskt studerade personer. Så var förhållandet med professorn P. Ceder-

*Olika åsikter
om lärarut-
bildningen.*

schöld och bonden Sven Heurlin, som i sina motioner vid 1834 års riksdag i folkundervisningsfrågan uttalat sig i sådan riktning. Samma åsikt om lönevillkorens förmåga att draga skickliga lärare till skolorna uttryckte också Strängnäs och Västerås konsistorier i sina utlåtanden 1839 utan att säga något om den utbildning, de önskade åt lärarna. Andra, bland dem fattigvårdskommittén och Visby konsistorium, menade, att de allmänna läroverken kunde jämte sina andra uppgifter även åtaga sig att utbilda lärare för folkskolorna, och att staten kunde inskränka sina åtgärder för lärarbildningen till utdelande av stipendier åt fattiga lärjungar, som bestämt sig för att bli folkskollärare. Alla dessa skiftande meningar hava det gemensamt, att de anse kunskaperna göra den skickliga läraren. Den motsatta åsikten om yrkesbildningens övervägande betydelse företrädde av Skara, Göteborgs och Karlstads konsistorier, som tillstyrkte statsanslag till utbildning av folkskollärare vid barnskolor i stiftsstäderna. Såväl kunskapsbildning som yrkesbildning förordades slutligen genom förslag av Lunds domkapitel och av kyrkolagskommittén om inrättande av seminarier för folkskollärares bildande på statens bekostnad i alla stiftsstäder. Man har rätt att finna ett personligt samband mellan dessa båda utlåtanden, ty seminariet i Lund var inrättat efter Thomanders plan och Thomander hade givit utkastet till kyrkolagskommitténs yttrande i folkundervisningsfrågan.¹⁾ Erfarenheterna från Lund ligga tydligen till grund för kyrkolagskommitténs förslag, att två lärare måtte anställas vid varje seminarium, en med lön av minst 1,000 rdr b:o och en med utsikt till annan befordran med lön av $333\frac{1}{3}$ rdr b:o, samt att 12,000 rdr b:o till stipendier för medellösa och 2,000 rdr b:o till seminariernas materiella behov måtte årligen fördelas mellan stiftet, oberäknat vad utom det gamla anslaget kunde ytterligare erfordras för normalskolan i huvudstaden.²⁾

Biskop Heurlin, den föredragande statssekreteraren, måste medgiva, att då 1,211 av rikets 2,308 församlingar enligt konsistoriernas infordrade uppgifter ännu saknade antagna och med ständiga löner försedda lärare, staten måste vidtaga åtgärder för utbildningen av tillfredsställande lärare och för kontroll av deras fallenhet och skicklighet, men han ansåg, att de

¹⁾ Prästeståndets protokoll ²⁹/7 1840.

²⁾ Statsrådsprotokoll i eckl. ärenden ⁷/12 1839, R. A.

av kyrkolagskommittén efter utländskt mönster föreslagna fullständiga seminarierna i alla stift skulle bliva alltför kostsamma, och att ändamålet därför utan skulle kunna vinnas genom inrättandet av huvudsakligen praktiska bildningsanstalter i stiftsstäderna förbundna med därvarande växelundervisningsskolor. Hans mening var alltså att inskränka statsåtgärderna för lärarbildningen till regularisering av det redan bestående bruket att skollärarkandidater i vissa stadsfolkskolor inhämtade kännedom om växelundervisningsmetoden och de allra nödigaste skolkunskaperna, för vilken åtgärd 500 rdr b:o till lärarlöner och 750 rdr b:o till elevstipendier åt varje anstalt kunde räcka till.

Den kungliga propositionen till rikets ständer, daterad den 1 febr. 1840, innehöll i överensstämmelse härmed följande förslag i detta ämne:¹⁾ *1840 års k. proposition.*

»1. I varje stiftsstad bör av domkapitlet och under dess överinseende beredas tillfälle för dem, som vilja ägna sig åt folklärarkallet, att erhålla undervisning och övning i de nödvändigaste dithörande ämnen, vadan en föreståndare bör av domkapitlet förordnas att hava inseende över denna praktiska undervisningsanstalt, att handleda och i vissa delar själv undervisa blivande skollärare samt vid intagning och avgång dem examinera samt för dem meddela betyg, och vill Kungl. Maj:t för sådant ändamål av rikets ständer begära ett årligt anslag av 6,000 rdr b:o intill året efter nästa riksdag, varav 500 rdr anslås för varje stift till arvode dels för nämnda föreståndare dels för läraren i den stiftsstadens folkskola, varest skollärareleverna komma att inhämta den praktiska bildningen, dels till dem, som meddela undervisning i sång och fristående gymnastik.

2. Kungl. Maj:t äskar därför utan — — — 9,000 rdr årligen till understöd för behövande och skicklige skollärarelever under den tid de läroanstalten begagna.

3. Ingen får detta seminarium begagna, som icke vid sitt inträde, då han av föreståndaren skall förhöras, kan skriva, räkna och läsa innantill svenskt och latinskt tryck samt utantill Luthers lilla katekes med den antagna förklaringen och därjämte äger insikt uti biblisk historia, första grunderna av allmän jordbeskrivning och fäderneslandets historia samt kyrkosång.

4. Var och en, som vill anses behörig att söka lärarbefattning vid folkskola, skall begagna folklärarseminarium minst ett år. Vid utgång därifrån meddelas av dess föreståndare betyg, vilka skola bestämt utmärka var och ens insikter, börande därvid inga andra ordasätt begagnas än försvarlig och godkänd, av vilka vartdera motsvarar följande kunskapsgrad:

1) Statsrådsprotokollet i eckl. ärenden $1/2$ 1840, R. A.

a) Försvarlig betecknar full färdighet i rätt- och välskrivning och innanläsning samt nöjaktig insikt i följande ämnen: första grunderna av allmän pedagogik och kateketik jämte färdighet att kateketisera över den av Kungl. Maj:t för kristendomsundervisningen i riket påbudna lärobok, biblisk historia, kyrkosång, elementerna av fysiska och politiska geografin och av fäderneslandets historia, räknekonst t. o. m. den av brutna tal och enkel reguladetri; ävensom någon kännedom av fristående gymnastik.

b) Godkänd betecknar full färdighet i rätt- och välskrivning och innanläsning samt fullgiltig insikt i följande ämnen: biblisk historia, allmän pedagogik och kateketik, kyrkosång, fysisk och politisk geografi i säker översikt, ävensom huvuddragen av fäderneslandets och allmänna historien, räknekonsten såväl teoretiskt som praktiskt t. o. m. sammansatt reguladetri samt skicklighet att undervisa i fristående gymnastik, börande i fall någon i dessa eller andra ämnen fulltygat större eller andra insikter än de ovannämnda, sådant i betyget särskilt utmärkas.»

Anmärkningsvärd är den föreslagna bestämmelsen i mom. 4, att ett års vistelse vid seminarium skulle fordras för behörighet till folkskollärarybefattning. Den synes icke stå riktigt tillsamman med de uppgifter, som lämnats åt seminariet, och bryter mot de eljest upptagna förut gängse förhållandena. Biskop Heurlin redogjorde vid diskussionen i prästestandet den 20 febr. 1841 för de motiv, som bestämt honom för detta förslag. Man finner av detta yttrande liksom av den föreslagna minimikursen med betyget försvarlig bekräftat, att hans mening ingalunda varit, att seminarierna skulle lägga an på meddelande av teoretiska kunskaper — »de kunde till en del redan före inträdet vara inhämtade». Huvudsaken skulle för dem vara att lära och inöva det praktiska samt att pröva lynnet och fallenheten. »Därför borde varje elev minst ett år kvarstanna vid seminariet, mindre för att bliva mera kunnig eller lärd, än på det både han själv skulle äga besin- ningstid och föreståndaren tillfälle att säkert utröna hag och lust — — fallenhet — — lynne och flit».

1840—41 års
riksdag.

Vid 1840—1841 års riksdag framträdde åter samma skiftande meningar rörande seminarierna, som sökt göra sig gällande vid den förberedande behandlingen.

Föreställningarna om möjligheten att erhålla präster eller studenter eller åtminstone lärjungar från apologetiskolor och andra allmänna läroverk till lärare i folkskolorna hängde ännu fast och föranledde opposition mot

de föreslagna seminarierna och de kostnader, de skulle medföra. Den behöfliga praktiska utbildningen kunde, menade man, liksom hittills utan någon kostnad för statsverket eller åtminstone med mycket ringare än den föreslagna meddelas vid de redan bestående folkskolorna. I motioner av Anders Jonsson från Östergötland, Peter Petersson från Jönköpings län och Håkan Nilsson från Kristianstads län, i reservationer mot de förenade stats- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottens betänkande av härads- hövding Arvid Ribbing från adeln, kontraktsprosten Björkman från prästeståndet, rådman Pousette från borgarståndet och Bengt Gudmundsson från bondeståndet samt i åtskilliga yttranden, i synnerhet i prästeståndet, med anledning av utskottens betänkanden framträdde denna uppfattning. Även E. G. Geijer hyste i början denna mening¹⁾ men kom under riksdagens lopp till en annan.

J. H. Thonander reserverade sig också mot de föreslagna seminarierna, icke, sasom i det föregående är ådagalagt, af obenägenhet mot saken utan av farhåga, att den stora nedprutningen i kyrkolagskommitténs kostnadsförslag för seminarierna (från 30,000 rdr b:o till 15,000) skulle medföra omöjlighet att så anordna dem, att de kunde göra skäl för sitt namn. Han föreslog därför, att lärarbildningsanstalterna skulle förenas med folkskolor i stiftsstäderna, så att de bleve ett slags högre avdelningar av samma skolor med en förste lärare, som uteslutande kunde ägna sig åt dem, vadan lön av statsmedel blott behövde utgå till dessa förste lärare med högst 600 rdr om året och hela anslaget till seminarierna och stipendier åt deras elever icke behövde uppgå till mer än 18,000 rdr b:o om året, varigenom nödhjälpsåtgärder för bildande av bättre skollärare än de nu allmännast förekommande skulle kunna åstadkommas på ett bättre sätt än genom att göra seminariebefattningarna till dåligt avlönade bisysslor åt tjänstgörande präster eller skollärare.

Att den begärda summan av 6,000 rdr b:o var alldeles för ringa för behovet, insågs på flera håll. Sven Heurlin från Kronobergs län

¹⁾ I sin avhandling i Sv. Literaturtidning 1813 »Om det offentliga läroverket» hade Geijer utvecklat den åsikten, att bonden aldrig skulle bekväma sig till att skaffa sig undervisning för något annat ändamål än religionens och att därför all folkundervisning måste innefattas i religionsundervisning samt meddelas av prästerna.

jämförde den med vad som åtgått under ett år till extra förplägning åt arrestanterna vid södra korrektionsinrättningen i Stockholm. Råd-
mannen K. G. Gustafsson från Stockholm väckte motion om anslaget
förhöjning och fördelning på fyra seminarier i stället för tolv eller tretton,
varigenom föreståndarnas löner skulle kunna sättas till 1,000 rdr b:o och
förhoppning finnas om möjlighet att erhålla och behålla en duglig person.

Det är ganska lätt att förstå, att såväl utskotten som riksdagens
flertal hellre än att välja mellan inga seminarier och fullkomligare
seminarier skulle ansluta sig till regeringens förslag om ofullkomliga
seminarier. För ett fatal hägrade förhoppningen, att de möjligen skulle
kunna utveckla sig och i en framtid motsvara den mönsterbild, som
de preussiska seminarierna erbjödo för dem, som något satt sig in i fragan.¹⁾
De flesta föreställde sig, att de föreslagna seminarierna skulle bli va-
visoriska inrättningar, som på en gång skapade behöfliga lärare åt alla de
nya folkskolorna, men att de efter några år skulle kunna inskränkas till
ett väsentligt mindre antal med bättre utrustning.

Regeringens förslag återkom i utskottsförslaget, dock med en del
ändringar, som avsågo att något öka seminariernas betydelse för elevernas
teoretiska undervisning.

*Första ut-
skottsbetän-
kandet.*

Utskotten kunde icke gå förbi den i ögonen fallande brist på tillräckliga kun-
skaper, som varit största hindret för lärarnas fruktbringande verksamhet, och
sedan de i överensstämmelse med kyrkoherdens i Klara prostens J. Wallins motion
tillstyrkt inrättandet icke blott i varje stiftsstad utan även i huvudstaden av ett
seminarium, såsom inrättningen uttryckligen benämndes i stället för »praktisk
undervisningsanstalt», ändrade de den uppgift, som enligt den kungliga proposi-
tionen skulle tillkomma föreståndaren, därhän, att han skulle »i det teoretiska såsom
pedagogik och kateketik m. m.» icke blott »i vissa delar» undervisa blivande skol-
lärare, samt borttogo helt och hållet den av Kungl. Maj:t föreslagna minimikursen.
Domkapitlet skulle tillse, att tillfälle bereddes åt lärareleverna att erhålla under-
visning (d. v. s. ombesörja lärare) i musik, företrädesvis kyrkosång, och fristående
gymnastik. Inträdesfordringarna bestämdes något noggrannare: eleven skulle
kunna icke blott »skriva och räkna» utan »skriva färdigt och räkna quattuor spe-
cies» samt äga icke blott obestämd »insikt» utan »någorlunda försvarlig insikt» i

¹⁾ A. N. Schmidts resa till de utländska seminarierna 1839 och hans reseanteckningar
hava säkerligen icke varit utan inflytande i synnerhet på de många medlemmarna av växelun-
dervisningssällskapet i riksdagen.

biblisk historia, allmän jordbeskrivning och fäderneslandets historia (icke blott »första grunderna av allmän jordbeskrivning och fäderneslandets historia») och i kyrkosång. I avgångsexamen skulle fordras icke blott »fullgiltig insikt» utan även »ådagalagd förmåga att undervisa» i uppräknade läroämnen (varvid »allmän pedagogik och kateketik» hoprördes med skolämnena). Lärokurserna skulle utöver det kungliga förslaget utvidgas med fäderneslandets historia (icke blott »huvuddragen av fäderneslandets historia»), räkning i huvudet, allmänna begreppen om geometri och linearteckning samt naturlära, ävensom de kunskaper, som klockare på landet böra äga i koralsång, vaccination och åderlätning. Utskotten önskade, att så vitt möjligt leda lärjungar från de allmänna läroverken och ynglingar med grundligare förstudier till seminarierna, och föreslogo därför, att sådana elever, som genomgått 3 klasser i någon lärdomsskola eller 2 klasser i apologistskola eller ådagalagt motsvarande insikter, skulle få 50 rdr b:o i årligt stipendium, under det att andra elever blott skulle uppbära 33 rdr 16 sk. b:o om året, och att för behörighet till folkskolläraryrke skulle fordras ett års vistelse vid seminarium »eller annat motsvarande läroverk». Grunden för bedömandet av elevernas lämplighet för lärarkallet blev tydligare utmärkt än i det kungliga förslaget, men prövningsrätten skulle ligga i händerna icke blott på seminariets lärare och tillsyningsmän utan även på de lärartillsättande myndigheterna. Det heter nämligen, att »vid folklärares antagande» bör »avseende i första rummet fästas vid deras gudsfuktan, kristliga sinne, fromhet och ödmjukhet». Från tanken på användningen av präster såsom lärare i folkskolorna hava utskotten bestämt skilt sig med angivande av motiv beträffande kyrkoherdarna, att deras tid därigenom skulle bliva upptagen till men för deras egentliga ämbetsåliggande, själavården, och beträffande adjunkterna, att i anseende till täta ombyten skulle skolan komma att lida. I det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till lärare och till elevstipendier gjorde utskotten icke förslag till någon ändring utom den av förslaget om ett seminarium även i Stockholm föranledda förhöjningen i löneanslaget från 6,000 rdr b:o till 6,500, men de föreslogo fördelningen av lönerna sålunda, att seminarieföreståndaren skulle uppbära 300 rdr b:o, läraren i stadens folkskola 100 rdr, läraren i gymnastik 50 rdr och läraren i sång 50 rdr om året samt tillstyrkte, att den, som åtnjutit stipendium i seminarium, skulle vara förbunden att minst för 3 år antaga skolläraryrke, då en sådan erbjödes honom av vederbörande.¹⁾

Dels med anledning av de till utskottens betänkande avgivna reservationerna dels på grund av vad som framkom under diskussionerna i stånden i juli månad 1840 återremitterades betänkandet om folkundervisningen till utskotten av alla stånden.

Andra utskottsbetänkandet.

¹⁾ Stats- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottens betänkande n:r 5² 7 1840.

I sitt nya betänkande¹⁾ anförde utskotten: Det vore en allmänt erkänd sanning, att framgången av all undervisning vore huvudsakligen beroende på lärarnas skicklighet, och då man icke kunde påräkna att från läroverken och ännu mindre från enskilda undervisningsanstalter erhålla lärare tillräckliga till antal och praktiskt utbildade för yrket, måste man inrätta särskilda anstalter för att betrygga folkskolans ändamålsenliga utveckling. Man hade likväl ej ansett sig böra föreslå inrättningen av dessa seminarier i all den fullständighet, som kunde fordras av ett för alltid behöfligt och stadfäst läroverk, utan sökt anordna dem för det närmaste behovet och med all möjlig sparsamhet. Någon inskränkning i antalet vore ej rådligt att tillstyrka, då det för lärjungarna vore viktigt, att de finge så kort väg som möjligt till seminariet. Nedsättning i inträdesfordringarna kunde ej anses lämplig, då seminarierna icke borde åtaga sig att meddela de för lärare behöfliga kunskaperna från de första elementen. Däremot medgaves, att bestämmelsen om ett års begagnande av seminarium eller annat motsvarande läroverk för behörighet till lärarbefattning kunde komma att medföra både tidsförlust och onödiga kostnader, om lärarkandidaten redan innehade tillräckliga kunskaper eller kunde inhämta dem på kortare tid, samt att den lämpligt kunde utbytas mot föreskrift om prövning vid seminarium, »antingen han genomgått seminarium eller icke». Ävenledes medgavs lämpligheten av att Kungl. Maj:t lämnade närmare bestämmelser för fördelningen av de 500 rdr b.o., som skulle anslås till varje seminarium. I föreskriften om stipendiens fördelning gjordes ändring, så att den ej skulle vara beroende av före inträdet gjorda studier, men skyldigheten för en stipendiat att tjäna som lärare i minst 3 år ansågs böra stå kvar. Momentet om avgångsexamen omredigerades, så att undervisningsförmåga i pedagogik ej skulle synas fordrad.

Med de ändringar och tillägg, som ansetts böra äga rum, erhöll förslaget till folkskolestadga i de stycken, som rörde seminarierna, följande lydelse.

1. Såväl i huvudstaden som i varje stiftsstad bör av domkapitlet och under dess överinseende beredas tillfälle för dem, som vilja ägna sig åt folklärarkallet, att i ett seminarium, vars inrättande överlämnas till Kungl. Maj:ts nådiga omsorg, erhålla undervisning och övning i de nödvändigaste till detta kall hörande ämnen.

2. Ingen må likväl till elev i dessa seminarier antagas, som icke vid sökt inträde, då han av vederbörande skall förhöras, kan skriva färdigt, räkna quattuor species och läsa innantill svenskt och latinskt tryck samt utantill Luthers lilla katekes med den antagna förklaringen och därjämte äger någorlunda försvarlig insikt i biblisk historia, allmän jordbeskrivning, fäderneslandets historia och kyrkosång.

¹⁾ Desammas betänk. n:r 128 7/1 1841.

3. Stipendier böra till belopp av dels 50 rdr b:o, dels 33 rdr 16 sk. b:o av domkapitlet utdelas efter behov och ådagalagd skicklighet; dock att, där behov och skicklighet äro lika, den elev till åtnjutande av stipendium må äga företräde, som av någon särskild församling blivit till intagning i seminarium anmäld med villkor att efter genomgången lärokurs anställas vid en inom samma församling inrättad eller beslutad folkskola.

4. Stipendiater, som lärokursen i seminarium fulländat, äro förbundna att minst för 3 år antaga skolläraryrke, då en sådan dem av vederbörande erbjudes.

5. Var och en, som vill anses behörig att söka lärarbefattning vid folkskola, skall, antingen han genomgått seminarium eller icke, därstädes avlägga prov och enligt betyg av dess föreståndare äga full färdighet uti rätt- och väl-skrifning jämte innanläsning samt fullgiltig insikt och ådagalagd förmåga att undervisa i följande ämnen: katekesen och biblisk historia. kyrkosång, fysisk och politisk geografi i säker översikt ävensom fäderneslandets historia och huvuddragen av allmänna historien, räknekonsten såväl teoretiskt som praktiskt t. o. m. sammansatt reguladetri, allmänna begreppen av geometri och linearteckning samt naturläran, ävensom skicklighet att undervisa uti enkel gymnastik, varförutom han måste innehava de egenskaper, som åligga klockare på landet att äga, eller kunskap uti koralsång, vaccination och åderlåtning; börande vid folklärares antagande avseende i första rummet fästas vid deras gudsfruktan, kristliga sinne, fromhet och ödmjukhet.

Med det nya utskottsbetänkandet följde reservationer beträffande seminarierna av professor Thomander, som vidhöll sin förra reservation, och av rådmann C. A. Pousette från Uppsala, som, med vidhållande av sin åsikt att seminarier för lärarnas teoretiska utbildning vore överflödiga, yrkade, att den, som ville ägna sig åt folklärarkallet, borde anmäla sig hos domkapitlet med företeende av vederbörliga betyg om frejd och erforderliga kunskaper, varefter domkapitlet borde hänvisa honom till någon välkänd folkskola i orten, där han skulle inhämta den praktiska undervisningen och undfå betyg, som skulle vara gällande vid ansökning.

När utskottens betänkande i februari månad 1841 änyo behandlades i stånden, förekommo åter mycket intressanta debatter. I fråga om seminarierna yttrade sig dock egentligen endast adelsmännen och prästerna. Företrädesvis rörde sig diskussionen om de uppställda kunskapsfordringarna för de blivande lärarna samt i sammanhang därmed om storleken av anslaget till seminarierna. Geijer hade nu frångått sin mening om lämpligheten av att prästerna bestridde folkskollärarkallet och gillade förslaget

om seminarier, så mycket mer som nya mått och steg fordrade nya personer för att bliva verksamma och det vore viktigt, att bland allmogen själv bildades en klass, som i besittning av en bättre undervisning kunde sprida en sådan bland sina bröder. Åtskilliga ville stryka förbindelsen för stipendiater att antaga skollärartjänst för minst 3 år, andra gjorde anmärkning mot det från ett preussiskt reglemente hämtade påläggandet att vid skollärares antagande i främsta rummet fästa avseende vid deras gudsfruktan, kristliga sinne, fromhet och ödmjukhet. Resultatet av överläggningarna blev en skrivelse till k. maj:t i folkundervisningsfrågan,¹⁾ som beträffande seminarierna i huvudsak ansluter sig till nyss anförda utskottsbetänkande.

1841 års riksdagsskrivelse.

De tre första momenten hade antagits av alla fyra stånden med utslutning av orden i första momentet: »vars inrättande överlämnas till Kungl. Maj:ts nådiga omsorg».

Fjärde momentet hade ogillats av bondeståndet men blev bifallet av riksdagen genom de tre övriga ståndens beslut, dock med tillägg, att förpliktelse för stipendiater att antaga skollärbefattning för minst 3 år skulle inträda, endast då en sådan »inom ett år efter deras avgång från seminarium» dem av vederbörande erbjudes.

I femte momentet hade adeln och borgarståndet antagit ett tillägg innehållande, att jämte seminarieföreståndaren 2 personer förordnade av konsistorium skulle övervara provet och meddela betyg om den examinerades skicklighet, men då det icke antogs av präste- och bondestånden, fick det förfalla. Däremot ändrades av alla stånden de befodringsgrunder, som i första rummet skulle gälla vid lärares tillsättande, därhän, att avseende framför allt skulle fästas vid »deras gudsfruktan och kristliga vandel».

Beträffande anslagets storlek stodo två stånd mot två, i det att borgar- och bondestånden hade godkänt utskottens förslag om 6,500 rdr b:o årligen att fördelas med 500 rdr till varje seminarium men adeln och prästeståndet fördubblat summan samt de båda sistnämnda stånden gjort anslaget till stipendier, 9,000 rdr b:o, till förslagsanslag. Genom votering i förstärkt statsutskott godkändes utskottens förslag.

Myndigheternas utlåtanden om lagförslaget.

Riksdagens skrivelse remitterades av Kungl. Maj:t den 27 juli 1841 till konungens befallningshavande och konsistorierna för avgivande av utlåtanden. Dessa inkommo i början av år 1842 från de hörda myndighe-

¹⁾ Riksdagsskrivelsen nr 412 ¹⁴ 6 1841.

terna med undantag av konungens befallningshavande i Stockholms, Västerås, Kristianstads och Hallands län. Myndigheterna tillstyrkte i allmänhet nådigt bifall till det av riksdagen framlagda lagförslaget om folkundervisningen. Den huvudanmärkning, som mot detsamma framställdes, rörde nämligen dess form: »i en lös och osystematisk uppställning röjde det de brister, som följde med flera författares gemensamma bearbetning och ofta tillfälliga voteringsresultat». I detaljanmärkningarna framkommer icke mycket nytt: egentligen äro de endast återljud av diskussionerna om saken i och utanför riksdagen.

Beträffande de delar av förslaget, som rörde seminarierna, hade det anmärkts, att första momentet borde även inrymma de allmänna föreskrifterna för seminariers inrättande, såsom antalet lärare, deras skyldigheter, arvoden m. m., samt medgivande av enkel prästerlig tjänstårsberäkning för föreståndaren, att i andra momentet borde till intagningsvillkoren läggas företeende av prästbetyg om god frejd och kristlig vandel samt om frihet från kroppsligt fel eller åkomma, som gjorde sökanden otjänlig för lärarkallet, varemot insikt i jordbeskrivning, historia och kyrkosång borde uteslutas, enär det vore tillräckligt, att eleverna först i seminariet erhöle undervisning i dessa ämnen och avlade prov. innan de utskrevos, att i tredje momentet tiden för innehavande av stipendium borde bestämmas, att den i fjärde momentet bestämda skyldigheten för stipendiat att tjänstgöra såsom skollärare minst 3 år icke billigtvis motsvarade det ringa stipendiebeloppet och att den, om den bleve stadgad, borde förbindas med någon ansvarsskyldighet, att i femte momentet borde tilläggas, att seminariet skulle stå under särskild tillsyn af en domkapitelsledamot, som vore tillstädes vid elevens utexaminering och avgåve eller åtminstone kontrollerade betygen, vilka dessutom borde avgivas med vissa gradationer efter varje elevs skicklighet, samt att den i § 11 av lagförslaget intagna föreskriften om begagnandet företrädesvis av växelundervisningsmetoden borde utgå, enär denna metod ej vore att betrakta som annat än ett nödhjälpsmedel för skolor med ett större antal lärjungar.

Det av riksdagen framlagda förslaget till lag om folkundervisningen omarbetades med ledning av riksdagsförhandlingarna och de avgivna utlåtandena till en kunglig stadga, som på departementschefen Samuel Grubbes föredragning med tillstyrkan av samtliga statsråden gillades av konungen.¹⁾

¹⁾ Statsrådsprotokoll i ecklesiastikärenden 4/6 1842, R. A.

6. 1842 års stadga.

Den kungliga stadgan angående folkundervisningen, utfärdad den 18 juni 1842, innehåller bestämmelser om seminarierna i de 6 moment, som tillhöra § 5, och i 1:a momentet av § 6.

Mom. 1 av § 5 är lika lydande med § 3 mom. 1 av lagförslaget i riksdagskrivelsen, dock att bestämmelsen om domkapitlets överinseende är gjord till ett särskilt moment längre fram.

Mom. 2 innehåller de allmänna föreskrifterna om lärare vid seminarierna. Ur 1840 års kungliga proposition äro upptagna bestämmelser dels om att föreståndaren »bör handleda och undervisa» de blivande skollärarna samt förhöra dem vid intagning och avgång, dels om deras praktiska utbildning för kallet uti någon folkskola, och från det första utskottsbetänkandet föreskriften, att domkapitlet bör bereda tillfälle till undervisning i kyrkosång och enkel gymnastik. I överensstämmelse med det andra utskottsbetänkandet har fördelningen av tjänstgöring och arvoden mellan lärarna överlämnats till domkapitlet att bestämmas efter lämpligheten.

Mom. 3 lämnar överinseendet över varje seminarium åt vederbörande domkapitel med rätt att bestämma undervisningstid och provningar m. m. samt att föra uppsikt med undervisningen.

Mom. 4 bestämmer inträdsvillkor, bland vilka efter vissa myndigheters och åtskilliga riksdagsmäns yrkande äro upptagna »tillförlitligt betyg om god frejd och anständig vandel» samt frihet från sådant kroppsligt fel, som gör sökanden oskicklig till kallet, däremot icke fordringarna på insikt i jordbeskrivning, fäderneslandets historia och kyrkosång.

Mom. 5 är hämtat från riksdagsskrivelsen med tillägg enligt myndigheters yrkanden av bestämmelse om tid av ett år för stipendiets åtnjutande, vilken dock må ytterligare kunna med ett halvt eller helt år förlängas.

Mom. 6 är också upptaget från riksdagsskrivelsen men med den efter vissa myndigheters yrkande tillagda bestämmelsen, att den, som åtnjuter stipendium och brister i uppfyllande av förbindelsen att för minst 3 år antaga skolläraryrke, är pliktig att återbetala de uppburna stipendiemedlen, vilka i sådant fall komma att tilldelas en annan seminarieelev.

Mom. 1 av § 6 bestämmer kompetensvillkoren för anställning som folk-skollärare. I första rummet skall därvid fästas avseende vid deras gudsfuktan och *sedliga* vandel. Denna punkt är logiskt riktigt flyttad från momentets slut till dess början med ändring av ordet »kristlig» till »sedlig». Behörighet till folk-skolläraryrke tillerkännes endast den, som avlagt prov enligt denna stadga eller före denna författnings utfärdande erhållit fullständigt betyg om insikt i

alla nu föreskrivna ämnen från växelundervisningssällskapet i Stockholm inrättade normalskola.

Den undantagsförmån, som tillerkändes eleverna från växelundervisningssällskapet normalskola, tillkom icke någon annan av de skollärbildningsanstalter, som funnos före 1842, icke ens det med Kungl. Maj:ts auktorisation inrättade seminariet i Lund, och många av dess elever hava därför avlagt ny examen efter 1842. Likväl upprätthölls icke detta stadgande med sådan stränghet, att icke både i Skåne och annorstädes funnos skollärare, som avlagt sin examen före 1842.¹⁾

Föreskrifterna om skollärarexamen äro desamma som de i riksdagsskrivelsen föreslagna med följande undantag: provet skall anställas av seminariets föreståndare i närvaro av någon domkapitelsledamot, som även skall påteckna det av den förre utfärdade betyget. Fordran på kannedom om växelundervisningsmetoden är tillagd. Brutna tal nämnas särskilt i fråga om räknekonsten. Skicklighet att undervisa i kyrkosång, »åtminstone med begagnande av i senare tider därtill uppfunna hjälpmedel» begäres men icke »insikt» (färdighet?) i ämnet. Kunskap i vaccination och åderlätning fordras, naturligt nog, icke av andra än sådana, som söka förenad skollärary- och klockarbeställning. Avgångsbetygen skola graderas med uttrycken *godkänd*, *med beröm godkänd* och *berömlig*.

II. Tiden 1842—1865.

I. De äldsta seminarierna.

A. Organisation.

Den organisation, som 1842 års stadga givit seminarierna, var mycket lös. Åt konsistorierna hade överlämnats att, så gott de kunde, ordna de nya anstalterna med det ringa anslaget av 500 rdr b:o om året. Då anslaget uttryckligen var anvisat till fördelning »mellan dem, som hava befattning med skollärarelevernas bildning», så fanns ingenting att använda vare sig till lokaler eller till materiell. Alla detaljer beträffande undervisningen, lärotiden, provningarna m. m. voro överlämnade till de olika konsistoriernas fria bestämmande. I alla avseenden buro de nya anstalterna karaktären av provisoriska inrättningar, som, sedan de gjort en

*Seminarier-
nas proviso-
riska ka-
raktär.*

¹⁾ P. Paulsson, Matrikel över kyrkans och skolans lägre tjänstemän i Lunds stift, 1860. Björkman och Sundberg, Matrikel över organister, klockare och skollärare, 1869.

under för handen varande förhållanden påkallad tjänst, skulle nedläggas eller utbytas mot andra anordningar.

Följden härav var, att stora olikheter kommo till stand i de första seminariernas organisation; dock åstadkom tillgångarnas knapphet nödtvång att tillgripa i viss mån likartade anordningar.

Redan före stadgans utkommande funnos två typer av lärarbildningsanstalter, och efter dessa ordnade sig de nya seminarierna. Den ena och ursprungliga var en barnskola, i vilken lärareleverna mottogo sin praktiska utbildning och, om så ansågs behöfligt, även teoretisk undervisning genom dess lärare. Barnskolans lärare var således även lärarbildningsanstaltens föreståndare. Till denna typ hörde normalskolan i Stockholm, den anstalt, som fanns i Uppsala, och alla övriga skolor, där kännedom om växelundervisningsmetoden av skollärarkandidater inhämtades. Den andra typen framställdes av skolmästarseminariet i Lund, där en särskild föreståndare var tillsatt och barnskolans lärare beträffande lärarelevernas handledning var honom underordnad.

När nu konsistorierna skulle ordna de nya inrättningarna, så berodde det på förhållandena, vilken typ som blev använd. Om på platsen fanns en folkskola, vars lärare syntes äga förutsättningar för att bliva ledare och undervisare för seminariel elever, så träffade konsistoriet överenskommelse med vederbörande om seminariets förening med skolan, vars förste lärare då blev seminariets föreståndare. I annat fall uppsöktes en lämplig prästman, som anställdes såsom seminarieliföreståndare, och avtal träffades med styrelsen för stadens folkskola, att eleverna skulle därstädes få öva sig i undervisning. Det senare fallet erbjöd vissa svårigheter, men då den praktiska övningen skedde efter en så mekanisk metod som växelundervisningsmetoden, så löstes de i allmänhet utan större konflikter.

Stockholms-
typen.

I Stockholm uppgjordes överenskommelse mellan konsistoriet och direktionen för växelundervisningssällskapet, varigenom konsistoriet förband sig att till direktionen utbetala det årliga statsanslaget 500 rdr b:o för att användas till läraravlönning samt varje termin ingå till Kungl. Maj:t med anmälan om det belopp, som behövdes till stipendier, och tillstålla direktionen beloppet för utdelning. Konsistoriet avsåg sig rätten att deltaga i valet av lärare men förbehöll för sina ledamöter rätten att övervara examina samt att deltaga i överläggningarna och be-

sluten därom med säte och stämma i direktionen.¹⁾ Förslag till reglemente för seminariet uppgjordes av normalskolans rektor och blev av direktionen antaget ²⁹i 1843. Normalskolans rektor, förutnämnde A. N. Schmidt, blev seminariets föreståndare och huvudlärare vid den teoretiska undervisningen. Förste läraren vid normalskolan, magistern P. A. Ruus och från 1848 prästmannen A. V. Wessling (sedermera föreståndare efter Schmidt 1851—1865), ledde tillika med rektorn seminaristernas praktiska övningar och delade med rektorn den teoretiska undervisningen. Sång- och gymnastiklärarna vid normalskolan tjänstgjorde i samma egenskap vid seminariet. Eleverna voro delade i två avdelningar: den teoretiska och den praktiska.²⁾ Särskild lektionssal inreddes för seminarietseleverna och bostadsrum med möbler och sängkläder, till en början för tio och från 1844 för 24 frielever, anordnades, varför prins Karls inrättning fick avstå de inom normalskolan upplåtta lokalerna.³⁾ Då statsanslaget för seminariet lades till de löner, som växelundervisningssällskapet kunde betala normalskolans lärare, så blev lönestaten ganska vacker: seminarieföreståndaren fick 666 rdr 32 sk. och ljuspenningar 33 rdr 16 sk., förste läraren vid normalskolan 400 rdr, andre läraren 200 rdr, sångläraren 90 rdr, gymnastikläraren 150 rdr, lärarinnan vid flickskolan 300 rdr och ljuspenningar 10 rdr, allt banko, förutom boställsrum.⁴⁾ Den första examen efter den nya stadgan hölls den 10 december 1842 med 10 kandidater.

Den redan bestående lärarbildningsanstalten i Uppsala i förbindelse med prins Gustavs folkskola fortsattes också i enlighet med överenskommelse mellan domkapitlet och skolans direktion. Seminariets styrelse behölls av domkapitlet, som bland sina ledamöter utsåg en inspektor. Folkskolans förste lärare skulle alltid vara seminariets föreståndare. Domkapitlet skulle därför vid tillsättningar pröva de sökandes kompetens, själva utnämningen skulle göras av direktionen men fullmakten meddelas av domkapitlet. Oldberg efterträddes 1846 såsom föreståndare av C. J. Landgren och denne år 1852 av fil. magister B. G. Bergman. Föreståndaren kunde icke ensam besörja hela undervisningen, varför en andre lärare och 1844 ytterligare en lärare för folkskolan måste anställas. Av anslaget användes årligen 66 rdr 32 sk. b:o till materiell m. m. och återstoden till läraravlönning. Skolans egna tillgångar räckte blott till en lärares avlönning. Eleverna voro fördelade i två avdelningar: nedre och övre. För deras undervisning var ett lärorum i folkskolans lokal upplåtet. Kursen var bestämd till 2 terminer. Den nya ordningen tog sin början den 8 september 1842.⁵⁾

Huvudsakligen samma ordning var införd i Linköping genom överenskommelse mellan domkapitlet och Ljungstedtska friskolans direktion. Domkapitlet

¹⁾ Dir. prot. ¹⁸/₁₁ 1842, F. U. ²⁾ Reglemente för folkskolelärareseminarium i Stockholm, V. U. 1843. ³⁾ Dir. prot. ¹⁰/₁₂ 1842, ³⁰/₅ 1844, F. U. ⁴⁾ Dir. prot. ¹⁰/₁₂ 1842, F. U.

⁵⁾ Reglemente för folkskollärareseminarier i Uppsala, Oldberg s. 173. Professor A. E. Knös' motion i prästeståndet 1844.

utövade styrelsen över seminariet. Två lärare, prästmännen Johan Viström och M. V. Österdahl, av vilka en var föreståndare, voro gemensamma för seminariet och skolan men tillsattes i enlighet med skolans reglemente. En lärosal inom skolan var särskilt avsedd för seminarieeleverna. Kursen var beräknad att genomgås på 2 terminer. Eleverna undervisades gemensamt men i 2 läxlag. Undervisningen började den 14 september 1842.¹⁾

I Västerås, där läraren i stadens folkskola var präst, förenades seminariet med folkskolan och öppnades den 16 januari 1843. Efter lärarens befordran till kyrkoherde gjordes 1845 överenskommelse mellan domkapitlet och stadsförsamlingen, att den person, som av domkapitlet förordnades till seminarieföreståndare, tillika skulle vara lärare i folkskolan. Föreståndaren O. F. Wahlén 1843—45, J. Linman 1845—55, C. F. Pettersson 1855—57 och Per Pettersson 1857—67, undervisade i alla ämnen utom gymnastik och sång och besörjde undervisningen i skolan med biträde av någon försigkommen seminarieelev. Lärorum för seminariet uppläts av läraren i hans ämbetsbostad i den av staden till folkskolelokal inlösta hospitalsgården. Eleverna voro indelade i en teoretisk och en praktisk avdelning.¹⁾ År 1855 blev särskild lärare för folkskolan anställd, emedan seminarieföreståndarens göromål icke tilläto honom tillbörligt sköta skolan.²⁾

Även i Göteborg förenades seminariet vid dess början den 12 oktober 1842 med en skola, vars lärare var präst, Willinska skolan, och då denne lärare, J. F. Lundgren, flyttades såsom bataljonspredikant till lärarbefattning vid soldatbarnskolan, prins Oskars skola, flyttades seminariet med honom och förenades med denna skola. Sedan föreståndaren blivit regementspastor år 1854, lämnade han lärarbefattningen vid skolan och utövade endast inspektion över densamma.²⁾ Han efterträddes år 1859 av C. E. Hagstedt. Läraren var skyldig att för lönen upplåta lokal samt bekosta inventarier och materiell. Han var ensam lärare utom i sång och skötte seminarieundervisningen på eftermiddagarna, skolundervisningen på förmiddagarna. Kursen medhans i allmänhet på en termin.³⁾

Lundatypen.

Alla övriga seminarier hörde till samma typ som Lunds seminarium: seminarieföreståndaren var ej såsom lärare fäst vid den skola, i vilken eleverna hade sina praktiska övningar. Understundom var seminariet inrymt i samma lokal som skolan, understundom icke. I somliga seminarier ledde skolans lärare de praktiska övningarna, men i de flesta var föreståndaren deras ledare. Liksom vid seminarierna av den förra typen

¹⁾ Underrättelser om folkskollärareseminarierna, Dir. Prot. 1849, F. U.

²⁾ 1858 års berättelser i Eckl. dep.

³⁾ Underrättelser om seminarierna, Dir. Prot. 1849, F. U.

voro de flesta föreståndarna prästmän. Ännu sammanfölla begreppen präst och lärare i det närmaste, och seminarieföreståndarna hade liksom läroverkens lärare rätt att räkna prästerliga tjänstar. Däremot voro lärarna i de skolor, där seminariernas praktiska övningar försiggingo, med nedannämnda undantag, icke präster.

I Lund antogs mag. Elof Quiding 1847 såsom biträde, duplikant, för den teoretiska undervisningen på grund av elevernas stora antal. Likväl voro eleverna icke delade i olika avdelningar. Intet reglemente för seminariet och ingen instruktion för lärarna funnos utom stadgan. Lokalen utgjordes av två låga och trånga rum i ett av de gamla husen, som tillhörde barnskolan. Quiding efterträdde Ek-lund såsom föreståndare år 1848.

Seminariet i Skara öppnades den 14 februari 1843 med den bekante skolmannen och riksdagsmannen i prästeståndet magister Jakob Otterström till föreståndare. Fastän elevantalet var större än i något annat seminarium med undantag av Lunds, var Otterström ensam lärare 1843—48. De praktiska övningarna ägde rum dels i stadens folkskola, dels i Åsaka »väl renommerade» folkskola.¹⁾ Otterström efterträddes av P. J. Wennerblad 1849—1860. Om lokalen finnes icke uppgift, men den var utan tvivel gemensam med folkskolan.

Strängnäs seminarium började den 1 mars 1843. Föreståndare var kollegan i Örebro, den likaledes bekante skolmannen, prästmannen magister J. H. Ekendal. Lokal fanns i folkskolans hus ovanpå skolsalen, men seminariet hade icke något annat gemensamt med skolan, än att eleverna fingo under 4—6 veckor i slutet av kursen praktisera därstädes under ledning av skolans lärare pastor Herén. Lärotiden utgjorde 2 terminer, börjande med vårterminen, men intagning skedde även vid höstterminens början av sådana, som kunde redogöra för vårterminens pensum. Reglemente fastställdes av domkapitlet den 27 mars 1846 efter förslag av föreståndaren på grund av de erfarenheter, som gjorts under de 3 första åren.²⁾ Ekendal efterträddes av E. Malmborg 1856—1862 och J. Wirén från 1862.

Seminariet i Växjö öppnades den 1 april 1843 med prästmannen L. O. Wallberg såsom föreståndare. Han efterträddes 1847 av prästmannen P. Welander. Lokal var anordnad i Sjögrenska folkskolan, för vilken nytt skolhus uppfördes 1846 och togs i bruk i början av år 1848. Intagning skedde vid början av varje termin och utexaminering likaledes efter varje termin. Kursen var beräknad för 2 terminer, och eleverna voro därför delade i 2 avdelningar. Teoretisk undervisning meddelades blott under de 3 första månaderna av varje termin och återstoden av terminen användes för examinandernas noggrannare övning i växel-

¹⁾ Underrättelser om seminarierna, Dir. prot. 1844. F. U.

²⁾ Ekendal 1850, sid. 109—116.

undervisningsmetoden. Folkskolans lärare hade ingen befattning med seminarie-eleverna.¹⁾

I Kalmar tog seminariet sin början den 16 januari 1843. Dess förste föreståndare var läroboksförfattaren, sedermera gymnasierektorn O. E. L. Dahm, som redan 1844 efterträddes av prästmannen J. P. Ånelius. För seminariet hyrdes ett större rum i gymnasiehuset. Elevernas praktiska övningar ägde rum i en folkskola i staden och i en annan strax utanför densamma. Endast en eftermiddag i veckan leddes de av föreståndaren. Inträdessökande skulle anmäla sig hos domkapitlet minst 6 veckor före vårterminens början.²⁾

Seminariet i Karlstad började sin verksamhet den 20 februari 1843. Föreståndare var först magister J. Frykholm (icke präst), sedermera lektor, och efter 1845 kollegan och prästmannen A. Thorstensson. Säsom andre lärare vid seminariet tjänstgjorde läraren vid stadens folkskola prästmannen C. G. Hultgren. Lokal förhyrdes i folkskolans hus. Reglemente var upprättat av domkapitlet. Kortaste tid för genomgång av kursen var enligt detta 2 terminer. De praktiska övningarna genomgingos ej förrän under andra terminen. Examen medgavs, så snart någon var färdig.²⁾

Verksamheten vid seminariet i Härnösand började den 1 februari 1843. Föreståndare var först prästmannen C. Sundberg och från 1846 prästmannen S. H. Wagenius. Lokalen var till och med år 1848 skild från folkskolans, varför den egentliga praktiska undervisningen måste sparas till slutet av terminerna, då den teoretiska upphört. Nämnda år blev ett nytt folkskolehus uppfört, i vilket även seminariet och navigationsskolan inrymdes.²⁾ Därefter skulle folkskolan och seminariet vara ett sammanhängande läroverk, för vilket seminarieföreståndaren skulle vara rektor och förste lärare samt folkskolläraren andre lärare.³⁾ Den teoretiska och den praktiska kursen voro beräknade att medhinnas på två terminer. Efter år 1853 ökades lärokursen allt mer och utgjorde för de flesta eleverna 5—7 läs-terminer.⁴⁾

Seminariet i Visby öppnades den 20 april 1843 under ledning av lektorn i matematik och fysik, tillika gymnasierektorn H. J. C. Cramér säsom föreståndare och läraren vid sällskapet D. B. V:s växelundervisningsskola L. J. Ringbom säsom andre lärare. Efter Cramérs avgång år 1857 uppdrogs föreståndarebefattningen tills vidare åt Ringbom, och denne fortfor därmed till seminariets indragning. Lärokursen var beräknad för tre terminer. Sista terminen ägnades huvudsakligen åt praktiska övningar. Dessa ägde rum i D. B. V:s skola.⁵⁾

¹⁾ Underrättelser om seminarium i Växjö, V. U. 1847.

²⁾ Underrättelser om seminarierna, Dir. prot. 1849, F. U.

³⁾ 1858 års berättelser i Eckl. dep.

⁴⁾ Tidning för folkskolan 1878 s. 230.

⁵⁾ Underrättelse om seminarium i Visby V. U. 1847.

B. Läroplan och undervisningsmetoder.

Den kungliga stadgan hade såsom inträdesfordringar för seminarier-^{Inträdesfordringar.}nas elever blott upptagit färdighet att läsa innantill svenskt och latinskt tryck, skriva, räkna de fyra räknesätten i hela tal samt att kunna utantill Luthers lilla katekes med den antagna förklaringen och äga försvarlig kännedom av bibliska historien, men uteslutit kännedom av geografi, historia och kyrkosång. Såväl otillräckligheten av den förbildning, som de flesta inträdesökande mottagit, som ock hänsynen till det stora antal lärare, som omedelbart behövdes, nödvändiggjorde stor mildhet vid bedömandet av de inträdessökandes kunskaper. Till en stor del utgjordes de första årens elever dels av äldre lärare, »som reste från, somliga verkligen med, hustru och barn» för att genom seminarieberedelsen varda bibehållna på platser, där de redan varit antagna, dels av kandidater utsedda av pastorer och församlingar till lärare vid nyinrättade skolor. Med sådana inträdessökande kunde ej någon sträng examen anställas. Icke heller kunde något noggrant urval göras bland övriga inträdessökande, då stadgans fordringar voro så ringa, att man kunde erhålla elever, som ej gjort bekantskap med annan lärobok i stavning och renläsning än »tuppaboken» och som ej förvärvat större färdighet i räkning, än som kunde inhämtas på två dagar.¹⁾ Genom kungl. cirkuläret den 12 oktober 1850 förordnades, att ingen fick intagas som elev i seminarium före 18 års ålder, så vida icke konsistorium på grund av särskilda omständigheter medgav undantag, och genom k. kungörelsen den 29 september 1853 gjordes kunskapsfordringarna för inträdet mera bestämda än förut.

Om den läroplan, som följdes i Uppsala seminarium, och som torde^{Läroplan vid Uppsala seminarium:} i allmänhet hava iakttagits vid de seminarier, som stodo i närmare förbin-^{samtidig teoretisk och praktisk kurs.}delse med en folkskola, inhämtas ur Oldbergs handbok (s. 157 följ.) följande:

1. Nyss inskriven elev börjar med att lära sig stavnings- och välläsningsläran efter samma tabeller och böcker, som begagnas i seminarieskolan. Semina-

¹⁾ Berättelse om Skara seminarium av J. Otterström, Dir. prot. 1849 F. U. — Oldberg, s. 156.

rieläraren undervisar honom först dagligen på särskilda timmar och låter honom sedan omedelbarligen därpå såsom monitör i skolan under skoltimmarna innöta det pensum, han förut genomgått i seminarium. Jämte stavnings- och innanläsningsövningar har eleven dagligen hemläxor i katekes och biblisk historia, vilka uppläsa för seminarieläraren, som härvid tillika undervisar genom förklaringar, exempel, frågor och tillämpning. Samtidigt genomgår eleven i skolan första räkneklassens pensum, först såsom åskådare eller lärjunge, sedan såsom undervisare. Eleven skriver dagligen en timme i seminarium efter förskrift samt deltagar nu och framgent i seminariets gymnastik- och sångövningar.

2. Efter några veckor, då eleven hunnit innöta alla stavnings- och väl-läsningsregler, blivit erforderligt skolvan och säkert kan undervisa i stavningen samt åtminstone den bokstavliga rättläsningen, sättes han till monitör för ett läxlag, vars hemläxor han sedan dagligen hör hela tiden, ända till dess han de sista veckorna av sitt seminarieår för repetitioner på egen hand befrias från all skolundervisning. Med frågor och förklaringar får eleven icke befatta sig, förrän läraren funnit honom äga erforderlig skicklighet, vunnen genom deltagande i frågeövningarna och religionsundervisningen uti seminarium. Nu börjar eleven att jämte seminarieskolans tredje eller högsta klass undervisas i grammatik, geografi, historia, aritmetik samt väl- och rättskrivning. På särskilda timmar fortgår religionsundervisningen jämte deklamations-, fråge- och förståndsövningar.

3. Så snart eleven kan så mycket i geografin och historien, att han bör kunna läsa på egen hand, får han för sig själv inöva större pensa, vilka seminarieläraren examinerar, när eleven det begär. Eleven äger ock nu anmäla sig till tentamen i andra ämnen, som någon längre tid förekommit i hans föregående kurser. Nu börjas med naturlära, geometri, linearteckning och kartritning, vilka sedan fortfarande övas jämte alla andra ämnen med undantag av dem, i vilka eleven vid tentamen visat sig vara färdig till examen och förtjänt av det betyg, han i ämnet önskar. Tre veckor före avgångsexamen bör eleven vara färdig åtminstone i de flesta ämnen. Under dessa veckor genomgås på särskilda timmar för sista gången handboken i pedagogik och metodik, varjämte eleven dagligen gör sina avgångsprov såsom undervisare i skolan uti olika ämnen och klasser. Varje elev i övre avdelningen har att i tur med kamraterna en halv eller en hel vecka i sänder tjänstgöra såsom överuppsyningsman (= underlärare) i skolan.

*Anordningar
vid andra
seminarier:
skild teoretisk och praktisk kurs.*

I Stockholms och flera andra seminarier fingo eleverna icke deltaga i skolundervisningen förrän under den andra terminen. I dessa seminarier voro eleverna delade i en teoretisk och en praktisk avdelning. Den teoretiska kursen fullbordades på första terminen med undantag av religions- och modersmålsämnena, och den praktiska kursen på andra terminen, var-

under tillika verkställdes repetitioner och tentamina av den teoretiska kursen såsom förberedelser till avgångsexamen.¹⁾

I Strängnäs, Göteborgs m. fl. seminarier lästes de teoretiska ämnena gruppvis 6—7 veckor för varje ämnesgrupp, dock så, att kristendom och modersmål genomgingo alla grupperna. Överallt voro tentamina brukliga före examen, varigenom stora krav ställdes på elevernas enskilda arbete. Arbetets anordning medgav lärotidens förkortning för vissa elever, förlängning för andra allt efter olika förbildning och begåvning. Snart blev en lärotid av 3—4 terminer för flertalet elever den vanliga.

Målet för undervisningen ställdes olika högt av olika föreståndare. I allmänhet voro vissa läroböcker bestämda för varje ämne. Exempelvis angivas några här nedan:

I kristendomskunskap: Atzerodts bibelhandbok, Krummachers bibelkatekes, *Lärokurser*. Liscos, Gerlachs, Gezeliernas bibelverk, Sefströms, Bergquists, Flodmans el. Almqvists katekes, Lundgrens, Hübners el. Sefströms bibl. historia.

I modersmålet: Almqvists rättstavningslära, Fryxells, Lundgrens el. Filéns grammatik, Svedboms satslära och läsebok.

I geografi: Dahms, Wingses, Platous, Steins el. Bäckströms lärobok.

I historia: Dahms el. Ekelunds mindre lärobok i Sv. hist., Bredows el. Wingses i allm. hist., kursen i Oldbergs hemskola.

I räknekonst: Zweigbergks, Holmlins el. Almqvists lärobok.

I geometri och linearteckning: Lagerhamns lärobok.

I naturlära: Hartmans, Thomées el. Schlez' lärobok, längre fram Berlins böcker.

I pedagogik och metodik: Oldbergs pedagogik, Dahms skolmästarekonst, Svenssons handledning, Schmidts läsebok.

I sång: Nordbloms sångskola, Dillners koraler.

I gymnastik: Lings el. Nyblæi reglemente.²⁾

I Stockholm fordrades för högsta betyget, att eleven skulle fullständigt och väl redogöra för den antagna läroboken, varemot endast det huvudsakliga av innehållet, men detta klart och redigt uppfattat, erfordrades för vinnande av det lägsta. På folkskollärarymötet i Uppsala 1843 ansågs, att för Godkänd skulle fordras, att eleven »försvarligt» kunde redo-

¹⁾ Underrättelser om seminarium i Stockholm, Dir. prot. 1849, Ekendal 1849, s. 160.

²⁾ Underrättelser om seminarierna, Dir. prot. 1849, F. U. — Ekendal 1849 s. 164, 1850 s. 109, V. U. 1846 och 1847.

göra för den antagna läroboken, men att man i nödfall borde få begagna uttrycket »någorlunda godkänd» för att beteckna en något lägre kunskap i de ämnen, som för närvarande voro jämförelsevis mindre angelägna, t. ex. allmän historia och naturlära.¹⁾ För högsta betyget fordrades i Uppsala att kunna redogöra för någon större lärobok än den vanliga. I Lund fordrades för erhållande av högsta betyget »något mer än fullständig insikt» i de antagna läroböckerna, och det gavs vanligen endast åt dem, som genom förstudier eller ovanlig flit överskridit den bestämda kursen. Medelbetyget lämnades för god insikt i den antagna läroboken och lägsta betyget för insikt i ämnet »efter vilken lärobok som helst». I Skara berodde kunskapsbetygets gradering av den klarhet och reda, varmed eleven kunde visa sig hava uppfattat läroämnet. I Karlstad undervisades i kristendom efter skriftligt utdelade frågor ur Norbecks teologi, i litteraturkännedom genom läsning av Lénströms Brage, i allmän historia efter Mellins gamla och Palmblads nya tidens historia, i geometri efter Nordmark, motsvarande 6 böcker av Euklides, i räkning och algebra t. o. m. ekvationer av 2:a graden, i fysik och kemi med lättare experiment, i botanik med begagnande av »färska» växter och av eleverna samlade herbarier. Det uppgives, att många utexaminerade elever fortsatt sina örtstudier och gjort åtskilliga botaniska upptäckter inom provinsen. Förenämnda studier väl bedrivna gävo rätt till högsta betyget. Även från Skara anföras studier av liknande beskaffenhet. I Västerås användes Norbecks teologi. Beträffande färdighet i modersmålets skriftliga behandling tillämpades olika åsikter. På somliga ställen (t. ex. Karlstad) fingo eleverna, åtminstone de mera försigkomna, skriva »systematiska avhandlingar mest av moraliskt innehåll», på andra håll (t. ex. Strängnäs) menade föreståndaren, att »självständiga avhandlingar, vilka icke i allmänhet kunna tillerkännas något värde såsom sådana, blott gäve sken av mognad och självständighet i åsikter och studier utan motsvarande verklighet och inledde i frestelse att tänka högt om egen förmåga». I allmänhet var icke bildningsgraden och uttrycksförmågan större, än att man fick nöja sig, om eleverna tillägnade sig förmåga att skriva brev, ortbeskrivningar, redogörelser för veckans studier, kontrakt o. d. I Göteborg undervisades icke i innan-

¹⁾ Oldberg s. 167.

läsning, stavning, väl- och rättskrivning, emedan eleverna vid inträdet borde äga tillräcklig färdighet däri, icke heller i språklära, emedan detta ämne ej var anbefallt i stadgan.

Den metod för undervisningen, som allmänt användes, var läxläsning och förhör tillika med kursläsning och tentamen. Muntliga föredrag av läraren förekommo i pedagogik och på ett eller annat ställe även i naturkunnighet (Skara). Ett hjälpmedel för undervisningen i sistnämnda ämne, som någon gång kom till användning, var utflykter för insamling av växter (Stockholm, Karlstad). Anteckningar efter lärarens föredrag eller diktamen synas ej hava brukats på denna tid utom i pedagogik.¹⁾

De praktiska övningarna voro anordnade på många olika sätt, såsom förut antytts. På de flesta ställen fingo eleverna börja såsom monitörer i skolan, så snart de kunde anses hava tillräcklig färdighet i det ämne, vari de skulle tjänstgöra, på andra ställen fingo de icke börja tjänstgöra, förrän de använt en termin till läroämnenas inhämtande, och slutligen kommo de vid ett eller annat seminarium icke i praktisk övning förrän vid kursens slut. I somliga seminarier förekom ej någon teoretisk undervisning samtidigt med avdelningens praktiska övningar, på andra ställen avdelades ett mindre antal elever till de praktiska övningarna, under det att återstoden undervisades på seminariet. Ett mycket använt förfarande var att låta eleverna undervisa och examinera varandra dels för sig själva, dels i föreståndarens närvaro. I Strängnäs brukade föreståndaren för att öva eleverna i frågekonsten »träda i en lärjunges ställe, vilken icke svarar på andra frågor än dem, som äro av den beskaffenhet, att barn vid en viss antagen ålder kunna besvara dem». De praktiska övningarna tillgodosjordes (i Karlstad) på det sätt, att eleverna under barnens fristunder samlades kring läraren och redogjorde för vad de under den förflutna timmen bibragt sina lärjungar, vilka svårigheter, som mött dem, och vilka sätt de använt för deras avhjälpande. Den praktiska färdigheten ansågs mycket befordras, därigenom att eleverna efter en eller annan termins vistelse vid seminariet antogo platser såsom vikarier i folkskolor och först därefter avslutade kursen och avlade examen.

*Praktiska
övningar.*

¹⁾ Skrivna anteckningar i rätt- och välläsning samt katekes omtalas i Växjö, 1858 års berätt. i Eckl. dep.

*Tidsför-
delning.*

Läsåret hade mycket olika längd och fördelning. Kortast var det i Växjö med 6 månader om året, vilka dock förlängdes med 3 veckor på varje termin för examinanderna, och i Visby med 7 månader, längst i Göteborg, där 10 månader lästes varje år men kursen vanligen fullbordades på en termin. 8—9 månader var den vanliga tiden. Först 1859 bestämdes lärotiden till 36 veckor om året. Undervisningstiden varje vecka var också mycket olika. I Göteborg användes ej mer än 15 timmar i veckan och i Strängnäs blott 20, men ämnena lästes på dessa ställen, såsom förut nämnts (sid. 43), gruppvis. Däremot var undervisningstiden i Uppsala 46 timmar i veckan och i Linköping 41. Vanligen användes 30—40 timmar. Timfördelningen mellan de olika ämnena är uppgiven från hälften av seminarierna och är även den ganska skiftande.

Överallt användes den mesta tiden för kristendomsundervisningen: vanligen 6 timmar till bön och bibelläsning och 6 timmar till katekes och biblisk historia. Därefter kom modersmålet vanligen med 5 timmar i veckan utom den tid, som användes till skrivingar. Geografi och historia hade på olika ställen 3—7 timmar i veckan, räkning 2—5, geometri och linearteckning 2—5, naturlära 1—4, pedagogik och metodik 1—3, sång 2—6, gymnastik 2—4 och praktiska undervisningsövningar (vanligen blott för övre avdelningen) 4—13 timmar. Dessutom måste eleverna använda mycken tid till fria sysselsättningar: först och främst läxläsning men därjämte tentamensberedelse, i synnerhet i seminarier, där timmarna på lärorummet voro jämförelsevis fåtaliga, linear- och kartritning, väl- och rättskrivning samt ämnesskrivning. Från Stockholm uppgives, att minst 40 timmar i veckan användes för sådant ändamål. Normalarbetsdagen för eleverna skulle således varit 13 timmar.¹⁾

*Avgångs-
betyg.*

Även med avseende på de från seminarierna utfärdade avgångsbetygen förekommo mycket stora olikheter, som föranledde stor svårighet att jämföra flera sökande till en plats från olika seminarier. Stadgan gav ingen anvisning för betygens formulering utan föreskrev blott, att betyget skulle med något av uttrycken godkänd, med beröm godkänd och berömlig vitsorda

färdighet i innanläsning, rätt- och välskrivning,
insikt och undervisningsfärdighet i vissa uppräknade ämnen,
kännedom av växelundervisningsmetoden samt
skicklighet att undervisa i gymnastik och kyrkosång.

¹⁾ Underrättelser om seminarierna, Dir. prot. 1849, F. U.

Det var helt visst svårt att finna tankesammanhanget i dessa föreskrifter, och det är därför icke underligt, att somliga seminarier givit specialbetyg särskilt för insikt och särskilt för undervisningsskicklighet i varje ämne, andra givit specialbetyg för insikt och huvudbetyg för undervisningsskicklighet. Men så funnos några ämnen, i vilka dels endast färdighet, dels endast undervisningsskicklighet syntes fordrad. Stadgans mening är tydligen, att en skollärare på grund av kroppsliga brister kan få sakna färdighet i gymnastik och sång men likväl bör äga förmåga att undervisa i dessa ämnen, men varför en lärare icke skulle böra ådaga-lägga färdighet att undervisa såväl som egen färdighet i innanläsning, rätt- och välskrivning, är obegripligt. Enklast var att sätta å sido alla försök till åstadkommande av logisk reda i betygsgivandet och, såsom man gjorde i Stockholm, giva betygen alldeles efter stadgans ordalydelse, eller också att utan fruktan för överloppsgärningar sätta betyg särskilt i teoretisk examen och särskilt i praktisk examen för vartenda ämne, som blivit nämnt i stadgan. Det var säkerligen en gemensam tanke hos alla dem, som haft att göra med stadgans tillkomst, att huvudsaken för lärarna skulle vara deras förmåga att meddela undervisning, men att man vid bedömandet av denna, såsom man alltid gjort vid bedömandet av läroverkslärarnas undervisningsprov, skulle fästa avseende icke blott vid den formella färdigheten utan ock vid den reella insikten. Orsaken varför denna tanke icke blev tydligt uttryckt i stadgan, var nog önskan att kompromissa mellan de båda bredvid varandra gängse åsikterna om tillräckligheten av teoretisk insikt och tillräckligheten av praktisk färdighet för lärarverksamhetens utövning. Men följderna av denna kompromiss blev en oklarhet, som åstadkom den mest skiftande provkarta av seminariebetyg.¹⁾

Ämnesuppräknigen är mycket olika:

Kristendom förekommer i 5 formulär, katekes i 8, biblisk historia i 11, bibelinsikt i 1, bibelkunskap i 1.

Stavning och innanläsning återfinnes i 7 formulär, innanläsning i 3, rätt- och välläsning i 1, deklamation i 3, rättskrivning i 10, svensk språklära i 6, svenska i 2.

¹⁾ Avtryck av betyg från samtliga seminarier i Mercurius 1851 och 1852.

Geometri och linearteckning, räknekonst och naturlära förekomma i alla formulär utom det i Skara begagnade, i vilket dessa ämnen blott upptagas för den praktiska examen.

Däremot finnas i alla formulären: allmän historia, fäderneslandets historia, geografi, välskrivning och växelundervisningsmetoden.

Pedagogik förekommer i 5 formulär.

Gymnastik och kyrkosång äro upptagna såsom ämnen i teoretisk examen i 5 formulär, i praktisk examen i 5, både i teoretisk och praktisk examen i 3.

Trädgårdsskötsel förekommer såsom teoretiskt ämne i 4 och såsom praktiskt ämne i 1 formulär men saknas i de övriga.

Flit vitsordas i 12 formulär, uppförande i 11, uppmärksamhet och stadga i 1 (Karlstad). I Göteborgs seminarium ansågos disciplinstadganden och i följd därav betyg för flit och uppförande obehövlige.

Specialbetyg för undervisningsfärdighet i de olika läroämnena förekomma i 6 formulär, ett enda huvudbetyg i 5 (i 2 formulär gäller detta huvudbetyg kateketisering). I ett formulär (Göteborgs) finnes intet undervisningsbetyg, i ett (Växjö) vitsordas endast »anlag att undervisa».

Lika varierande voro uttrycken för betygsgraderna. Utom stadgans tre grader finnas i de i Mercurius anförda betygen icke mindre än femton nya grader, dels utmärkande lägre grader än Godkänd (försvarlig, någorlunda godkänd, tämligen godkänd), mellangrader (väl godkänd, med nöje godkänd, icke utan beröm godkänd, med mycket beröm godkänd, med särdeles beröm godkänd, med utmärkt beröm godkänd) och högre grader än Berömlig (utmärkt, utmärkt berömlig, högst berömlig), dels angivande andra uttryck än stadgans för flit, uppförande o. s. v.

C. Lärjungar.

*Lärjungar-
nas antal
och fördel-
ning.*

Av lärjungar förekommo tre olika slag: 1) redan anställda och mestadels förut examinerade, skollärare, som önskade förvärva eller förbättra kompetensbetyg, 2) personer med akademiska studier, som endast behövde genomgå praktisk kurs, 3) vanliga elever, som genomgingo teoretisk och praktisk kurs. Det sistnämnda slaget var naturligtvis det talrikaste och utgjordes till mer än 90 % av personer, som före inträdet i seminariet ej fått annan undervisning än i hemmet och möjligen i en folkskola.

Elevantalet 1843—1848 fördelade sig på följande sätt:¹⁾

Seminarier.	Medeltal närvarande elever.	Hela elevantalet.	Avgångna med prakt. betyg.	Avgångna med teoret. o. prakt. betyg.	Avgångna utan betyg.	Kvarstående.
Stockholm	40	235	33	131	30	41
Uppsala	40	273	89	125	17	42
Linköping	36	206	10	144	12	40
Skara	60	248	8	181	17	42
Strängnäs	16	96	10	48	19	19
Västerås	25	136	22	81	15	18
Växjö	40	195	—	146	12	37
Lund	60	600	20	469	28	83
Göteborg	31	190	12	132	9	37
Kalmar	30	139	—	100	10	29
Karlstad	30	224	—	145	43	36
Härnösand	30	103	14	49	10	30
Visby	20	86	—	45	15	26
Summa	458	2,731	218	1,796	237	480

Under de följande åren sjönk elevantalet ända till år 1859 och var under vårterminerna av vardera av nedannämnda år fördelat på följande sätt, jämfört med det ovan angivna medeltalet för de 6 första åren.²⁾

Seminarier.	Medeltal 1843—48	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865
Stockholm	40	49	39	43	42	30	31	30	26	20	18	14	16	24	31	25	35	35	14
Uppsala	40	38	44	42	33	30	28	25	22	22	21	19	22	25	28	31	31	34	53
Linköping	36	36	36	35	39	29	32	30	25	29	29	38	33	31	28	26	28	32	61
Skara	60	60	63	44	37	28	32	44	42	34	23	18	22	7	12	16	13	22	26
Strängnäs	16	20	20	19	24	16	12	7	8	7	8	12	15	12	8	13	18	19	34
Västerås	25	27	22	20	19	12	13	20	20	21	17	13	13	12	15	21	23	26	31
Växjö	40	40	43	39	40	38	31	21	30	31	29	26	24	30	29	30	32	54	68
Lund	60	98	69	68	70	58	65	67	67	70	70	71	67	72	90	83	72	91	104
Göteborg	31	50	41	45	36	26	35	28	32	31	22	21	18	36	47	57	62	68	95
Kalmar	30	38	35	24	17	14	18	12	16	21	26	26	19	14	11	20	19	21	12
Karlstad	30	44	43	41	34	22	15	19	22	24	21	13	18	21	33	27	31	25	53
Härnösand	30	33	31	32	38	26	23	15	18	17	15	11	15	16	17	17	18	12	28
Visby	20	21	26	19	12	2	5	6	13	13	7	11	18	9	10	10	16	24	17
Summa	458	554	512	471	441	331	340	324	341	340	306	293	300	309	359	376	398	463	596

¹⁾ V. U. 1851. Summarisk-statistisk tabell över folkskollärarseminarierna, upprättad höstterminen 1848.

²⁾ Allmänna besvär- och ekonomiutskottets betänkande n:r 114 1851 och n:r 67

Orsakerna till elevantalets minskning voro flera. Den förnämsta var minskad efterfrågan efter lärare. Enligt officiella uppgifter¹⁾ utgjorde antalet nyinrättade folkskolläroplatser under åren 1848—1850 673 men under åren 1851—1853 blott 152. Alla församlingar torde vid utgången av år 1850 hava varit försedda med examinerade lärare, och ännu hade icke behovet av någorlunda god proportion mellan lärarantal och skolbarnsantal gjort sig riktigt känt. Men i större församlingar krävdes snart flera lärarkrafter, och minskningen i seminariernas elevantal skulle ej varit så stor under 1850-talet, om icke lärarlönernas otillräcklighet försvagat ungdomens håg för att välja lärarbanan. Antalet utexaminerade, som enligt tabellen å föregående sida under de 6 åren 1843—1848 i medeltal varit 336 om året, torde under de följande 3 åren hava varit mindre än 300 om året och därefter mindre än 200 om året till och med år 1860. De åtgärder, som detta års riksdag vidtog för lärarlönernas höjning till 400 rdr rmt, i förening med de år 1858 beviljade statsunderstöden för inrättande av nya skolor visade strax sin verkan i ökat elevantal vid seminarierna.

*Lärjungar-
nas beska-
fenhet.*

Eleverna voro till mer än 90 procent söner av bönder eller torpare, och många hade ej mer än stipendiemedlen till sitt uppehälle under kursen. Dessa utgingo med dels 25 dels $16\frac{2}{3}$ rdr b:o i terminen till 80 procent av eleverna (90 procent i Linköping, Härnösand och Göteborg). Blott i Stockholm åtnjötos fria bostäder av en del elever. I allmänhet utmärkte sig eleverna för sedlighet och järnflit. Vid flera seminarier stiftades nykterhetsföreningar. Tillsyn utövades dels av lärarna, dels av kamraterna inbördes.

Vid det första allmänna svenska lärarmötet i Stockholm 19—22 juni 1849 var en avdelning å programmet ägnad åt folkskolefrågor, och av denna avdelnings 48 överläggningsämnen handlade icke mindre än 19 om lärarbildningen. Av dessa blevo 8 föremål för överläggning under ordförändskap av rektor A. N. Schmidt och deltagande av tio seminarielärare. Därvid uttalades bl. a., att elever icke borde intagas, förrän de fyllt 18

1854 samt sammansatta stats-, bevillnings- och allmänna besvärs- och ekonomiutskottets betänkande n:r 19 1857. — Bilaga till kommitténs för utarbetande av normalritningar för seminarierna betänkande 1867, Eckl. dep:s handlingar $\frac{3}{5}$ 1867, R. A.

¹⁾ Allmänna besvärs- och ekonomiutskottets betänkande n:r 114 1854.

är, att vid inträdesprövning större avseende borde fästas vid förmågan att mottaga undervisning än vid måttet av redan inhämtade kunskaper, att utförligare upplysningar om de inträdessökande borde meddelas i deras prästbetyg och att lärokurserna borde beräknas för en lärotid av två år.¹⁾ Med anledning av det i första rummet nämnda uttalandet ingick domkapitlet i Uppsala i början av år 1850 till Kungl. Maj:t med anhållan om ett stadgande rörande åldern för intagning på seminarium, anförande såsom skäl för sin framställning, att det blivit vanligt, att ynglingar strax efter konfirmationen erhöles inträde på seminarium och redan vid 17—18 års ålder vore färdiga till avgång, varför de, såsom för unga för mottagande av numera vanligen förenade skolläro- och klockartjänster, ofta i flera år måste vänta på anställning, och att den längre mellantiden mellan bildningen för kallet och dess verkliga utövning icke kunde vara nyttig, allraminst då denna bildning inhämtades vid barnålderns slut eller ynglingaålderns första början. Sedan de övriga konsistoriernas yttranden inhämtats, förordnade Kungl. Maj:t den 12 oktober 1850, att ingen måtte antagas som elev i folkskolläro- och seminarium före 18 års ålder, såvida icke konsistorium medgivit undantag på grund av särskilda omständigheter.

Den plägsed, som Uppsala domkapitel i sin framställning omnämnde, berodde även därpå, att bönderna på somliga håll använde seminarierna såsom ett slags högre folkskolor, i det att de sände sina söner till dessa anstalter och icke till läroverken, då de ville låta dem få något större bildning, än folkskolan kunde meddela, innan de inträdde i sina fäders yrke.

Om den verkan, som seminarieundervisningen utövade på lärjungarna, finnas olika omdömen. Föreståndare Otterström talar med värme om den märkvärdiga metamorfos, som undervisning vid mogen ungdomsålder visar sig åstadkomma på personer av det lägsta folket. Men rektor Schmidt, som med understöd av växelundervisningssällskapet under 9 veckor av hösten 1848 besökte seminarierna, med undantag av de i Växjö, Visby och Härnösand förlagda, samt anskaffade skriftliga berättelser från dem alla,²⁾ hade icke att meddela i alla avscenden tillfredsställande underrät-

¹⁾ Tidskrift för lärare och uppfostrare 1849.

²⁾ Direktionsprotokoll 1849, F. U.

telser. Och prosten J. Wallin från Stockholm klagar i sin motion om ändringar i folkskolestadgan vid 1850 års riksdag, utan tvivel på grund av Schmidts meddelanden, över seminariernas oförnöga att »forma dugliga ämnen av naturer, behäftade med ett vilt sinnes råhet, korttänkta själsförmögenheter och kanske gömda men inbitna oseder». Visserligen protesterade stiftschefer och domkapitelsledamöter mot de hårda omdömena och vitsordade enhälligt, att »dessa bildningsanstalter tillfredsställt alla billiga anspråk». Men det var icke möjligt att förneka, att det kortvariga och ytliga bildningsarbetet var till sina resultat beroende av elevernas förutvarande moraliska och intellektuella ståndpunkt, och att den stora lärarbristen föranlett seminarierna att utsläppa många alumner, innan de hunnit erforderlig mognad.¹⁾

En allmän åsikt bland prästerskapet, som även uttalades i riksdagen,²⁾ var, att man icke kunde låta skollärarna befatta sig med annan religionsundervisning än utanläxors inlärande. I det av prästerliga ledamöter utarbetade betänkandet nr 114 av allmänna besvärs- och ekonomikutskottet vid 1854 års riksdag säges, att de skollärare, som utgått från seminarierna, »om ock ej egentligen saknande tillräckligt kunskapsmått likväl icke ägt de egenskaper, som fordras för att bibringa andra sedlighet och bildning, så att deras verksamhet såsom lärare inskränkts till att meddela lärjungarna kunskap och färdighet i läsning, skrivning, räkning samt i övriga i folkskolestadgan föreskrivna övningar».

I pressen förekom också polemik om folkskolorna, deras lärare och bildning såväl med skarpa utlåtelse om lärarna som ock med försvar för dem.³⁾

¹⁾ Detta är ock innebörden av domprost Thomanders inlägg i prästeståndets debatt 1851 om Wallins motion med dess ironiska snärt till klassvalsanhängarna: »Då så många andra redan ursakat sig med avseende på i deras stiftsstäder befintliga seminarier, så bör jag väl ock med avseende på det i Lund upplysa, att det lämnar till skolornas tjänst två klasser av elever, nämligen goda och dåliga, vilket må vederbörligen anmärkas, i händelse något förslag till representationens ombildning efter klassval skulle till nästa riksdag förekomma.»

²⁾ Adelsn protokolll ^{29/3} 1854, yttrande av Aug. von Hartmansdorff.

³⁾ J. H. Ekendal. Den nya folkskolan i Sverige 1851, 1852, Mercurius 1850—1852, Triaden 1852—1856, Svensk folkskoletidning.

2. Yrkanden om seminariernas reorganisation.

Ända till år 1858 företog regeringen ingenting för seminariernas förbättring och utvidgning. Vid varje riksdag framlades blott förslag om förnyande av de alltjämt till och med år 1863 på extra stat uppförda anslagen till seminarierna. Det ursprungliga anslaget blev höjt år 1845 från 6,500 till 9,100 rdr b:o till seminarier och från 9,000 till 12,000 rdr b:o till stipendier på grund av det opåräknat höga elevantalet vid somliga seminarier och nödvändigheten att förbättra arvodet för de lärare, som fått sitt arbete mycket ökat. Dock skulle 100 rdr b:o vid varje seminarium användas endast till arvode åt lärare i fyrstämrig kyrkosång, som infördes på grund av ett yrkande av Uppsala stifts prästmöte, understött av stiftets konsistorium. Varje seminarium uppbar därefter t. o. m. år 1857 ett belopp av 633 rdr 16 sk. b:o (= 950 kronor), varav såväl löner som kostnader för lokal, eldning, materiell m. m. skulle bestridas. Av hela summan återstod 833 rdr 16 sk. b:o, som av regeringen skulle fördelas efter behov.

I riksdagen däremot saknades icke strävanden för seminariernas förbättring, fastän de ganska länge blevo utan resultat. I prästeståndet var det, som förslag om utvidgning och ändamålsenligare anordning oftast framställdes, men då dessa i allmänhet voro förenade med yrkanden på minskning av seminariernas antal, dels för att lättare bereda tillgångar för bestridande av oundvikliga kostnader, dels för att förekomma den fruktade överproduktionen av lärarkandidater, så stötte de alltid på motstånd i synnerhet i bondeståndet, som ville hava lärarna utbildade i närheten av hemorterna och fruktade att få folkskolorna fördrjade, om större apparat ordnades för lärarnas utbildning, samt dessutom såsom nämnts ville använda seminarierna såsom högre folkskolor för sina söners utrustning med större kunskaper.¹⁾

Redan vid riksdagen 1844 väckte professor A. E. Knös från Uppsala motion om ett större anslag att ställas till Kungl. Maj:ts disposition till fördelning mellan seminarierna för ökning av lärarantalet, höjning av

¹⁾ Allmänna besvärs- och ekonomiutskottets betänkande nr 114 1851 med reservationer.

lönerna, beredande av bostäder åt både lärare och elever samt mathållning åt de senare tillika med rescanslag åt seminarieföreståndaren till inspekterande av stiftets skolor. Den behöfliga anslagssumman var efter förhållandena i Uppsala beräknad till över 4,000 rdr b:o om året för varje seminarium. Motionen understöddes av flera biskopar med förklaring, att det var omöjligt att utan ett sådant anslag ordna seminarierna, och rön-te även ett välvilligt mottagande hos adeln, men den avstyrktes av det för-enade stats- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottet såsom försedd med otillräcklig utredning och föll i riksdagen.

*Behov av
seminarium
för övre
Norrland
1847.*

Norrlands behov av ett seminarium för sin övre del, särskilt för beredande av bättre tillfälle till utbildning av lärare för de finska bygderna, frambars i en motion 1847 av C. M. Bjuhr i Umeå om inrät-tande av ett nytt seminarium i Piteå, men då Kungl. Maj:t icke framlagt någon proposition i ärendet, avstyrktes förslaget av stats- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottet samt föll i alla stånd utom prästeståndet.

*Förslag
1850—51 om
reducering
av semina-
rierna och
omorganisa-
tion av de
återstående.*

Bristerna i den rådande organisationen framhöllos mycket skarpt i prosten J. Wallins förutnämnda (sid. 51) motion 1850. I all synnerhet fruktade han för följderna av den förmenta överproduktionen av otillräckligt ut-bildade lärarkandidater. »Skola de utgå», frågar han, »med sin otillräck-liga men likväl hos mången inbillade lyftning över sina forna likar och måhända bliva pösande dagdrivare, sedeslösa folkuppviglare samt slutligen befolka fattiginrättningarna? Eller skola de återgå till plojen och spaden med den bittra erfarenheten, att de kunnat duga till något bättre men måste kvarhållas i stoftet, emedan för dem icke finnes rum på den bana, dit hågen syftat?» Botemedlet ansåg han vara seminariernas reducering till ett antal av 4—5. Därigenom skulle statens medel bliva ändamals-enligare använda, obemedlade ynglingar kunna kraftigare understödjas, fordringarna på elevernas kunskapsmått vid intagning och avgång kunna behörigen skärpas, tiden för deras vistelse vid seminariet förlängas, metod- och betyg lättare bringas till önskelig enhet och, vad icke vore minst vik-tigt, »på insikternas halva sold nu ställda skolmästarinvalidier småningom bringas att dö ut». Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet instämde i motionens huvudtankar men tilltrorde sig icke att säga, om tidpunkten för de föreslagna förändringarna ännu vore inne och huru de skulle i

enskildheter åvägabringas, varför det hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke med en förminskning av seminariernas antal en utvidgning och fullständigare organisation, så vitt nu befintliga tillgångar medgäve, av de återstående kunde ske.

Utskottets förslag om indragning av åtskilliga seminarier ogillades såsom för tidigt väckt av alla stånd utom adeln.

Däremot rönt ett annat av utskottet framställt förslag gynnsamt mottagande, understött som det var av seminarielärarnas vid 1849 års allmänna lärarmöte meddelade erfarenhet. Det rörde fordringarna på sedliga egenskaper och på kunskaperna hos dem, som skulle intagas i seminarierna, förbättring av den praktiska utbildningen samt kristendomsundervisningens grundande på bibelläsning. Med anledning av rikets ständers skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 aug. 1851 utfärdades den 29 sept. 1853 en kunglig kungörelse om förändringar i folkskolestadgan, bland vilka märkas rörande seminarierna i § 5 mom. 3 åläggande för domkapitlet att

»förordna och tillse, att praktisk övning i lärarkallet förenas med teoretisk skicklighet, samt vaka över det sätt, varpå föreskrivna undervisningsämnen i seminarierna behandlas, och särskilt däröver att bibelläsning med tjänlig förklaring förekommer»,

samt i § 5 mom. 4 en skärpning av inträdesfordringarna, så att

»vederbörande kyrkoherdes betyg om god frejd och oförvitligt uppförande»

skulle företes och den inträdessökande kunna icke blott läsa innantill, skriva, räkna hela tal och kunna utantill katekesen samt äga försvarlig kännedom av bibliska historien utan ock

»nøjaktigt redogöra för innehållet av läst stycke, äga god kännedom av Luthers katekes och den antagna förklaringen jämte därtill hörande bibelspråk ävensom av någon utförligare lärobok i bibliska historien, skriva god handstil samt räkna de fyra räknelagen i hela och brutna tal».

Däremot förföllo utskottets förslag om inträdessökandes skyldighet att förete betyg om anlag för undervisningskallet, om tillägg till § 6 mom. 1 av folkskolestadgan i syfte att bestämma måttet av insikter för

betyget Godkänd och om åtgärder för meddelande i seminarierna av känedom om sättet för undervisning av dövstumma och blinda.

*Nytt förslag
1853—54
om reducere-
ring och om-
organisation
av semina-
rierna.*

Vid riksdagen 1853—54 var frågan om minskning av seminariernas antal åter före. Motionären i ämnet, kontraktsprosten Runsten från Sollefteå, utgick härvid från andra synpunkter än dem, som hittills framställts i riksdagen, i det han ansåg seminarierna icke blott onödiga, emedan andra folkskolor än ambulatoriska hjälpanstalter för hemmen vore obehövliga, utan ock skadliga, då de utbildade ett slags lekmanpräster, som trädde i ett stridigt förhållande till prästerskapet och statskyrkan, varför han ville, att bestyret med den kristliga barnuppfostran skulle anförtros åt det yngre prästerskapet och att de biträden, som härvid möjligen kunde behövas, skulle utbildas i de med universitetet och kyrkan nära förbundna katedralskolorna, i följd varav han föreslog seminariernas indragning och till en början deras minskning till halva antalet. Allmänna besvär- och ekonomiutskottet avfärdade ganska kort förslaget om folkskolläraryrkesbefattningarnas överlämnande endast åt personer, som erhållit undervisning i läroverken, med påvisning av sannolikheten att endast undermåligt folk, som nödgats avbryta sin kurs, skulle söka anställning vid de illa avlönade folkskolläraryrkesplatserna, och med framhållande av att ingen praktisk utbildning för lärarkallet meddelades i läroverken. Men då utskottet med anförande av elevantalets minskning under de båda senaste åren med ytterligare 100 personer ansåg missförhållandet mellan antalet lärarkandidater och antalet lediga lärarplatser vara rättat och en indragning av seminarier av denna grund obehövlig, så framdrog ledamoten av adeln kaptenen G. Arnell i en reservation det förut anförda skälet för minskning i seminariernas antal, nämligen behovet av deras förbättring och utvidgning, och framhöll möjligheten därav genom anslaget fördelning på ett mindre antal. Detta skäl ävensom det obestriddiga sakförhållandet, att seminarier med så ringa elevantal som 5—18 (Visby, Strängnäs, Västerås, Karlstad, Kalmar) icke förtjänade att bibehållas, föranledde beslut om betänkandets återremittering i alla stånd utom bondeståndet, som med mycken miss-tänksamhet betraktade förslagen om seminariernas minskning till antalet, då det betraktade dem som angrepp mot själva folkskolan.

I sitt nya betänkande anförde utskottet, att de nyinrättade folkskolläraryplatserna under åren 1851—1853 endast utgjort 152 mot 673 under åren 1848—1850, vadan den första uppsättningen av folkskolor i landet kunde anses såsom nära fulländad och något hinder för nya folkskolors förseende med examinerade lärare icke torde kunna uppstå därav, att seminariernas antal förminskades. På grund härav föreslogs, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att en förminskning i seminariernas antal måtte äga rum och att de seminarier, som efter Kungl. Maj:ts prövning bibehölles, måtte utvidgas och fullständigare organiseras, så vitt befintliga tillgångar medgäve, ävensom att, där så nödigt prövades, någon del av stipendiemedlen måtte användas till reseunderstöd för lärjungar från avlägsnare orter. I överensstämmelse med förslaget avläts skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 augusti 1854. Den föranledde likväl under den närmaste tiden ingen annan åtgärd än konsistoriernas hörande i frågan.

Torsten Rudenschölds reformverksamhet med avseende på folksko-
 lans organisation och arbetssätt hade emellertid börjat bära frukter i den
 allmänna meningen, och vid 1856—58 års riksdag visade sig dessa även
 såsom yrkanden på en omgestaltning av de inrättningar, som skulle utbilda
 folkskolornas lärare. De förhoppningar, man hyste om småskolornas över-
 tagande av den grundläggande undervisningen och de egentliga folksko-
 lornas upphöjande till medborgerliga bildningsanstalter, avsedda för mera
 begåvade barn, föranledde förslag om en väsentlig reducering av semi-
 nariernas antal och en grundlig förbättring av deras anordning.

De rudenschöldska tankarna beträffande skollärarybildningen åter-
 gävos närmast av biskop G. D. Björck i hans motion, i vilken han för-
 ordade stiftssemiariernas reducering till två eller tre, som helst borde
 förläggas till universitetsstäderna, samt deras anordning för utbildning av
 lärare för *en* folkskola inom varje pastorat. Utom dessa pastoratsskolor
 med »examinerade» lärare tänkte han sig ett större antal småskolor med
 oexaminerade lärare samt distriktsskolor till ett mindre antal i varje stift,
 försedda med akademiskt bildade lärare, som hade utsikt till befordran
 inom kyrkan eller läroverket. Såsom en framtidstanke angav han att med
 seminarierna i universitetsstäderna förena institut för bildande av lärare
 i distriktsskolorna och övningsskolor för dem, som ämnade ingå vid läro-

*Förslag vid
 1856—1858
 års riksdag
 om semina-
 riernas om-
 bildning*

verken som lärare men hittills saknat en praktisk kurs till förberedelse för deras skollärarkall. Kyrkoherde Otterström utgick från andra förutsättningar än Rudenschöld men kom dock honom ganska nära i sitt förslag rörande seminarierna. Han ansåg, att ett stort antal nya skolor behövdes för de 200,000 barn, som saknade skolundervisning, men att lärarna vid dessa borde vara ambulerande och ej behövde vara examine-erade, samt att med indragning av förutvarande seminarier för utbildning av examinerade lärare borde helst på landet anläggas ett centralseminarium med 2 års teoretisk och 1 års praktisk kurs, föreståndare, 5 underlärare och 150 elever. Vid ett sådant seminarium kunde, menade han, med lätthet anordnas mönsterskolor efter den ena eller andra skolplanen (växelundervisningsmetoden eller rudenschöldska metoden). För organisationen ville han ställa till Kungl. Maj:ts disposition de 80,000 rdr b:o, som blivit anvisade till fond för folkskollärares pensionering, och för underhållet de årliga anslag, som hittills utgått till seminarierna, förökade med 50 procent, om Kungl. Maj:t skulle anse två institut förmånligare än ett.

Friherre Fredrik Filip Hierta (sedermera redaktör av »Vaktaren») ville hava ett privatseminarium med Rudenschöld till föreståndare och alla eller de flesta gamla seminarier indragna samt lärarbildningen hänvisad antingen till universiteten eller till ett eller flera fullständigare seminarier. Kapten A. O. Adelborg, landshövding O. J. Fähræus och Per Sahlström från Stockholms län nämnde icke någonting om de äldre seminarierna men föreslogo anslag till en privat anstalt under Rudenschölds ledning. Däremot yrkade landshövdingen greve G. F. Liljencrantz, att de dåvarande seminarierna skulle indragas, men att 3,000 rdr b:o skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att understödja privatseminarier. Doktor A. Sandberg från Madesjö framhöll mera obestämt, att i de färre eller flera seminarier, som ansågos böra kvarstå, nödigt antal folkskollärare borde bildas till klarare och redigare insikter, något högre kunskaper samt större skicklighet, än de nuvarande ägde. En motionär, Jonas Andersson från Östergötland, hade fäst sig vid planen om meddelande av medborgerlig och praktisk bildning genom högre folkskolor och föreslog, att 4,000 rdr b:o måtte ställas till regeringens förfogande för ombildning av Stockholms seminarium till utbildningsanstalt för lärare i sådana skolor. Slutligen hade E. J. Rudberg

från Kalmar län ansett de dåvarande seminarierna kunna fylla sin uppgift och bidra till folkskoleundervisningens höjande, om seminarieföreståndarna försåges med sådan lön, exempelvis 1,500 rdr rmt årligen, att de ej behöfde betrakta sina viktiga befattningar såsom övergångsplatser till bättre avlönade sysslor, och om de finge till åliggande att under ferierna inspektera stiftets skolor, bispringa skolstyrelser och lärare med råd och upplysningar samt till domkapitlen inkomma med årliga berättelser och utlåtanden.

Det betänkande, som av sammansatta stats-, bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottet skulle avgivas över dessa och flera motioner om folkskoleväsendet, utarbetades i koncept av Torsten Rudenschöld och biskop Björck, behandlades sedan av en kommitté i utskottet med samna och flera sakkunniga medlemmar, retuscherades äntligen av professor Carlson men sönderrevs genom ett antal voteringar i utskottet, så att premisserna icke riktigt sammanhånga med de slutliga förslagen.¹⁾

Med avseende på seminarierna innehåller det huvudsakligen följande: Utskottet ansåg riksdagen icke böra upprepa sin redan framställda anhållan om indragning av ett större eller mindre antal seminarier men ville tillstyrka ett ökat anslag till dessa anstalters underhåll att användas efter den plan, Kungl. Maj:t efter prövning av ständernas i ämnet avlätna skrivelse kunde finna för ändamålet mest tjänlig. Blott i ett hänseende ansåg utskottet riksdagen böra närmare bestämma sin förut uttalade önskan genom en hemställan, att seminariet i Stockholm måtte utbildas till ett fullständigt seminarium, för att åtminstone *en* sådan anstalt i landet måtte kunna framvisa den ståndpunkt, på vilken »folkbildningen» bör stå. Därjämte ansåg utskottet, att vid övriga seminarier vissa förändringar kunde vidtagas, ägnade att avhjälpa överklagade olägenheter, såsom bättre tillgodoseende av praktisk färdighet i »undervisningsmetoden» jämte de behöfliga kunskaperna samt åtgärder för någon förberedelse för eleverna, innan de inkomme vid seminarierna, varför det föreslog, att till elever företrädesvis skulle antagas personer, som varit använda såsom biträden vid folkundervisningen, att praktisk färdighet i undervisningsmetoden skulle meddelas i en under seminarieföreståndarens överinseende ställd folkskola, och att utgående elever icke skulle äga företrädesrätt till befördran utan få bana sig väg genom ådagalagd praktisk duglighet. Utgående från den förutsättning, att de nuvarande seminarierna komme att bibehållas,

¹⁾ Sammansatta utskottets betänkande nr 19 ^{15/9} 1857. — Borgarståndets protokoll ⁵ 10 1857, yttrande av rådmän Henschen.

avstyrkte utskottet de väckta motionerna om anslag till privatseminarier, men för den händelse något privatseminarium, ändamålsenligt inrättat, skulle uppstå på enskilt initiativ, ville utskottet föreslå, att Kungl. Maj:t efter prövning måtte anvisa anslag för detsamma av besparingarna av anslagen till folkundervisningen. Av utskottet föreslogos följande anslag till seminarierna: Till seminarierna efter den fördelning Kungl. Maj:t ansåge lämplig 24,000, till seminariet i Stockholm 4,000, till understöd för lärarlärningar eller sådana personer, som vid undervisningen skulle biträda examinerade folkskollärare, 20,000, till understöd för seminarieelever 20,000, tillsammans 68,000 rdr rmt årligen.

Med avseende på småskolorna hade det förutsatts, att oexaminerade lärare kunde användas, och även beträffande folkskolorna hade oexaminerade lärares användning satts i fråga. Så långt ville utskottet visserligen icke gå, men det ansåg, att man borde frångå den fordran, som hittills varit stadgad, att folkskolans lärare skulle hava genomgått seminarium, varigenom skolan gått i mistning av mängden för lärarkallet rustad person. Utskottet ville därför, att såsom huvudvillkor för lärares antaglighet skulle stadgas minst ett års tjänstgöring såsom biträde vid folkskola samt att, om fråga uppstode om antagande av en lärare, som icke genomgått seminarium men av skolstyrelsen ansågs lämplig för kallet, han skulle få ersätta lärokursen med ett vid seminarium avlagt prov. Yrkandet, att kvinnor skulle få användas såsom lärare, ville utskottet tillmötesgå på det sätt, att de skulle få anställas såväl i småskolorna som ock vid sådana folkskolor, där annan examinerad lärare vore anställd, och slutligen vid alla flickskolor.

Med avseende på folkskolinspektionen tillstyrkte utskottet, att seminarieföreståndare, visserligen icke ensamma men dock företrädesvis, måtte anställas såsom stiftsinspektörer med avlöning av minst 2,000 rdr rmt om året, varav utom mycken nytta för folkskolorna väntades den stora fördel för seminarierna, att föreståndarna med varje resa skulle rikta och skärpa sitt omdöme om lärarbildningens avpassande efter skolornas behov. Men utskottet ansåg tillika, att dessa stiftsinspektörer icke skulle fullt kunna uppfylla sitt ändamål, med mindre en för hela riket anställd överinspektör beredde enhet inom det hela och en lättad översikt därav, och föreslog därför, att en lämplig person måtte förordnas av Kungl. Maj:t att såsom överinspektör utöva inseende över alla folkskolor och seminarier i riket, sörja för utarbetande av tjänliga läroböcker och undervisningsmedel, till Kungl. Maj:t avgiva berättelser angående undervisningen och förslag till dess förbättrande, vilka berättelser borde tryckas och utdelas till stifts- och skolstyrelserna, seminarieföreståndarna och folkskollärarna i riket samt till rikets ständer och enligt utskottets mening skulle utgöra en för folkskolans utveckling högeligen mäktig hävkraft. För dessa ändamål förordnades följande anslag: till överinspektörens avlöning 5,000, resekostnader 3,000, stiftsinspektörernas avlöning 24,000 rese-

kostnader 8,000, tryckningskostnader och expenser 6,000, tillsammans 46,000 rdr rmt årligen.

Den mest intressanta diskussionen ägde rum, såsom ock kunde väntas, i prästeståndet, där de många otydligheterna och motsägelserna i betänkandet framhöllos i synnerhet av förre seminarieföreståndaren Otterström, under det att professor Carlson förklarade och försvarade utskottets förslag. Otterström yrkade, såsom han gjort redan i sin seminarieberättelse från år 1848, de många småseminariernas indragande och framhöll anslagsförhöjningen från 1,000 till 2,000 rdr för varje seminarium såsom fullkomligt verkningslös, då därmed ingenting annat kunde åstadkommas än en löneförbättring för föreståndarna, varken utsträckt lärotid med flera klasser och lärare eller ordentlig lokal och materiell. Den föreslagna mönsteranstalten för »folkbildningen» vid Stockholms seminarium ironiserade han med framhållande, att om den icke kunde visa den ståndpunkt, på vilken »folkskollärarymbildningen» borde stå, seminarieinstitutionerna i sitt nuvarande skick vore alldeles tillräckliga, och att massan av elever utan tvivel fortfarande skulle söka sin bildning vid småfabrikerna i landsorten, om de bibehölles. Förslaget om lärarlärningar hade professor Carlson hämtat från Holland, England och Preussen, där preparandanstalter med myndigheternas medgivande inrättades hos skickliga folkskollärare. Men förslaget röntes alls ingen uppmuntran i riksdagen. Utskottets förslag om medgivande med avseende på seminariekursens ersättande med på praktisk väg förvärvad lärarbildning och om prov vid seminarium utan föregående genomgång av seminariet missförstodas, i det att man förmenade, att alla behövliga stadganden om praktisk lärarutbildning och om prov redan funnos, och förslaget om ett års tjänstgöring såsom villkor för ordinarie anställning betecknades såsom en orättvisa mot seminarierna. Stiftsinspektörer med samtidig seminarietjänstgöring förklarades omöjliga kunna något uträtta och hela inspektionsförslaget utdömdes såsom innebärande anledning till söndring mellan kyrka och skola.

I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 mars 1858 anhöllo rikets ständer, att det måtte stadgas, att till elever företrädesvis skulle antagas personer, vilka redan varit använda såsom biträden vid folkundervisningen, att vid varje seminarium praktisk färdighet i undervisningskonsten skulle meddelas uti en under seminarie-

föreståndarens överinseende ställd folkskola, att utgående elever icke skulle äga företrädesrätt till befördran utan få bana sig väg genom praktisk duglighet, att vid de skolor, där examinerad lärare erfordrades, denne skulle hava avlagt prov på sina insikter vid seminarium samt dessutom hava minst ett år tjänstgjort vid folkskola, samt att kvinnor skulle såsom lärarinnor få anställas såväl i småskolorna som ock vid sådana skolor, där annan examinerad lärare vore anställd, ävensom vid alla flickskolor.

Dessa beslut voro fattade av tre stånd mot prästeståndet. Till Kungl. Maj:ts förfogande ställdes ett årligt anslag av 26,000 rdr rmt till seminarierna efter den fördelning, som Kungl. Maj:t kunde anse lämplig, och 20,000 rdr till understöd för seminarieelever. Utskottets förslag om utvidgning av Stockholms seminarium förföll genom präste- och bondeståndens avslag. Förslaget om anslag till privatseminarier föll i alla stånden. Anslag till lärarlärningar förkastades först av präste- och bondestånden och sedan i förstärkt utskott. Förslaget om inspektion förkastades av alla stånden utom adeln.

3. 1858 års kommitté och därav föranledda åtgärder.

Riksdagens skrivelse föranledde departementschefen (L. A. Anjou) att på sommaren 1858 tillkalla en kommitté av lektorn i Karlstad, prosten J. M. Millén, konsistorienotarien i Härnösand, seminarieläraren mag. A. Sidner, seminarieföreståndarna J. E. Qviding i Lund och A. V. Wessling i Stockholm, f. d. seminarieföreståndaren, prosten A. N. Schmidt och rektor P. A. Siljeström¹⁾ för att överlägga och avgiva förslag angående seminariernas ändamålsenliga organisation. I fyra av olika personer avfattade korta betänkanden utan namnunderskrift²⁾ lämnas förslag angående seminariernas allmänna organisation, villkoren för intagning, lärokursen och kompetensvillkoren för lärare i folkskolor.

Minskning i seminariernas antal avrådes dels på grund av den samverkan och det samband, som utbildat sig mellan seminarieföreståndarna och de såsom lärare i de särskilda stiftens utgångna eleverna, dels på grund av det alltmer vanliga förhållandet, att seminarierna användes sasom högre folkskolor eller realsko-

¹⁾ Registratur ^{22/7} 1858, R. A.

²⁾ Eckl.-departementets Folkskolebyrå.

lor. Frågan om normalseminarium togs åter upp, och det föreslogs, att Stockholms seminarium skulle sättas i tillfälle att utbilda en allmän plan för folkskolläroarbildningens meddelande samt anordna kurser för blivande seminarieföreståndare, på samma gång som teoretisk och praktisk utbildning meddelades åt blivande lärare i egentliga folkskolor och praktisk handledning åt blivande lärare i högre folkskolor. Åt detta seminarium borde större lärarpersonal och bättre utrustning i övrigt givas, men vart och ett av de övriga seminarierna ansågs fortfarande kunna skötas av föreståndaren ensam med biträde i Lund av andre läraren och på övriga platser av timplärare. Detta biträde (under 300 timmar av året) ansågo kommitterade nödigt egentligen därför, att de yrkade, att seminarieföreståndarna skulle bliva domkapitlens organ för tillsyn och ordnande av folkundervisningen, icke blott stiftsinspektörer, såsom det sammansatta utskottet föreslagit, utan även föredragande inför domkapitlen i folkundervisningsärenden. För den praktiska läroarbildningens tillgodoseende i enlighet med ständernas önskan ville kommitterade, att med varje seminarium skulle folkskolan på platsen förenas så, att seminarieföreståndaren bleve dess överlärare och självskrivna ledamot av skolstyrelsen. För det gagn städerna på detta sätt erhöles av seminarierna borde de giva ersättning genom att tillhandahålla tillräckliga lokaler, som dock ansågos kunna inskränkas till tre rum, ett till lärosal, ett till materiellrum och ett till reservlärorum. Med avseende på inträdesfordringarna ansågo kommitterade önskligt, att förmåga av någorlunda korrekt skriftlig framställning fordrades, men de vagade icke för närvarande begära mer än säker insikt i rättstavningsläran utöver de förutvarande fordringarna. Föregående tjänstgöring såsom lärarbiträde ansågs icke böra fordras, emedan skollärarna skulle kunna inlocka på lärarbanan andra än dem, som ägde rätt kallelse därför. Däremot kunde sådan tjänstgöring giva företräde, då flera elever anmäldes, än man kunde mottaga. Som ständerna begärt, att även kvinnor skulle få anställas vid folkskolorna, och sådana utan någon olägenhet redan mottagits och utexaminerats vid seminarierna, så ansågos de befintliga anstalterna för manliga elever böra vara tillgängliga även för kvinnor, så länge för dem avsedda särskilda anstalter icke funnes. Kommitterade ville hava den teoretiska utbildningen meddelad under sex terminer och den praktiska därefter under minst en termin. Prästmän, som ämnade anmäla sig till förenade tjänster och därför skulle genomgå den praktiska kursen, borde dock kunna erhålla tillstånd att genomgå densamma på kortare tid. Med avseende på den teoretiska kursen önskade de kommitterade, att svenska språket skulle uttryckligen angivas såsom läroämne — icke blott innanläsning och rättskrivning — och skriftligt prov införas i avgångsexamen, samt att kristendoms- och bibelkunskap skulle användas såsom mera omfattande beteckningar för religionsundervisningen än katekes och biblisk historia. Huru önsklig än sångförmåga vore, ville kommitterade icke, att den skulle göras till villkor för behörighet till folkskolläroanställning.

Det av rikets ständer föreslagna villkoret att minst ett år efter examen hava tjänstgjort vid folkskola ville kommitterade hava ansett fullgjort genom elevens praktiska utövning av lärarverksamhet vid den med seminariet förenade folkskolan. För åstadkommande av enhet i lärokurserna föreslogs, att uppgifter på lärokurser och läroböcker skulle från seminarierna till fastställelse ingivas till ecklesiastikdepartementet arligen eller vart tredje eller vart femte år. Formulär för betyg särskilt över teoretisk och särskilt över praktisk avgångsexamen avlämnades. Särskilda vitsord för sedebetyg föreslogos även. Fordringarna å kvinnor, som enligt ständernas förslag kunde komma att användas såsom lärarinnor i folkskolor, ansågos böra vara desamma som de, vilka stadgades för lärare. Förslag till normalstat uppgjordes på följande sätt: Föreståndare 1,000 rdr, sånglärare 200, gymnastiklärare 100, timlärare 450, ljus och ved 150, tillsammans 1,900 rdr, eller för 12 seminarier 22,800 rdr, vartill skulle komma för normalseminariet i Stockholm i ett för allt 5,000 rdr och till permanent biträdande lärare i Lunds seminarium 600 rdr, i allt 28,400 rdr. Detta belopp översköt ständernas anslag med 2,400 rdr, men kommitterade hoppades, att Kungl. Maj:t hade medel till sin disposition att fylla bristen.

Sedan dessa förslag avlämnats, infordrade regeringen genom skrivelse till konsistorierna den 1 november 1858 uppgifter om seminariernas lärares hittills utgående löneförmåner, seminariernas undervisningsmateriell, begagnade läroböcker, genomgångna lärokurser, lästerminernas anordning och den bestående förbindelsen mellan varje seminarium och stadens folkskola. Därjämte begärdes yttrande, huruvida det ansågs lämpligt, att kvinnor mottoges i folkskollärarseminarierna, intill dess särskilda anstalter kunde bliva inrättade för bildande av lärarinnor.

1859 års cirkulär om löneförhöjning för seminarielärare.

Sedan dessa uppgifter inkommit,¹⁾ utfärdade regeringen den 20 maj 1859 cirkulär till konsistorierna, varigenom lärotiden bestämdes till 36 veckor om året, och lönen för seminarieföreståndare sattes till 1,200 rdr rmt om året för 30 timmars tjänstgöring i veckan och i förhållande därtill för kortare tid, för gymnastiklärare med 3 timmar i veckan till 150 rdr, för sånglärare till 150 rdr och för övriga seminarielärare till samma belopp som förut. Till bestridande av utgifter för materiell, ljus, ved och städning bestämdes 150 rdr om året. Om ytterligare anslag för talrikare besökta seminarier erfordrades, skulle särskild framställning göras.¹⁾

¹⁾ Folkskolebyrån.

Mottagandet av kvinnliga elever tillstyrktes i den form, varunder saken var framställd, endast av två konsistorier, Stockholms och Härnösands. Båda förklarade, att kvinnor redan undervisats och examinerats, utan att någon olägenhet försports. Stockholms konsistorium intygade, att de visat lika god förmåga som ynglingarna och på dem övat ett förädlande inflytande. Alla övriga konsistorier avstyrkte gemensam undervisning, och de flesta tillstyrkte inrättande av särskilda anstalter. De, som ansågo, att kvinnliga elever kunde få intagas i seminarierna, yrkade, att särskild tid skulle ägnas åt deras undervisning.¹⁾ Dessa yttranden föranledde chefen för ecklesiastikdepartementet, greve Henning Hamilton, att i statsrådet föreslå och regeringen att besluta att, på samma gång som kvinnor erhöles ansökningsrätt till lärarbefattningar vid folkskolor utan något annat villkor än avlagd examen vid seminarium, tre seminarier, de i Skara, Strängnäs och Kalmar, från och med höstterminen 1860 skulle mottaga endast kvinnliga elever. Dessa seminarier voro valda med hänseende till deras läge och lätta kommunikation med andra landsdelar, sedan från biskoparna yttrande inhämtats, att hinder icke mötte för deras upplåtande för det ifrågasatta ändamålet.²⁾ Två kungliga kungörelser om kvinnors ansökningsrätt till lärarbefattningar och om inrättandet av tre folkskollärarynnesseminarier utfärdades den 21 oktober 1859.

1859 års kungl. kungörelser om inrättning av lärarinneseminarier och om kvinnors ansökningsrätt till lärarbefattning.

4. 1861 års kungl. cirkulär.

Till 1859—1860 års riksdag framlade regeringen en proposition om anslag till folkundervisningen, daterad samma dag som nyssnämnda kungörelser, den 21 oktober 1859.

Angående seminarierna nämnes där, att de många olikheterna med avseende på anordningen av dessa anstalter föranlett regeringen att utarbeta ett förslag till allmänt reglemente för dem och att detta den 1 juli 1859 blivit utsänt till konsistorierna för utlåtandes avgivande, men att det behov, som genom de in-

1861 års k. cirkulär om tillsättning av andre-lärare och förbättring av lärarlönerna vid seminarierna.

¹⁾ Växjö konsistorium fruktar för menliga följder i sedligt hänseende och återoppar föreståndarens yttrande, vari förekommer: »En piga har här genomgått seminariekursen utan olägenhet, men dels var hon äldre, dels erhöles hon till stor del privat undervisning av föreståndaren, och de timmar hon bevisade seminariet eller folkskolan följde hon föreståndaren till och från lärorummet.»

²⁾ Folkskolebyrån.

hämtade underrättelserna befunnits i främsta rummet böra tillgodoses, vore tillökning i lärarkrafter. En enda lärare vore icke i stånd att såväl meddela goda och grundliga teoretiska insikter som sorgfälligt leda och övervaka elevernas praktiska övningar, isynnerhet som naturligtvis somliga voro nybörjare och andra flera eller färre terminer deltagit i undervisningen. Då en ändamålsenligare ordning krävde ökade utgifter, hade Kungl. Maj:t tagit i övervägande, huruvida icke kostnaden i det hela skulle kunna bliva oförändrad genom en minskning av seminariernas antal. Till de skäl, som mot en sådan åtgärd anförts, hade emellertid kommit ett nytt, nämligen att tre seminarier blivit upplättna för undervisning endast av kvinnliga lärjungar; och innan erfarenheten visat, vilken verkan denna förändring kunde medföra på manliga elevers sökning till de övriga seminarierna, vore det för tidigt att minska deras antal.

Med anledning härav begärdes för varje seminarium till lön åt föreståndare 1,500 rdr, till lön åt andre lärare 1,000 rdr, till lön åt lärare i musik, gymnastik, teckning och trädgårdsskötsel 350 rdr och till lokal, materiell m. m. 550 rdr tillsammans 3,400 rdr eller i runt tal för 13 seminarier 45,000 rdr samt till stipendier liksom förut 20,000 rdr. Riksdagens beslut blev lika med regeringsförslaget,¹⁾ och i överensstämmelse därmed utgick ett kungligt cirkulär den 20 juli 1861 till domkapitlen med anmodan till dem att vid de seminarier, som hade endast en lärare, förordna en andre lärare och från och med den 1 juli betala de båda lärarna de av riksdagen beviljade arvodena med skyldighet för dem att tjänstgöra 30 timmar i veckan och rätta sig efter de bestämmelser, som kunde varda meddelade i det reglemente, som komme att utfärdas. De i 1859 års cirkulär bestämda arvodena till lärare i musik och gymnastik samt anslagen till lokal och materiell m. m. skulle utgå fortfarande men särskilda framställningar göras, om anslag till undervisning i trädgårdsskötsel eller till andra oundgängliga utgifter önskades.

5. Reglementet den 21 mars 1862.

*Förslaget
till
reglementet.*

Det bebådade reglementet för seminarierna utkom den 21 mars 1862, samma dag, å vilken de nya kommunalförordningarna äro utfärdade. Förslaget till reglementet är uppgjort i ecklesiastikdepartementet, troligen

¹⁾ Riksdagens skrivelse nr 197 den 26 okt. 1860.

av expeditionsskreteraren A. L. Nordvall. Utarbetaren har till sin ledning haft icke blott 1858 års kommittéarbete utan även reglementen för preussiska, sachsiska, bayerska, württembergiska och danska seminarier. Dessutom hade han besökt flera utländska seminarier. Förslaget sändes den 1 juli 1859 till konsistorierna, för att de skulle avgiva sina utlåtanden. Även rektor Siljeström och redaktör S. A. Hedlund (måg till den i maj 1859 avlidne Rudenschöld och ivrig förfäktare av hans skolplaner) sattes i tillfälle att göra anmärkningar vid förslaget.¹⁾ Konsistoriernas utlåtanden inkommo till departementet i slutet av år 1859 och i början av år 1860.²⁾ Förslaget blev därefter omarbetat och förkortat från 40 paragrafer till 34 och utkom såsom kunglig förordning, kontrasignerad av C. J. Thyselius.

De stadgade ändringarna i seminariernas anordning voro i korthet följande:

Tillsynen skulle, där icke, såsom beträffande seminariet i Stockholm, anorlunda var föreskrivet, utövas av konsistorium genom en utsedd inspektor, som ägde föreslå åtgärder i fråga om undervisning och ordning, varom konsistoriet dels kunde besluta dels göra hemställan till Kungl. Maj:t. Tva huvudlärare skulle finnas vid varje seminarium samt lärare i musik, teckning och gymnastik. Den ene huvudläraren skulle tillika vara föreståndare. En eller flera övningslärarfattningar kunde förenas med huvudlärartjänst. Vid seminarierna för kvinnliga elever kunde den andre huvudläraren samt övningslärarna vara kvinnor. Lärare förordnades av konsistorium, och inga andra kompetensvillkor voro föreskrivna än lämplighet för tjänsten, gudsfruktan och hedrande vandel.³⁾ För meddelande av övning i undervisningskonsten åt eleverna skulle en folkskola vara ställd i

¹⁾ Folkskolebyrån.

²⁾ Handlingar till protokoll över ecklesiastikärenden ^{21/3} 1862, R. A.

³⁾ Såväl Siljeström som Hedlund önskade närmare bestämmelser om lärarnas kompetens. Den senare föreslog följande formulering, som kommer ganska nära längre fram i tiden stadgade bestämmelser: »Seminarieföreståndaren, som bör äga särskild kännedom om undervisningskonsten och dess ståndpunkt i andra länder, tillsättes av k. maj:t efter av vederbörande domkapitel uppsatt förslag å högst tre sökande, vilka till tjänsten sig anmält inom utsatt ansökningstids utgång. Övriga seminarielärare tillsätts av domkapitlet efter seminarieföreståndarens hörande. För behörighet fordras vitsord om fullgod lärarförmåga och godkända insikter i seminarii läroämnen samt framför allt ojäviga intyg om en kristlig vandel.» De lägre lönerna för seminarielärare i jämförelse med lönerna för lärare vid läroverken gjorde, att man icke ville uppställa filosofisk grad såsom kompetensvillkor, i synnerhet som prästerliga studier ansågos giva bättre garanti för duglighet såsom seminarielärare.

samband med seminariet. Man påräknade fortfarande, att en kommunal folkskola härtill skulle användas, och det medgavs, att läraren i denna, om han för övrigt var lämplig, förordnades till andre huvudlärare vid seminariet med den inskränkning i tjänstgöringen, som kunde erfordras, och därav beroende minskning i avlöningen.¹⁾ I inträdesfordringarna gjordes den ändring, att inträdessökande skulle genom behörigt betyg styrka sig hava begått Herrens nattvard, vara känd för ett stadgat och oförvitligt uppförande, vara vaccinerad och hava uppnått 17 års ålder samt vid anställt förhör ådagalägga, utom vad som förut fordrades, *full* färdighet att läsa innantill och förmåga att någorlunda felfritt uppskriva ett dikterat stycke, en *jämn och redig* handstil, färdighet att räkna sorter och någon övning i huvudräkning. Lärokurserna blevo för första gången närmare angivna. De skulle fördelas på 3 ettåriga klasser, av vilka den tredje huvudsakligen skulle sysselsättas med repetition av de båda föregående klassernas kurser samt med praktiska övningar i folkskolan. En bestämd timplan blev även föreskriven. Mest av tid och arbete ägnades åt kristendomskunskap²⁾ samt därefter åt svenska språket och räkning.³⁾ Historia, geografi och naturkunnighet skulle däremot förekomma huvudsakligen i översikter med något utförligare framställning av sådant, som tillhörde fäderneslandet. Pedagogik och metodik meddelades med uteslutande avseende på den blivande lärarens arbete i skolan med början redan i kl. I. Av övningsämnen var musik det viktigaste.⁴⁾ Teckning skulle övas företrädesvis som linearteckning. Gymnastik nämnes utan

¹⁾ Alla domkapitlen utom det i Västerås förordade föreningen av seminarielärartjänst med folkskolläraryrke. Både Siljeström och Hedlund yttrade betänkligheter däremot.

²⁾ I synnerhet var bibelläsning forcerad. På den halva timme, som varje dag i sammanhang med morgonbönen ägnades däråt, skulle under 3 år genomgå evangelierna, apostlagärningarna och några av de apostoliska breven samt av gamla testamentet åtminstone psalmerna och valda stycken ur profeterna. I det ursprungliga förslaget voro fordringarna ännu större: hela nya testamentet m. m. Om den iver för bibelläsningen, som utvecklades, utan tvivel vid alla seminarierna, på denna av striden mellan statskyrkliga och frikyrkliga upprörda och religiöst intresserade tid, vittnar följande utdrag av P. Petterssons berättelse om Västerås seminarium för läsåret 1861—1862 (Folkskolebyrå): »Under de sista åren har bibelläsningen så tillgått, att vilken som helst av eleverna blivit uppkallad att ur minnet recitera huvudinnehållet av det i ordning för dagen bestämda, varpå frågor och förklaringar följt. Därigenom hava eleverna fått intresse för bibelläsningen, och de flesta hava sökt bereda sig genom läsning av bibelförklaringar. — Under läsåret hava Mattei, Luce och Johannis evangelium samt Romar- och Galaterbrevet blivit så genomgångna.»

³⁾ Siljeström ville ha med algebra t. o. m. ekvationer av första graden. Hedlund ville däremot utesluta läran om digniteter och rötter. Det senare förslaget följdes, dock upptogs utdragning av kvadratrotter.

⁴⁾ I det ursprungliga förslaget var föreskrivet, att eleverna skulle lära sig föredraga »50 koralmelodier utan hjälp av noter eller siffror», vilket dock på yrkande av konsistoriet i Härnösand ändrades till: »koralmelodier och andra melodier utan hjälp av instrument».

vidare bestämning. Om tillfälle därtill kunde beredas, skulle eleverna erhålla undervisning i trädplantering, trädgårdsskötsel och i simning.¹⁾ Undervisningsplanen är hämtad från det württembergiska seminariereglementet av år 1855, i vilket 1854 års preussiska regulativ fått en egenartad utformning. Kurserna skulle genomgåas i de båda första klasserna, och dessa skulle, i den mån det med avseende å befintliga lärarkrafter var behöfligt, undervisas gemensamt. Kursfördelningen var icke föreskriven utan skulle uppgöras för varje läsår av föreståndaren efter samråd med övriga lärare. Timantalet för kunskapsämnen oavsett bibelläsningen var 27, för övningsämnena 8 i veckan. Tredje klassen kallades repetitionsklass och hade 7 timmar till repetitioner, 3 timmar till pedagogik och metodik gemensamma med andra klassen samt 8 timmar till övningsämnena. Därjämte skulle eleverna i denna klass 14—16 timmar i veckan under ledning av någon seminarielärare i folkskola övas i undervisning.²⁾ Andra klassens elever skulle en timme om dagen besöka folkskolan för att göra sig bekanta med lärometoden och biträda vid undervisningen av mindre avdelningar. Avgångsexamen skulle förrättas i närvaro av hela konsistorium och omfatta dels teoretisk prövning i alla seminariets undervisningsämnena, dels praktiskt prov i kristendom, svenska språket, räkning, skrivning, sång och gymnastik. Avgångsbetyget skulle upptaga vitsord för insikter, för färdigheter, för undervisningsskicklighet, för flit och uppförande samt ett huvudbetyg med avseende på anlag och förmåga att leda en folkskola.³⁾ Betygsgraderna blevo nu för kunskaper, flit och undervisningsskicklighet: berömlig, med beröm godkänd, godkänd, icke godkänd; och för uppförande: hedrande, mycket stadgat, stadgat, mindre stadgat. Lärare eller lärarinna, som minst ett halvt år tjänstgjort i småskola, hade rätt att utan inträdesexamen delta i undervisning och övningar samt att erhålla betyg över avlagt undervisningsprov för lärarbefattning i småskola. Den, som avlagt examen inför teologisk fakultet, hade rätt att utan inträdesprov genomgå den praktiska kursen i repetitionsklassen och avlägga avgångsexamen utan prövning i de ämnen, som legat inom omfånget av hans akademiska studier.⁴⁾ Kommitterades förslag om semi-

1) Det ursprungliga förslaget innehöll också föreskrift om »undervisning i något med elevernas blivande levnadskall förenligt yrke *eller handslöjd*». Denna första ansats till införande av slöjdundervisning i seminarierna stannade vid förslaget, sedan Härnösands konsistorium anhällit, att nödiga medel till kostnadernas bestridande också skulle anvisas.

2) Det ursprungliga förslaget föreskrev, att varje elev skulle »minst två veckor efter varandra såsom huvudlärare i skolan meddela undervisning i ett läroämne i sänder», och ville således införa det slags »sammanhängande undervisning», som först i våra dagar försöktes. Mot förslaget anmärktes, att lärarpersonalen ej skulle räcka till för anordningen.

3) Det ursprungliga förslaget upptog specialbetyg även för undervisningsskicklighet i de angivna läroämnena.

4) Enligt det ursprungliga förslaget skulle även kvinna hava rätt att upptagas i repetitionsklassen. Antagligen var det meningen, att hon skulle genom examen ådagalägga, att

narieföreståndarnas beklädande med uppgiften att vara folkskolinspektörer var upptaget i reglementsförslaget men bortföll naturligtvis ur reglementet, då riksdagen 1860 givit anslag till anställande av sådana.¹⁾

Det ser ut, som om det nya reglementet velat vara ett direkt svar på prästerskapets gamla anmärkningar mot seminarierna och velat garantera en sådan mögnad i kristendomskunskap hos eleverna, att de skulle såsom lärare kunna meddela en på grundlig insikt stödd och för det sedliga livet verksam kristendomsundervisning. Men som reglementet i alla andra avseenden väsentligen stod på den gamla ståndpunkten, bibehöll den ytliga översikts- och läxlagsläsningen samt lät eleverna utbildas såsom monitörer i enklassiga stadsfolkskolor, vilkas lärare tillika kunde vara seminarielärare, så var icke synnerligen mycket vunnet.

6. Riksdagsbeslutet 1863 om minskning av seminariernas antal samt om deras omorganisation och försättande på ordinarie stat.

*Proposition
och motioner
vid riksdagen
1862.*

De nya ideerna med avseende på folkundervisningens ordnande hade emellertid vunnit sådan styrka, att de måste öva inflytande även på ordnandet av lärarbildningen. I regeringens av C. J. Thyselius framlagda proposition till riksdagen 1862 (nr 43) föreslås indragning av ett kvinnligt seminarium, ett seminarium vid Mälaren och ett av de övriga men anläggning av ett nytt i Luleå samt en med höjda kompetensfordringar förenad ökning av lärarlönerna. För 11 seminarier föreslås 65,000 rdr i anslag samt dessutom med anledning av kursens förlängning ökning av stipendieanslaget till 30,000 rdr med rätt för vederbörande att utdela särskilt till avlägse boende elever ända till 150 rdr om året. Professor Carlson väckte motion i prästeståndet om höjt seminarieanslag och dess *uppförande på ordinarie stat*. Kyrkoherden Otterström väckte 3 motioner, en

hon inhämtat de föregående klassernas kurs. Men medgivandet ansågs onödigt, sedan 3 seminarier särskilt anvisats åt kvinnor.

¹⁾ I Härnösands stift anställdes med Kungl. Maj:ts tillåtelse för år 1859 seminarieföreståndaren S. H. Wagenius såsom domkapitlets biträde vid tillsynen över och ordnandet av folkundervisningen i stiftet med skyldighet att bereda dessa angelägenheter, avgiva yttranden och företaga resor. Registratur ^{10/9} 1858 R. A. — Av de 1861 tillsatta folkskolinspektörerna voro blott 2 seminarieföreståndare, näml. förenämnde Wagenius och J. E. Qviding i Lund.

i samma syfte som Carlson, en om seminariernas minskning till fem och en om revision av det av honom skarpt kritiserade reglementet. Bruksägaren Carl Ekman ogillade i sin i borgarståndet väckta motion likaledes reglementet med dess fordringar på ett kunskapsmått, som enligt hans mening nått och jämt motsvarade, vad som kunde meddelas i tredje klassen av en folkskola (d. v. s. Rudenschölds elitskola), och icke kunde ställas i någon jämförelse med vad som inhämtades i de danska och de finska seminarierna. Han föreslog revision av reglementet och seminariernas inskränkning till två manliga och ett kvinnligt, varigenom så stora belopp av statens anslag skulle kunna lämnas till vart och ett, att verkligt gagn därav kunde vinnas. Jonas Andersson från Östergötland ville bibehålla det nuvarande anslaget, 45,000 rdr, men fördela det på tre seminarier.

Statsutskottet tillstyrkte bibehållandet av fem seminarier för manliga elever och ett för kvinnliga samt det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget, 65,000 rdr. fördelning på dessa med 11,000 rdr för vart och ett av de manliga och 10,000 rdr för det kvinnliga, som ansågs skola få blott 50—60 elever mot ett medeltal av 100 i de övriga. Anslaget, som borde uppföras såsom reservationsanslag på 8:e huvudtiteln, skulle i första rummet användas till beredande av tillräckliga och goda lärarkrafter. Föreståndaren borde vara en man med omfattande bildning och förtrolig kännedom av »det numera nästan till en särskild vetenskap utbildade sättet för läroämnenas behandling i folkskolan» samt sättas i den ställning, att han kunde åt seminariearbetet ägna hela sin verksamhet och fästa sig därvid såsom sitt livs mål, varför han borde erhålla 3,000 rdr såsom lön och två ålders-tillägg å 500 rdr. För undervisningen i kunskapsämnen och ledning av övnings-skolan behövdes utom föreståndaren minst fyra lärare med lön av 1,000 rdr och ålderstillägg som adjunkter vid läroverken. Deras kompetens borde motsvara läroverksadjunkternas, nämligen fil. kandidatexamen och undervisningsprov, Kungl. Maj:t obetaget att giva dispens. Till 4 övningslärares avlöning vid varje seminarium borde icke mindre än 2,400 rdr årligen beräknas, och för anskaffande av rymlig och sund lokal samt materiell, ved och ljus m. m. 2,000 rdr för varje seminarium. Det av regeringen föreslagna seminariet i Luleå avstyrktes, och i stället föreslogs, att en i finska språket kunnig lärare skulle anställas vid Härnösands seminarium. Stipendieanslagets höjning till 30,000 rdr och uppförande på ordinarie stat tillstyrktes. Anmärkningarna mot reglementet ansågos förtjäna avseende och hemställan om en revision av detsamma borde efter utskottets mening framställas.

*Stats-
utskottets
betänkande.*

I stånden, särskilt borgar- och prästestånden, brötos meningarna ganska skarpt mot varandra. Å ena sidan framhöllos den otillfredsställande beskaffenheten av den lärarbildning, som hittills meddelats, och omöjligheten för folkskolan att fylla sin uppgift med svaga lärarkrafter,¹⁾ å den andra svårigheten för allmogebarn att söka sin utbildning till lärarkallet på avlägsna orter och faran för minskning av det kyrkliga inflytandet på lärarbildningen.²⁾ I prästeståndet var man emot ämneslärarsystemets införande vid seminarierna och ansåg prästmän hava bättre förutsättningar än graduerade i kännedom av allmogens vanor, behov och föreställningar att utveckla elevernas inre människa.³⁾ Hos bondeståndet framträdde ganska stor obenägenhet att minska seminariernas antal.⁴⁾ Utskottets förslag blev godkänt av tre stånd mot prästeståndet, och ständernas skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 nov. 1863 avfattades i överensstämmelse därmed.

7. Kungl. kungörelsen den 22 april 1864 samt därav följande åtgärder.

Professor Carlson hade redan före riksdagens slut blivit statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. Det kom därför på hans del att sätta i verket riksdagens uttalade önsknings angående seminarierna med användning av de medel, som ställts till regeringens förfogande. För beredning av de många viktiga ärenden, som stodo i sammanhang med den organisation, som nu skulle genomföras både av folkskolorna och av seminarierna, inrättades en särskild byrå i ecklesiastikdepartementet, vanligen kallad folkskolebyrån, och till dess chef utnämndes den 5 februari 1864 läroverksadjunkten i Göteborg, fil. magister A. Th. Bruhn. Med beaktande av de skäl, som i riksdagen framstälts för en icke alltför vidsträckt reducering av seminarierna, förordnade regeringen genom kun-

¹⁾ C. E. Ljungberg från Stockholm, Carl Ekman, rektor Dahm, rektor E. Berggren från Sundsvall, doktor Gumælius, prosten Ljunggren, kyrkoherde Otterström, Jonas Andersson från Östergötland.

²⁾ Biskoparne Annerstedt, Bring och Björck, domprost Sundberg, doktor Arrhenius, J. O. Sundvallsson från Uppsala.

³⁾ Kyrkoherde Otterström, doktor Säve, prosten Westerlund.

⁴⁾ J. Rundbäck, S. Rosenberg, A. Medin.

görelsen den 22 april 1864, att sex seminarier för manliga elever i städerna Uppsala, Linköping, Växjö, Lund, Göteborg och Härnösand samt två för kvinnliga elever i Stockholm och Skara skulle bibehållas¹⁾ och träda i utvidgad verksamhet, de i Linköping och Lund från och med samma års hösttermin, de i Uppsala, Göteborg och Stockholm från och med höstterminen 1865 samt de övriga från och med höstterminen 1866. Vid de till indragning bestämda seminarierna i Kalmar, Visby, Strängnäs, Västerås och Karlstad skulle intagning av nya elever upphöra, dock att ännu vid höstterminen 1864 intagning kunde ske i de tre senare ävensom av manliga elever i Stockholms seminarium.

Samma dag utfärdades kungliga brev till konsistorierna i de städer, i vilka de till utvidgning bestämda seminarierna voro belägna, samt till statskontoret, i vilka förordnades, att lärarpersonalen i de utvidgade seminarierna skulle utgöras vid vart och ett av en föreståndare med 3,000 rdr i lön och 2 ålderstillägg av 500 rdr, tre huvudlärare med 1,000 rdr i lön och samma ålderstillägg som läroverksadjunkter samt vid seminarierna i Linköping och Lund lärare i musik med 600 rdr i lön, i teckning med 400 rdr, i gymnastik med 400 rdr, i trädgårdsskötsel med 150 rdr och vid de övriga efter framdeles skeende bestämmelser på konsistoriernas förslag. Föreståndare skulle utnämnas av Kungl. Maj:t utan ansökan efter konsistoriets förslag, huvudlärare av konsistorium. Lärare i övningsämnen skulle förordnas av konsistorium. Om undervisningen funnes icke kunna på tillfredsställande sätt bestridas av tre huvudlärare, ville Kungl. Maj:t på anmälan förordna om anställande av ytterligare en sådan. För behörighet till föreståndarbefattning fordrades fil. kandidatexamen eller på annat sätt ådagalagda däremot svarande kunskaper samt beprövad lärarskicklighet, för huvudlärarbefattning godkänt undervisningsprov för adjunks- eller kollegabefattning vid läroverk eller ock sådant prov vid seminarium, Kungl. Maj:t

¹⁾ Statsutskottet hade föreslagit ett seminarium för vardera av landsdelarna Mälardalen, norra, östra, västra och södra Sverige samt ett kvinnligt seminarium. Regeringen valde två platser i Mälardalen men anvisade det ena seminariet, det i Stockholm, för kvinnliga elever jämte det förut för sådana avsedda seminariet i Skara. Bibehållandet av seminariet i Växjö var ett tillmötesgående mot bondeståndet, anordningen av två seminarier för kvinnliga elever ser ut som en eftergift med anledning av doktor Säves yttrande i prästeståndet, att det vore ett gäckeri med bestämmelsen om kvinnors användning i skolorna att inskränka de kvinnliga seminarierna till ett.

dock förbehållet att efter omständigheterna medgiva dispens (Jämför sid. 106). Den huvudlärare, som anställdes för undervisning i läroämnenas metodik, skulle därjämte leda de praktiska övningarna i den i samband med seminariet ställda folkskolan, i vilken han tillika skulle vara lärare. Anslag för materiell, ved, ljus m. m. anvisades med 600 rdr årligen till seminarierna i Linköping och Lund och skulle vid de övriga anvisas efter framställning av konsistorium. Lärarnas tjänstgöringsskyldighet bestämdes genom kungl. brev till domkapitlen i Linköping och Lund den 4 oktober 1864 till 12—16 timmar i veckan för föreståndare, 26—28 timmar för huvudlärare, 12—16 timmar för sånglärare, 8—10 timmar för gymnastik- och för teckningslärare. Samma brev föreskrev, att intagning av lärjungar finge ske blott vid läsårs början och avgångsexamen blott vid dess slut.

*Verkstäl-
landet av
kungörelsen.*

Redan med anledning av 1862 års utvidgning hade domkapitlet i Lund gått i författning om åstadkommande av egen byggnad för därvarande seminarium och låtit uppgöra ritning därför. På framställning av domkapitlet hade Kungl. Maj:t den 20 december 1862 medgivit, att 19,000 rdr av den under domkapitlets förvaltning ställda, nu till 27,400 rdr uppgående filéenska fonden finge användas för ändamålet.¹⁾ Genom kungl. brev den 24 april och den 20 oktober 1863 hade tillstånd erhållits att använda ytterligare 2,000 rdr av filéenska fonden för opåräknade arbeten. Undervisningen hade tagit sin början i det nya huset den 1 februari 1864, då även en övningskola för seminariet öppnats i samma lokal. På det från biskopssätet för seminariets räkning avsöndrade jordområdet hade 1863 medelst anslag av 3,100 rdr av Malmöhus, Kristianstads och Blekinge läns hushållningssällskap en större trädgård anlagts.²⁾ Sedan seminariets utvidgning 1864 blivit bestämd, uppgjordes av kommitterade på platsen förslag till ytterligare ökning av lokalerna, vilket dock icke godkändes utan reducerades till en på- och tillbyggnad för 1 samlingssal, 2 lärorum, 1 sal för folkskolan och

¹⁾ Biskop Thomander hade utlovat att upplåta plats å en till staden Lunds Norra Vallgata stötande jord, tillhörig biskopssätet Helgonagård, utan ersättning vad hans tjänstetid beträffade, men då Överintendentsämbetet ändrat den insända ritningen och givit den ändamålsenligare form men mindre tilltalande utseende, så förklarade han sig icke vilja avstå den tillämnade platsen, om ej byggnaden finge ett mera prydligt utseende. Dock ville han upplåta en annan plats för densamma. Från Helgonagård avsöndrades enligt kungl. brev ^{9/10} 1868 22,4 kvadratrek mot årlig avgäld.

²⁾ Berättelse i Eckl.-dep.

bostad för föreståndaren. Kostnaden var beräknad till nära 20,000 rdr. För dess bestridande anvisades 16,000 rdr av besparingarna a 8:e huvudtiteln, och återstoden skulle få tagas ur filéenska fonden. Kostnaden blev emellertid drygare, och ytterligare 4,874 rdr 69 öre anvisades av besparingarna samt 3,400 rdr av filéenska fonden.¹⁾

Även domkapitlet i Linköping hade 1862 gjort framställning om beredande av statsanslag för en nybyggnad för seminariet, men fastän det inskränkt sina anspråk till ett envåningshus, som med inberäkning av tomt och uthus skulle kosta blott 10,000 rdr, hade det fått söka ordna lokal med hjälp av hyresanslag.²⁾ Sedan utvidgningen av seminariet ägt rum 1864, kunde seminariet endast med stora svårigheter inrymmas i hyrda lokaler, varför på Kungl. Maj:ts befallning ritningar och kostnadsförslag till en nybyggnad uppgjordes och anslag av 50,000 rdr begärdes i propositionen till 1865 års riksdag.

Den största förändringen i organisatoriskt hänseende undergick seminariet i Stockholm. Väl hade även Uppsala och Linköpings seminarier ännu de senaste åren varit så förbundna med någon barnskola, att skolans lärare varit lärare även för seminariet, men intet seminarium hade såsom det stockholmska varit helt och hållet anordnat och styrt av denna skolas direktion. Ännu när 1862 års reglemente utkommit, hyste Växelundervisningssällskapets direktion icke någon tanke på att avstå ledningen av seminariet utan gjorde 1863 framställning hos kungl. maj:t om ett anslag av 30,000 rdr till inrättande av nya lokaler för seminariet och normalskolan, men Stockholms stads konsistorium antyde i sitt utlåtande, att seminariet inom en nära framtid kunde komma att sättas i förbindelse med någon läroanstalt, där nyare undervisningsmetoder än växelundervisningsmetoden voro antagna, och att staten icke hade skäl att bekosta folkskolehus, allra minst för växelundervisning. Kungl. Maj:t avslog framställningen.³⁾ I 1864 års kungörelse föreskrevs, att endast kvinnliga elever finge mottagas vid Stockholms seminarium från och med höstterminen 1865, och de manliga, som icke före nämnda tid hunnit avsluta sin kurs därstädes, fingo avgå

¹⁾ Kungl. brev till domk. 15/7, 13/9, 25/11 1864, 18/1 1867.

²⁾ Kungl. brev 28/8 1862.

³⁾ Kungl. brev 13/3 1863.

och avsluta kursen vid andra seminarier. Den åt Växelundervisningssällskapet till lokal för normalskolan och seminariet upplåtna egendomen avträdde den 11 augusti 1865 och övertogs av Stockholms konsistorium för folkskollärarynnesseminariets räkning.¹⁾ Till behövliga ändringar och reparationer ansgos av riksdagen 1866 på Kungl. Maj:ts framställning 10,000 rdr. Alla övriga seminarier finge tillsvidare nöja sig med hyresanslag. Ett av de till indragning bestämda seminarierna, Karlstads, fick i följd av stadens brand flyttas för läsaren 1865—1866 och 1866—1867 till hemmanet Nysäter i Gillberga socken, åtskilliga mil från Karlstad.²⁾

Detta seminarium var det enda av de till indragning bestämda, som fick omedelbart fortsätta sin verksamhet. Göteborgs seminarium kunde ej upptaga alla de anmälda och godkända eleverna, och Karlstads seminarium fick därför tillåtelse att mottaga nya elever höstterminen 1865.³⁾ Vid samma års riksdag väcktes motion av biskop Sundberg om seminariets bibehållande och utvidgning, och denna motion vann riksdagens bifall. Där emot avsgos väckta motioner om bibehållande av seminarierna i Strängnäs och Visby. Undervisningen avslutades vid seminariet i Kalmar vid utgången av vårterminen 1866 samt vid seminarierna i Visby, Strängnäs och Västerås vid utgången av vårterminen 1867. De indragna seminariernas matriklar och handlingar överlämnades till domkapitlens arkiv, deras mera värdefulla tillhörigheter övertogs med eller utan lösen av andra undervisningsanstalter, och böcker samt musikalier utdelades av domkapitlen till folkundervisningens befrämjande i stiftet.

Vid de utvidgade seminarierna utnämndes föreståndare av Kungl. Maj:t. Den 22 juni 1864 utfärdades fullmakt för läroverksadjunkten C. L. Anjou att vara seminarieföreståndare i Linköping och förordnande för ett år för lektor C. L. Wählin att vara seminarieföreståndare i Lund.⁴⁾ I Uppsala

¹⁾ Dir. prot. 1865, F. U. — Huset n:r 20 vid Skinnarviksgatan hyrdes till lokal för normalskolan, och boställslägenhet för rektor hyrdes i huset n:r 32 Timmermansgatan. Rektor Wessling fick såsom 1:e lärare vid normalskolan behålla alla löneförmåner, som han åtnjutit sasom rektor och seminarieföreståndare. De biträdande lärarna vid normalskolan och seminariet uppsades.

²⁾ Kungl. brev $\frac{4}{8}$ 1865.

³⁾ Kungl. brev $\frac{11}{8}$ 1865.

⁴⁾ Wählin var tillförordnad av k. maj:t för ett år i sänder till $\frac{27}{7}$ 1866, då fullmakt utfärdades.

förordnades för ett år f. d. föreståndaren utnämnde kyrkoherden B. G. Bergman.¹⁾ I Göteborg befullmäktigades t. f. seminarieföreståndaren S. A. Leffler och i Stockholm kapellpredikanten och skolläraren i Jäderbo A. Steinmetz den 21 april 1865, i Härnösand t. f. föreståndaren S. H. Wage-
nius den 15 december 1865, i Växjö t. f. föreståndaren komministern i Solberga J. P. Dahlstedt den 2 februari 1866 och i Skara t. f. föreståndaren C. O. Klefbeck den 16 mars 1866.

III. Tiden 1865—1907.

1. Organisation.

Den kungl. kungörelsen den 22 april 1864 och de i sammanhang med denna stående åtgärderna voro endast utgångspunkter för den seminariereform, som begärts av 1862—1863 års riksdag och fordrades av folkskolans utveckling. I första rummet var ett nytt seminarierglemente behövt, och sedan detta kommit till stånd, nödvändiggjorde erfarenheten och den fortgående utvecklingen av folkskoleväsendet ändringar, tillägg och omarbetningar av detsamma. Detta författningsarbete hade sin medelpunkt i den nybildade byrån i eklelesiastikdepartementet för handläggning av ärenden rörande folkundervisningen men utfördes i samverkan med seminariernas ledande män. De av dessa, som trädde i förgrunden vid reformens genomförande, voro nya för seminarierna men väl beprövade på undervisningens område. Såväl chefen för folkskolebyrån, magister A. Th. Bruhn, som föreståndarna för de utvidgade seminarierna i Linköping och i Lund, magister C. L. Anjou och teol. lektor C. L. Wählin, hade av statsrådet Carlson kallats till sina platser från ordinarie tjänst vid högre elementarläroverk. Så var också förhållandet med C. W. Kastman, vilken liksom Anjou var läroverksadjunkt i Norrköping, då han kallades till Linköpings seminarium såsom huvudlärare 1864, varefter han blev rektor vid seminariet i Karlstad 1871 och verksamt deltog vid de förutnämndes sida i arbetet för seminariernas organisation.

¹⁾ Efter Bergman förordnades domkyrkoadjunkten M. V. Norlén för ett år och befullmäktigades ^{5/7} 1867.

Bruhn, Anjou och Wählin sändes av statsrådet Carlson till Tyskland och Schweiz sommaren 1864 för att taga kännedom om dess folkskoleseminarier och anmodades den 30 december samma år att under chefens för ecklesiastikdepartementet inseende utarbета förslag till nytt reglemente för våra anstalter av samma slag.

Redan den 21 augusti 1865 överlämnades kommitténs betänkande och förslag. Det senare bearbetades därefter ganska grundligt av Carlson själv och förkortades från 78 paragrafer till 64, varefter det utgavs såsom kunglig förordning den 1 december 1865.¹⁾

Reglementets innehåll och tillämpning behandlades därefter dels vid möten mellan seminariernas rektorer och chefen för ecklesiastikdepartementet tillika med chefen för folkskolebyrån åren 1870, 1875, 1877, 1881, 1885 och 1893 dels i kommittéarbeten av rektorerna Anjou och Kastman tillsammans med byråchefen Bruhn i augusti månad 1873, januari månad 1875 och hösten 1885 samt av folkskoleinspektörerna seminarierektorerna C. L. Anjou, C. W. Kastman och F. Sandberg, lektor G. V. Schotte samt rektor C. Leidesdorff på hösten 1876. Den 2 september 1873 ändrades genom en kunglig kungörelse den paragraf i reglementet, som handlade om kompetensfordringar för rektorer och adjunkter. Till 1877 års riksdag framlades genom statsrådet Carlson kunglig proposition om seminariernas utvidgning med en fjärde årsklass, vilken vann riksdagens bifall i gemensam votering och föranledde ett kungligt cirkulär den 31 maj 1878 innehållande därav nödvändiggjorda modifikationer i seminariereglementet. En fullständigare omarbetning av seminariereglementet verkställdes efter 1885 års rektorsmöte och utgavs såsom stadga den 29 januari 1886. Paragrafen om inträdessökande, som avlagt akademiska examina, erhöll ett tillägg om dem, som avlagt avgångsexamen vid högre lärarinneseminariet, genom kungliga kungörelsen den 30 september 1887, och paragrafen om kompetensvillkor för adjunkt fick förändrad lydelse genom kungliga kungörelsen den 10 december 1892. Efter rektorsmötet 1893 verkställdes ytterligare en bearbetning av stadgan genom dåvarande chefen för folkskolebyrån C. W. Kastman, varefter nitton av stadgans sextioåtta paragrafer och dess undervisningsplan erhöilo ny lydelse genom kungliga kun-

¹⁾ Handl. till protokoll över ecklesiastikärenden den 1/12 1865, R. A.

görelsen den 16 november 1894. Sedermera hava ändringar skett i stadgan genom kungliga kungörelserna den 19 augusti 1895, den 9 december 1898, den 11 mars 1904 och den 18 februari 1905.

De allmänna grunderna för de utvidgade seminariernas organisation voro redan angivna i de förut anförda kungliga breven till domkapitlen den 22 april och den 4 oktober 1864, och från dessa samt det äldre seminariereglementet hade 1865 års kommitterade utgått vid sitt arbete.

Vid bestämmandet av seminariernas ändamål hade hänsyn tagits till en flerstädes förekommande »farhåga för trångmål för kristendomen genom spridning av mänsklig kunskap bland folket»,¹⁾ och liksom det i det äldre reglementet angavs, att seminarierna skulle »bilda folkskollärare vilka med kristligt sinne förenade de teoretiska insikter och den praktiska skicklighet, som deras kall fordrade», så föreslogo kommitterade, att såsom seminariernas ändamål skulle angivas att »genom en på evangelisk-luthersk lärogrund vilande undervisning och handledning bibringa de teoretiska insikter och den praktiska skicklighet, som för anställning såsom folkskollärare erfordras». Denna formulering ströks likväl av Carlson, och seminariernas ändamål angavs vara »att för folkskolorna i riket bilda lärare och lärarinnor».

Seminariernas ändamål.

Med detta ändamål förenades dock under någon tid ett annat, som inverkade ganska störande på seminarieundervisningen, nämligen att genom en kortare kurs utbilda lärare och lärarinnor ensamt för småskolan. Sedan förordning år 1858 utkommit om inrättande av småskolor för den första undervisningens meddelande och om statsunderstöd för ändamålet samt stadgande år 1863 meddelats om rätt för skolråden att, där småskolor funnos, endast mottaga sådana barn, som kunde hjälpligt läsa innan till, i den egentliga folkskolan, hade småskolor i stort antal kommit till stånd, och behovet av en tillfredsställande utbildning av deras lärarpersonal gjorde sig snart känt. Stockholms län landsting inkom då år 1866 med framställning till regeringen om anordnande av en särskild klass vid Stockholms folkskollärarynnesseminarium för bildande av lärarinnor vid småskolor och utfäste sig att bereda understöd åt eleverna. Regeringen gav icke blott bifall och anslag till den begärda anordningen i Stockholm

¹⁾ Citat ur kommittébetänkandet 1865.

från och med höstterminen 1867¹⁾ utan anordnade också liknande kurser vid seminarierna i Linköping²⁾ och Lund³⁾ för utbildande av lärare vid dylika skolor. I riksdagens andra kammare väcktes av folkskoleinspektör C. J. Meijerberg samma år motion om omarbetning av seminariereglementet bl. a. i den riktning, att lärare och lärarinnor för småskolor skulle kunna erhålla utbildning i statens seminarier. Val blev denna motion avslagen, emedan man ansåg utbildningen av småskolläraryrkespersonalen böra vara en omsorg för kommunerna och landstingen. Men särskilda avdelningar för småskolläraryrkesutbildning anordnades icke dess mindre även vid seminarierna för kvinnor i Skara 1869, i Kalmar 1875 och i Falun 1876. Däremot indrogos vid slutet av läsåret 1869—1870 de liknande avdelningarna vid seminarierna i Linköping och Lund. Sedan en förberedande klass vid samtliga seminarier blivit inrättad från och med höstterminen 1878, fick denna klass vid kvinnoseminarierna till uppgift att därjämte bereda för småskolläraryrket,⁴⁾ och denna uppgift fortfor ända till år 1886, då den nya seminariestadgan förlade småskolläraryrkes- och lärarinneexamen till avslutningen av andra årsklassen. Från denna tid ansågs småskolläraryrkesutbildningen vid folkskoleseminarierna som ett bihang till folkskolläraryrkesutbildningen men meddelades samtidigt i kommunala eller privata anstalter utan samband med den senare.

Tillfälle att erhålla undervisning och vidare utbildning bereddades för äldre folkskollärare vid seminariet i Linköping åren 1868—1878, vid seminariet i Karlstad 1871 och 1873 samt vid seminariet i Göteborg 1874. I Linköping anställdes en extra lärare för ändamålet,⁵⁾ men i Karlstad⁶⁾ samt Göteborg erhöles seminarielärarna särskilt arvode för undervisning under sommaren. För fortsatt utbildning av lärare och lärarinnor i småskolor anordnades dylika kurser dels under somrarna dels under terminerna vid seminariet i Lund⁷⁾ åren 1872—1881. Stipendier till de kur-

¹⁾ Kungl. brev $\frac{8}{2}$ 1867.

²⁾ Kungl. brev $\frac{31}{5}$ 1867.

³⁾ Kungl. brev $\frac{20}{12}$ 1867.

⁴⁾ Kungl. cirk. $\frac{31}{5}$ 1878 mom. 5.

⁵⁾ Kungl. brev $\frac{20}{12}$ 1867.

⁶⁾ Kungl. brev $\frac{3}{2}$ 1871.

⁷⁾ Kungl. brev $\frac{17}{5}$ 1872, $\frac{21}{3}$ 1873. Berättelserna om vad i rikets styrelse sedan sista riksdagens sammanträde sig tilldragit 1869—1882.

serna besökande eleverna voro anslagna av landstingen, och på flera ställen anordnades av landstingen dylika kurser utan statsanslag.

Styrelsen över vart och ett seminarium lämnades genom 1865 års reglemente, utan något undantag, såsom förut skett för Stockholms seminarium, åt konsistorium på den ort, där anstalten var belägen, med rätt att föreslå rektor, utnämna adjunkter samt förordna övningslärare och extra ordinarie lärare ävensom att övervaka undervisning och förvaltning dels omedelbart dels genom en utsedd inspektor samt att hos Kungl. Maj:t föreslå åtgärder, om det icke självt ägde att besluta.

I riksdagens andra kammare väcktes av P. A. Siljeström år 1867 motion om folkskolans förläggande under världslig styrelse samt om en särskild styrelse för varje seminarium, tillsatt af Kungl. Maj:t. Kammarens tillfälliga utskott nr 1 tillstyrkte motionen, men den blev av kammaren avslagen.

Sedan nya seminarier blivit inrättade i Falun 1875 och i Umeå 1879, städer, där domkapitel icke funnos, och olägenheter uppstått genom avståndet mellan anstalten och dess styrelse, så uttalade det år 1885 samlade seminariektorsmötet den önskan, att biskopen såsom eforus eller den han såsom inspektor förordnade måtte erhålla befogenhet att utöva den tillsyn och styrelse över varje seminarium, som enligt stadgan tillkomme konsistorium. Mötets mening var helt visst, att seminariernas styrelse skulle erhålla samma anordning som de allmänna läroverkens med den skillnad, att en av biskopen förordnad inspektor skulle kunna övertaga alla eforatsrättigheter och -skyldigheter. Alla stadfästelseåtgärder, förordnanden av extra ordinarie lärare, utlåtanden, hemställanden till Kungl. Maj:t m. m. skulle, om mötets mening beaktats, likaväl som tillsynen över undervisningen tillhört myndigheten på platsen och blott anslagsrekvisitioner samt lärares utnämning, avsked och ämbetsfel behandlats av konsistorium. Förslaget ledde emellertid icke till någon åtgärd av Kungl. Maj:t.

Ledningen av seminariets inre liv och materiella angelägenheter tillkom rektor. Medverkan av seminariets övriga lärare föreskrives blott i fråga om avgörande om inträdessökandes intagning och placering samt om ådömande av förvisningsstraff och enligt 1886 års stadga även varning för felande elev. Årskurser, läroböcker och läsordning skulle föreslås av rektor i samråd med övriga lärare för att underställas konsistoriets pröv-

ning.¹⁾ Enligt 1886 års stadga skall förslag till stipendier uppgöras av rektor i samråd med övriga lärare och underställas granskning av konsistoriets ordförande eller av inspektor, och enligt kungl. kungörelsen den 18 febr. 1905 skall rektor höra seminariets ämneslärare, innan han avgiver förslag till konsistorium angående de tre läroämnena, i vilka en blivande adjunkt bör undervisa.

Högsta styrelsen över seminarierna utövas omedelbart av regeringen. Utnämning eller enligt kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 förordnande på viss tid av rektor sker av Kungl. Maj:t. Till den för handläggning av ärenden, som rörde folkundervisningen, i eklelesiastikdepartementet år 1864 inrättade byrån skulle konsistorium insända varje år den fastställda läsordningen²⁾ och den av rektor avgivna berättelsen samt varje termin uppgift å närvarande elever och det för terminen erforderliga beloppet av stipendiemedel ävensom underrättelse om utnämning av adjunkt eller lärarinna med adjunkts tjänstgöring. Av rektor skall varje år till samma byrå insändas enligt cirkuläret den ²¹/₉ 1869 uppgift å elever och inträdessökande samt enligt k. kung. ¹⁶/₁₁ 1894 avskrift av betygen över avgångsexamen. Chefen för nämnda byrå inspekterar årligen så många seminarier, som han medhinner för övriga ämbetsgöromål, och utövar ett betydelsefullt inflytande på lagstiftningen för seminarierna och hela deras riktning. Ämbetet har bekläts av A. Th. Bruhn 1864—1890, C. W. Kastnan 1891—1901 och I. A. Lyttkens från 1901.

Lärare.

För lärarna föreslogos av 1865 års kommitterade och bestämdes genom samma års reglemente benämningarna rektor och adjunkt såsom kortare och mera ägnade för bruk i dagligt tal än benämningarna föreståndare och huvudlärare. En av adjunkterna skulle förordnas till lärare i den med seminariet förenade övningsskolan och leda andra klassens praktiska övningar samt, så långt det befanns lämpligt, även tredje klassens. Den föreskrivna användningen av en adjunkt såsom lärare i övningsskolan försvårade i hög grad uppgörande av lämplig ämnesfördelning och arbetsordning, i synnerhet som samläsning mellan olika klasser icke var tillåten. Visserligen var i det kungl. brevet till konsistorierna den 22 april 1864 utlovat, att när undervisningen icke kunde på tillfredsställande sätt bestridas med tre adjunkter, tillsättande av ytterli-

¹⁾ Enligt 1886 års stadga blott läsordning.

²⁾ Enligt 1862 års reglemente skulle även kursfördelning varje år insändas till eklelesiastikdepartementet.

gare en sådan skulle efter vederbörlig anmälan medgivas, men det hastigt växande elevantalet i de utvidgade seminarierna nödvändiggjorde även den fjärde adjunktens användning såsom ämneslärare, då delning behövdes av en eller annan klass i ett eller flera ämnen. Man måste därför antingen lata seminarieeleverna turvis sköta skolan på de timmar, då praktik icke förekom, ¹⁾ eller, såsom snart blev det vanliga, anställa en folkskollärare såsom extralärare i övningsskolan. Detta blev en oavvislig nödvändighet, da man icke minst i seminariernas övningsskolor måste göra allvar av Carlsons genom cirkuläret till domkapitlen den 22 april 1864 införda folkskoleorganisation och i följd därav skilja småskolan från folkskolan. Särskild lärare för småskolan anställdes först i Linköping från och med höstterminen 1866 med avlöning av mera bemedlade skolbarns avgifter ²⁾ och från och med höstterminen 1867 i Stockholm och Linköping med avlöning av statsmedel i sammanhang med där inrättade särskilda avdelningar för utbildning av lärare och lärarinnor i småskolor. Av samma anledning tillsattes särskilda lärare i småskolan vid seminarierna i Lund 1868 ³⁾ och Skara 1869. ⁴⁾ Utan dylik anledning tillsattes sådana lärare i Göteborg och Uppsala 1870, ⁵⁾ i Karlstad 1872, i Växjö 1873 och i Härnösand 1879. ⁶⁾ Vid de nyinrättade seminarierna i Kalmar, Falun och Umeå tillsattes från början lärarinnor för småskoleavdelningen. Seminariebildade lärare för folkskoleavdelningen blevo efter utfärdandet av 1886 års stadga genom särskilda kungl. brev till de olika seminarierna efter hand tillsatta. Dylika lärare för folkskolans högre avdelning tillkommo genom särskilda riksdagsanslag vid seminariernas övningsskolor i Kalmar och Göteborg 1899, Landskrona 1904, i Strängnäs och Härnösand 1906 samt i Skara 1907.

Såväl lärare i övningsämnen som lärare i övningsskolorna förordnas av konsistorium efter rektors förslag. Förordnandet av övningslärare har gällt tillsvidare; men lärare i övningsskolan förordnades för ett år i sänder, liksom deras arvoden anvisades för varje år, ända till dess 1898 års riksdag uppfört dem på ordinarie stat. Sedan kungl. cirkuläret den 31

¹⁾ Årsberättelserna.

²⁾ Kungl. brev ²⁶/₆ 1866.

³⁾ Kungl. brev ²⁰/₁₂ 1867.

⁴⁾ Kungl. brev ¹⁰/₉ 1869.

⁵⁾ Kungl. brev ¹⁶/₄ 1870 och ¹⁶/₉ s. å.

⁶⁾ Årsberättelserna.

oktober 1902 föreskrivit, att såväl övningslärare som lärare vid övningsskolorna under tjänstledighet för sjukdom skulle till vikaries avlönande avstå en fjärdedel av sitt arvode efter kalenderår räknat, hava förordnanden för båda dessa kategorier av lärare givits att gälla tillsvidare. Dock äro anslagen till folkskolans högre avdelningar upptagna på extra stat, och deras lärare förordnas för läsår.

2. Arbetsplan.

*Inträdes-
fordringar.*

Seminariets lärokurser grundade sig på folkskolans. För inträde hade enligt 1862 års reglemente fordrats färdighet i innanläsning, skrivning och räkning av hela tal, bråk och sorter, god kännedom av Luthers lilla katekes och den antagna förklaringen ävensom av någon lämplig lärobok i bibliska historien samt förmåga att nöjaktigt redogöra för läst stycke och att någorlunda felfritt uppskriva ett dikterat stycke. I 1865 års reglemente tillades fordran av någon bekantskap med nya testamentets heliga skrifter, kunskap i det allmännaste av fäderneslandets historia och geografi samt kännedom om nottecknen och om toners läge på ett musikaliskt instrument. Erfarenheten visade, att dessa inträdesfordringar endast med svårighet kunde upprätthållas i synnerhet i räkning och historia med den undervisning, som ännu på denna tid kunde åstadkommas i folkskolorna.¹⁾ När klasserna år 1878 blevo fyra vid seminarierna, betraktades den första klassen såsom förberedande klass och i sammanhang därmed nedsattes inträdesfordringarna. I överensstämmelse med förslag av 1877 års rektorsmöte borttogos kraven på bekantskap med nya testamentets heliga skrifter, kunskap i fäderneslandets historia samt kännedom om nottecknen och toners läge på ett instrument och begärdes endast någon kännedom av decimalbråk i stället för färdighet i bråkräkning.²⁾ Rektorsmötet år 1885 vitsordade, att de år 1878 bestämda inträdesfordringarna kunnat väl upprätthållas, och önskade en höjning av desamma. I 1886 års stadga borttog man första klassens karaktär av preparandklass och återgick till 1865 års inträdesfordringar med några förändringar i överensstämmelse med rektorsmötets förslag. Fordran på bekantskap med nya testamentets heliga skrifter och kunskap i det allmännaste av fädernes-

¹⁾ Rektorsmötet 1875. ²⁾ Kungl. cirkuläret ³¹ 3 1878.

landets historia återinfördes, krav på övning att skriftligen återgiva en muntlig framställning, kunskap i läran om människokroppen, djuren och växterna efter någon kortfattad lärobok samt förmåga att rätt uppfatta och återgiva toner tillades. I decimalbråk borde den inträdessökande icke blott äga någon kännedom utan besitta sådan färdighet, att de fyra räknesätten kunde tillämpas på enklare praktiska uppgifter. Rektorsmötet år 1893 ansåg folkskolans utveckling hava fortskridit så, att ytterligare höjning kunde äga rum, och genom den kungl. kungörelsen den 16 november 1894 ökades inträdesfordringarna på det sätt, att tillägg gjordes om förmåga att skriftligen återgiva en muntlig framställning, färdighet i de fyra räknesätten i hela tal och bråk med tillämpning på praktiska uppgifter av lättfattligt innehåll, utförligare kännedom om de valda berättelser, som enligt normalplanen ingå i folkskolans historiekurs, Sverges geografi i utförligare framställning, kort översikt av det övriga Europa, de enklaste grunddragen av de främmande världsdelarnas geografi och förmåga att ur minnet sjunga några enklare sånger och psalmer.¹⁾

Stegringen av fordringarna för inträde vid seminarierna bär ett icke otvetydigt vittnesbörd om folkskolans utveckling såsom barnundervisningsanstalt under 19:e seklet. De fordringar, som på senare år såväl vid seminarieläramöten som vid folkskolläramöten framstälts om seminarieundervisningens försättande på ett högre plan genom en väsentlig ökning av inträdesfordringarna, antyda, att den allmänna meningen anser folkskolan såsom en verklig folkbildningsanstalt, vars framtid dock är beroende på utvecklingen av dess överbyggnader.

Varken i 1862 eller i 1865 års reglemente fanns någon fördelning av lärokurserna på de olika klasserna. Enligt båda skulle sådan fördelning varje år uppgöras av rektor efter samråd med övriga lärare och underställas konsistoriets prövning och fastställelse. Behovet av en fastställd fördelning gjorde sig dock snart gällande, och förslag till en sådan uppgjordes såsom förut nämnts av rektorerna C. L. Anjou och C. W. Kastman i samråd med byråchefen Bruhn i slutet av augusti månad 1873. Sedan konsistorier, rektorer och lärare avgivit utlåtanden över förslaget, företogo samma kommitterade en omarbetning av detsamma i januari månad 1875, och det i

Kursfördelning.

¹⁾ Rektorsmötet år 1893 önskade såsom inträdesfordran: förmåga att rätt uppfatta och återgiva en melodi. Minoritetens av rektor Anjou framställda förslag godkändes av Kungl. Maj:t.

juni månad samma år samlade rektorsmötet uppgjorde med ledning av detsamma ett eget förslag. Emellertid hade rektorsmötena år 1870 och 1875 enstämmigt framhållit svarigheterna vid ett nöjaktigt genomgående av de föreskrivna kurserna och samtidigt meddelande av tillfredsställande övning i undervisning på den föreskrivna lärotiden av tre år och yrkat på lärotidens förlängning med ytterligare ett år. Samma yrkande gjordes av 1876 års förutnämnda kommitté för folkundervisningsfrågor. Såsom förut nämnts (sid. 78), föranleddes därav med bifall av 1877 års riksdag en utvidgning av seminarierna med en fjärde årsklass. Det rektorsmöte, som hölls strax efter riksdagens avslutning, uppgjorde förslag till ny kursfördelning, och detta ligger till grund för den med kungl. cirkuläret den 31 maj 1878 angående anordning av fjärde klassen vid seminarierna följande fördelningen av lärokurserna. Vid rektorsmötet år 1881 gjordes endast mindre omfattande anmärkningar mot undervisningsplanen, men vid 1885 års möte underkastades den en genomgående revision, som ligger till grund för den kursfördelning, som är bilagd 1886 års stadga. Vissa ändringar föreslogos av 1893 års rektorsmöte, och de flesta av dessa blevo stadgade genom kungl. kungörelsen den 16 november 1894.

I seminarierna införda nya läroämnen.

På seminariernas läroplan upptogs i 1865 års stadga undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering. Men statsrådet Carlson ville icke införa denna undervisning, som medförde åtskilliga kostnader, vid alla seminarier på en gång utan tillstyrkte Kungl. Maj:t, att i proposition till 1865 års riksdag föreslå dess anordnande vid två seminarier (Linköping och Lund), vartill 10,000 rdr för en gång till inköp av jord och anläggning av trädgårdar samt 3,000 rdr om året på extra stat till avlöning av lärare och trädgårdsmästare samt tillfälliga trädgårdsarbetare skulle förslås. Den för uppgörande av förslag till normalritningar för seminariebyggnader tillsatta kommittén, bestående av rektorerna C. L. Anjou, C. L. Wählin och A. Steinmetz, avgåvo den 20 december 1866 enligt uppdrag även förslag om ordnande av undervisningen i trädgårdsskötsel vid seminarierna.¹⁾ Det årliga anslaget höjdes vid 1870 års riksdag till 4,500 rdr och vid 1871 års riksdag till 6,000 rdr, varmed utvidgad undervisning i trädgårdsskötsel anordnades vid Skara²⁾ och Växjö³⁾ seminarier. Ytterligare förhöjning till 9,000 rdr skedde vid 1873 års riksdag och anslaget sattes på ordinarie stat.

Sedan rikets ständer genom skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 oktober 1860 anhållit, att undervisning måtte meddelas i skolorna i vapenkonst och andra mili-

¹⁾ Handlingar till protokoll över ecklesiastikärenden ⁴/₁ 1867, R. A. ²⁾ Kungl. brev ¹¹/₁₁ 1870. ³⁾ Kungl. brev ²¹/₁₂ 1871.

tära övningar, uppgjordes förslag till ordnande av gymnastikundervisningen och därmed vid de manliga seminarierna förenade militärövningar år 1862 av kommitterade för utarbetande av förslag till ordnande av den gymnastiska undervisningen i riket och av lantförsvarkommittén, och Kungl. Maj:t förordnade genom cirkulär till domkapitlen den 9 januari 1863 bl. a., att den gymnastiska undervisningen vid seminarierna borde omfatta vanlig pedagogisk gymnastik och för de manliga eleverna infanterirörelser, gevärsexercis och bajonettfäktning, samt uppdrog åt Gymnastiska centralinstitutet att låta utarbeta noggranna och fullständiga program och reglementen för denna undervisning. Riksdagen anvisade år 1869 ett extra anslag av 20,000 rdr för utsträckning av krigsbildningen vid rikets offentliga skolor och undervisningsverk samt beviljade år 1870 på Kungl. Maj:ts framställning till arvoden för ledning av militärövningar ett årligt belopp av 2,500 rdr. Militärövningarna blevo därpå genom kungl. cirkuläret den 23 mars 1870 så ordnade, att de jämte förut bedrivna övningar skulle omfatta målskjutning och elementen av strid i spridd ordning ävensom fälttjänst samt fortgå 8—10 veckor om året fördelade på vårtermin och hösttermin under ledning av särskilt kommanderade officerare, såvida icke gymnastikläraren vore därtill kompetent. Ett vid rektorsmötet 1881 framställt förslag om övningarnas förläggande till mellanterminen avstyrktes av hänsyn till elevernas ekonomi, behov av ledighet och behov av tillsyn av sina ordinarie lärare. Den stadgade anordningen, som var likartad med den i samma cirkulär för läroverken bestämda, ändrades för läroverken 1895 men bestod för seminarierna till år 1902, då kungl. kungörelse och instruktion utfärdades den 12 augusti, varigenom, i överensstämmelse med kungl. maj:ts på särskilda kommitterades förslag grundade, av riksdagen gillade proposition till 1901 års riksdag, huvudvikten blev lagd på skjutövningar med så mycken annan militär utbildning, att eleverna kunde med ordning uppställas, indelas och föras. Över gymnastikundervisningen vid seminarierna fick Gymnastiska centralinstitutet genom kungligt brev den 28 november 1878 överinseende, varvid förordnades, att redogörelser och uppgifter efter bestämda formulär skulle för varje läsår insändas till direktionen.

Vid lärarinneseminariet i Stockholm hade sedan gammalt undervisning i kvinnlig slöjd meddelats i övningsskolan, men då det befanns, att seminariellevorna icke med framgång kunde övas i ledning av sådant arbete utan att själva hava färdighet däri, så begärdes och erhöles medel år 1868 till anställning av en lärarinna i kvinnlig handaslöjd, som mot 300 rdrs arvode skulle meddela undervisning 5 timmar i veckan.¹⁾ Vid 1875 års rektorsmöte framställde statsrådet Carlson till överläggning frågan: »Kunna övningar i handarbete införas vid seminarierna?» Frågan besvarades med ja, under villkor att lärotiden utsträcktes

¹⁾ Kungl. brev ³/₄ 1868.

till fyra år, dock med framhållande, att slöjdundervisningen vid de manliga seminarierna icke borde avse utbildning till slöjdlärare utan väckande av intresse och meddelande av förmåga att bedöma slöjdföremål. Vid Karlstads seminarium infördes slöjdundervisning från och med höstterminen 1876, vartill medel anvisades av Kungl. Maj:t år för år, och likaledes vid Kalmar seminarium från höstterminen 1878. Kungl. Maj:ts proposition vid 1877 års riksdag om sådan undervisning vid alla seminarier bifölls icke av riksdagen. En motion av A. V. Västerdal vid 1880 års riksdag i samma riktning möttes av något ändrade åsikter om folkskollärares lämplighet såsom slöjdlärare men bifölls icke, då framställning icke utgått från Kungl. Maj:t. Rektorsmötet 1881 visade också en ändrad uppfattning av folkskollärarnas förhållande till slöjdundervisningen. Under de följande åren utbreddes slöjdundervisningen alltmer, och undervisningskurser för folkskollärare inrättades i slöjdseminariet å Nääs samt flerstädes. Då 1882 års folkskolestadga infört fakultativ slöjdundervisning i folkskolorna, kändes behovet av slöjdundervisningens ingående i lärarbildningen alltmer, och framställning inkom till Kungl. Maj:t från Härnösands seminarium 1886 om åtgärder för införande av slöjdundervisning. Med anledning därav infordrades yttranden från domkapitel och seminarierektorer, och föreståndaren för Nääs avgav på begäran en utförlig promemoria den 30 september 1886.¹⁾ Då olika åsikter uttalats om slöjdens inverkan på det övriga arbetet, så föreslogs i den av statsrådet C. G. Hammarskjöld till 1887 års andra riksdag framlagda kungl. propositionen, att ifrågavarande undervisning skulle anordnas till att börja med vid tre seminarier (i Karlstad, Härnösand och Lund) med ett årligt anslag på ordinarie stat av 6,000 kr. till lärararvoden, förbrukningspersedlar och lokalhyra samt 5,000 kr. på extra stat till den första uppsättningen. Statsutskottet nedsatte det årliga anslaget till 4,500 kr. Första kammaren biföll utan diskussion och andra kammaren efter en diskussion, i vilken de gamla betänkligheterna mot folkskollärarnas lämplighet såsom slöjdlärare åter framkommo. Vid 1890 års riksdag beviljades efter kunglig proposition, framlagd av statsrådet Wennerberg, höjning av det ordinarie anslaget till seminarierna tillika med ett extra anslag för en gång för införande av slöjdundervisning vid ytterligare ett manligt seminarium (i Linköping) och vid tre kvinnliga seminarier (i Stockholm, Kalmar och Skara). De återstående seminarierna fingo slöjdundervisning anordnad genom beslut vid riksdagen 1892 beträffande det manliga seminariet i Växjö och de kvinnliga seminarierna i Falun och Umeå samt vid 1893 års riksdag beträffande de manliga seminarierna i Göteborg och Uppsala. Sedan slöjdundervisning så införts i alla seminarier, insattes ämnet i den genom kungl. kungörelsen den 16 november 1894 föreskrivna nya undervisningsplanen.

Ämnet huslig ekonomi infördes vid Skara seminarium höstterminen 1903 med undervisning i läroverkets för flickor lokal förmedelst av Kungl. Maj:t ur ansla-

¹⁾ Folkskolebyrå.

get till seminarierna anvisade medel, vid Landskrona seminarium efter extra anslag av 1906 års riksdag till inredning och uppsättning samt förhöjning av ordinarie anslaget till beredande av lärarinnearvode samt vid Kalmar seminarium efter dylika anslag av 1907 års riksdag.

I det kungl. brevet till konsistorierna om utvidgning av seminarierna den 22 april 1864 hade, såsom förut nämnts, föreskrivits, att en av seminariets ordinarie lärare skulle vara lärare i den med seminariet förbundna folkskolan samt meddela eleverna undervisning i läroämnenas metodik och uteslutande handhava ledningen av deras praktiska övningar. 1865 års kommitterade gjorde anmärkningar mot denna bestämmelse, på den grund att de egenskaper, som fordrades för dessa olika uppdrag, sällan voro förenade hos samma person. De önskade, att den metodiska undervisningen och den praktiska handledningen skulle meddelas i varje ämne av vederbörande ämneslärare och lärarens i övningsskolan åliggande inskränkas till att genom sin skolhållning giva eleverna mönstret för en god folkskola. Enär förhållandena emellertid kunde gestalta sig olika, så hade kommitterade givit stadgandet en sådan avfattning, att den praktiska undervisningen kunde lämpas efter förhandenvarande omständigheter, intill dess erfarenheten gäve större visshet om den lämpligaste anordningen, och i överensstämmelse härmed föreskrevs i § 27 av 1865 års reglemente, att det ankomme på rektor, huruvida ledningen av de praktiska övningarna och undervisningen i metodik skulle meddelas av läraren i övningsskolan eller fördelas mellan rektor och övriga lärare, samt att de praktiska övningarna i teckning, musik och gymnastik skulle ledas av vederbörande övningslärare. Erfarenheten visade snart, att lärarkrafterna voro otillräckliga för anställande av en adjunkt uteslutande för övningsskolans räkning. Därför blev de praktiska övningarnas ledning delad mellan samtliga lärare, och snart blevo seminariebildade lärare anställda för övningsskolan.

Beträffande ordningen för de praktiska övningarna var i 1865 års reglemente föreskrivet, att eleverna i andra klassen skulle sex timmar i veckan dels åhöra lärarens undervisning i skolan dels i någon mån biträda honom därvid samt att eleverna i tredje klassen skulle dels tolv timmar i veckan, delade i grupper, sysselsättas med praktiska övningar i skolan dels öva sig i undervisning av smärre barnavdelningar, som uppkallades i klassrummet.

Den praktiska utbildningen.

Genom 1878 års cirkulär gjordes den ändring, att de praktiska övningarna, anordnade på samma sätt som förut, flyttades från andra och tredje klassen till den tredje och fjärde med 6 timmar i den förra och 16 i den senare. Men vid seminarierna för kvinnor hade första klassen ända till år 1886 till uppgift att förbereda för småskollärläroexamen, och praktiska övningar voro därför vid dessa seminarier anordnade i denna klass och fortsattes vanligen även i den andra. Både i de kvinnliga och i de manliga seminarierna började övningarna i småskoleavdelningen samt fortsattes och avslutades i folkskoleavdelningen. Efter förslag av 1885 års rektorsmöte flyttades genom 1886 års stadga begynnelsen av de praktiska övningarna till andra klassen i såväl manliga som kvinnliga seminarier. Rektorsmötet hade föreslagit att göra skillnad mellan de olika slagen av seminarier, så att i kvinnoseminarierna övningarna skulle börja redan i första klassen och att första och andra klassernas elever skulle sysselsättas i småskoleavdelningen samt tredje och fjärde klassernas i folkskoleavdelningen, under det att de manliga eleverna i första klassen ansågos icke böra få på något sätt upptagas av övningsskolan och i andra klassen icke vara mogna för annat deltagande än såsom åhörare i småskoleavdelningen och först i tredje böra få försöka sig med undervisning i småskolan samt i fjärde klassen i folkskolan. Stadgan gjorde ingen skillnad mellan män och kvinnor och förlade småskoleövningarna till den andra klassen. Timtalet bestämdes till 4 timmar i veckan i andra klass, 4 timmar i tredje och 14 timmar i fjärde, men det medgavs rätt att dela eleverna i grupper vid övningarna, och då grupperna vanligen voro två, minskades timantalet för varje elev därigenom till hälften. Genom 1894 års kungörelse förordnades, att varje grupp skulle övas 2 timmar i veckan i andra, 2 timmar tredje och 6 timmar i fjärde klass.

Övningsskolan har fått en ny avdelning genom anordning av överbyggnader. Från och med höstterminen 1876 var en fortsättningsskola inrättad vid seminariet i Karlstad. En sjunde årsklass har funnits vid seminariets övningsskola i Stockholm från och med höstterminen 1872. Genom kungliga kungörelsen den 9 december 1898 bestämdes, att övningsskolan skulle utom folkskoleavdelning och småskoleavdelning, där omständigheterna sådant medgiva, omfatta även en folkskolans högre avdelning eller en fortsättningsskola. På grund därav hava fortsättningsskoleavdelningar inrättats vid semi-

narieövningsskolorna i Uppsala, Härnösand och Växjö samt folkskolans högre avdelning med särskild lärare efter riksdagsanslag på extra stat i Kalmar och Göteborg 1899 i sammanhang med därstädes för en tid av 4 år inrättade parallellklasser samt efter denna tids utgång i Kalmar 1902, Landskrona 1904, i Strängnäs och Härnösand 1906 samt i Skara 1907.

I övningarnas anordning ha i mån av ökad erfarenhet och icke minst i mån av folkskolans utveckling avsevärda förbättringar ägt rum. Från att vara experimentalfält för oerfarna elever, som till en stor del på egen hand under timmar, dagar och veckor fingo treva sig fram med undervisning och disciplin, hava övningsskolorna blivit delade i avdelningar, fått noggranna läroplaner och under egna, erfarna lärare utbildats till mönsterskolor, där eleven inhämtar lärarkonsten icke så mycket genom sina ofullkomliga försök som genom att taga del i skolans liv. Övningsundervisningen omfattar icke lösryckta stycken, tagna än här än där i folkskolekursen, utan inordnas i skolans läroplan och får en uppgift däri, som kan bedömas efter sitt resultat och icke blott efter enstaka produktioner. Särskilt har den först vid Härnösands seminarium sedan år 1893 utbildade metoden att låta varje elev i ett antal sammanhängande lektioner undervisa över ett längre pensum visat sig utöva en fördelaktig inverkan på utvecklingen av elevernas läraregenskaper. Elevernas skriftliga förarbete för lektionerna tages i anspråk i mycket olika grad. Under det att somliga lärare och somliga seminarier fordra uppvisning av fullt utarbetade skrivna lektioner, begära andra endast en skriftlig plan för den undervisningsuppgift, som blivit meddelad, och anse övningen bliva mera verksam, då eleven på detta sätt sammanhåller sitt material, än då han memorerar sin tillämnade lektion. Vid somliga seminarier har det isynnerhet under förra delen av tidsskiftet brukats, att hela gruppen av elever skulle vara beredd på en given lektionsuppgift och att flera personer efter varandra uppropades för att giva var sitt stycke av lektionen, men med de större anspråk, som ställdes på undervisningen, har man på senare tider låtit beredelse- och undervisningsskyldigheten inskränkas till en elev för varje lektion.¹⁾

¹⁾ Förhandlingar vid seminarielärarymötena 1884, 1887, 1891 och 1895. Rektorsmötena 1870 och 1881. Årsredogörelserna.

Vid de äldsta seminarierna var, såsom i det föregående omnämnts, den praktiska övningen företrädesvis anordnad såsom ett flera dagar fortsatt deltagande i skolarbetet. Varken i 1862 års eller i 1865 års reglemente omtalas sådan anordning, men i 1886 års stadga föreskrives, att enskilda elever under hela dagen skola turvis följa undervisningen i övningsskolans båda avdelningar, och i kungl. kungörelsen den 16 nov. 1894 bestämmes, att dessa elever under vederbörande lärares handledning och uppsikt böra övas att meddela undervisning i de särskilda övningsämnena. Vid olika seminarier följas därvid olika bruk, så att somligstädes eleverna redan från första klassen få hospitera i övningsskolan, annorstädes först från andra klassen, att hospitering på somliga ställen sker blott en dag i sänder, på andra tre dagar, att eleverna på vissa håll få vänja sig att deltaga i undervisningen blott i övningsämnena, i andra även i kunskapsämnena, samt att eleverna i somliga seminarier få lämna dels muntlig dels skriftlig redogörelse för sina iakttagelser, under det att sådana redogörelser icke begäras i andra seminarier.

*Avgångs-
examen.*

Beträffande avgångsexamen hade 1865 års kommitterade föreslagit och det stadfästa reglementet bestämt, att skriftliga prov, utarbetade under uppsikt, skulle företes — nämligen en uppsats över något ämne inom seminariets lärokurs samt förberedande utkast till undervisning i kristendoms-kunskap och i svenska språket¹⁾ — samt att examen för övrigt skulle vara dels teoretisk dels praktisk, den förra omfattande samtliga i kursen ingående kunskapsämnena, den senare ådagaläggande elevs färdighet i övningsämnena samt skicklighet att undervisa i de i övningsskolan förekommande kunskaps- och övningsämnena. Betygsgraderna skulle vara fyra utan mellanbetyg och betygsuttrycken mindre anspråksfulla och mera svarande mot vanligen förekommande förtjänster: Med beröm godkänd (3), Icke utan beröm godkänd (2), Godkänd (1) och Försvarlig (0). Minst Godkänd fordrades i alla ämnen i teoretisk examen och i undervisningsskicklighet för erhållande av avgångsbetyg.

De störningar i den praktiska utbildningen för lärarkallet, som för-
anleddes av beredelsen för den teoretiska examen under det sista läsåret,

¹⁾ Det senare utkastet är ej upptaget i kommittéförslaget.

ville rektorsmötet år 1870 undvika genom den teoretiska examens förläggande till det näst sista läsårets slut och rektorsmötet år 1877 genom upptagande i sista läsårets kurs blott av sådana kunskapsämnen, vilkas behandling ej borde giva anledning till överansträngning, såsom kristendom, svenska språket och pedagogik, men de övrigas (räkning, geometri, historia, geografi och naturkunnighet) avslutning i tredje klassen, varvid dock avgångsbetygen skulle bestämmas med hänsyn ej blott till slutprövningen i tredje klassen utan även till den förtrogenhet med ämnet, varpå eleven under fjärde årets praktiska övningar visat prov. Med anledning av sistnämnda rektorsmötes förslag blev i 1878 års cirkulär angående fjärde klassen vid seminarierna upptaget det stadgande, att avgångsprövningen skulle omfatta muntlig prövning blott i de till fjärde klassens kurs hörande lärostyckena, men att vid bestämmandet av avgångsbetyg i kristendom, räkning och geometri, historia och geografi samt naturkunnighet de betyg skulle tagas i beräkning, som elev vid flyttning från tredje till fjärde klassen erhållit i de stycken av dessa läroämnen, som avslutats i tredje klassen, en bestämmelse, som övergick i 1886 års stadga. För övrigt införde 1886 års stadga endast den ändring i bestämmelserna om avgångsexamen, att det skriftliga provet skulle omfatta utom uppsats över något ämne inom seminariets lärokurs två uppsatser rörande metoden för undervisningen i kristendomskunskap och ett annat läroämne i folkskolan (enligt 1894 års förordning kunna förberedande utkast till lektioner skrivas i stället för uppsatser). I betygsuttrycken återgick man till de gamla: Berömlig (3), Med beröm godkänd (2), Godkänd (1) och Försvarlig (0) med mellanbetyg. Såsom villkor för utbekommande av avgångsbetyg tillades erhållet Godkänd i alla övningsämnen utom högst två och åtminstone betyget Gott för uppförande.

Den år 1880 bildade Sverges allmänna folkskolläraryörening upptog strävandet för lärarbildningens höjande på sitt program, och det har väl knappast förflutit något år, då icke frågan därom på ett eller annat sätt behandlats av dess centralstyrelse eller kretsar. År 1885 uttalade föreningen, att folkskolans höjande krävde en höjd lärarbildning, och centralstyrelsen tillsatte en kommitté för frågans utredning. Av denna kommitté har ett antal småskrifter berörande lärarbildningen utgivits. Den första var en

skrift av Alfr. Dalin, utgiven år 1891, »Avgångsexamina vid Sverges seminarier 1870—1888», vari författaren genom verkställd undersökning och jämförelse av de under perioden vid de olika seminarierna avgivna betygen sökte ådagalägga, att de gällande bestämmelserna för folkskolläroarexamens avläggande icke förmått göra densamma rättvis och likformig och ej heller lämnat några garantier för att det av lagstiftaren avsedda minimimåttet av kunskaper och färdigheter verkligen innehades av alla, som enligt folkskolestadgan ägde rätt att söka och innehava anställning vid folkskolan, samt yrkade, att en likformig, sakkunnig, noggrann, fullt opartisk och av vederbörande lärare och konsistorier oberoende kontroll över ifrågavarande examen skulle anordnas.

De olägenheter, som medföljde saknaden av tillräcklig enhet och likformighet i ledningen av seminariernas verksamhet, och som särskilt framträdde vid det förhållande, att betyg från tolv olika anstalter medförde lika rätt vid ansökan till skollärartjänster över hela riket, voro kända alltifrån seminariernas första tillvaro. Ett medel att för församlingsmyndigheterna möjliggöra jämförelse mellan flera sökande från olika håll hade efter därom vid riksdagen framställda förslag givits genom stadgandet i kungliga kungörelsen den 29 sept. 1853 om läseprov av de sökande inför skolstyrelsen. Men svårigheterna och obehaget, som voro förenade med kommunala myndigheters prövning av de resultat, till vilka läroanstalters lärare och tillsyningsmän kommit beträffande deras alumners insikter och skicklighet, gjorde medlet föga verksamt. Efter föredöme av den inrättning för avgångsexamens övervakande, som skett vid läroverken, yrkades i motion av S. A. Hedin vid 1874 års riksdag på införande av censorsinstitution i sammanhang med seminariernas avgångsexamen, och samma utväg var det, som rekommenderades i nyssnämnda skrift av Alfr. Dalin. Men farhågor för lärarbildningens förtyligande och införandet av en nervös, överansträngande examensberedelse framkallade riksdagens avslag på Hedins motion 1874 och voro för seminariernas myndigheter giltiga anledningar att icke vidtaga några större ändringar beträffande avgångsexamen.

Frågan om större enhetlighet med avseende på avgångsexamen var föremål för överläggningar på rektorsmötet 1893, varvid införandet av censorsinstitution vid den muntliga examen enhälligt avstyrktes och ett

framställt förslag, att uppgifter för uppsatser över något ämne inom seminariets lärokurs skulle lämnas av ecklesiastikdepartementet, förkastades av flertalet, på den grund att sådan anordning av det skriftliga avgångsprovet skulle verka förryckande på seminariernas arbete.

Om förändrade anordningar av avgångsexamen befarades skola med-
 föra större olägenheter med avseende på själva gången av arbetet på ele-
 vernas utbildning än fördelar med avseende på likformigheten i detta
 arbetes resultat, så kunde man tänka sig andra utvägar för uppående
 av den till en viss grad önskliga enheten. Avsikten med den år 1864
 inrättade folkskolebyrån var att åstadkomma en sådan enhet och samman-
 hållning i seminariearbetet, och det lider intet tvivel, att den ju utträtt
 icke så litet i denna riktning. Men den arbetskraft, som av densamma
 disponerades, var delad på hela det stora folkundervisningsfältet och kunde
 ej räcka till för så mycken koncentrerings för seminarierna, som skulle varit
 behöfelig. Önsknings om verksammare personlig kontroll från ecklesiastik-
 departementets sida uttalades vid riksdagen 1874 och förnummos även vid
 rektorsmötet 1893. Sedan Sverges allmänna folkskolläraryörening till kret-
 sarnas behandling under år 1905 utställt frågan om seminariernas om-
 bildning, uttalade samtliga kretsar, att en enhetlig och verksam kontroll
 över seminariernas verksamhet borde äga rum, men av vad beskaffenhet
 denna kontroll borde vara, har ej angivits. Blott ett par kretsar hade
 önskat, att kontrollen skulle omfatta även avgångsexamen, och något över
 tredjedelen, att den skulle utövas av en för seminarier och folkskolor
 gemensam överstyrelse. Vad de från olika håll och tider gjorda uttalandena
 om åtgärder för större enhetlighet i bibringandet och värdesättandet av
 lärarutbildningen gemensamt önska, är en insiktsfull och verksam central
 inspektion, vare sig denna skall utövas av en överstyrelse eller av sär-
 skilda inspektörer, förordnade av ecklesiastikdepartementet. En sådan in-
 spektion komme naturligtvis även att verka större likformighet i fordrin-
 garna i avgångsexamen, även om gemensamma uppgifter ej bleve bestämda
 eller samma kontrollanter ej bevistade alla examina.

*Enhetlig led-
ning av semi-
nariernas
verksamhet.*

Seminariets lärokurs enligt 1865 års stadga är en utvidgad och
 fördjupad folkskolekurs, inhämtad i ändamål att i för barn lämpliga

*Lärokursens
karaktär.*

delar kunna meddelas vid folkskoleundervisningen, vartill komma teoretisk kunskap om grunderna för uppfostran och praktisk övning i undervisningsmeddelande. De tillägg, som blivit gjorda till den i 1865 års stadga bestämda lärokursen, äro i 1886 års stadga: läran om sifferekvationer av första graden med en obekant, allmän historia, kyrkohistoria och fysik såsom särskilda ämnen och det allmännaste av läran om själen, samt i 1894 års kungl. kungörelse: nyare tidens allmänna historia i kort översikt, kemi såsom särskilt ämne, gymnastikens teori och slöjd. Kursfördelningen i undervisningsplanen har vid varje förnyelse bidragit till att lägga mer och mer innehåll i de allmänt uttryckta kursbestämmelserna. Särskilt gäller detta om studiet av den fosterländska litteraturen, historia, geografi, naturkunnighet och pedagogik samt övningsämnen. Det ökade bildningskravet hos folkskollärarna och seminarie-lärarnas intresse för sin uppgift hava ytterligare åstadkommit förstärkning och utvidgning av seminariebildningen i alla ämnen.

Det arbete, som vid seminarierna nedlagts på de olika ämnen och övningarna, synes av nedanstående timplan.

	1865 års regl.			1878 års cirkulär				1886 års stadga				1894 års kungörelse			
	I	II	III	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Kristendoms-kunskap . . .	6	6	4	6	6	5	3	6	5	5	4	6	5	5	4
Svenska språket	6	4	3-4	6	6	5	4	7	5	5	4	6	5	5	5
Räkning och geometri . . .	4	4	2	4	4	4	2	4	4	4	2	4	4	4	2
Historia och geografi . . .	4	4	2	4	4	4	2	4	4	4	2	4	4	4	2
Naturkunnighet	3	2	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2
Pedagogik och metodik . .	—	2	2-4	—	—	3	5	—	2	3	5	—	3	4	5
Välskrifning	3	2	1-2	3	2	1	—	2	2	1	—	2	1	—	—
Teckning	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2
Musik och sång	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Gymnastik	3	3	2	3	3	2	2	3	3	2	2	3	3	3	3
Trädgårdsskötsel och trädplantering	2	2	2	—	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—
Slöjd	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3-4	3-4	—
Praktiska övningar i skolan	—	(6)3	(12)6	—	—	(6)3	(16)8	—	(4)2	(4)2	(14)7	—	2	2	6
Summa	37	38	32-36	34	34	36	34	35	36	36	34	39	39-40	39-40	34

Den grundsats, som enligt bestämmelsernas innehåll och de ledande männens uttalanden¹⁾ behärskat den svenska seminariebildningen under denna tid, har varit: Seminariet skall vara en fackbildningsanstalt, och all undervisning och övning, som där meddelas, skall ske med hänsyn till lärjungens blivande uppgift som lärare eller lärarinna i folkskolan. Så riktig, som denna grundsats är, så oriktigt kan den tillämpas. De preussiska regulativen av år 1854 hade uppfattat den så, att seminarieundervisningen skulle meddelas efter alldeles samma grundsatser och i sina viktigaste delar i samma form, som undervisningen borde meddelas i folkskolan. En efterbildning härav äro bestämmelserna i 18 § av 1862 års reglemente, att undervisningen skall »så till framställningssätt som omfång lämpa sig efter elevernas framtida bestämmelse — — samt på det sätt ordnas, att eleverna från början vänjas vid de lärometoder, som de själva hava att i framtiden använda». ²⁾ Så inskränkt blev visserligen icke seminarieundervisningens uppgift fattad i 1865 och 1886 års stadga, men den fasta metodik, som på ovannämnda grundval utbildat sig i Tyskland, utövade en synnerlig lockelse för de svenska skolmän, ³⁾ som sökte en säker grund för undervisningsförfarandet, sedan den gamla växelundervisningsmetoden blivit utdömd, och den kyrkliga anda, som införts i de preussiska seminarierna, tedde sig för de allvarligt religiösa iakttagarna från Sverge såsom högeligen eftersträfvansvärd även i de svenska. Den metod, som med stöd härav utbildade sig i seminarierna, skulle kunna betecknas med den ur pedagogikens historia kända termen »verbal realism». Enligt stadgans § 7 skulle undervisningen, »så vitt sig göra låter», utgå ifrån och ansluta sig till åskådningen, läroområdet, varpå eleverna infördes, städse så be- begränsas, att de kunde göra sig därmed fullt förtrogna, och de läro-

¹⁾ Se framför allt C. L. Anjous föredrag vid seminarielärarmötet 1884: »Vilken egen- domlig uppgift hava folkskollärarseminarierna till åtskillnad från andra undervisnings- anstalter?»

²⁾ Den första delen härav var upptagen i förslaget till 1865 års reglemente men ströks av Carlson.

³⁾ För seminariets i Linköping bibliotek prenumererades enligt årsredogörelsen för 1864—1865 å följande tidskrifter: Schulblatt für die Provinz Brandenburg, herausg. von Borman, Evangelisches Schulblatt, herausg. von Dörpfeld, Schulblatt der evangelischen Semi- nare Schlesiens, Süddeutscher Schulbote samt Mecklenburgisches Schulblatt, herausg. von Kliefoth.

stycken, som överlämnades till hemarbete åt lärjungarna, förut genomgås och förklaras. Då undervisningsmaterielen i seminarierna var ganska inskränkt ¹⁾ och de dryga kurserna nödvändiggjorde arbetets förläggande inomhus, så blevo läroböckerna, skrivna anteckningar och läseboken ²⁾ undervisningens huvudsakliga hjälpmedel. Elevernas låga allmänbildningsnivå vid inträdet ökade frestelsen för lärarna att använda ett mekaniskt förfarande, som visserligen stridde mot upphovsmännens intentioner men knappast skulle kunnat undvikas av andra än ideallärare. I samma mån som inträdesfordringarna ökats, icke så mycket genom stadgebestämmelser som genom den stegrade konkurrensen om inträdet, har emellertid det mekaniska undervisningssättet avtagit vid seminarierna och utrymme vunnits för den personlighetsutveckling, som alltid varit avsedd och önskad.

Den inskränkthet, som sålunda knappast kunde undgå att trycka sin prägel på den svenska seminariebildningen, kunde och borde väcka till kritik och reformyrkanden dels i pressen dels vid lärarmöten av olika slag. Återljud därav förnummos i riksdagen dels i väckta motioner dels vid behandlingen av Kungl. Maj:ts propositioner i frågor rörande utvecklingen av seminarieundervisningen.

3. Reformyrkanden med avseende på seminarieundervisningen.

Mera praktisk läggning av undervisningen.

Redan vid 1867 års riksdag väcktes motion av folkskoleinspektören C. J. Meijerberg om omarbetning av reglementet för seminarierna i ändamål att giva dem till uppgift icke blott, såsom förut nämnts, att lämna utbildning även åt blivande lärare och lärarinnor i småskolor utan ock att giva undervisning åt kvinnliga elever i de arbeten och husliga göromål, som tillhöra kvinnan, och att framför allt bibringa den blivande folkskolläraren förutom en levande kristendomskunskap sådana insikter,

¹⁾ Från och med år 1859 utgår ett årligt anslag för anskaffande av undervisningsmateriel, som kostnadsfritt utdelas till folkskoleseminarier och till nedsatt pris tillhandahålles skolråden för folkskolornas behov. Detta anslag har 1859—1860 utgått med 12,000 kr. om året, 1861—1874 med 10,000 kr. om året, 1875—1883 med 15,000 kr. om året, 1894—1907 med 20,000 kr. om året och därefter med 30,000 kr. om året.

²⁾ Läsebok för folkskolan förklarades av 1870 års rektorsmöte böra anses såsom medelpunkt för den allmänbildande undervisningen.

som äro av största praktiska betydelse för yrken och näringar. Riksdagens uppfattning av frågans vikt framgår därav, att ett *särskilt* utskott tillsattes för dess behandling, vari dåvarande landshövdingen A. Ehrensvärd var ordförande och Meijerberg, Siljeström, N. J. Berlin, C. F. Bergstedt, biskop Beckman m. fl. voro ledamöter. Utskottet ansåg undervisning i kvinnliga arbeten och husliga göromål icke böra införas i seminarierna i ändamål att göra eleverna till undervisare i dessa ämnen i folkskolorna, emedan folkskolornas uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning genom införande av sådan undervisning kunde komma att förfelas, men då eleverna för egen räkning kunde behöva sådan övning, så tillstyrktes avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med framställning om införande vid seminarierna av undervisning i enklare handarbeten. I riksdagen hade man icke någon uppfattning av betydelsen av sådan undervisning som den föreslagna, och utskottets hemställan i denna punkt blev avslagen av båda kamrarna.¹⁾ Motionärens yrkande om undervisningens praktiska anläggande var något obestämt och fattades av utskottet så, att det gick ut på att göra folkskollärarna till undervisare i särskilda yrken och näringar, något som ansågs stå i strid med folkskolans egentliga ändamål och vara förenat med alltför stora praktiska svårigheter, varför det avstyrktes med hänvisning till de åtgärder, som av regeringen genom inköp av fysikaliska instrument för seminarierna och ordnandet av mineralsamlingar blivit vidtagna för tillfredsställande undervisning i naturvetenskaperna och tillämpning av dem. Vid diskussionen i andra kammaren gingo yttrandena i samma riktning. Blott L. J. Hierta framhöll, att motionens mening var att åstadkomma en sådan omläggning av hela undervisningen, att de blivande lärarna bleve i stånd att bättre förbereda sina lärjungar för deras uppgifter i livet. Motionen ledde icke heller i denna punkt till något resultat.

Vid 1874 års riksdag gjorde S. A. Hedin ett mycket häftigt anfall mot de rådande förhållandena vid seminarierna, det sätt, varpå religions-

Censors institution.

¹⁾ Otterström försäkrade, att eleverna i Skara seminarium kunde koka annat än kaffe och baka annat än karameller, och folkskollärare Rosenberg ansåg, att det skulle bliva alltför kostsamt och för övrigt vore obehövt att förvandla seminarierna till ett slags hantverksverkstäder för färdigheter, angelägna för kvinnor.

undervisningen bedrevs,¹⁾ de läroböcker, som begagnades särskilt i pedagogik, tillämpningen av föreskrifterna om ämnen och kurser²⁾ samt den formalism och skenfromhet, som uppammades hos eleverna. Grunden till dessa förmenade missförhållanden fann motionären i otillfredsställande tillsyn från konsistoriernas och av dem tillsatta inspektorers sida samt i otillräcklig inspektion från ecklesiastikdepartementet och sättet för deras avhjälpande i inrättande av en censorskommission för avgångsexamen. Även av andra skäl vore införande av censorsinstitution vid seminarierna önskelig. Genom en sådan vore nämligen utväg öppnad för inrättande av privata seminarier, genom vilka statens seminarier skulle nödgas till en hälsosam tävlan och staten kunna undgå kostsamma åtgärder för utbildning av ett ökat antal skollärare, varjämte censorerna skulle kunna åstadkomma en alltför mycket saknad enhet i bedömandet av lärjungarnas kunskaper och mogenhet.

I statsutskottet, dit motionen hänvisats på grund av motionärens förslag om en höjning av reservationsanslaget till folkundervisningen med 3,000 kronor om året för reformens genomförande, framhölls, att censorsinstitutionen vid läroverken tillkommit för att befria dem från en av främmande examinatorer anställd examen och att det icke vore skäl att vid seminarierna frankalla en på slutförhörets genomgående riktad beredelse i stället för det jämna arbetet för tillägnandet av den av undervisningen framgående bildningen, och hemställdes om avslag å motionen med hänvisning till den inspektion, som kunde anordnas av regeringen och betrygga mot olämpliga förhållanden. Första kammaren följde utskottet, sedan Bergstedt och av Ugglas utan att göra något yrkande uttalat en önskan om en bättre kontroll. I andra kammaren förnam man, att egentliga skälet för statsutskottets avstyrkande varit fruktan för de praktiska svårigheterna

¹⁾ Tidningsuppgifter rörande den såsom extralärare vid Göteborgs seminarium anställd komminister M. Halléns religionsundervisning återopades. Redan vid 1867 års riksdag hade ogillande omdömen om sättet för kristendomsundervisningen vid seminariet i Stockholm fällts av L. J. Hierta.

²⁾ I berättelsen om Linköpings seminarium 1871—72 hade uppgivits bland det genomgångna »drag ur de viktigaste kulturfolkens historia», vilket förmenades kunna vara något annat än det föreskrivna »huvuddragen av allmänna historien»; däremot hade ingenting nämnts om den i reglementet föreskrivna kursen i »Sverges statsförfattning och minnesmärken från forntiden».

och de stora kostnaderna, som skulle vara förenade med censorsinstitution för såväl teoretisk som praktisk avgångsexamen vid seminarierna.¹⁾ Läroverkslärarna i kammaren²⁾ visade icke stor tilltro till censorsinstitutionens förmåga att kontrollera ett läroverks verksamhet och intygade, att den censurerade examen framkallade oro och överansträngning. Statsrådet Wennerberg bemötte de överdrifter och orättvisor, som funnos i anklagelserna, och förklarade, att han icke skulle hava något emot anordnandet av censur för den teoretiska examen, om den praktiska kursen vore förlagd till ett särskilt läroår, sedan eleverna någon tid prövat sina krafter i folkskolans tjänst, men att han icke ville införa ett sådant orolighetselement i deras beredelse för det praktiska undervisningsarbetet. Vad friseminarier beträffade, hade dessa, såsom åberopats, haft gott inflytande i Danmark och skulle även kunna få sådant hos oss, men man borde vänta, till dess brist på utrymme i statsseminarierna möjligen liksom i Danmark gjorde dem behöfliga. Motionen blev avslagen även av andra kammaren.

Såsom förut nämnts (sid. 78), framlades vid 1877 års riksdag genom statsrådet Carlson en kungl. proposition om seminariernas utvidgning med en fjärde årsklass. Framställningen var tillräckligt motiverad av behovet av ökad tid för elevernas tillägnande utan överansträngning av den teoretiska och den praktiska utbildning, som borde bibringas dem. Men intresset för slöjdundervisnings meddelande åt barn i skolåldern hade vaknat, och skolmännen höllo före, att denna undervisning borde såsom ett formellt bildningsmedel av framstående rang upptagas bland folkskolans läroämnen och meddelas av dess lärare, varför slöjd borde upptagas på seminariernas läroplan och en förlängning av deras lärokurs ske för att möjliggöra elevernas utbildning till lärare även i detta ämne. Så hade den av statsrådet Carlson tillkallade 1876 års kommitté för folkundervisningsfrågor föreslagit, och så framställdes saken för riksdagen. Den fjärde klassen skulle ej bliva en överbyggnad över de förutvarande tre klasserna utan skulle liksom de på försök vid seminarierna i Linköping från och

¹⁾ Statsutskottets ordförande, Emil Key, menade, att för varje elev måste beräknas 1 timme till teoretisk examen och 2 timmar till praktisk examen eller tillsammans 675 timmar för 25 examinander vid vart och ett av 9 seminarier, vadan det måste antagas, att censorerna i flera månader bleve upptagna av dessa examina.

²⁾ Lektorerna R. Törnebladh och A. Rundbäck.

med vårterminen 1876 och i Karlstad från och med höstterminen 1876 anordnade klasserna vara en förberedande klass, i vilken visserligen en del av de nu för första klassen bestämda lärokurserna skulle genomgås men framför allt, sedan inträdesfordringarna blivit nedsatta, beredelse för det egentliga seminariearbetet och vana vid dess rätta bedrivande utan jäktande och utan överansträngning meddelas. Såväl första kammarens män som lantmännen i andra kammaren behjärtade ganska allmänt behovet av seminariekursens förlängning, fastän många av de senare befarade lärarbrist och ökade löneanspråk från lärarnas sida såsom följd därav, men lämpligheten av slöjdundervisning, meddelad i folkskolorna av deras lärare, kunde de ej inse och ville icke vara med om slöjdens införande som läroämne i seminarierna. Däremot anfördes i andra kammaren såsom skäl för undervisningstidens utsträckning behövligheten av ett förändrat undervisningssätt, som ansågs kunna lättare genomföras, om man fick mera tid. I första kammaren återremitterades förslaget till statsutskottet, i andra kammaren avslogs det. Då ärendet återkom till första kammaren, bifölls punkten om lärotidens förlängning men förkastades punkten om slöjdundervisning. Genom gemensam votering blev detta även riksdagens beslut.

*Förslag om
införande av
främmande
språk.*

Det dröjde ej länge efter seminariernas utvidgning med en fjärde årsklass, förrän fråga uppstod om införande av undervisning i främmande språk vid seminarierna. Redan vid det första seminarielärarmötet i Stockholm 1880 behandlades frågan, men flertalet besvarade den nekande. Sedan väcktes den år 1882 inom Sverges allmänna folkskolläraryörening, men den oklarhet, som var rådande om den riktning, i vilken en blivande reorganisation av rikets hela skolväsende skulle komma att gå, och om de uppgifter, som skulle komma att lämnas folkskolans lärare, gjorde att man lät frågan tills vidare vila. I sammanhang med den av föreningen år 1884 upptagna frågan om lärarbildningens höjande blev den åter aktuell, varvid i främsta rummet beaktades icke så mycket folkskollärarens behov av kunskap i det främmande språket för att däri själv meddela undervisning som hans behov av tillträde till den större och rikare pedagogiska litteratur, som finnes på de stora kulturspråken och som är av så stor betydelse för hans fackbildning. Vid 1892 års riksdag väcktes av Chr.

Bülow från Lund motion i andra kammaren om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om införande av engelska språket som obligatoriskt läroämne vid rikets seminarier och sedan, i den mån skollärarna kunde undervisa i detta språk, även i rikets fasta folkskolor. Det var det praktiska behovet, som motionären ville tillgodose. Men detta fann kammarens tillfälliga utskott icke vara tillräckligt skäl för införande av ett för flertalet av folkskolebarn obehövt läroämne, varför motionen avstyrktes. Däremot ville utskottet icke bestrida, att undervisning i tyska språket i seminarierna skulle hava stor betydelse för lärarbildningen och att ett försök i denna riktning skulle vara på sin plats. Men då något förslag därom icke förelåg, hade utskottet icke annat att göra än att hemställa, att motionen ej måtte leda till någon åtgärd, något som också blev kammarens beslut.

Vid 1893 års riksdag kom samme motionär med ett nytt förslag, vari han med anledning av utskottets uttalande vid förra riksdagen hemställde om en skrivelse med begäran om tyska språkets införande som obligatoriskt läroämne vid seminarierna. Denna gång avstyrkte det tillfälliga utskottets majoritet en sådan åtgärd, emedan folkskollärarnas utbildning redan nu ansågs motsvara de krav, som folkskolans nuvarande lärokurser i de flesta fall ställde på deras pedagogiska insikter, och införandet av undervisning i främmande språk skulle antingen föranleda överansträngning av eleverna eller nödvändiggöra inskränkning av undervisningen i andra ämnen. Utskottets minoritet¹⁾ däremot framhöll, att frågans betydelse för lärarbildningen gjort den till föremål för starkt intresse i lärarkretsar och särskilt vid två år 1892 hållna talrikt besökta folkskollärarymöten i Härnösand och i Malmö föranlett uttalanden om önskvärdheten av tyska språkets införande försöksvis eller valfritt såsom undervisningsämne vid seminarierna, och föreslog en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om tyska språkets införande såsom läroämne vid ett par av rikets folkskolläraryseminarier dock utan förlängning av den nuvarande seminariekursen. Vid överläggningen inom kammaren framhölls med mycken skärpa, att överansträngning vid våra läroanstalter framkallades icke så mycket av för mycken andlig näring som av för osmältbar och onjuttbar och att undervisningen icke minst vid seminarierna kunde rensas från

¹⁾ Herrar E. Hammarlund, J. Persson, E. Norman och E. A. Zotterman.

mycket dött minneskram, som borde ersättas med stoff av sant bildningsvärde, samt att folkskollärarkåren ingalunda var av den åsikt, som utskottsmajoriteten uttalat om den nuvarande utbildningens tillräcklighet. Men å andra sidan framhölls, dels att utredning saknades om möjligheten att införa tyska språket, dels att det icke vore av någon trängande vikt ur folkskollärarnas synpunkt att nu införa detsamma i seminariekursen, dels slutligen att förslaget genomförande i sina konsekvenser skulle ådraga staten och kommunerna ökade kostnader icke blott för seminarierna utan även för höjda folkskollärlöner. Utskottsmajoritetens hemställan blev bifallen.

Vid samma års rektorsmöte behandlades även frågan om tyska språket såsom undervisningsämne i seminarierna. Därvid framhölls å ena sidan, att en väl planlagd kurs i detta språk borde kunna främja elevernas språkliga och pedagogiska utbildning och att man borde genom anordnande av frivilliga kurser vid några seminarier söka komma till en på erfarenhet grundad mening om hållbarheten av de teoretiska skäl, som blivit anförda både för och mot saken, och å den andra, att införandet av ett främmande språk i seminariekursen skulle minska intresset för de ämnen, som egentligen tillhörde densamma, föranleda överansträngning hos eleverna och icke främja folkskolan såsom en kristlig-nationell inrättning. Mötet avstyrkte åtgärder i den angivna riktningen.

Samtidigt hade Sverges allmänna folkskolläraryörening åter tagit upp frågan till behandling i kretsarna under år 1894. Ett stort flertal av kretsar uttalade sig, liksom det 1893 hållna allmänna folkskolläraryöret i Göteborg, för införande av en begynnelsekurs i tyska språket vid seminarierna, dock under förutsättning att dessas kurs ej därigenom förlängdes. Även bland seminarielärarna började efter hand opinionen att stadga sig till förmån för tyska språkets införande såsom undervisningsämne. Under de första åren av 1900-talet gävos vid flera seminarier kostnadsfria privatkurser i språket, och vid seminarieläraryöret i Landskrona 1905 besvarades frågan, »bör undervisning i tyska språket införas vid seminarierna?» utan meningsskiljaktighet med ja.

Vid 1895 års riksdag väcktes motion av lasarettsläkare L. Grundberg i första kammaren och professor C. Wallis i andra om skrivelse till Kungl. Majt

*Förslag om
införande av
hälsolära.*

med begäran om införande i seminariekursen av undervisning i hälsovårdslära med särskild hänsyn till skolhygien, och då förslaget strandade vid denna riksdag, förnyades motionen av herr Wallis vid 1896 års riksdag. Andra kammarens första tillfälliga utskott tillstyrkte bifall till förslaget, dock med frambållande av nödvändigheten av kursens begränsande till innehåll och omfång, för att den icke måtte framkalla en förlängning av lärotiden, men kammarens lantmannaledamöter fruktade för de anspråk på kostsamma hygieniska anordningar, som så utbildade folkskollärare skulle komma att framställa, och genomdrevo avslag.

Sedan den segslitna frågan om läroverkens omorganisation genom tillsättningen av en stor läroverkskommitté 1899 företagits till avgörande och kommitténs år 1902 avgivna utlåtande åter satt den pedagogiska diskussionen i fart, vaknade helt naturligt farhågor bland den för folkbildningen intresserade allmänheten, att seminarierna skulle bli bortglömda och lämnas på ett föräldrat stadium med avseende på lärokurser och undervisningsmetoder, sedan en betydelsefull omdaning i dessa avseenden ställts i utsikt för läroverken. Såsom så ofta är förhållandet, föranledde farhågorna överdrivna och förhastade utlåtelse. Utan att beakta den inre utveckling, som oberoende av stadgar och kursplaner genom den allmänna kulturens eggande inflytelse under den senare tiden försiggått i seminarieundervisningen, uttalade sig under år 1903 och 1904 forna seminarieelever och deras eftersägare på möten och i pressen om seminariernas efterblivenhet. Härmed förenade sig också positiva reformyrkanden, och seminariernas egna lärare blevo icke de sista att frambära sådana. I statsrådsprotokollet den 31 december 1903, som bifogades Kungl. Maj:ts proposition i läroverksfrågan till 1904 års riksdag, yttrade statsrådet C. von Friesen, att han hade för avsikt att med det snaraste föreslå Kungl. Maj:t åtgärder för åvägabringande av vissa ändringar i seminariernas organisation, och i diskussionen i löneregleringsfrågan vid riksdagen uttalades, att den beviljade löneregleringen för seminariernas lärare skulle vara första steget till dessa anstalters omdaning till bättre motsvarighet mot sin uppgift. Sverges allmänna folkskolläraryörens centralstyrelse utsände, såsom förut nämnts, år 1905 frågan om seminariernas ombildning till behandling av kretsarna och ingav på grund av dessas uttalanden den 5 januari 1906 till konun-

med gott vitsord tjänstgjort minst ett år såsom lärare vid offentligt läroverk eller seminarium samt att hava inför konsistoriet avlagt godkänt undervisningsprov dels i seminariets övningsskola i alla där förekommande ämnen, dels i seminariets högsta klass i tre på rektors förslag av konsistoriet bestämda ämnen. Över dessa prov skulle konsistoriet, innan tillsättning skedde, inhämta rektors yttrande.¹⁾ Kungl. Maj:t förbehöll sig rätt att meddela dispens från de föreskrivna villkoren, en rätt, som beträffande de redan anställda huvudlärarnas förvandling till adjunkter i ganska stor utsträckning begagnades.

Av lärarinna, som sökte mot adjunktstjänst svarande befattning, fordrades fullständigt avgångsbetyg från offentligt seminarium eller däremot svarande vitsord samt minst ett års väl vitsordad tjänstgöring vid folkskola tillika med undervisningsprov av förut angivna beskaffenhet.

Ett kompetensvillkor för seminarielärare, som icke blev stadgat i reglementet — utom beträffande lärarinnor — men likväl kändes såsom nödvändigt, var mera förtrogen bekantskap med folkskolans förhållanden. Behovet tillfredsställdes i någon mån därigenom, att rektorer och adjunkter vid seminarierna i ganska stort antal förordnades till folkskoleinspektörer.²

¹⁾ Kommitterade hade föreslagit, att avlagt undervisningsprov för adjunkts- eller kollegabeställning vid läroverk skulle medföra behörighet till adjunktsbefattning vid seminarium, såvida minst två i seminarieundervisningen ingående ämnen förekommit i provet, och att undervisningsprov skulle avläggas vid seminarium såsom komplettering af prov vid läroverk eller ersättning för sådant prov. Vidare hade föreslagits, att prov vid seminarium skulle avläggas i dess högsta klass i tre kunskapsämnen eller det mindre antal, som fordrades för komplettering av prov vid läroverk, men att den sökande i varje fall skulle avlägga undervisningsprov i kristendomskunskap »för att genom något bevis på kunskap om kristlig lära och genom något uttalande av religiös övertygelse lämna en ledning till förhoppning om eller farhåga för den oberäkneliga inverkan, han såsom lärare skulle komma att i religiöst och sedligt hänseende öva på sina lärjungar och genom dem på svenska folket i vida kretsar». Carlson ändrade allt detta, gjorde undervisningsprov vid seminarium obligatoriskt för alla sökande, borttog bestämmelsen om prov i kristendomskunskap av alla, men insatte i stället föreskrift om prov i *alla* övningsskolans ämnen. I förslaget fanns även ett stadgande om rätt för konsistorium att utnämna en kompetent person utan ansökan, då kunskapsmeriter icke ensamma vore bestämmande för en persons lämplighet till seminarielärare, men den föreslagna bestämmelsen ströks av Carlson.

²⁾ I Tidning för folkskolan 1875 yrkade K. K.—n, att resestipendier å 100 kr. årligen skulle utdelas till ett antal seminarielärare mot förbindelse att besöka ett visst antal folkskolor och avgiva berättelse över dessa besök till vederbörande seminarierektor.

*Kompetens-
fordringar
1873.*

Genom kungliga kungörelsen den 2 september 1873 gjordes filosofie kandidatexamen till behörighetsvillkor för rektor och höjdes kompetensfordringarna för adjunktsbefattning på det sätt, att filosofie kandidatexamen eller examen inför teologisk fakultet skulle vara avlagd, med bibehållande av villkoren om tjänstgöring och undervisningsprov. Den kompetens, som fordrades för adjunkts- eller kollegabefattning vid läroverk enligt 1870 års förordning, var så till vida högre, som den gavs blott genom filosofie kandidatexamen och denna avlagd med vissa tilläggsämnena till tvångsämnen, vartill genom 1875 års förordning och 1878 års läroverksstadga kom fordran på genomgången provår, som endast i viss mån motvägdes av villkoret för behörighet såsom seminarieadjunkt om ett års tjänstgöring. Seminarieläraryrket år 1880 gjorde ett uttalande om provårets gagn och behövighet för seminarielärare, men ville, då anslag till särskild provårsinrättning för seminarierna svärigen kunde påräknas och provårsinstitutionen vid läroverken icke kunde anses motsvara seminariernas behov samt brist på kompetenta sökande till seminarieläraryrket genom ökade kompetensfordringar lätt kunde komma att uppstå, icke förorda, att genomgåendet av provår gjordes till kompetensvillkor för adjunktsbefattning vid seminarium.

*Kompetens-
fordringar
1886.*

Rektorsmötet, som var samlat år 1885, tillstyrkte införandet av villkoret om provårskurs men ville, att examen för anställning som folkskollärare eller två års tjänstgöring vid seminarium skulle gälla lika med provår. Seminariestadgan av år 1886 bestämde provårskurs vid läroverk eller vid seminarium, »om provårskurs där anordnas», såsom nytt behörighetsvillkor för adjunkt. Undervisningsprovets anordning blev så ändrad, att det skulle avläggas blott i seminariets högsta klass, samt att det skulle omfatta även rättande och genomgång av en elevuppsats inom något av de för provet bestämda tre ämnena. Uppgifterna skulle bestämmas av konsistoriets ordförande efter förslag av rektor. Denne ägde deltaga i avgivande av betygen över provet.¹⁾ För lärarinna med adjunktstjänstgöring stadgades såsom kompetensvillkor fullständig avgångs-

¹⁾ Rektorsmötet hade föreslagit, att provet i det ena ämnet skulle avläggas i övnings-skolan och i de båda andra i seminariets högsta klass samt att den provande skulle rätta två skriftliga arbeten, en uppsats och ett undervisningsutkast i kristendom eller svenska.

examen vid högre lärarinneseminariet med vitsorden Berömlig för undervisningsskicklighet och minst Med beröm godkänd i pedagogik och metodik samt ett års väl vitsordad tjänstgöring vid ett statens seminarium tillika med undervisningsprov såsom förut är angivet.¹⁾ Först i denna stadga fästes avseende vid lärarinnas civilstånd, i det att konsistoriet erhöll befogenhet att pröva, huruvida en lärarinna, som trätt i gifte, måtte bibehållas vid tjänsten, och att uppsäga henne därifrån, då läroverkets bästa funnes sådant kräva, en bestämmelse som sedermera stått kvar. Beträffande behörighet till rektorstjänst föreslogs av rektorsmötet, att godkända prov för promotion i filosofiska fakulteten eller teologie kandidatexamen skulle fordras, men stadgan föreskrev sådana prov, som fordras för behörighet till lektor eller adjunkt vid läroverk eller adjunkt vid seminarium.²⁾

Den kungliga kungörelsen den 10 december 1892 gjorde omsider kompetensen för seminarieadjunktsbefattning lika med kompetensen för läroverksadjunktsbefattning. Den sökande skulle hava avlagt sådana kunskapsprov, som voro stadgade för behörighet att utnämnas till adjunkt vid allmänt läroverk, samt hava nöjaktigt genomgått provårskurs vid allmänt läroverk eller vid seminarium³⁾ och avlagt undervisningsprov vid seminariet. Genom kungl. kungörelsen den 10 mars 1892 voro kunskapsproven för adjunkter vid läroverken bestämda till antingen godkänd filosofie kandidatexamen i vissa bestämda ämnesgrupperingar jämte godkänd prov-

*Kompetens-
fordringar
1892.*

¹⁾ Rektorsmötet hade velat låta även på annat sätt än genom högre lärarinneexamen vitsordade kunskaper medföra ansökningsrätt till lärarinnebefattning vid seminarium, om den sökande undergått godkänd avgångsprövning vid folkskollärarinneseminarium. Däremot ville mötet begära två års tjänstgöring vid seminarium *eller* folkskola för behörighet.

²⁾ Betänkligheter hade vid rektorsmötet uttalats mot föreslagna bestämmelser, som skulle utesluta de flesta seminarieadjunkter från behörighet till rektorstjänst.

³⁾ Riksdagen beviljade år 1896 på framställning av Kungl. Maj:t 1,500 kr. årligen till provårskurser för kvinnliga aspiranter till adjunktsbefattningar, anordnade, när Kungl. Maj:t fann sådana av behovet påkallade, samt till reseanslag för nyutnämnda seminarieadjunkter och sådana lärarkandidater, som ämnade söka seminarieadjunktstjänst, med ändamål att bereda tillfälle för sådana att under någon kortare tid genom besök vid seminarier och folkskolor sätta sig in i de för seminarieundervisningen lämpliga metoderna och arbetssätten. Vid Stockholms seminarium hava provårskurser varit anordnade läsåren 1897—1898, 1901—1902, 1902—1903, 1904—1905 och 1908—1909. De hava begagnats av 7 kvinnliga filosofie kandidater. Ingen från högre lärarinneseminariet utexaminerad aspirant till adjunktsbefattning har begagnat sig av medgivandet att genomgå provårskurs på en termin. I stället göra aspiranter av detta slag sig kompetenta genom ett års extra ordinarie tjänstgöring vid seminarium.

ning i antropologi och logik, om teoretisk filosofi ej ingick i examen, eller, om kristendomsämnet tillhörde den sökta befattningen, teologie kandidatexamen eller filosofie kandidatexamen utan närmare bestämmelser och examen inför teologisk fakultet eller ock sistnämnda examen jämte teologisk-filosofisk examen med vitsordet Med beröm godkänd i två av ämnena latin, grekiska och historia.

*Kompetens-
fordringar
1905.*

År 1901 infordrades genom ett kungligt cirkulär den 25 oktober från konsistorierna yttrande och förslag efter vederbörande rektorers och lärarkollegiers hörande om ny löneroglering för lärarna vid folkskoleseminarierna, och i somliga av de med anledning därav avgivna yttrandena förekommo i sammanhang med yrkanden om förbättrade lönevillkor även yrkanden om höjning av ämneslärarnas kompetens. Dessa yrkanden gingo ut på, att lektorskompetens skulle fordras dock utan disputationsprov men med tillägg om ett års väl vitsordad tjänstgöring i seminarium eller folkskola.

Vid 1902 års riksdag väcktes av A. V. Liljeholm motion i andra kammaren med instämmande av fyra andrakammarledamöter om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande seminarie-lärarnas kompetens, löne- och pensionsvillkor. I denna motion yrkades, att tre års tjänstgöring vid folkskola samt författande och försvarande av vetenskaplig avhandling över pedagogiskt eller metodologiskt ämne skulle fordras av sökande till ämneslärarebefattning. Det tillfälliga utskottet ansåg det vara nog, att sökanden styrkte sig hava någon praktisk erfarenhet om folkskolans arbete, och hemställde, att riksdagen måtte anmoda Kungl. Maj:t att taga i övervägande, huruvida åtgärder borde vidtagas, för att seminarierna måtte erhålla de för deras speciella uppgift lämpligaste och bästa lärarkrafterna, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill förhållandena kunde föranleda. E. Hammarlund yrkade i reservation, att sökande till ämneslärarebefattningar skulle vara skyldiga att styrka sig äga kännedom om folkskolans organisation och arbetssätt, helst förvärvat genom tjänstgöring i folkskola, samt äga kvalificerade betyg i provårskursen i pedagogikens teori och historia samt i undervisningsskicklighet. Splittringen mellan motionärens, utskottsmajoritetens och utskottsminoritetens åsikter samt obenägenheten att, innan frågan om läroverksomorganisa-

tionen var avgjord, företaga någon väsentlig förändring med seminarie-lärarnas förhållanden föranledde kammarens avslag på alla gjorda yrkanden.

Samtidigt med den nya organisationen av läroverken avgjordes vid 1904 års riksdag även frågan om löneroglering för seminarielärarna. I sammanhang därmed tog man även frågan om dessa lärares kompetens i beaktande. Men departementschefen C. von Friesen menade, att denna sak ej kunde bestämmas, utan att frågan om folkskoleseminariernas organisation vore utredd. Emellertid blev det nödigt att, sedan villkoren för anställning såsom läroverkslärare blivit ändrade, i överensstämmelse därmed jämka bestämmelserna rörande seminariernas lärare. Detta skedde genom den samma dag som den nya läroverksstadgan utfärdade kungliga kungörelsen den 18 februari 1905, varigenom bestämdes, att utom förut stadgade villkor om examen och provårskurs två års väl vitsordad tjänstgöring vid seminarium eller läroverk eller såsom docent skulle fordras för behörighet att söka adjunktstjänst, såvida icke sökande genomgått fullständig avgångsexamen vid högre lärarinneseminariet med förutnämnda kvalificerade betyg, i vilket fall hon blev behörig att vid lärarinneseminarium anställas såsom adjunkt, om hon antingen nöjaktigt genomgått en vid seminarium för dylik lärarinna anordnad provårskurs eller med goda vitsord under minst ett år tjänstgjort vid ett statens seminarium. Undervisningsprovet av sökande till adjunktstjänst gjordes beroende av den sökandes frivilliga anmälan hos konsistoriet, och seminariets rektor förlorade rätten att deltaga i avgivandet av betyg däröver. Innan tillsättningen av tjänsten företages av konsistorium, skall rektor sättas i tillfälle att avgiva yttrande.

Under den diskussion, som åren 1903 och 1904 ägde rum om seminariernas ombildning, behandlades även frågan om lärarnas kompetens. Reformsträvarena önskade helst lektorskompetens åt ämneslärarna, men då de fruktade, att seminarierna skulle ligga under i konkurrensen med läroverken om de bästa lektorsämnen, likasom de i de flesta fall nödgats stå tillbaka i tävlingen om adjunktsämnena, så samlade sig tankarna ganska allmänt om en kompetensfordran för seminarieadjunktur av den beskaffenhet, att högre betyg i till tjänsten hörande ämnen skulle presteras i filosofie kandidatexamen av de sökande men tjänstens innehavare komma

i åtnjutande av en lön, som intoge mediet mellan en lektors och en läroverksadjunkts lön, varigenom kunniga och skickliga ämneslärare skulle tillförsäkras seminarierna. Samma tanke om en kvalificerad adjunkt-kompetens i samband med höjd adjunktslön omfattades även så väl av centralstyrelsen som av kretsarna i Sverges allmänna folkskolläraryörening vid deras behandling år 1905 av frågan om seminariernas ombildning och framställdes för Kungl. Maj:t i centralstyrelsens petition den 5 januari 1906. Sedan dess har emellertid den kungliga stadgan av den 1 november 1907 angående filosofiska examina samt därmed följande nya bestämmelser för behörighet till lärarbefattningar vid de allmänna läroverken åstadkommit nya uppslag.

*Övnings-
läraryrarnas
kompetens.*

Enligt 1865 års reglemente fordrades för att kunna vid seminarium anställas såsom lärare i teckning, musik och sång, gymnastik och vapenövning samt trädgårdsskötsel och trädplantering, utom det för alla seminarie-lärare gemensamma kravet på evangeliskt luthersk trosbekännelse, gudsfuktan och goda seder, att förete goda vitsord om skicklighet och förmåga att i ämnet meddela undervisning.

Då 1877 års riksdag förbättrat teckningsläraryrarnas vid läroverken villkor, så gjorde Kungl. Maj:t proposition till 1878 års riksdag om motsvarande förbättring för teckningsläraryrarna vid seminarierna, och sedan riksdagen lämnat sitt bifall därtill, förordnades genom kungl. cirkulär till domkapitlen den 18 maj 1878, att intill dess av behovet påkallade nya bestämmelser om behörighet för anställning som teckningslärare vid seminarierna hunnit utfärdas, ledigblivande lärarbeställningar av denna art skulle upprätthållas av förordnade vikarier.

Seminarieläraryrarnas mötet år 1884 gjorde uttalanden om höjning av kompetensfordringar för lärarbefattningar i musik och i gymnastik, så att sökande till de förra skulle förete musikaliska akademiers betyg ej blott i undervisningsskicklighet utan i alla de ämnen, vari undervisning skulle meddelas, nämligen allmän musikleära, sång, piano- och orgelspelning, och sökande till de senare fylla minst lika stora kompetensfordringar som sökande till samma befattningar vid de allmänna läroverken.

Rektorsmötet år 1885 gjorde seminarieläraryrarnas mötets uttalande om musikleärer till sitt och föreslog för behörighet till gymnastikleärer-

befattning vid de manliga seminarierna betyg över genomgången fullständig lärokurs inom den pedagogiska eller militära avdelningen vid gymnastiska centralinstitutet och vid de kvinnliga seminarierna genomgång av första årets kurs vid samma institut.

I 1886 års stadga är bekännelse till den rena evangeliska läran icke längre upptagen såsom villkor för behörighet till övningslärarbefattning vid seminarium och kompetensfordringarna för de särskilda lärarplatserna äro noggrannare bestämda, så att för att kunna förordnas till lärare i övningsämne fordras

a) för lärarbefattning i teckning: att från offentlig läroanstalt förete goda vitsord om skicklighet och förmåga att undervisa i de till seminariets lärokurs i teckning hörande stycken;

b) för lärarbefattning i musik och sång: att från musikkonservatorium förete goda vitsord i harmonilära, sång, piano- och orgelspelning;

c) för lärarbefattning i gymnastik: att förete betyg över genomgången fullständig lärokurs inom den pedagogiska eller militära avdelningen vid gymnastiska centralinstitutet med företräde för den förra kursen;

d) för lärarbefattning i trädgårdsskötsel: att förete betyg om god kunskap och erfarenhet i vad till trädgårds anläggning och vård hörer.

I dessa bestämmelser hava skett följande ändringar: Genom kungörelsen den 16 november 1894 föreskrevs, att sökande till lärarplats i teckning skulle hava med godkända betyg genomgått den vid högre konstindustriella skolan vid tekniska skolan i Stockholm anordnade ritkursen för teckningslärare vid de allmänna läroverken och folkskollärarseminarierna, och att sökande till gymnastiklärarbefattning skulle hava genomgått fullständig gymnastiklärarkurs vid gymnastiska centralinstitutet och däröver erhållit betyg, samt tillades, att sökande till lärarbefattning i slöjd skulle förete betyg om god färdighet och undervisningsskicklighet i de slöjdarter, vari vid seminariet meddelades undervisning.

Sedan dess har blott en formell förändring skett genom kungliga kungörelsen den 19 augusti 1895, i vilken bestämmes, att för kompetens till lärarbefattning i teckning fordras att hava nöjaktigt genomgått den vid tekniska skolan i Stockholm anordnade högre undervisningskursen för teckningslärare.

Lärares vid övnings-skolan kompetens. Bestämmelser om behörighet för anställning såsom lärare vid övnings-skolan finnas först i 1886 års stadga och äro sedan dess oförändrade. Den, som förordnas till lärare vid sådan skola, bör vara behörig för anställning som ordinarie lärare vid folkskola.

Allmänna kompetensbestäm-melser. Allmänna kompetensfordringar för lärare i kunskapsämne vid seminariet och vid övnings-skolan äro att bekänna sig till den rena evangeliska läran, att vara känd för gudsfruktan och goda seder samt enligt kungl. kungörelsen d. 18 februari 1895 att utmärka sig för det allvar och den stadga i karaktären samt den foglighet i lynnet, att han må kunna tillvinna sig lärjungarnas aktning och tillgivenhet, att vara fri från sjukdom och lyte, som gör honom olämplig för lärarkallet, ävensom att besitta förmåga att lätt och tydligt meddela undervisning.

B. Lärarnas löner och arvoden.

Lärlöner. Enligt 1863 års riksdags uttalanden borde seminariernas lärare så väl med avseende på kompetens som löner likställas med läroverkens lärare. Kompetenskravet fick ganska länge stå tillbaka för hänsynen till lämpligheten för lärarkallet. Beträffande lönerna hava lärare vid läroverk och seminarier i flera avseenden följts åt, men i vissa stycken hava de senare länge fått stå tillbaka.

De egentliga löneförhållandenas utveckling klargöres av tabell 5 (se tabellbilagan).

Lönebeloppen enligt kungl. brevet den 22 april 1864 äro anförda å samma tabellbilaga.

Löneförhöjningar 1874. Från samtliga seminarier inkommo till Kungl. Maj:t år 1872 ansökningar om förbättrade lönevillkor för lärare så väl i kunskapsämnena som i övningsämnena. Då löneförhöjning ansågs lika nödvändig för seminariernas som för läroverkens lärare, så framlade Kungl. Maj:t vid 1874 års riksdag proposition om löneförhöjning åt rektorer och adjunkter med 500 kr. i varje lönegrad och med 150 kr. för musiklärare samt 100 kr. för tecknings-, gymnastik- och trädgårdsskötsellärare. Propositionen tillstyrktes av statsutskottet och bifölls av riksdagen. Kungl. Maj:ts förslag, att denna löneförhöjning skulle medgivas även för året 1874, bifölls av riksdagen med den

inskränkning, att blott de lärare och lärarinnor, som uppburolöner av 2,500 kr. och därunder, skulle komma i åtnjutande av det ifrågasatta tillägget. På grund därav erhöles rektorerna ingen förhöjning för detta år, men adjunkterna 500 kronors tillägg i 1, 2, 3 och 4 lönegraden och övningslärarna vad för dem var begärt.

I sammanhang med beslutet om inrättandet av en fjärde årsklass vid seminarierna lämnades vid 1877 års riksdag anslag till förhöjning av musiklärarnas löner med 250 kr. samt tecknings- och gymnastiklärarnas med 175 kr. för vardera. Samtidigt med löneregleringen för läroverkens teckningslärare genomfördes även en reglering av lönerna för teckningslärare vid seminarierna vid riksdagen 1878, så att dessa år 1879 erhöles 800 kronor och 2 ålders-tillägg av 200 kr. vardera efter 5 och 10 års tjänstgöring mot 12 timmars undervisningsskyldighet i veckan.

Arvodetsförhöjning för övningslärarna 1877 och 1878.

År 1879 hade en av regeringen tillsatt kommitté blivit färdig med sitt betänkande om regleringen av lärarnas vid läroverken och seminarierna löner. S. A. Hedin väckte motion vid 1880 års riksdag om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande av förslag i överensstämmelse med kommittébetänkandet och om beviljande för tillfället av en löneförbättring åt de svagast avlönade, nämligen adjunkterna i första och i andra lönegraden, med 500 kr. åt de förra och 250 åt de senare, men statsutskottet ansåg, att en lönereglerng borde äga rum endast i samband med genomgripande förändringar i läroverkens organisation, och motionen blev avslagen.

Avslag å motion om löneförbättring 1880.

Vid 1882 års riksdag framlade Kungl. Maj:t proposition om lönereglerng byggd på kommittébetänkandet, men då statsutskottet föreslog, att den åskade löneförhöjningen för läroverkslärarna till hälften skulle bestridas av statsmedel och till hälften med lärjungarnas terminsavgifter men för seminarielärarna helt och hållet av statsmedel, och riksdagen avslog den på terminsavgiften beroende löneförhöjningen samt icke ville giva seminarielärarna dubbelt mot vad läroverkslärarna erhöles, så blevo de förra förlustiga all förhöjning. Missförhållandet rättades vid 1883 års riksdag, så att seminarielärarna från och med år 1884 erhöles löneförbättring på extra ordinarie stat med 250 kr. åt rektor, 500 kr. åt manlig adjunkt i de 4 första lönegraderna, 250 kr. åt manlig adjunkt i 5:e lönegraden och kvinnlig

Löneförbättring 1883 på extra stat från 1884.

adjunkt i de 4 första lönegraderna, 100 kr. åt musiklärare, som tjänstgjort mindre än 5 år, 200 åt dem, som tjänstgjort mer än 5 år, och 300 åt dem, som tjänstgjort mer än 10 år, 62:50 åt gymnastiklärare, som tjänstgjort mindre än 5 år, 162:50 åt dem, som tjänstgjort mer än 5 år, och 262:50 åt dem, som tjänstgjort mer än 10 år.

Arvodetsförbättring åt musiklärarna 1897.

Av P. A. Siljeström väcktes vid 1886 års riksdag förslag om lönereglering för musiklärare vid seminarierna i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag vid 1882 års riksdag, så att 1,200 kr. skulle uppbäras i 1:a, 1,400 i 2:a och 1,600 i 3:e lönegraden, men statsutskottet ansåg inga skäl finnas att företaga lönereglering utan framställning från Kungl. Maj:t, och riksdagen avtog motionen.

Sedan lärarna i sång och musik år 1895 petitionerat hos Kungl. Maj:t om lönereglering, återopande den svåra och enerverande undervisningen ända till 20 timmar i veckan samt olägenheterna för seminarierna och lärarna av nödvändigheten för de senare att leva på biförtjänster, framställde Kungl. Maj:t proposition till 1897 års riksdag om arvodenas förhöjande för dessa lärare till 1,200 kr. för 16 timmars tjänstgöring i veckan med två ålderstillägg å 200 kr. vardera och ersättning för varje extra veckotimme utöver 16 med 50 kronor i första lönegraden, 75 kronor i andra och 100 kronor i tredje. Statsutskottet föreslog 1,100 kronors arvode med 2 ålderstillägg å 200 kr. för 16—20 timmars tjänstgöring samt 50 kronors ersättning för varje extra veckotimme utöver 20. Riksdagen biföll denna hemställan.

Förhöjning i löneförbättringen för rektorer och manliga adjunkter 1898.

Vid den följande riksdagen år 1898 framlade Kungl. Maj:t, efter petitioner från lärarna år 1896 om löneförbättringsmedlens höjande, proposition om fullständig lönereglering icke blott för läroverkens lärare utan också för rektorer, adjunkter och gymnastiklärare vid seminarierna i överensstämmelse med 1879 års kommittéförslag. Men då Kungl. M:ts förslag beträffande de allmänna läroverkens lärare fallit på grund av riksdagens begäran om en förändrad undervisningsplan och i stället en förhöjd löneförbättring beviljats, så medgav riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts framställning förhöjning i löneförbättringen åt rektorer och manliga adjunkter vid seminarierna, så att denna skulle komma att utgöra 500 kronor i alla lönegrader.

Samma års riksdag beviljade på Kungl. Maj:ts framställning ett bestämt arvode för övningsskolornas lärare och lärarinnor. Förut hade Kungl. Maj:t av anslaget till seminarierna anvisat olika belopp vid olika seminarier. Arvodet blev nu bestämt till 1,500 kr. för alla med 300 kronors förhöjning efter 10 års väl vitsordad tjänstgöring. Sedan folkskolläraernas löner i städerna blivit höjda till belopp, som överstego vad riksdagen beviljat till lärarna i övningsskolorna, fann Kungl. Maj:t nödvändigt, att arvoden för de manliga övningsskolläraerna ökades, och föreslog vid 1901 års riksdag, att arvodet för dessa skulle bestämmas till 1,800 kr. med 600 kronors förhöjning efter 10 år. Statsutskottet ville icke höja begynnelselönen och ville icke heller föra slutlönen till så högt belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, utan hemställde om 3 ålderstillägg vart femte år å 200 kr. Riksdagen följde statsutskottet beträffande begynnelselönen men Kungl. Maj:t i fråga om slutlönen i det att den beviljade 3 ålderstillägg vart femte år å 300 kr. utöver arvodet 1,500 kr.

Arvodesreglering för övningsskolornas lärare 1898 och 1901.

Vid 1901 års riksdag beviljades även dyrtidstillägg med 10 % å kontant avlöning, bestämd av konung och riksdag, dock högst med 500 kr., varvid dock undantogs tjänstemän med bostadsförmån, tjänstemän med högre avlöning än 7,000 kr. och tjänstemän, vilkas sammanlagda inkomster av arbete uppskattats till mer än 7,000 kr. Samma tillägg beviljades även av de följande riksdagarna, varvid dock undantogs de tjänstemän, vilkas avlöningsförmåner vid 1901 och de följande årens riksdagar nyreglerats. Rektorer kommo alltså icke i åtnjutande av dyrtidstillägg, emedan de hade bostadsförmån. Manliga lärare vid övningsskolan hade dyrtidstillägg år 1901 men icke 1902 och följande år, emedan deras lön blev nyreglerad år 1901. Kvinnliga lärare vid övningsskola hade däremot dyrtidstillägg. För alla seminarielärare upphörde dyrtidstillägg med utgången av år 1904 efter detta års löneroglering.

Dyrtidstillägg 1901-1904.

Vid 1902 års riksdag väcktes motion av A. F. Liljeholm i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till ändrade kompetens-, löne- och pensionsvillkor för seminarielärare. Enligt motionärens mening skulle det varit en lämplig form för löneförbättring för seminarieadjunkter, om de fått börja med tredje lönegraden. I tillfälliga utskottet föreslogs av E. Hammarlund ett tillägg av 500

Avslag å motion om löneförbättring 1902.

kronor utöver den för läroverksadjunkter bestämda lönen såsom lämpligt medel att åt seminarierna förskaffa goda ämneslärare, såvida man ej ville åt dem giva lektorslöner. I kammaren framhölls, att det icke gick an att bestämma olika lönevillkor för ämbetsmän med väsentligen lika kompetens, och att det icke var lämpligt att premiera somliga tjänster för att locka personer in på en viss bana. Kammaren avtog motionen. (Jämför s. 110.)

Löneregleringen 1904.

Vid 1904 års riksdag skedde omsider den länge åtrådda fullständiga löneregleringen i sammanhang med löneregleringen för de allmänna läroverkens lärare och omorganisationen av dessa anstalter. Utom Kungl. Maj:ts förslag förelågo till behandling motioner av E. Hammarlund och Fr. Berg samt av J. A. Lundgren, i vilka yrkades den förändring i det kungliga förslaget, att seminariernas rektorer med avseende på löner bleve likställda med de högre allmänna läroverkens rektorer, att hyresbidrag utginge till manliga adjunkter i de städer, där kommunala hyresbidrag utginge till läroverkens ämneslärare, att de kvinnliga adjunkterna finge 5 lönegrader i stället för föreslagna 4 och 100 kr. förhöjning i de för de 4 lägsta lönegraderna föreslagna beloppen, för att ej de nya lönerna måtte bli lägre än de gamla med dyrtidstilläggen, samt att de föreslagna arvodesbeloppen för musklärare, teckningslärare och lärare i övningsskolan höjdes. Det särskilda utskottet ansåg, att likställighet för seminarierektorer i löneförmåner med högre läroverkens rektorer icke borde införas, så länge kompetensvillkoren vore olika, att hyresbidrag, som vore beroende av kommunernas beslut, icke borde medgivas av staten, att höjning av de föreslagna lönebeloppen till kvinnliga adjunkter samt musik- och teckningslärare icke vore behövlig, men att de senares tjänstgöringstid borde mera begränsas och betalning för övertid medgivas, att trädgårdslärare icke borde erhålla ålderstillägg, förrän undervisningen i deras ämne blivit närmare reglerad, men att lärare och lärarinnor i övningsskolan borde erhålla arvoden efter herrar Hammarlunds och Bergs förslag. Reservation var beträffande de kvinnliga adjunkterna avgiven av herr Berg, som visade, att då de av utskottet föreslagna pensionsavdragen frånräknades, lönerna för dessa komme att minskas i alla lönegrader utom den första, under att tjänstgöringen förlängdes med 2 veckor, samt föreslog fyra lönegrader i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition men 100 kr:s

förhöjning i varje grad. Första kammaren biföll utskottets förslag med herr Bergs reservation, andra kammaren utskottets förslag. I gemensam omröstning segrade första kammarens mening. Kunglig kungörelse om regleringen utkom den 27 augusti 1904. Lönebeloppen äro angivna på den förut anförda tabellen¹⁾, varvid dock är att märka, att avlöningen för rektorer och adjunkter är delad i lön och tjänstgöringspenningar, samt att tjänstgöringsskyldighet för det fastställda arvodet åligger lärare i sång och musik 16 timmar, lärare i teckning 12 timmar, lärare i gymnastik högst 13 timmar och lärare i slöjd högst 18 timmar i veckan, men att ytterligare tjänstgöring kan åläggas dessa lärare mot en ersättning för helt läsår för varje veckotimme av 100 kr. till lärare i musik, teckning eller gymnastik, 75 kr. till lärare i manlig slöjd och 70 kr. till lärare i kvinnlig slöjd.

De fördelar, som först efter en icke så kort tids förlopp beviljades seminariernas lärare, voro fördelaktigare lönetursrätt, rätt till bidrag av statsmedel för avlönande av vikarie vid sjukdom, pensionsrätt samt gynnsammare villkor för extra ordinarie lärare.

C. Lönetur.

Med avseende på lönetur var i det kungliga brevet till statskontoret den 22 april 1864 föreskrivet, att seminarieföreståndare och huvudlärare ägde för vart femte tjänstår erhålla förhöjning med 500 rdr., intill dess lönen uppnått 4000 rdr för de förra och 3000 rdr för de senare. Läroverkslärarna ägde för uppflyttningen tillgodoräkna sig den tid utöver tre år, som de efter avlagd filosofie kandidatexamen tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare, men någon sådan rätt tillkom icke seminarielärare. Tjänstgöring vid läroverk fick icke heller tagas i beräkning för lönetur vid seminariet. Särskilt riksdagsbeslut år 1866 erfordrades, för att två till seminariet övergångna ordinarie läroverkslärare²⁾ skulle behålla sin vid läroverket

¹⁾ Från och med år 1909 tillkommer tillfällig löneförbättring åt ordinarie manliga lärare i seminariernas övningsskolor med 400 kronor i Göteborg och 300 kronor i övriga städer och åt kvinnliga lärare i samma skolor med 300 kronor i Stockholm och 200 kronor i övriga städer.

²⁾ C. L. Wåhlin och K. W. Kastman.

förvärvade rätt till uppflyttning i lönegrader. Genom kungl. cirkuläret den 1 juni 1877 tillerkändes rätt åt ämneslärare vid läroverk att för lönetur räkna sig tillgodo den tid, de efter genomgången provår och avlagt undervisningsprov från och med året efter dessa villkors fullgörande tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare vid statens läroverk. Sådan rätt tillkom icke seminariernas adjunkter och åtnjöts icke heller av läroverkens adjunkter för den tid, de såsom extra ordinarie eller ordinarie tjänstgjort vid seminarierna. Vid seminarielärarmötena år 1880 och 1887 gjordes hemställan om större likställighet i detta avseende, och i kungl. kungörelsen den 12 september 1890 medgavs åt lärare vid seminarier att, om de överginge i de allmänna läroverkens tjänst, räkna sig till godo den tid, de efter föreskrivna provs avläggande tjänstgjort vid seminarium, men först genom kungl. kungörelsen den 31 maj 1895 fingo seminarieadjunkter rätt att för lönetur tillgodoräkna sig den tid, som de under tjänstgöring vid allmänt läroverk ägt beräkna för lönetur därstädes. Bestämmelsen om undervisningsprov såsom villkor för lönetursberäkning upphävdes för adjunkter genom kungl. kungörelsen den 1 juni 1894. I enlighet med kungl. kungörelsen den 29 maj 1874 åtnjoto läroverkens ämneslärare rätt att beräkna lönetur även för tjänstgöring vid enskilda läroverk, och seminarielärarmötet år 1895 uttalade sig för samma förmåns förvärvande även åt seminariernas ämneslärare dock utan påföljd. Slutligen har genom kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 fullkomlig likställighet åstadkommits mellan läroverkslärare och seminarielärare på det sätt, att endast ordinarie tjänstgöring får räknas för lönetur och adjunkter på båda hållen få räkna sig till godo ordinarie tjänstgöring såväl vid läroverk som vid seminarium.

Lärare och lärarinnor vid seminariernas övningsskolor fingo på Kungl. Maj:ts framställning riksdagens medgivande att vid överflyttning till folkskola räkna sin tjänstgöring vid övningsskola lika med tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid folkskola såväl med avseende på rätt att efter viss tids tjänstgöring komma i åtnjutande av ålderstillägg som med avseende på skoldistrikts rätt att för läraravlöningen uppbära statsbidrag. Kungl. kungörelser härom utkommo den 15 juni 1892 och den 31 maj 1901. Genom kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 erhöilo samma lärare rätt att med avseende å lönetur vid seminariet räkna sig till godo föregående tjänstgöring vid folkskola.

D. Bidrag av statsmedel för avlöande av vikarie.

Den rätt, som tillkom läroverkslärare att vid tjänstledighet för sjukdom uppbära tre fjärdedelar av lönen för den del av kalenderåret, som tjänstledigheten omfattade, tillerkändes, efter petition hos Kungl. Maj:t av 1880 års seminarielärarymöte, åt rektor och adjunkter vid seminarierna genom kungl. cirkuläret den 30 januari 1884. Sedan 1883 och de följande årens riksdagar på extraordinarie stat beviljat löneförbättring för vart och ett av åren 1884—1904 och denna löneförbättring anvisats att utgå endast för verklig tjänstgöring, avräknades vid tjänstledighet för sjukdom icke blott en fjärdedel av den ordinarie lönen utan hela löneförbättringen. Genom 1904 års löne reglering är avlöningen för rektor och adjunkter delad i lön och tjänstgöringspenningar, de senare utgörande för rektor 1,600, 1,800 och 2,000 kr., för manliga adjunkter 1,000, 1,150, 1,300, 1,450 och 1,600 kr. samt för kvinnliga adjunkter 750, 900, 1,050 och 1,200 kr. i var och en av de olika lönegraderna och utgående efter den verkliga tjänstgöringstiden. Vid tjänstledighet avgå alltid tjänstgöringspenningarna, och vid tjänstledighet för sjukdom behöver den tjänstledige icke avstå något av den egentliga lönen.

Beträffande övningslärarna väcktes av S. J. Kardell och G. Elowson i andra kammaren vid 1896 års riksdag motion, att de måtte vid tjänstledighet för sjukdom få uppbära tre fjärdedelar av sin lön, och riksdagen beslutade i överensstämmelse med statsutskottets hemställan att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om beredande av samma förmån åt lärare i övningsämnen vid seminarierna, som åtnjöt av motsvarande lärare vid läroverken, att vid tjänstledighet för sjukdom uppbära viss del av lönen. Med anledning härav framlades kunglig proposition med utredning till 1897 års riksdag. Då de grunder, som gällde för bidrag till avlöande av vikarier vid sjukdomsfall för övningslärare vid de allmänna läroverken, icke i alla avseenden kunde tillämpas på övningslärarna vid seminarierna, emedan de delvis tjänstgjorde under olika förhållanden, och det knappast vore möjligt att stadga några allmänna grunder, så föreslogs, att det måtte överlämnas åt Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall bestämma, huruvida bidrag av allmänna medel skulle utgå till avlöande av vikarie samt till vilket

belopp bidraget skulle uppgå, dock alltid med iakttagande, att den sjuke skulle avstå till vikariens avlönande minst en fjärdedel av det befattningen åtföljande arvodet. Tillika föreslogs, att samma förmån även måtte tillgodokomma lärare i övningsskolan, som av sjukdom urståndsattes att sköta sin befattning. Förslagen biföllos av riksdagen, och kungl. kungörelse i ärendet utkom den 28 maj 1897. Genom kungl. cirkuläret den 31 oktober 1902 och kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 är beträffande övningslärare och lärare i övningsskolan föreskrivet, att vid tjänstledighet för sjukdom tre fjärdedelar av det med befattningen förenade arvodet med tillhörande ålderstillägg efter kalenderår räknat må till den tjänstledige utgå.

Den förmån, som enligt kungl. cirkuläret den 1 juni 1894 tillkom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk att vid sjukdomsfall erhålla understöd med hälften av honom tillkommande arvode, har icke medgivits åt extra ordinarie ämneslärare vid seminarierna.

E. Pensionsrätt.

*Före 1897
ingen annan
pensionsrätt
än rätt till
prästerlig
befordran.* Den nära förbindelse, som i äldre tider bestod mellan skolan och kyrkan, gjorde, att läroverkslärare i regeln betraktade lärartjänsterna endast som övergångsplatser till kyrkoherdebefattningar. Häri uppstod en förändring genom förordningen i kungl. cirkuläret den 23 april 1858, som i enlighet med riksdagens beslut stadgade, att lärare vid rikets allmänna läroverk skulle komma i åtnjutande av enahanda rätt till pension å allmänna indragningsstaten, som enligt gällande författningar tillkom civila ämbets- och tjänstemän. Men beträffande seminariernas lärare synas vederbörande länge hava föreställt sig, att intet annat pensions sätt behövdes än transport till prästerliga befattningar.

I 1842 års folkskolestadga tillerkändes seminarieföreståndare enkel prästerlig tjänstårsberäkning, och kungl. cirkuläret den 21 mars 1862 utsträckte samma förmån till övriga vid seminarierna anställda huvudlärare, för så vitt de antingen voro präster eller ock avlagt godkänt prov för adjunkts- eller kollegabefattning vid läroverken och uppnått 23 års ålder. 1865 års kommitterade ville tilldela rektorer och adjunkter icke blott prästerlig tjänstårsberäkning utan även rätt att omedelbart och utom förslag annåla

sig som sökande till regala pastorat, men deras förslag blev icke upptaget. Seminarieläramötet år 1880 beslutade, såsom förut nämnts, att till Kungl. Maj:t ingiva en petition om beredande av större likställighet mellan läroverkslärare och seminarielärare, och i denna petition anhölls även om extra ansökningsrätt till regala pastorat för rektorer och adjunkter. I det för mötet framlagda förslaget talades om alla seminarielärare, antagligen med tanke på vikarier och extra lärare, men mötet upptog blott de ordinarie lärarna. Kungl. Maj:t gick dock ett steg längre, då genom kungl. kungörelsen den 20 januari 1882 stadgades, att ordinarie rektor och ordinarie adjunkt, som undergått de för behörighet till adjunktsbefattning stadgade akademiska lärdomsproven, ägde räkna prästerliga tjänstår och annåla sig såsom extra sökande till regala pastorat, samt att vikarierande rektor och vikarierande adjunkt eller extra lärare, som fullgjort nämnda lärdomsprov och uppnått 23 års ålder, finge räkna prästerliga tjänstår.

De enda lärare vid seminarierna, som före år 1897 hade pensionsrätt, voro lärarna vid övningsskolor, som enligt kungl. brevet den 31 december 1877 skulle vara delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning och i folkskollärarnas änke- och pupillkassa samt ägde att räkna hela den tid, de tjänstgjort vid övningsskola, såsom ordinarie tjänstår.

Lärarnas i övningsskolan pensionsrätt 1877.

Fastän likställighet med läroverkslärarna icke ännu kunde beredas med avseende på pensionsrätt för seminarielärarnas egna personer, så fingo de dock följa läroverkslärarna i förmåner, då änke- och pupillkassan för lärarna vid elementarläroverken upprättades. Genom det kungl. reglementet för denna kassa den 11 oktober 1878 tilldelades pensionsrätt åt änkor och barn till avlidna rektorer, adjunkter och övningslärare vid seminarierna.

Delaktighet i elementarlärarnas änke- och pupillkassa.

Ett slags pensionsrätt för änkor och barn efter avlidna läroverkslärare består i rättigheten för stjärnhuset att uppbära den avlidnes lön till den näst efter dödsfallet inträffande första maj, dock med skyldighet för stjärnhuset enligt kungl. cirkuläret den 1 juli 1870 att självt avlöna vikarie. Denna rättighet kvarstår på grund av prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 för läroverkslärarna, oaktat pensionsrätt medgivits dem och deras efterlevande, men tillkommer lika litet seminarielärare som andra civila ämbets- och tjänstemän, för vilkas stjärnhuslönen upphör med utgången av den månad, då dödsfallet inträffat, tjänstgöringspenningarna med den dag, då tjänstgöringen upphört, och bostadsförmånen, om sådan

åtnjutits, med den fardag, som inträffar näst efter två månader från dödsfallet. Seminarielärarymötena år 1887 och 1895 uttalade önskingar om beredande åt seminarielärare av samma förmåner i detta hänseende, som tillkommo läroverkslärare, naturligtvis utan påföljd.

1882 års pensionsregleringsförslag. Då vid 1882 års riksdag det stora förslaget om löneroglering för lärarna vid läroverken framlades, var med detsamma förbundet ett förslag om pensionsreglering. Samtidigt framlades ett därmed överensstämmande förslag rörande seminarielärarna. Med avseende på pensionsrätten föreslogs, att lärare skulle hava rättighet och skyldighet att avgå vid uppnådda 65 levnadsår och 35 tjänstår — gymnastiklärare dock vid uppnådda 60 levnadsår och 30 tjänstår — med hela lönen i pension, om avlöningen var fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, men eljest med tre fjärdedelar av avlöningen. Förslaget om pensionsreglering föll med förslaget om löneroglering. Seminarielärarymötena år 1887 och 1895 uttalade sig om nödvändigheten att bereda pensionsrätt åt seminariernas lärare. Egendomligt nog hade flera enskilda fall av behov av pensionering av övningslärare vid seminarierna av regeringen framlagts för riksdagen — 1888 till musikläraren vid seminariet i Lund, 1889 till läraren i trädgårdsskötsel vid seminariet i Linköping, 1890 till musikläraren vid seminariet i Växjö och 1896 till teckningslärarinnan vid seminariet i Stockholm — men intet enda fall av framställning om pension åt rektorer och ämneslärare hade förekommit.

Pensionsrätt åt rektorer och adjunkter 1897. Äntligen beviljades vid 1897 års riksdag på Kungl. Maj:ts proposition rätt åt ordinarie rektor, ordinarie adjunkt och ordinarie lärarinna med adjunkts tjänstgöring att åtnjuta pension å allmänna indragningsstaten enligt samma grunder, som äro eller varda stadgade för ordinarie ämneslärare vid allmänna läroverk. En motion av E. Hammarlund, Fr. Berg och A. F. Liljeholm om bifall till Kungl. Maj:ts framställning med den ändring, att seminarielärare skulle äga rätt tillträda pensionen vid uppnådda 60 levnadsår och 30 tjänstår (i stället för de för sådan rätt för civila tjänstemän bestämda 70 levnadsår och 30 tjänstår eller vid styrkt sjuklighet 65 levnadsår och vid pass 40 tjänstår), avstyrktes av statsutskottet och avlogs av riksdagen. Kungl. kungörelse i ärendet utgavs den 1 juli 1897. Pensionen utgjorde 3,600 kr. för rektor och 3,000 kr. för manlig eller kvinnlig adjunkt.

Vid 1898 års riksdag av Kungl. Maj:t gjord framställning om pensionsrätt för lärare i musik och sång, i teckning och i gymnastik vid seminarierna blev ej bifallen. Vid 1902 års riksdag väcktes motion av A. F. Liljeholm i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag om förändring av kompetens-, löne- och pensionsvillkor för seminarielärare. I fråga om pensionsvillkoren föreslogs, att seminarielärare skulle hava rättighet och skyldighet att avgå med full pension vid uppnådda 60 levnadsår och 30 tjänstår samt rättighet att avgå med tre fjärdedelar av full pension vid 25 tjänstår. Det tillfälliga utskottet instämde med motionären beträffande pensionsfrågan, men då enighet icke kunde uppnås beträffande de övriga i motionen uttalade önskningarna, blev det hela förkastat i kammaren. (Jämför sid. 110 och 118.)

Den kungliga propositionen den 31 december 1903 om löne- och pensionsreglering för folkskoleseminariernas lärare till 1904 års riksdag föreslog beträffande pensionsrätten, att rektorer, manliga adjunkter samt lärare i musik och sång, i teckning, i trädgårdsskötsel och i slöjd skulle hava rättighet och skyldighet att avgå med pension vid uppnådda 65 levnadsår och 35 tjänstår, kvinnliga adjunkter vid uppnådda 55 levnadsår och 25 tjänstår, lärare i gymnastik och lärare i övningsskola vid uppnådda 60 levnadsår och 30 tjänstår, allt med förbehållen rätt för Kungl. Maj:t att låta med avskedet anstå, om den pensionsberättigade prövades kunna i tjänsten på tillfredsställande sätt gagna det allmänna. Pensionsbeloppet skulle utgöra för rektorer och adjunkter oavkortad lön och för övningslärare tre fjärdedelar av det befattningen åtföljande arvodet, dock att för övningslärare sammanlagda pensionsbeloppet för flera tjänster icke fick överstiga 3,000 kr. Pension för lärarna i övningsskolan skulle fortfarande utgå från folkskollärarnas pensionsinrättning. Det särskilda utskottet föreslog den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att lärare i trädgårdsskötsel, så länge deras tjänstgöring och avlöning ej var likformigt ordnad överallt, ej skulle äga rätt till pension utan särskild framställning för varje enskilt fall, att pensionsåldern skulle inträda vid uppnådda 62 levnadsår för gymnastiklärare och 55 år för kvinnliga lärare i övningsskolan, samt att avdrag av lönerna skulle såsom pensionsavgifter besparas at statsverket. E. Hammarlund och Fr. Berg hade i en med anledning av Kungl.

*Avslagna
förslag om
pensionsrätt.*

*1904 års pen-
sionsregle-
ring.*

Maj:ts proposition väckt motion hemställt om åtskilliga förändringar däri. Nedsättningen av pensionsåldern för kvinnliga lärare i övningsskolan blev en följd av densamma. Däremot godkändes ej förslaget, att lärarna i övningsskolan skulle å allmänna indragningsstaten få uppbära fyllnads-pension till den från folkskollärarnas pensionsinrättning uppburna pensionen, så att hela beloppet komme att utgöra tre fjärdedelar av lönen. Utskottets förslag blev godkänt av riksdagen och upptogs i kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 om ny löne- och pensionsreglering för seminarier-nas lärare.

*1907 års
pensionslag.*

Efter beslut av 1907 års riksdag hava genom lagen om civila tjänst-innehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 och kungl. kungörelsen av samma dag om tillämpningen av denna lag rektorers, adjunkters och övningsslärares vid seminarierna pensionsrätt lagstadgats efter samma grun-der, som gälla för andra civila tjänstinnehavare. De förändringar i 1904 års bestämmelser, som därigenom blevo införda, äro en ringa förhöjning av pensionsavgifterna för rektorer och adjunkter, sänkning av pensions-åldern för kvinnliga övningsslärare till 60 levnadsår och 30 tjänstår, samt medgivande av rätt till avkortad pension vid oförmögenhet att tjänstgöra efter fem års tjänstledighet för sjukdom eller efter olycksfall i tjänsten. Med hel pension förstås beträffande rektorer och adjunkter den lön, som vederbörande vid avskedet åtnjuta, och beträffande övningsslärare tre fjär-delar av det arvode med ålderstillägg, som vederbörande vid avskedet upp-bära. Avkortad pension utgår vid avsked före uppnådd stadgad tjänstålder och utgöres av ett belopp, som förhåller sig till hel pension, såsom den uppnådda tjänståldern förhåller sig till den stadgade.

*1907 års för-
ordningar
om lärarnas
i övningssko-
lorna pen-
sionsrätt.*

Efter samma riksdags beslut har även genom kungl. kungörelsen den 28 juni 1907 lärarnas vid övningsskolorna pensionsrätt blivit ordnad så, att pension från folkskollärarnas pensionsinrättning skall utgå med två tredje-delar av tjänsten åtföljande lön jämte ålderstillägg samt pensionsavgifter utgöras av seminariet med 5 procent och av läraren med 2 1/2 procent av högsta lönebeloppet ävensom att änkepension skall utgå med en femte-del av högsta lönen.

F. Vikariers och extralärares arvoden.

Något allmänt stadgande angående grunderna för beräkning av arvoden åt vikarierande och extra lärare vid seminarierna fanns icke före 1884, utan bestämdes dessa, för så vitt de, såsom särskilt var fallet med extra lärare, skulle utgå av statsanslaget till seminarier, för varje gång av Kungl. Maj:t. Men i allmänhet följdes samma regler, som gällde i detta avseende för läroverken. Först genom kungl. cirkuläret den 12 juli 1872 gavs en allmän bestämmelse för beräkning av arvoden åt vikarier och extra lärare vid läroverken, och denna innehöll, att vikarierande ämneslärare och extra lärare, som efter avlagd filosofie kandidatexamen genomgått provår eller som minst ett år med nit och skicklighet tjänstgjort vid läroverk och antingen undergått filosofie kandidatexamen eller ock avlagt sådana prov, som fordrades för behörighet till adjunkts- eller kollegabefattning, ägde uppbära arvode efter 1,000 rdr, men andra efter 750 rdr för läsår räknat. Genom kungl. cirkuläret den 30 december 1876 höjdes dessa arvoden till 1,500 kr. för den, som genomgått provår, och 1,200 kr. för alla andra. Det kungl. cirkuläret den 30 januari 1884 gjorde dessa bestämmelser gällande även för seminarierna samt bestämde arvodet för en ordinarie lärare, som förordnades att såsom vikarie uppehålla rektorsbefattning, till 500 kr. årligen utöver hans ordinarie lön. Arvodet för en manlig eller kvinnlig adjunktsvikarie höjdes genom kungl. cirkuläret den 10 december 1892 till 1,800 kr. för den, som genomgått provår, och 1,500 kr. för andra, i överensstämmelse med ett cirkulär av den 15 juni samma år beträffande vikarier vid läroverken. Slutligen har kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering höjt arvodet för vikarierande manlig adjunkt, som avlagt för behörighet stadgade kunskapsprov och genomgått provår, till 2,000 kr. och till 1,800 kr. för den, som ej har full kompetens, men bibehållit de förut bestämda arvodesbeloppen för kompetenta och icke fullt kompetenta vikarierande kvinnliga adjunkter.

Sedan övningslärare och lärare i övningsskolan år 1897 fått rätt till bidrag av statsmedel för avlönande av vikarie vid tjänstledighet för

sjukdom, blev det även fråga om beloppet av det arvode, som borde utgå till deras vikarier. Som den ordinarie lärarens avlöning utgjordes av arvode, ansågos särskilda bestämmelser icke behöva utfärdas, utan vikariearvodet lämnades med samma belopp som arvodet i befattningens första lönegrad. Denna praxis lagstadgades i kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 om ny lönereglering.

Alla vikarier hade under åren 1901—1904 förhöjning med 10 % i sina arvoden genom av Kungl. Maj:t särskilt beviljade tillfälliga löneförbättringar motsvarande de dyrtidstillägg, som tillkommo vikarier vid läroverken, men icke vikarier vid seminarierna, emedan deras avlöning icke var bestämd av konung och riksdag gemensamt utan utgick efter Kungl. Maj:ts bestämmande av anslaget till seminarierna.

5. Lärjungar.

A. Inträdsvillkor.¹⁾

*Inträdes-
ålder 1865.*

Enligt 1865 års seminariereglemente skulle den, som önskade vinna inträde såsom elev i seminarium, före läsårets början anmäla sig hos rektor med egenhändigt skriven ansökan och därvid genom behörigt intyg styrka sig hava begått Herrans Nattvard, vara känd för ett gott uppförande, hava haft naturliga eller skyddskoppor samt uppnått sjutton års ålder. Samma villkor hade varit föreskrivna i 1862 års reglemente med det undantag, att skriftlig ansökan ej var anbefalld. Föreskrift om maximiålder för inträde fanns varken i det ena eller i det andra reglementet. Vid rektorsmötet år 1870 yrkades av några ledamöter, att minimiåldern för kvinnliga inträdessökande skulle bestämmas till 16 år, emedan kvinnan vid den åldern redan vore så utvecklad, att hon kunde göra sig seminarieundervisningen till godo, och av andra, att en maximiålder skulle fastställas, emedan man därigenom kunde avhålla en och annan olämplig inträdessökande. Båda de föreslagna förändringarna avstyrktes, den förra, på den grund att det vore viktigt, att lärarbefattningarna icke komme i händerna

¹⁾ Om kunskapsfordringarna se sid. 84, 85.

på alltför unga personer, den senare, därför att någon åldersgräns för bildbarhet för lärarkallet ansågs svårigen kunna bestämmas.

När seminariekursen efter beslut av 1877 års riksdag genom kungl. cirkuläret den 31 maj 1878 förlängdes med ett år, ville man betrakta den nya klassen såsom en förberedelseklass till de förutvarande, och på samma gång som man minskade inträdesfordringarna, sänkte man inträdesåldern till 16 år. Härigenom ville man också förekomma de många ansökningarna hos Kungl. Maj:t om dispens från gällande åldersbestämmelser.¹⁾

*Inträdes-
ålder 1878.*

Det år 1877 hållna rektorsmötet uttalade sin tillfredsställelse med förändringen, emedan den olägenheten undanröjdes, att de, som velat ägna sig åt folkskollärarkallet, saknat tillfälle att på ett för deras framtida verksamhet passande sätt begagna tiden mellan konfirmationen och inträdet vid seminariet. Emellertid visade sig förändringen icke så gynnsam, som man hoppats, i synnerhet vid lärarinneseminiarierna — från vilkas första klass eleverna ända till år 1886 hade rätt att utgå såsom småskollärarinnor — men även vid de övriga seminarierna, i det att lärarna mer och mer funno, att de elever, som strax efter konfirmationen vunno inträde på seminariet, icke kunde tillgodogöra sig seminariets undervisning på sådant sätt som de, vilkas själs- och kroppskrafter utbildats, vilkas livserfarenhet ökats, vilkas häg för lärarkallet stadgats och vilkas kunskaper förkovrats under några års mellantid. Vid seminarielärarmötet år 1880 uttalade sig flera deltagare i denna riktning, och vid rektorsmötet år 1885 förordade första avdelningen en förhöjning av inträdesåldern för flickor till 17 år, emedan småskollärarinnorna ej borde utexamineras alltför omogna och emedan 16-årsåldern vore en i fysiskt avseende synnerligen kritisk tidpunkt i kvinnans utveckling. Mötet gjorde ej något uttalande, emedan man befarade, att dispensansökningar skulle bli mångtliga, om lägsta inträdesåldern nedsattes. Däremot föreslog mötet med fäst avseende vid den bestämda pensionsåldern för folkskollärare, att maximalåldern för inträde vid seminarium skulle bli 25 år. I 1886 års stadga infördes bestämmelsen, att den inträdessökande skulle med prästbetyg styrka, att han vid början av det kalenderår, da inträde

*Inträdes-
ålder 1880.*

¹⁾ Rektorsmötet 1885.

söktes, uppnått en ålder, icke understigande sexton och icke överstigande tjugusex år.¹⁾

Nattvardsgång såsom inträdessvillkor.

Före år 1862 synas vederbörande ej hava tänkt på, att någon föreskrift vore behöfelig därom, att den inträdessökande skulle hava begått Herrens Nattvard. Men även innan detta stadgande infördes i 1862 års reglemente, ansågs det såsom självklart, att eleverna skulle hava begått Nattvarden. Ingen förändring har sedermera skett i denna ordning. Vid 1886 års riksdag väcktes motion av P. Waldenström i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t i ändamål att få stadgandet borttaget. Men det tillfälliga utskottet ansåg bestämmelsen böra bibehållas såsom en garanti för att religionsundervisningen i folkskolan komme att bedrivas i överensstämmelse med kyrkans bekännelse, och andra kammaren avlog motionen i överensstämmelse med utskottets hemställan, fastän många ledamöter förmenade, dels att bestämmelsen om bekännelse till kyrkoläran hörde till behörighetsvillkoren för anställning såsom folkskollärare, icke till villkoren för inträde vid seminarium, dels att motionen skulle hava blivit bifallen, om den innehållit ett förslag om att konfirmation i svenska kyrkan skulle fordras såsom inträdessvillkor i stället för nattvardsgång.

Lyte eller sjuklighet såsom hinder för inträde.

I 1865 års reglemente var från 1862 års reglemente och 1842 års folkskolestadga införd bestämmelsen, att den som var behäftad med sådant kroppsligt lyte, som gjorde honom till folkskollärare oskicklig, ej finge intagas i seminarium, och där tillades stadgande därom, att smittosam sjukdom hos en inträdessökande skulle förhindra hans mottagande såsom elev. Men föreskrift om företeende av läkarbetyg fanns icke. Sådan föreskrift infördes först i 1886 års stadga. Där infördes även bestämmelse om sjuklighet såsom hinder för inträde, om den var av sådan beskaffenhet, att den gjorde den sökande oskicklig till lärarkallet. Genom kungl. kungörelsen den 16 nov. 1894 skärptes bestämmelsen om sjuklighet och kroppslite såsom hinder för inträde därhän, att de skulle utgöra sådant hinder, redan om de gjorde den sökande olämplig såsom lärare.

¹ Meningen med stadgandet var tydligen, att de inträdessökandes åldersår skulle vara minst 17 år och högst 26 år det kalenderår, då inträde söktes, men av en seminarierector (i Lund) tolkades stadgandet till och med år 1890 så, att om en inträdessökande under förra hälften av året fyllde 16 år, han blev mottagen. Äfven av seminarierectorn i Växjö har stadgan så tolkats men blott t. o. m. år 1887.

För inträde i högre klass än den första fordrades enligt 1865 års reglemente godkänd insikt i den eller de föregående klassernas lärokurser samt, om ansökan gällde inträde i högsta klassen, väl vitsordad tjänstgöring i folkskola under minst ett halvt år. I 1886 års stadga ökades fordringen på tjänstgöring till ett halvt års väl vitsordad undervisning i skola för intagning i tredje klassen och lika lång tids väl vitsordad tjänstgöring i folkskola för intagning i fjärde klassen, men godkänt undervisningsprov i övningsskolan gjordes likvärdigt med nämnda tjänstgöring. Enligt samma stadga kunde undantag från fordran på godkända insikter i de föregående klassernas lärokurser få göras beträffande två övningsämnen.

Enligt gammal hävd mottogos i seminarierna sådana personer, som avlagt studentexamen, utan inträdesexamen, och av seminariekursen var det egentligen endast de praktiska undervisningsövningarna, som av dem genomgick. Men först i 1865 års reglemente insattes bestämmelse därom, att den, som avlagt godkänd avgångsexamen från högre elementarläroverk, finge intagas i högsta klassen utan inträdesprövning, vartill även lades den lindringen, att intagningen kunde ske efter läsetermins början.¹⁾ Att seminariekursen därigenom kunde över hövan förkortas, framgår därav, att exempelvis en elev, som avlagt maturitetsexamen, blev inskriven vid ett seminarium den 17 april 1882 och samma termin genomgick avgångsexamen. Den nämnda lindringen upphävdes genom 1886 års stadga.

I 1862 års reglemente hade det medgivits för den, som avlagt godkänd dimissionsexamen inför teologisk fakultet, att genomgå den praktiska kursen med befrielse från deltagande i seminarieundervisningen »i de ämnen, som legat inom omfånget av hans akademiska studier», ett stadgande, som var mycket otillfredsställande, då inga andra seminarieläroämnen kunde anses ligga inom omfånget av hans akademiska studier än kristendomskunskap. Enligt 1865 års reglemente var den, som avlagt godkänd examen inför universitetsfakultet, berättigad att utan inträdesprövning deltaga i högsta klassens praktiska övningar. I överensstämmelse med förslag av 1885 års rektorsmöte inskränktes genom 1886 års stadga denna rättighet till dem,

¹⁾ Enligt samma reglemente kunde en sådan elev med konsistoriets medgivande även få avlägga avgångsexamen efter kortare undervisningstid i högsta klassen än två lästerminer.

som avlagt fil. kandidatexamen eller godkänd examen inför teologisk fakultet. I ett annat avseende lindrades bestämmelsen, i det att åldersgränsen 26 år förklarades icke gälla sådana inträdessökande och inträde kunde medgivas även efter läsarets början. Genom särskilda kungl. brev till konsistoriet i Uppsala medgavs det från och med höstterminen 1889 att vid seminariet därstädes förrätta avgångsexamen med kandidater även vid slutet av höstterminerna, ett medgivande, som genom kungl. brev den 28 september 1900 lämnades att gälla tillsvidare. Den kungl. kungörelsen den 16 november 1894 inskränkte ytterligare rättigheten till deltagande i de praktiska övningarna för fil. kandidater till dem, som avlagt sådan fil. kandidatexamen, som fordrades för behörighet till adjunksbefattning vid seminarium, men bibehöll den oförändrad för dem, som avlagt godkänd examen inför teologisk fakultet. Kursens varaktighet bestämdes till minst fyra månader, och de praktiska övningarna skulle fullgöras tillsammans med icke blott fjärde utan även tredje klassens elever. Samma rättigheter tillerkändes genom kungl. kungörelsen den 30 september 1887 och den 16 november 1894 sådana elever, som utexaminerats från högre lärarinneseminariet i Stockholm med vitsord om godkända insikter i de kunskapsämnena, som förekomma vid folkskoleseminarierna.

B. Elevantal och inträdesansökningar.

Växlingar i elevantal. Över elevernas antal bifogas en tabell, som visar, vilka växlingar det sedan år 1865 undergått. Dessa växlingar, med ett maximum läsåret 1881—1882 med 1,534 elever och ett minimum läsåret 1891—1892 med 815 elever, vilket minimum övergått till ett nytt maximum i närvarande tid, framkallas närmast av växlingarna i antalet av intagna elever. Intagningen har till en del berott på antalet seminarier. Därför ökas den på 1870-talet med öppnandet av Falu och Kalmar seminarier 1875 och Umeå 1879 samt under de senare åren med inrättningen av parallellklasserna i Göteborg och Kalmar 1899 och öppnandet av nya seminarier i Landskrona 1900, i Strängnäs 1901 och i Luleå 1907. Den stora minskningen i intagningen i slutet av 1880-talet berodde huvudsakligen på minskning i antalet inträdessökande under årtiondet 1880—1890 men även på

den nya föreskriften i 1886 års stadga, att i varje klass icke större antal elever skulle mottagas, än behörig hänsyn till lärjungarnas hälsa och ordentliga undervisning medgäve, en föreskrift, vars strängare tillämpning från och med år 1896 medförde en minskning av intagningen vid de kvinnliga seminarierna. Huvudanledningen till växlingen i intagningen är dock den växlande stegringen och minskningen i de inträdessökandes antal. Då av den ökade insökningen till seminarierna även de faktiska inträdessökandarnas stegring och därmed seminarieundervisningens höjande varit beroende, så torde det vara skäl att underkasta dess växlingar och deras orsak en något närmare undersökning.

Orsakerna äro av flera slag, och de samverka alla till resultatet, men vissa kunna anses mera verkande än de andra.

Såsom en viktig orsak till elevantalets minskning under 1880-talet har folkskollärlönernas otillräcklighet angivits. Att en sådan orsak ej inverkat i nämnda avseende, framgår därav, att de inträdessökandes och elevernas antal steg alltjämt under 1870-talet, fastän lönen med ålderstillägg ej utgjorde mer än 500 kronor och efter 1873 600 kronor och hela denna tid utmärktes av dyrhet på alla livsförnödenheter, något som borde gjort den lilla penninglönen ännu otillräckligare, varemot 1880-talet med sjunkande pris och billiga levnadskostnader medförde en ständigt fortgående sänkning av elevantal och antal inträdessökande, fastän folkskollärlönen år 1885 höjdes till 600 kronor med fakultativt tillägg av 100 kr. efter 5 års tjänstgöring. Däremot torde det ej kunna nekas, att de senare årens löneförbättringar och särskilt den sista av år 1906 bidragit till förökningen av de inträdessökandes antal.

Insökningens förhållande till lärlönerna.

Det är utan tvivel mera utsikten att erhålla en fast plats av ett slag, som överensstämt med den sökandes anlag och böjelser, än den med platsen förenade lönen, som verkat tilldragande på dem, som anmält sig till inträde vid seminarierna. Därför har tillgången på lediga folkskollärartjänster varit en omständighet, som tydligen bidragit till ökningen eller minskningen i tilloppet av inträdessökande. Förhållandet mellan det årliga antalet av utexaminerade och det årliga behovet av nya lärarkrafter på grund av nyinrättning av tjänster och avgång av förutvarande lärare synes av nedanstående tabell:

Insökningens förhållande till tillgången på lärarplatser.

1.	2.	3.	4.	5.	1.	2.	3.	4.	5.
År.	Inträdes- sökande.	Utexami- nerade. ¹⁾	Lediga tjänster. ²⁾	Skill- nad. ³⁾	År.	Inträdes- sökande.	Utexami- nerade.	Lediga tjänster.	Skillnad.
1868	418	182	118	+ 64	1888	395	324	233	+ 91
1869	402	189	110	+ 79	1889	312	301	226	+ 75
1870	449	205	134	+ 71	1890	319	259	240	+ 19
1871	402	192	130	+ 62	1891	345	223	227	- 4
1872	417	237	194	+ 43	1892	461	214	271	- 57
1873	390	224	270	- 46	1893	554	226	278	- 52
1874	388	236	187	+ 49	1894	679	236	223	+ 13
1875	491	226	244	- 18	1895	746	255	298	- 43
1876	542	254	410	-156	1896	792	279	283	- 4
1877	625	245	351	-106	1897	841	303	284	+ 19
1878	900	281	300	- 19	1898	792	293	256	+ 37
1879	1,140	290	245	+ 45	1899	840	308	281	+ 27
1880	1,061	304	294	+ 10	1900	881	317	326	- 9
1881	952	298	254	+ 44	1901	909	323	309	+ 14
1882	826	365	236	+129	1902	998	304	383	- 79
1883	738	351	294	+ 57	1903	1,007	368	355	+ 13
1884	758	367	245	+122	1904	993	349	347	+ 2
1885	742	339	292	+ 47	1905	965	358	355	+ 3
1886	507	319	216	+103	1906	1,034	360	365	- 5
1887	482	303	221	+ 82	1907	1,123	371	507	-136

Under åren 1868—1872 utexaminerades ett överskott av 319 lärare i förhållande till de lediga platserna. Samtidigt höll sig de inträdes-sökandes antal lågt. Med år 1873 inträder en period av stark utveckling av folkskolornas antal och ökning av lediga platser. Under perioden 1873—1878 understeg de utexaminerades antal med ungefär 300 de platser, som skulle fyllas. Efterfrågan efter lärarkandidater föranledde en

¹⁾ Bland de utexaminerade hava inräknats även de, som avlagt folkskolläraryxamen efter 4 månaders deltagande i 3:e och 4:e klassens praktiska övningar. — ²⁾ Talen på de genom lärares avgång lediga tjänsterna äro för åren 1868—1875 approximativt angivna, emedan uppgifter i Folkskolläraernas pensionsinrättning för dessa år kunnat erhållas blott om de genom överflyttning till pensionsstaten avgångna och icke, såsom för de följande åren, även om avgångna genom döden eller av annan anledning. — ³⁾ Talen i denna kolumn angiva skillnaden varje år mellan antalet från folkskoleseminarierna utexaminerade och antal folkskolläretjänster, som varje år blivit lediga på grund av innehavarens avgång eller genom nya platser inrättande.

stark stegring av de inträdessökandes antal till och med år 1879. Elevantalets ökning åstadkom stegring av de utexaminerades antal, och ett överskott av 824 lärarkandidater utöver de lediga platsernas antal uppstod under åren 1879—1890. Denna överfyllnad på lärarbanan gav sig tillkänna genom svårigheter för de utexaminerade att erhålla platser, och såväl på möten som i tidningar varnades för ingående på en sådan bana. Följden var, att inträdesansökningarna och elevantalet starkt minskades 1879—1890. Minskningen i utexaminering hade till följd en brist av kandidater i förhållande till de lediga platserna, en brist som under tiden 1891—1896 uppgick till 147. Därav föranleddes ökad efterfrågan efter lärarkandidater, och från och med år 1891 har antalet av inträdessökande och av elever nästan oavbrutet stigit. Från och med år 1897 har en period 1897—1905 med något överskott av antalet utexaminerade i förhållande till antalet lediga ordinarie platser inträtt. Men efterfrågan efter lärare har icke därigenom i minsta mån minskats, i det att från och med år 1895 ett stort antal examinerade användas såsom vikarier för sjuka lärare, vilka erhålla bidrag av statsmedel till arvodet, och i sammanhang med denna efterfrågan har elevantalet och inträdesansökningarnas antal betydligt ökats. År 1906 börjar tillgången på ordinarie platser åter att ökas, och år 1907 visar en brist i antalet utexaminerade av icke mindre än 136. Denna brist bör dock till en del även förläggas på de närmast föregående åren, ty den är till stor del orsakad av att åtskilliga pensionsberättigade lärare kvarstått i tjänst för att efter 1907 års ingång kunna komma i åtnjutande av den då utgående högre pensionen.

I en annan riktning är överensstämmelsen mellan de ekonomiska förhållandena och insökningen till seminarierna tydlig. Stegringen och minskningen av de inträdessökandes antal följer nära nog parallellt med växlingen i folketallet för åldersklasserna mellan 15 och 30 år och minskningen eller ökningen av de årliga utvandringssiffrorna. Från 1870 till 1879 stiger befolkningssiffran för åldern 15—30 år från 1,009,298 till 1,183,769 och samtidigt ökas de inträdessökandes antal från 449 till 1140. Från 1879 sjunker nämnda befolkningssiffra från 1,183,769 till 1,128,674 år 1890. och samtidigt sjunker insökningen till seminarierna från 1140 till 312 år 1889 och 319 år 1890. Under åren 1890—1893 håller sig folkmängden

i 15—30 års åldern på ungefär samma punkt, och de inträdessökandes antal företer en mycket ringa ökning med övervikt i ökningen för inträdessökande kvinnor. Från 1893 har folkmängden i åldern 15—30 år åter jämnt ökat sig från 1,125,413 till omkring 1,333,650 år 1907 och inträdesansökningarna hava samtidigt därmed ökats från 554 år 1893 till 1,123 år 1907.

Det stora avtagandet av folkmängden i åldern 15—30 år och av inträdesansökningarna till seminarierna under åren 1880—1893 motsvaras av den långa utvandringsperioden 1880—1893 med de höga siffrorna av 30—50 tusen utvandrare om året. Från och med år 1894 har utvandringen minskats till att utgöra 12—24 tusen personer om året, och denna har icke förmått att sänka befolkningssiffran för de åldrar, som här äro i fråga, eller att minska insökningen till seminarierna, i synnerhet som samtidigt invandringen till riket ganska starkt tilltagit. Icke ens den undantagsvis stora utvandringen åren 1902 och 1903 har förmått utöva någon verkan i detta avseende. Minskningen i de inträdessökandes antal år 1905 beror av en stark nedgång detta år i kvinnornas sökning till seminarierna, och denna synes vara mindre beroende av ekonomiska skäl än av andra av mera psykologisk beskaffenhet.

Förklaringen till den omständigheten, att stark utvandring och avtagande folkmängd i åldern 15—30 år bidragit till minskning i inträdesansökningarna vid seminarierna, är ganska näraliggande. Det övervägande antalet av inträdessökande, i synnerhet bland männen, kommer från landsbygden. Där erfares mest kännbart utvandringen och minskningen i den arbetsföra befolkningen. När jordbruket lider av bristen på armar, då kunna icke hemmen giva vika för sina söners och döttrars önsknigar att lämna dem för att genomgå seminarier, och arbetslörnernas nödtvungna ökning kvarhåller åtskilliga, som icke bindas av hemmen.

Sökningen till kvinnoseminarierna har stått i nära sammanhang med kvinnornas under hela detta tidsskifte allttjämt ökade strävan efter ekonomisk och social självständighet. Därför har antalet inträdessökande kvinnor hållit jämna steg med antalet inträdessökande män ända från år 1881 och under vissa tider t. o. m. överstigit detsamma, såsom åren 1892—1894, 1900, 1902 och 1903. Oregelbundenheterna i de inträdessökandes hela antal,

Insökningens förhållande till kvinnornas självständighetssträvan.

äro oftast föranledda av oregelbundenheter i kvinnornas anmälningar, som torde kunna förklaras av deras kännedom om förhållandena vid de fåtaliga kvinnliga seminarierna. Sälunda synes minskningen år 1883 vara framkallad av kännedomen om det stora antalet tillbakavisade av de många inträdessökande år 1881 (57,3 %) och 1882 (51,5 %), ökningen 1884 av minskat antal tillbakavisade (50,4 %), minskningen 1895 och 1896 av det stora antalet tillbakavisade 1894 (55 %), minskningen 1898 av en förnyad tillbakavisning i stor skala 1897 (67 %), minskningen 1901, 1904 och 1905 av det höga antalet inträdessökande och tillbakavisade år 1900 (65,3 %), 1902 (55,8 %) och 1903 (65,6 %).

Vid de 4 nordligaste seminarierna i Uppsala, Härnösand, Falun och Umeå har tilloppet av sökande varit mycket oregelbundet och företett mycket överraskande växlingar. Sälunda voro de inträdessökande vid Uppsala seminarium år 1870 68 men 1874 20, år 1876 34 men 1879 93, år 1884 36 men 1885 61, år 1893 23 men 1895 52, år 1904 40 men 1906 83. Vid Härnösands seminarium växlar antalet inträdessökande under 1880-talet mellan 12 och 42, under 1890-talet mellan 13 och 56, under innevarande årtionde mellan 33 och 71. Vid Umeå seminarium var de inträdessökandes antal under åren 1888—1892 mycket lågt (17—25) på grund av bostadsbrist i staden efter branden 1887. För övrigt växlar antalet inträdessökande så, att 26 och 51 förekomma under på varandra följande år av 1880-talet, 60 och 46 under 1890-talet samt 61 och 45 under innevarande årtionde. Falu seminarium har under 1880-talet ett lägsta och högsta tal av inträdessökande av 14 och 57, under 1890-talet av 19 och 55, under innevarande årtionde av 46 och 72. Dessa oregelbundenheter hava bidragit till minskningen i de inträdessökandes hela antal 1883 genom lågt antal inträdessökande i Falun och Umeå, 1895 i Umeå, 1898 i Härnösand, 1901 i Uppsala och Umeå, 1905 i Falun.

Den egentliga dragningskraften för dem, som sökt inträde vid seminarierna, har varit lusten för intellektuellt arbete och hägen för lärarverksamhet. Utkomstens riklighet och den sociala ställningens anseende hava icke hittills kunnat utöva någon avsevärd lockelse. Men det må icke med skäl bliva föremål för någon undran, om den, som strävat efter

Oregelbundenheter vid insökningen till de fyra nordliga seminarierna.

Slutanmärkingar.

ett tillfälle att följa sina anlag och böjelser, tagit med i beräkningen möjligheten att förvärva ett levebröd, huru anspråkslöst det än månne bliva, och den ekonomiska förlust, som han själv eller hans närmaste skulle komma att lida, om han följde sin böjelse. På detta sätt är det, som tillgång och efterfrågan med avseende på lärarkrafter, löneregleringar för lärare, den ekonomiska ställningen i landet och behovet av krafter för kroppsarbetet inverkat på sökningen till seminarierna.

C. Elevernas härkomst och föregående sysselsättning.

*Elevernas
härkomst.*

Såsom allmän regel torde kunna uppgivas, att eleverna till sin härkomst tillhört och tillhöra den lägre medelklassen, vilkens medlemmar kännetecknas därav, att de förvärva sin utkomst genom kroppsarbete, borgerlig näring eller allmän eller enskild tjänst av lägre grad. Någon skillnad förefinnes mellan lärjungarna i de kvinnliga och lärjungarna i de manliga seminarierna, i det att de förra stå ett trappsteg högre på skalan.

Den samhällsklass, som lämnat det huvudsakliga bidraget till seminariernas elevkår, är i nyare så väl som äldre tider lantmannaklassen. I de kvinnliga seminarierna synas visserligen allmogedöttrarna mer och mer trängas ut: i Kalmar och Skara seminarier utgöra de ännu omkring 25 procent av elevantalet, men i Falun äro de ej mer än 19, i Umeå och Landskrona ej mer än 17 och i Stockholm blott 1 procent. Men i Uppsala, Linköpings, Strängnäs, Lunds och Härnösands seminarier består elevantalet fortfarande liksom i början av perioden till omkring 40 procent samt i Växjö, Göteborgs och Karlstads seminarier till över 50 procent av bondsöner.

En icke obetydlig del av eleverna utgöres av barn till folkskollärare, klockare och organister. Den har ökats på senare tider och är större vid de manliga seminarierna än vid de kvinnliga. Störst synes den alltid hava varit vid Uppsala, Linköpings och Göteborgs seminarier, där den på 1880-talet var omkring 10 procent, på 1890-talet omkring 20 procent och 1901—1906 25 procent. Närmast komma Växjö, Lunds och Karlstads seminarier med 10, 15 och 20 procent lärarsöner bland eleverna under vart och ett av nämnda årtionden. Härnösands seminarium har under

de båda förstnämnda årtiondena haft omkring 15 procent men numera blott omkring 14. Strängnäs seminarium har 1901—1906 haft 21 procent folkskollärarsöner bland sina elever. De kvinnliga seminarierna räkna folkskollärardöttrar till omkring 15 procent bland sina elever såväl under en tidigare del av perioden som under den innevarande. Under åren 1901—1906 har antalet varit störst i Landskrona med 22 procent och minst i Stockholm med 7 procent.

Hantverkare, yrkesidkare och handlande hava ganska många barn bland seminariernas ungdom, dock flera i de kvinnliga än i de manliga seminarierna. De utgöra ungefär 40 procent av elevantalet i de förra samt omkring 20 procent i de senare, av vilka Strängnäs seminarium har det största procenttalet, omkring 40, och Göteborgs det minsta eller 10.

Tydligast märkes skillnaden mellan den manliga och den kvinnliga seminarieungdomen på uppgifterna om fäder av den civila, militära och ecklesiastika ämbetsmannaklassen. Under det att nära 20 procent av de kvinnliga eleverna härstamma från denna klass, finnes endast undantagsvis bland de manliga seminarieeleverna någon son till präst, officer eller civil ämbetsman.

Torpare, lantbruksarbetare och andra grovarbetare hava mindre antal avkomlingar bland seminariernas elever för närvarande, än de hade några årtionden tidigare. För åren 1901—1906 är procenten omkring 10 men var på 1870- och 1880-talet ungefär 15.

En uppskattning av elevernas härkomst under tiden 1901—1906 giver vid handen följande förhållanden:

Fädernas yrken och samhällsställning.	Elever i procent av hela antalet.	
	män	kvinnor
Lantmän	43	17
Hantverkare, handlande och borgerlig medelklass	22	43
Skollärare, klockare, organister	20	13
Kroppsarbetare	13	9
Präster, officerare och civila ämbetsmän	2	18

*Elevernas
föregående
sysselsätt-
ning.*

Även med avseende på elevernas föregående sysselsättning finnes en genomgående skillnad mellan de manliga och de kvinnliga. Kvinnorna hava åtminstone under de senaste tjugo åren nästan alla antingen varit elever vid läroverk för flickor ända till inträdet vid seminariet eller ock genomgått småskoleseminarium (25 %) och någon tid tjänstgjort såsom lärarinnor. Under den del av perioden, då endast två kvinnliga seminarier funnos, synas vid landsortsseminariet andra förhållanden hava varit rådande: åtminstone heter det i en årsberättelse för 1875—1876, att de av eleverna, som icke varit lärarinnor, hade före inträdet »biträtt i hemmet eller varit pigor». Men numera äro 6 procent av de intagna eleverna studenter, vid Stockholms seminarium t. o. m. 20 procent, och de övriga hava, med få undantag, gått i skola från barndomen till inträdet vid seminariet. Däremot är förhållandet nästan omvänt vid de manliga seminarierna. Under första delen av perioden var det mycket vanligt, att eleverna före inträdet hade tjänstgjort i småskola eller folkskola. Ännu på 1880-talet utgjordes eleverna i Uppsala seminarium till 25 procent, i Lunds till 40 procent, i Linköpings och Härnösands till 22 procent och i Vaxjö till 15 procent av sådana lärare, men under åren 1901—1906 utgjordes blott 2 procent av de intagna manliga eleverna av sådana, som avlagt småskolläraryxamen eller tjänstgjort i folk- eller småskola. Vid 3 seminarier funnos inga sådana elever, och det var blott Härnösands, som företedde ett mera avsevärt antal (21 %). Läroverkslärjungar hava endast i mindre antal kommit till de manliga seminarierna. Under åren 1901—1906 hava 3 procent av de intagna eleverna avlagt mogenhetsexamen och 7 procent genomgått flera eller färre klasser av ett allmänt läroverk utan att hava nått fram till studentexamen. Beträffande studenter har under senare delen av perioden antalet ökats, men antalet av forna läroverkslärjungar är ungefär detsamma nu som förut. Några få (för närvarande 3 %) hava besökt en folkhögskola eller en högre folkskola, och ännu färre (1 %) genomgått en kurs i en lägre teknisk yrkeskola. Under 1860- och 1870-talen förekom det ganska ofta, att ynglingar, som förut genomgått predikant- eller kolportörskola, sökte och erhöilo inträde vid seminarium, men sådant händer numera mycket sällan. Således hava de allra flesta manliga seminarieeleverna, innan de börja sin beredelse för inträdes-

prövningen vid seminariet, icke erhållit annan undervisning än folkskolans. Härmed står i överensstämmelse, att en stor del av de manliga eleverna före inträdet varit kroppsarbetare. För närvarande hava 30 procent av dem haft sin sysselsättning vid jordbruket: i Linköpings, Växjö, Göteborgs och Karlstads seminarier t. o. m. 40 procent, men i Lunds och Härnösands ej mer än 15 och 20 procent. Antalet har varit något men ej mycket större under den första delen av perioden. Även från hantverksyrkena kommer en icke oansenlig del av eleverna, omkring 10 procent såväl i äldre som i nuvarande tid. Andra kroppsarbetare bidraga med ungefär 6 procent till elevantalet, och dessa synas för närvarande ersätta minskningen av jordbruksarbetare. Den i somliga delar av landet vanliga förbindelsen mellan folkskolläro-, organist- och klockaretjänster gör, att en icke ringa del av eleverna ägnat sig åt musikaliska studier och avlagt organistexamen. Störst är denna del i Linköpings seminarium, ökad från 15 till ungefär 25 procent under de båda senaste årtiondena, därefter i Växjö seminarium, ungefär 15 procent nu som förut, och i Strängnäs seminarium 10 procent. I samtliga manliga seminarier utgör antalet organistkandidater blott 2 procent av eleverna. Antalet av sådana elever, som före inträdet på seminariet varit anställda i handel eller på kontor, är i stigande: för närvarande utgör det 12 procent av elevantalet och i Uppsala samt Lunds seminarium ungefär 15 procent, men var på 1880-talet och därför en obetydlighet. De övriga manliga seminarieeleverna hava antingen varit anställda i ett flertal olika yrken och tjänster, som äro jämförliga i socialt hänseende med de förutnämnda, eller ock vistats i hemmet utan annat arbete än läsning och biträde vid förefallande sysslor.

D. Elevernas hemorter.

En översikt av elevernas hemorter, hämtad ur årsberättelserna, kan icke givas med full tillförlitlighet, då uppgifter saknas från somliga seminarier under vissa tider. Emellertid giver en sammanställning av uppgifterna från 1880, 1885, 1890, 1895 och 1900 vid handen, att 24 procent av de manliga och 20 procent av de kvinnliga eleverna äro födda i Lunds stift, samt att Linköpings, Skara, Växjö och Karlstads stift lämnat vardera

11 procent av det manliga elevantalet. Då fullständiga uppgifter icke finnas från Härnösands och Skara seminarier, så kan det icke uppgivas, med huru stor procent elever från Härnösands stift ingå bland de manliga elevernas antal eller elever från Skara stift bland de kvinnliga. Från Härnösands stift voro 23 procent av de kvinnliga eleverna.

Enligt inhämtade primäruppgifter om de inträdessökandes hemorter åren 1901—1906 är sökningen till seminarierna mycket jämnt fördelad på rikets län. Högst stå Malmöhus och Skaraborgs län med 9 och 8 procent, lägst Södermanlands, Gottlands, Blekinge, Hallands, Örebro, Västmanlands, Jämtlands och Norrbottens län med 1 eller 2 procent av de inträdessökande. Förklaringen till olikheterna är dels olikheter i folkmängd dels länens avstånd från seminarierna.

E. Elevernas ålder.

Enligt de gällande åldersbestämmelserna för intagning skulle till och med läsåret 1888—1889 en elev, som blivit intagen i första klassen och regelbundet genomgått alla klasser, hava uppnått minst 20 års ålder senast i slutet av augusti månad det år, han lämnade seminariet, men från och med läsåret 1889—1890 under samma förutsättningar fylla 21 år samma kalenderår, under vilket han avgick. Normalåldern för avgående elever skulle således efter år 1889 vara 8 månader högre än förut. Tabellen 1 (se tabellbilagan) visar emellertid, att de utexaminerade elevernas medelålder är ungefär ett halvt år högre före (23,5 år) än efter (23,0 år) den angivna tiden, något som till större delen beror därpå, att någon högsta ålder för intagning icke var stadgad före år 1886, i följd varav det före år 1889 var ganska vanligt, att utgående elever innehade en ålder av över 30 och 40 år, under det att därefter 30 år varit högsta ålder för utexaminerade med undantag för dem, som varit kvarsittare i någon klass eller erhållit inträde på grund av föregående skoltjänstgöring eller åldersdispens.

Bifogade tabell 3 över åldersfördelningen bland utexaminerade elever under femårsperioder, dels 1865—1889 dels 1889—1907, visar, att största antalet utgående under båda perioderna varit i 21-årsåldern, men

att helt naturligt detta antal varit större under den senare perioden än under den förra, då normalåldern (se s. 142!) var 8 månader lägre. Under den senare perioden är procentsiffran i genomsnitt för 21-åringar nästan densamma för män och kvinnor (27,6—27,5 %) och är hos båda i sjunkande men avsevärt mera beträffande kvinnor (37,7—18,7 %) än män (28,5—24,2 %). Under den förra perioden var däremot procenten av 21-åringar betydligt högre hos kvinnorna (25,4 %) än hos männen (18,4 %) och var hos båda könen stigande. Tjugutvååringarna hava bland utgående såväl män som kvinnor ökats under hela tidrymden särskilt bland kvinnorna, hos vilka de under innevarande årtionde visa tydlig tendens att överflygla tjuguetåringarna, något som beror på adertonåringarnas överlägsenhet över sjuttonåringarna vid inträdesprovet. Samma tendens till ökning i antal, fastän mindre, visas ock av tjugutreaåringarnas grupp, i synnerhet bland kvinnorna, men i förhållande till tjuguetåringarna är den mycket underlägsen i antal. De tre följande årsklasserna 24—26 äro var för sig ganska fåtaliga. Tillsammans utgöra de bland kvinnorna icke fullt två tredjedelar av antalet i 21-åringarnas klass. Men bland männen hava de i medeltal tillsammans under perioden 1866—1889 flera representanter än 21-åringarna och under perioden 1890—1907 nästan lika många. Orsaken till detta förhållande är tydligen den omständigheten, att ett mindre antal män än kvinnor haft tillfälle att vid yngre ålder söka inträdevid seminarierna. Samma omständighet verkar, att antalet utgående män i åldern 27—30 år är något högre än antalet utgående kvinnor i samma ålder. Tillsammans utgöra dessa fyra årsklasser icke mer än omkring 10 procent av hela antalet. De elever, som utexaminerats i en ålder över 30 år, utgjorde under tiden före 1889 över fem procent av männen och fyra procent av kvinnorna men under tiden därefter blott 1 1/2 procent. Till större delen hava de utgjorts av personer, som tjänstgjort såsom lärare, fastän de icke förr än vid en mera framskriden ålder kommit i tillfälle att besöka seminarium och avlägga examen för anställning vid folkskola. Ganska många av dessa hava vid yngre ålder vistats någon tid på seminarium men av brist på tillgångar nödgats avbryta sin lärokurs. Av de utexaminerade hava före 1889 15 män och 3 kvinnor varit 40 år och däröver, efter 1889 blott 1 kvinna.

Även antalet av utgående elever under 21-årsåldern har oavbrutet sjunkit. Till och med år 1889 voro 20-åringarna ganska talrika icke blott emedan 17-åringar och från och med år 1878 16-åringar vunno inträde i första klassen, blott de före dagen för inträdesexamens början fyllt sina år, utan även emedan sådana, som efter den nämnda dagen uppnådde åldersminimum, ofta begärde och erhöilo dispens. Dessutom intogos ofta elever under normalåldern, särskilt studenter, i någon av de högre klasserna, emedan ingen föreskrift fanns om högre ålder för vinnande av inträde i högre klass. Inträdesålderns sänkning till 16 år vid inrättandet av den fjärde årsklassen 1878 bidrog till minskning av antalet utexaminerade i 20-årsåldersklassen, emedan 16-åringarna i allmänhet icke voro mogna för intagning, och erfarenheten förenade sig sålunda med de hygieniska och pedagogiska kraven om bestämmandet av 17 års-åldern såsom minimiålder för intagning, såsom skedde i 1886 års stadga. Efter år 1889 är medelprocenten av 18—20-åringar för kvinnor 5,1 och för män blott 3,2. Under innevarande årtionde har den icke för någotdera könet utgjort mer än 2. Att den för hela tiden efter 1889 är högre för kvinnor beror därpå, att första klassen vid de för dem avsedda seminarierna plägar hållas vid lägre elevantal än de följande, och ett antal elever i minimiåldern får plats i andra klassen.

En föreställning om de olikheter i åldersförhållanden, som äro rådande vid de olika seminarierna, gives av tabell 4 (se tabellbilagan) över de utexaminerade seminarieelevernas ålder vid olika seminarier.

Bland de manliga seminarierna framträda Lunds seminarium genom öfvervikten och Härnösands seminarium genom underlägsenheten av de yngre åldersklasserna. Vid det förra hava åldersklasserna 18—21 år så väl före som efter 1889 utgjort mer än 40 procent av de utexaminerade, under det att de vid det senare icke uppnått i medeltal 16 procent. Vid de övriga manliga seminarierna utgöra förutnämnda yngre åldersklasser något öfver 30 procent utom vid Karlstads och Strängnäs seminarier, där de hållit sig omkring 25 procent under tiden efter 1889. Åldersklasserna öfver 30 år hava haft högsta procenttalet före 1889 bland utexaminerade vid Härnösands (9 %), Uppsala (7,5 %), Linköpings (6 %) och Växjö (5,3 %) seminarier och efter 1889 vid Härnösands och Karlstads (3 och

2,5 %). Lägsta procenttalet har före 1889 företetts vid Göteborgs seminarium (3,2 %) och efter 1889 vid Lunds (0,6 %) och Strängnäs (0 %). Av de förutnämnda 15 40-åringarna utexaminerades 6 i Växjö, 2 i Lund, 2 i Göteborg, 2 i Karlstad, 1 i Uppsala, 1 i Linköping och 1 i Härnösand.

De kvinnliga seminarierna förete, såsom nyss nämnts, ett mycket starkt sjunkande av elevantalet i de yngre åldersklasserna. Under det att 18—21-årsåldersklasserna t. o. m. slutet av 1890-talet utgjorde nära 50 procent av de utexaminerade, hava de sedermera blott utgjort omkring 20 procent. Sänkningen framträder starkast vid Kalmar seminarium, där 1902—1906 blott 11,5 procent av de utexaminerade voro under 22 år och 1907 ingen hade lägre ålder. Endast vid Umeå seminarium förmärkes icke någon väsentlig sänkning. Där är procenten av de utexaminerade i de yngre åldersklasserna efter 1889 t. o. m. 50 i medeltal, och ännu de senaste åren utgör den fullt 40. Även vid det nyinrättade Landskronaseminarieret hava dessa åldersklasser hållit sig uppe och utgöra i medeltal mer än 30 procent av de utexaminerade. Åldersklasserna över 30-årsåldern hade största antalet representanter bland de utexaminerade före 1889 i Falun (8 %), Stockholm och Umeå (4,7 %) och efter 1889 i Umeå (3 %) och i Falun (2,5 %). En 42-åring utexaminerades år 1891 i Umeå.

De ovan behandlade uppgifterna avsågo endast de utexaminerade elevernas ålder, och om dessa också tillnärmelsevis motsvara de under hela lärokursens lopp förefintliga förhållandena, så åstadkommer dock avgången före examen någon skillnad. Av tabellerna bekräftas emellertid, vad i det föregående ådagalagts, att den åldersklass, som räknar det största antalet representanter, är ett år äldre vid de kvinnliga seminarierna än vid de manliga, och att, om medelåldern det oaktat är högre för utexaminerade män än för utexaminerade kvinnor, det beror därpå att kvinnor över 20 års ålder jämförelsevis sällan vinna inträde vid seminarierna, under det att sådant inträde jämförelsevis oftare erhålles av män över denna ålder.

F. De inträdessökandes beredelse och intagningen af elever.

De inträdessökandes beredelse för inträdesprövningens undergående lämnade länge mycket övrigt att önska. Så skrevs i Tidning för folkskolan 1866 s. 102:

Inträdesfordringarna äro ej höga. De äro ej högre än vad som bör kunna inhämtas i varje väl ordnad folkskola. Vid inträdesprovet måste man framför allt söka utröna nog grannheten och grundligheten i inhämtandet. Exempel saknas ej på sådana inträdessökande, som läst mycket mer än det fordrade, men ändå äro omogna, t. ex. kunna utantill katekesen och bibliska historien men äro djupt okunniga i bibelordet, läst svensk grammatik men äro osäkra i innanläsning och innehållsredogörelse, kunna räkna rabatt- och bolagsräkning men ej hava övning i huvudräkning.

I samma tidning n:r 1 för 1871 heter det:

Om man noggrant tillämpat reglementerade föreskrifter, skulle man fått så ringa antal elever, att man ej kunnat avlämna så många lärarkandidater, som motsvarat behovet. — — Folkskolorna kunna ännu ej meddela de insikter, som seminariereglementet fordrar, och mycket glömmas bort mellan avgången från folkskolan och anmälningen till seminariet.

Ytterligare heter det i samma tidning 1875 n:r 14:

Med rätta fordras, att en svensk folkskollärare skall kunna åtminstone tämligen korrekt läsa, tala och skriva svenska. Men säkert är, att våra elever i allmänhet, när de avgå från seminarierna, ej kunna detta. Det är omöjligt att tillfredsställa så berättigade fordringar, så länge vi nödgas intaga dem så dåligt förberedda, som hittills vanligen varit fallet.

Seminarieadjunkten Törnberg i Karlstad skriver i samma tidning för år 1877 s. 381:

Lärjungarna hava visserligen, såsom det heter, inhämtat folkskolekursen, men på vilket sätt? Vanligen högst ytligt, oredigt och såsom en utanläxa. De röra sig med några hundra ord, som utgöra hela deras språkförråd, och sakna ord för att uttrycka en enkel tanke i de för dem helt och hållet nya ämnena.

Flera olika utvägar påtänktes för att förbättra lärjungarnas förberedelse. Den förberedelse, som oftast användes, var, att de, som önskade bliva seminarieelever, någon tid före inträdesprövningen begagnade någon folkskollärares privatundervisning. En ganska naturlig utveckling av denna

plägsed syntes vara att av inträdessökande fordra någon tids tjänstgöring såsom »lärlärling» förbunden med mottagandet av teoretisk undervisning hos någon välkänd folkskollärare. Statsrådet Carlson omfattade åsikten om lämpligheten av en sådan anordning, och på hans inrådan hade redan statsutskottet vid 1856—1858 års riksdag framställt förslag i sådan riktning. Riksdagen hade likväl icke velat vara med därom. I Tidning för folkskolan framkastades år 1866 samma förslag, och det framlades även till överbäggande av det år 1870 samlade folkskoleinspektörsmötet, i vilket även seminarierektorerna deltog. Detta möte avstyrkte dock en sådan anordning av farhåga, att den lärare, som mottagit sådana lärlingar, skulle försumma sina egentliga elever och måhända återgå till det gamla monitör-systemet. Däremot antyddes, att landstingens småskoleseminarier möjligen skulle kunna förbereda för inträde vid folkskoleseminarierna, såvida icke särskilda preparandskolor kunde inrättas. Redaktionen av Tidning för folkskolan framlade då i nr 1 av årgången 1871 förslag om proseminarier med en eller två klasser förberedande för inträdet på det egentliga seminariet, motiverande förslaget därmed, att de inträdessökande i allmänhet vore för fattiga att själva bekosta tillräcklig förberedelse hos enskilda lärare eller i privata preparandskolor. Rektorsmötet år 1875 behandlade även frågan om förberedelsen och tillstyrkte inrättningen av en ny årsklass vid seminarierna, vilken skulle bli förberedande i förhållande till de redan befintliga. Förslaget framlades vid 1877 års riksdag (sid. 78 och 101) och blev godkänt, varefter inträdesfordringarna betydligt nedsattes. Genom 1886 års stadga och genom den kungl. kungörelsen den 16 november 1894 höjdes åter inträdesfordringarna. Men några klagomål över bristande förberedelse hos de inträdessökande förnummos ej vidare. Beredelsen meddelas vanligen genom privatläsning hos någon folkskollärare eller i de preparandskolor, som i de flesta seminariestäderna äro inrättade av lärare vid seminariernas övningsskolor och av folkskollärare. Under en del av 1880- och 1890-talen hade Sällskapet för folkundervisningens befrämjande anordnat sin skola i Stockholm såsom preparandanstalt för folkskollärarynnesseminariet.

Fastän icke någon företrädesrätt vid intagning vare sig enligt 1865 års reglemente eller enligt 1886 års stadga blivit tilldelad sådana personer, som förut tjänstgjort vid småskola eller folkskola, så har det alltid varit

en erkänd och tillämpad grundsats att vid intagningen beakta den mognad, som kan hava vunnits, och den fallenhet för lärarkallet, som kan hava ådagalagts genom lärartjänstgöring, en grundsats, som haft stöd av stadgans föreskrift, att den, som under flera år med goda vitsord tjänstgjort på eget ansvar i småskola eller folkskola, må även vid högre ålder än 26 år kunna antagas till elev vid seminarium och att för intagning i tredje klass eller enligt 1886 års stadga i tredje och fjärde klass fordras minst ett halvt års väl vitsordad tjänstgöring eller ock godkänt undervisningsprov. I synnerhet under 1860- och 1870-talen var det därför ganska vanligt, att en större del av eleverna (se sid. 140) förut tjänstgjort i folkskola eller småskola.¹⁾ På senare tiden har, såsom förut påpekats, denna del minskats, i synnerhet vid de manliga seminarierna, sedan småskolorna nästan helt och hållet upphört att begagna manliga lärarkrafter, men vid de kvinnliga seminarierna intagas fortfarande ganska många småskollärarinnor och i andra och tredje klasserna reserveras gärna några platser för sådana, som önska vinna inträde i någon klass över den första.

Oaktat den förutnämnda klena förberedelsen för inträdet mottogos 1870—1877 70—80 % av inträdessökande män och 60—70 procent av inträdessökande kvinnor. Det var den förut (sid. 134) berörda stora efterfrågan efter lärarkrafter, som nödvändiggjorde så föga kvalificerat urval. Oaktat inträdesfordringarna voro lägre 1878—1885, sjönk intagningsprocenten under dessa år till 45—60 för män och 40—50 för kvinnor, något som var föranlett dels av ett större antal inträdessökande, dels av seminarielärarnas mening, att tillgången på lärarplatser var mindre än tillgången på lärare.²⁾ Samtidigt med att de inträdessökandes antal minskats under åren 1886—1893, var en ganska hög intagningsprocent vanlig, 65—75 % för män och 55—75 för kvinnor. Men sedan inträdesansökningarnas antal

¹⁾ År 1871 mottogs ett stort antal nya elever vid Stockholms seminarium, därav 12 i andra och 12 i tredje klassen, av det skäl att så många förutvarande tillförordnade lärarinnor i folkskolor sökte inträde för att förvärva den kompetens, varförutan de skulle varit nödsakade att lämna sina befattningar på grund av föreskriften i kungl. kung. ^{22/6} 1871, att statsbidrag motsvarande halva lönen skulle utgå till varje *examinerad* lärare eller lärarinna.

²⁾ Vid andra seminarieläramötet 1884 behandlades frågan: Böra några åtgärder vidtagas för att förekomma olägenheterna av ett alltför stort antal elever vid folkskolläroarseminarierna? Under behandlingen upplystes, att efterfrågan på utexaminerade elever blivit allt mindre, vadan man ansåg, att svårighet för dessa att erhålla platser vore för handen.

betydligt stigit, har procenten av intagna blivit ansevärt nedsatt och har 1894—1904 utgjort omkring 45 % för män och 35 % för kvinnor med enstaka högre siffror, såsom för männen 59,5 1894 och 50,1 1898 samt för kvinnorna 45 1894 och 47,8 1895, beroende på jämförelsevis lågt antal inträdessökande, ävensom 42,9 1899, beroende på öppnandet av en parallellklass. De tre senaste åren har vid ökat antal inträdessökande intagningsprocenten varit ännu lägre, omkring 40 för männen och något över 30 för kvinnorna, varvid dock året 1905 med lågt antal inträdessökande gav den högre intagningsprocenten 37,7.

G. Elevernas intellektuella ståndpunkt.

Redan av det, som nämnts angående de inträdessökandes beredelse och förhållandet i antal mellan de inträdessökande och de intagna, framgår det, att elevernas intellektuella ståndpunkt under de fyra årtionden, som förflutit från år 1865, blivit betydligt höjd. Ännu mera torde detta framgå av ett studium av de bifogade tabellerna 1 och 2. Jämförelsen mellan antalet mottagna elever och antalet utexaminerade enligt tabell 1 visar, att de under åren 1870—1888 mottagna 7,134 eleverna,¹⁾ som med avseende på utexamineringsåren motsvaras av de under de tjugu åren 1873—1892 utexaminerade 5,507 eleverna,¹⁾ endast med 77,2 procent nått fram till avgångsexamen, under det att av de under åren 1889—1903 intagna 4,857 eleverna²⁾ 4,395²⁾ eller 90,5 procent under åren 1893—1907 blivit utexaminerade. Likaledes ses det av tabellen 2, att under de båda första årtiondena klassgenerationerna betydligt avtagit under sin gång genom seminariet, men att de från och med år 1889 till och med ökats med avseende på elevantal, något som även förut isynnerhet vad kvinnliga elever angår inträffat och som naturligtvis berott på intagning av nya elever i de högre klasserna, särskilt studenter i högsta klassen. Kvarsitning var ännu under 1880-talet mycket vanlig, i synnerhet i manliga

¹⁾ De 31 studenter, som blivit intagna under åren 1870—1888 hava icke blivit medräknade.

²⁾ De 64 studenter, som blivit intagna under åren 1889—1903. hava icke medräknats.

seminarier, och i Uppsala seminarium flyttades större delen av eleverna till högre klass först efter förnyad prövning i ett eller flera ämnen vid höstterminens början. Likväl får icke all avgång, icke ens all kvarsittning, skrivas på intellektuell undermålighets räkning. Medellöshet, sjuklighet och moralisk ostadighet hava föranlett många fall av avgång, och de båda förstnämnda orsakerna hava nödgat många elever att lämna seminariet för en termin eller ett läsår, varigenom tiden för seminariets genomgång blivit förlängd.¹⁾

Även förhållandet mellan elevantalet i fjärde klassen och antalet utexaminerade (Tabell 2) giver vid handen en väsentlig skillnad i procenten av de utexaminerade före och efter första hälften av 1890-talet. Från och med år 1895 har antalet utexaminerade utgjort 98—100 procent av elevantalet i fjärde klassen. Under åren 1880—1894 varierade det mellan 93 och 95 procent, och före år 1880 utgjorde det omkring 90 procent. Ett seminarium, där antalet underkända i avgångsexamen vanligen varit mycket högt, är Lunds: år 1885 blevo icke flera än 24 elever av 37 utexaminerade, och det har knappast inträffat någon avgångsexamen, utan att någon eller några fallit igenom.²⁾

Betygskatalogerna från olika tider av den period, som här är ifråga, giva icke något tillförlitligt besked om variationer i den intellektuella nivån hos seminarieeleverna. Antalet av höga betyg i avgångsexamen har minskats, något som icke betyder annat än att fordringarna för meddelande av utmärktare vitsord hava ökats.

Den studieform, som under senaste årtiondet mer och mer fått insteg vid seminarierna, vittnar synnerligen fördelaktigt om elevernas läggning för intellektuellt arbete. I årsberättelserna nämnas läsåret 1898—1899 för första gången orden »fria studier», fastän saken långt förut på ett eller annat sätt

¹⁾ Under lärarbristens dagar på 1870-talet var det mycket vanligt, att elever erhöilo ledighet från seminariet för att vikariera i folkskolorna och på sådant sätt skaffa sig utvägar att fullborda sin seminariekurs visserligen på något längre tid men utan skuldsättning. Även under det senaste årtiondet har lärarbristen gjort sig känd på det sätt, att elever anlitas såsom vikarier.

²⁾ Vid några tillfällen angivas i tabellen flera elever hava avlagt avgångsexamen än som funnits i fjärde klassen. Detta förhållande beror därpå, att elevantalet angivits för höstterminen, under vilken elever emellanåt varit frånvarande för att återtaga sin plats och avlägga examen under vårterminen.

förekommit. Rektor för Stockholms folkskoleseminarium redogör i berättelsen för nämnda läsår för det sätt, varpå tid beretts för fria studier av elever i fjärde klassen. En särskild tid av tre timmar hade nämligen upptagits på måndagens arbetsordning för utarbetande av utkast för de praktiska undervisningsövningarna, och då endast hälften av eleverna voro undervisningsskyldiga varje vecka, så fick den andra hälften använda samma tid till fria studier i hemmet. Längre fram har tredje klassen i samma seminarium även fått tre timmars ledighet i veckan anslagen till fria studier och fjärde klassen fått ytterligare tre timmar anvisade för samma ändamål. Ämnen för sådana studier har varje elev fått välja efter egen lust och fallenhet, men ledning och anvisningar av lämplig litteratur hava lämnats av vederbörande lärare. Mot läsårets slut hava eleverna sammanfattat resultatet av sina studier i en mer eller mindre omfattande uppsats eller ett föredrag.

Vid seminarieläramötet år 1900 uttalades på grund av redan gjorda erfarenheter önskligheten av anordnandet av särskilda bibliotek för elevernas räkning till hjälp för deras mer självständiga studier. Vid flera seminarier hava sedan dess bibliotek och lärum för eleverna kommit till stånd.

Redan vid detta möte och sedermera i seminariernas årsberättelser hava redogörelser lämnats för de fria studier och den litteratur, som legat till grund för de muntliga framställningar, som enligt seminariestadgans föreskrift skola förekomma i tredje och fjärde klasserna och som mer och mer övergått till framläggandet av resultaten av elevernas enskilda arbete utanför lärorummet.¹⁾

I sammanhang härmed bör också erinras därom, att frivilliga kurser i tyska och även i engelska språket från och med år 1901 blivit anordnade vid det ena manliga seminariet efter det andra. Av eleverna vid de kvinnliga seminarierna äro numera omkring 60 procent före inträdet språkkunniga. De kamratföreningar, som finnas vid seminarierna, vittna även i sin mån genom den litterära anstrykning, de mer och mer erhållit, om bildningsintresse och höjd intellektuell nivå hos eleverna.

¹⁾ Ett föredrag, som hölls vid Härnösands seminarium 1906 om lämningar av folketro i Frostvikens och Vilhelmina socknars fjälltrakter var grundat på anteckningar, som sedermera inköptes av Nordiska museet i Stockholm.

H. Elevernas moraliska beskaftenhet.

Överhuvud kan det sägas, att seminariernas elever i moraliskt avseende ganska väl motsvarat de anspråk, som hänsynen till deras kommande livsuppgift ställt på dem. I synnerhet gäller detta omdöme om de kvinnliga eleverna. Flit, intresse för studier och självuppfostran hava enligt årsberättelsernas vitsord utmärkt flertalet och från de äldre övergått till de yngre. Det är högst sällan, som underbetyg för uppförande blivit utdelade i de kvinnliga seminarierna. Alldeles samma omdöme kan icke fällas om de manliga eleverna. Visserligen har det alltifrån seminariernas tillkomst varit föreskrivet, att inträdessökande skulle förete betyg om ett gott uppförande. Men oaktat detta hava många elever under kursens fortgång visat oarter, som föranlett nedsättning av sedebetyg eller förvisning. Det har t. o. m. förekommit i förra hälften av 1880-talet, att vid ett seminarium lägsta vitsordet för uppförande utdelades i avgångsexamen två olika år. Förhållandet framkallade bestämmelsen i 1886 års stadga om vitsord åtminstone om gott uppförande såsom villkor för utbekommande av avgångsbetyg. Det sista av de båda fallen — ett fall icke av lastbarhet utan av agitation för vissa åsikter — vilket var föremål för meningsskiljaktighet mellan konsistoriet och rektor på grund av ordalydelsen i 1865 års reglemente, förorsakade också, att stadgandet, att varning i inspektors närvaro skulle föregå förvisning, erhöi det tillägg i 1886 års stadga, att elev, som på grund av lastbarhet eller eljest synnerligen förargelseväckande uppförande funnes vara folkskollärarkallet ovärdig, skulle, även utan föregående varning, för alltid förvisas från seminarium. Orsakerna till utdelandet av lägsta sedebetyget eller förvisning hava i de flesta fall varit dryckenskaps- eller otuktöföarseelser, någon gång bedrägeri eller stöld. De seminarier, där sådana svårare fall oftast förekommit, äro de i Uppsala, Lund och Göteborg belägna, utan tvivel därför att frestelserna för mindre karaktärsfasta ynglingar varit svårare på dessa platser än i de mindre städer, där de övriga manliga seminarierna äro belägna. I årsberättelserna för tiden 1865—1907 hava 18 fall av förvisning varit omnämnda, men de skulle otvivelaktigt hava varit betydligt flera, om icke åtskilliga ynglingar lämnat seminarium utan betyg just för

att undgå förvisning. Olydnadsförseelser hava i allmänhet kunnat behandlas på lindrigare sätt. Öppet uttryck för trots har för övrigt vid seminarierna varit sällsynt. Tvärtom har man ganska länge ansett sig hava skäl att klaga över en i dem rådande anda av ögontjänst och hycklad ödmjukhet. Men under den senare tiden hava på somliga håll tecken visat sig till en motsatt men lika beklaglig anda av opposition mot läroanstaltens ordning och lärare, som säkerligen står i samband dels med det missnöje, som grundlagts hos många elever, därigenom att de upprepade gånger sökt inträde och blivit tillbakavisade, dels med det klander, som med rätt och orätt riktats mot seminarierna. Såsom verksamma medel för förbättrandet av andan hos en ungdom, som lever skild från ett gott hems inflytelser, hava angivits dels motarbetandet av det pedanteri, som på somliga håll blivit rådande, och dels åstadkommandet av närmare umgänge och förtroeligare meddelelse mellan lärare och lärjungar än sådan, som kan äga rum mellan frågande och svarande på lärorummet. De samkväm mellan lärare och lärjungar, som äro vanliga vid de kvinnliga seminarierna, hava utan tvivel en stor betydelse för lärjungarnas fostran till kärlek och förtroende till sina lärare, men ett förändrat arbetssätt med större individuell samverkan mellan lärare och elever samt större självständighet i lärjungarnas arbete skulle säkerligen också öva en synnerligen god inflytelse på andan vid seminarierna. I årsberättelsen för Härnösands seminarium 1880—1881 omtalas en ordningsnämnd, bestående av de fyra ordningsmännen och en vald medlem av varje klass, som ägt utdela varning för oordentlighet, slarv och mindre förseelser samt uppräta förslag till betyg för flit och uppförande och som säges hava utövat ett gott inflytande. Denna anordning har sedan alltjämt vidmakthållits och anses ha medfört goda verkningar i alla hänseenden.

1. Elevernas kroppsliga beskaffenhet.

Det har nämnts, att föreskrift om läkarbetygs företeende av de inträdessökande först intogs i 1886 års stadga och att endast oskicklighet för lärarkallet, icke olämplighet för detsamma i följd av lyte eller sjuklighet, ända till utfärdandet av 1894 års förordning utgjorde hinder för

intagning i seminarium. Enär kroppsligt svaga eller lytta personer rätt ofta sökte vinna sin utkomst på lärarbanan, så är det ingalunda märkvärdigt, att sjukligheten bland seminarieeleverna ända till 1890-talet var ganska stor. Då tabellariska uppgifter om från gymnastikundervisningen befriade elever icke regelbundet medtagits i årsberättelserna, lämna de icke tillräckliga upplysningar om antalet av dem, som för lyte eller sjuklighet icke kunnat delta i gymnastikövningarna. Men man finner likväl av dem ganska tydligt, att vid åtskilliga seminarier har man ansett sig icke kunna vägra intagning av halta, missbildade, hjärtfelsbehaftade och allmänt svaga inträdessökande, vilka sedermera måst befrias från gymnastikövningarna.

Naturligtvis hava även andra orsaker än elevernas kroppsbeskaffenhet bidragit till den sjuklighet, som allmänt överklagas i de äldre årsberättelserna. Såsom sådana kunna anföras de hygieniska förhållandena dels i seminariestäderna dels i seminarielokalerna, vidare otillräcklig näring och olämpliga bostäder, vilka orsaker sammanhänga med elevernas fattigdom, samt slutligen överansträngning i arbetet.

Tyfusssjukdomar och smittkoppor, som med åtskilliga dödsfall bland seminarieelever omnämnas under 1860-, 1870- och 1880-talen, nämnas icke i årsberättelserna från de båda senaste årtiondena, utan tvivel emedan vatten- och kloakledningars anläggande väsentligt förbättrat de sanitära förhållandena i våra städer. Struma, som är endemisk i Falun, angriper däremot fortfarande liksom förut ett icke ringa antal elever vid seminariet i denna stad.

För seminarielokalernas otillfredsställande beskaffenhet redogöres i följande avdelning (sid. 161 och 167). Många dödsfall i lungsot och ofta förekommande sjukdomsfall tillskrivas uttryckligen de dåliga lokalerna, som måste användas för undervisningen. Även sedan de hyrda lokalerna under 1870-talet ersatts av byggnader uppförda för seminariernas räkning, lämnade dessas beskaffenhet mycket övrigt att önska och gav fortfarande anledning till sjuklighet bland eleverna. De nya byggnaderna, som uppförts under innevarande årtionde, äro däremot i sanitärt hänseende fullt tillfredsställande.

Elevernas ekonomiska omständigheter hava i synnerhet under äldre tider haft stort inflytande på deras levnadsförhållanden men hava under

senaste tiden undergått icke oväsentliga förändringar till det bättre. I äldre årsberättelser nämnes ofta, att brist på sund föda och hälsosam bostad, föranledd av elevernas armod, åstadkommit stor sjuklighet, eller att elever av brist på underhållsmedel nödgats lämna seminariet. Sådana uppgifter förekomma från Lund 1866, Växjö 1868 och 1877, Uppsala 1869, 1870, 1872, 1882, 1883 och 1884, Karlstad 1868, 1869, 1873 och 1879, Falun 1883 samt Härnösand 1885, och utan tvivel hava liknande förhållanden mer eller mindre funnits vid alla seminarier. Men under äldre tider måste också kostnaden för uppehållet vid seminariet bestridas av de medel, som eleven eller hans anhöriga kunde uppbringa, varför kostnaden måste så mycket som möjligt inskränkas, då tillgångarna, såsom oftast var fallet, voro ringa. Den uppgift, som förekommer i Tidning för folkskolan n:r 11 1872, att kostnaden för mat och rum för en seminarieelev kan beräknas till 20 kronor i månaden, angiver ett ganska säkert medeltal, och många elever levde med hjälp av matsäck från hemmet på de stipendier, som erhöles vid seminariet. Häri har genom nutidens ändrade kreditförhållanden och lättheten att från sparbanker o. s. v. erhålla lån mot borgen inträtt en stor förändring. De flesta eleverna lämna nu i förlitande på de förbättrade lärarlönerna seminariet med en skuldsomma av 2—3,000 kronor, såvida icke föräldrarna haft tillgångar att utan elevens skuldsättning bekosta kursen, och kostnaden beräknas enligt uppgifter från Uppsala, Härnösand, Växjö och Landskrona för år 1906 till 600 kronor om året, i Härnösand t. o. m. till 670 kronor. Kostnaden tyckes hava stigit ganska hastigt på de senaste åren, ty ännu för läsåret 1899—1900 uppgives kostnaden för en seminariekurs i Växjö vara i medeltal 300 kronor om året men uppgives för vartannat av de följande läsåren vara ökad med 100 kronor. Då eleverna kunna bereda sig tillgångar till så stora utgifter, så behöva de icke lida av några umbäranden vare sig med avseende på kost eller med avseende på bostad, och det yttre intryck, som en seminarieklass nu för tiden giver, är också högst olika med det, som erhöles för blott tjugo år sedan. Vid somliga seminarier har man också börjat arbeta för beredande av de förmåner, som ett ordentligt kosthåll och en god bostad skänker, med nedsättning av kostnaderna i möjligaste måtto. För sådant ändamål har kooperativ mathållning kommit

till stånd för seminarieeleverna i Lund och har en fond insamlats till upprättande av ett elevhem vid seminariet i Kalmar.

Överansträngning.

Om överansträngningen vid seminarierna och dess förhållande till elevernas kroppsbeskaffenhet hava vi meddelanden från olika källor: förhandlingar vid rektorsmöten och seminarielärarymöten, uppgifter i årsberättelser samt på sista tiden läkarredogörelser. Vad tiden före inrättandet av fjärde årsklassen 1878 beträffar, överensstämma meddelandena vid 1870 och 1875 års rektorsmöten, uppgifter meddelade av statsrådet Carlson vid 1877 års riksdag på grund av skrivelser från olika seminarier och anföranden av flera riksdagsmän, som ägt egen kännedom om förhållandena, däri, att eleverna voro till den grad överansträngda, att fara var för handen, att landets folkskollärarkår skulle till en stor del komma att bestå av sjuklingar. Orsakerna till detta oroväckande förhållande angåvos vara elevernas otillräckliga förberedelse för seminariestudierna, den korta tid av tre år, på vilken de ganska vidlyftiga kurserna skulle inhämtas tillika med praktisk övning för lärarkallet, samt de försakelser, som eleverna på grund av fattigdom måste underkasta sig. Under den närmaste tiden efter seminariekursens förlängning avhördes icke några klagomål, dock snarare på den grund att man ansåg sig böra avvakta resultatet av den gjorda förändringen, än emedan anledningar saknades. Så uttalades vid det första seminarielärarymötet år 1880 den mening, att överansträngning icke behövde förekomma och att den, där den förekom, berodde ej på kurserna utan på lärarens förfarande eller på en eller annan elevs svagare kropps-konstitution. Ännu vid 1891 års seminarielärarymöte förnekades, att överansträngning i annat än enstaka fall förekom vid de manliga seminarierna, men beträffande de kvinnliga seminarierna erkändes, att överansträngning förefanns, beroende på för många hemuppgifter och det alltför mycket utsträckta skriftliga arbetet på lektionsanteckningar, kriaskrivningar och övningslektioner. Den utredning, som inledaren dåvarande adjunkten Fr. Lundgren förebragte, ville icke mötet erkänna såsom allmängiltig, men de åtgärder mot överansträngningen särskilt vid de kvinnliga seminarierna, som han föreslog, godkändes såsom nyttiga. Vid det följande seminarielärarymötet år 1895 togs åter frågan upp av en lärare vid ett kvinnligt

seminarium, adjunkten K. Karlgren, vilken med stöd av läkaruttalanden och egen erfarenhet påstod, att en tredjedel, ja ända till hälften av de utgående kvinnliga eleverna voro i fysiskt avseende undermåliga i följd av ett alltför påkostande andligt arbete. Såsom orsaker angåvos det alltför långt utsträckta, intensiva dagliga arbetet, som med sammanräkning av lektioner, gymnastikövningar, slöjd och hemarbete kunde uppgå till 12 timmar om dagen, strävandet efter höga betyg samt alltför stor stränghet och noggrannhet från lärarnas sida. Såsom botemedel angåvos av inledaren minskning av den dagliga lärotiden till 5 timmar samt reglering och kontrollering av fordringarna i läroämnena genom samverkan av rektor och kollegiet. Vid det år 1905 samlade seminarieläraryrket fästes av adjunkten vid ett tredje kvinnligt seminarium fröken H. Gardell uppmärksamheten på den omständigheten, att den överansträngning, som icke längre kunde förnekas, ej endast berodde på kursernas omfattning och arbetsdagens längd utan ännu mera på den ensidiga ansträngningen av elevernas receptiva själsförmögenheter, utan att tillfälle gavs dem till självständig kraftinsats med efterföljande vila.

I årsberättelserna finnas upplysningar från somliga seminarier under de senare åren om två av de viktigaste faktorerna i överansträngningen, nämligen den tid eleverna varit upptagna på seminariet och den tid de varit sysselsatta med hemarbetet. Uppgifterna gälla seminarierna i Härnösand 1893—1906, Växjö 1895—1906, Falun 1893—1894, Strängnäs 1901—1906, Umeå 1901—1906, Lund 1905—1906 och Landskrona 1905—1906. För Härnösands seminarium äro uppgifterna för 1893—1900 bearbetade av seminariets läkare, provinsialläkaren G. Törnell, och redogörelse lämnad i »Hygiea» för år 1902. En jämförande översikt av de resultat, till vilka doktor Törnell kommit, och de, som framgå av en på samma sätt verkställd beräkning av uppgifterna från Växjö, giver vid handen en påtaglig likhet mellan förhållandena vid dessa båda seminarier.

Klass.	Härnösand 1893—1900.						Växjö 1895—1906.					
	arbetstid för vecka mtal.			för dag mtal.			arbetstid för vecka mtal.			för dag mtal.		
	i semin.	i hemmet.	Summa.	i semin.	i hemmet.	Summa.	i semin.	i hemmet.	Summa.	i semin.	i hemmet.	Summa.
I	41,8	21,22	63,02	6,97	3,53	10,5	43,22	23,11	66,33	7,21	3,85	11,06
II	43,0	23,31	66,31	7,17	3,88	11,05	43,06	21,26	64,32	7,18	3,53	10,71
III	42,8	24,69	67,49	7,13	4,11	11,24	43,56	17,69	61,25	7,26	2,94	10,20
IV	36,7	20,89	57,59	6,12	3,48	9,6	37,06	17,86	54,92	6,18	2,98	9,16

Skillnaden består i lindrigare arbete för de båda högsta klasserna i Växjö. Den kan förklaras därav, att tiden för beredelse till övningslektioner och musik icke är uppgiven utan approximativt beräknad, och det kanske något för högt, för seminariet i Härnösand men ingår i uppgifterna från seminariet i Växjö. De uppgifter, som lämnats från seminariet i Härnösand för åren 1901—1906 äro ganska överensstämmande med förut anförda uppgifter: medeltalen för det dagliga hemarbetet skulle enligt dessa bliva för klass I 3,56 timmar, klass II 3,89, klass III 4,1 och klass IV 3,54. Arbetsdagens längd för eleverna uppgives således vid båda dessa seminarier till omkring 11 timmar med undantag för fjärde klassen, som har ungefär $1\frac{1}{2}$ timme kortare arbetstid. På seminariet falla något mer än 7 timmar (utom för klass IV), i vilka inberäknas tiden för morgonbönen, och på hemarbetet icke fullt 4 timmar. Uppgifterna från Strängnäs och Lund upptaga icke tiden för beredelser för övningslektioner men angiva den dagliga tiden för hemarbetet i klass I och II till $3\frac{2}{3}$ t. i Strängnäs och $4\frac{1}{2}$ t. i Lund, i klass III till $3\frac{1}{6}$ t. i Strängnäs och $3\frac{1}{2}$ i Lund samt i klass IV till $3\frac{1}{6}$ t. i Strängnäs och $2\frac{1}{2}$ i Lund. Om arbetstiden på seminariet beräknas till jämnt 7 timmar för de tre lägre klasserna och 6 för klass IV, utgör alltså arbetsdagen vid Strängnäs seminarium nära 11 timmar i de båda lägre och 9—10 timmar i de båda högre klasserna samt vid Lunds seminarium $11\frac{1}{2}$ i de båda lägre och $8\frac{1}{2}$ — $10\frac{1}{2}$ i de båda övre klasserna. Lägges till arbetstiden i de båda högre klasserna den tid, som fordras för beredelse till praktiklektioner, så erhålles sannolikt samma summa av 11 timmar för klass III och minst 9 timmar för klass IV, som framgick av uppgifterna från Härnösands och Växjö seminarier.

I de kvinnliga seminarier, för vilka uppgifter finnas, anges arbetstiden vara kortare såväl på seminariet som i hemmet. Årsberättelsen för Landskrona seminarium 1905—1906 uppgiver en arbetstid å seminariet med inberäkning av morgonbönen av i medeltal 6,5 timmar om dagen för klasserna I och II, 6,83 för klass III och 5,83 för klass IV samt i hemmet av 2,29, 2,33, 2,54 och 2,56 t. för motsvarande klasser, varav framgår en arbetsdag av nära 9 timmar för klasserna I och II, över 9 timmar för klass III och över 8 timmar för klass IV. Beräkningen av de fyra uppgifterna från Umeå giva siffror för klasserna II och III identiska med uppgifterna från Landskrona, och för klasserna I och IV skilja siffrorna sig endast mycket obetydligt. Uppgifterna från Falun härröra endast från ett år och äro något gamla, varför icke alltför mycket avseende kan fästas vid de något högre siffror, som i dem innehållas. Såsom sannolikt kan angivas, att arbetsdagen vid de kvinnliga seminarierna är i medeltal 1—2 timmar kortare än vid de manliga, något som beror dels på något mindre timantal på seminariet, dels på elevernas större vana vid intellektuellt arbete.

Om arbetsbelastningens inflytande på elevernas hälsotillstånd finnas åtskilliga allmänna omdömen dels anförda i det föregående, dels före-

kommande i årsberättelserna. Bestämda uppgifter, grundade på läkarundersökningar, saknas utom vid ett seminarium, men i sammanhang med läkarredogörelserna för anmälda sjukdomsfall finnas uttalanden från några seminarier.

Så heter det från Linköping 1901—1902, att allmän svaghet och huvudvärk ganska ofta förekommit, utan tvivel sammanhängande med lärotimmarnas stora antal pr vecka och ämnenas mångfald, från Umeå 1903—1904, att större delen av sjukdomsfallen förorsakas av den hårda ansträngningen och blir en följd av den långa dagliga arbetstiden å seminariet, från Falun 1903—1904, att 10 fall av blodbrist, 2 av neurasteni med sömnlöshet, 3 av huvudvärk med näsblödning förekommit, och från Härnösand 1904—1905, att hälsotillståndet icke varit fullt tillfredsställande, säkerligen till väsentlig grad på grund av den stora arbetsbelastningen.

Läkarundersökningen av hälsotillståndet gäller Härnösands seminarium för åren 1893—1900 och grundar sig på dels uppgifter om antalet elever, som på grund av sjukdom blivit befriade från deltagande i gymnastik och vapenövning, dels uppgifter om antalet sjuka, sjukdomsfall och sjukdagar, dels uppgifter över antalet lärjungar lidande av bleksot, huvudvärk och näsblödning. Såsom resultat av redogörelsen, vilken förefinnes i förutnämnda uppsats av doktor G. Törnell i »Hygiea» 1902, anger författaren, »att lärjungarnas kroppsbeskaffenhet är sådan, att 28 procent anses odugliga till krigstjänst, att 20 procent ej få deltaga i gymnastik, att sjukdomsprocenten för termin är 186 (för läsår 372), att sjukdagarnas antal är 301 (för läsår 602), beräknat efter ett antal av 100 lärjungar, samt slutligen att lärjungarnas allmänna hälsotillstånd är sådant, att nära halva antalet (43 %) lider av bleksot, huvudvärk eller näsblödning, och att detta deras hälsotillstånd försämras klass efter klass till och med den tredje för att bliva något bättre i fjärde».

Författaren uttrycker den åsikt, att de anförda förhållandena, om vilka han ingen anledning har att antaga, att de äro väsentligen olika vid rikets övriga seminarier, ådagalägga, att arbetsbelastningen vid våra folkskollärarseminarier är alldeles för stor.

En minskning av arbetstiden kom till stånd genom den kungl. kungörelsen den 20 april 1906, som begränsade undervisningstimmarnas längd till 45 minuter och tiden för morgonbönen till 15 minuter. Förordningen var föranledd av en framställning från Uppsala domkapitel, som grundade sig på en skrivelse från seminariets rektor och den nya läroverksstadgans föreskrifter i detta stycke.

Läkartill-
syn.

Behovet av läkarvård och läkartillsyn för seminariernas elever gjorde sig under de hälsoförhållanden, som voro rådande, ganska snart gällande.

Redan före utarbetningen av 1865 års reglemente hade representanten för Linköpings stad C. F. Ridderstad i Borgarståndet år 1865 väckt motion om anslag av 1,500 rdr till läkares anställande vid seminarierna för vård av svårare sjukdomsfall bland lärjungarna, kontroll av uppgifter om sjukdomsfall och undersökning för deltagande i gymnastikövningar eller befrielse därifrån. Såsom skäl för förslaget angavs, att eleverna saknade tillgångar att själva bekosta nödig läkarvård och att det årliga anslaget till seminarierna icke räckte till för bestridande av läkararvode. Statsutskottet hemställde om avslag på motionen, på den grund att de flesta andra offentliga läroverk icke hade biträde av särskilt anställda läkare och giltig anledning för staten att företrädesvis för seminariel elever bekosta läkarvård saknades. Stånden biföllo statsutskottets hemställan utan diskussion.

Svårigheterna vid anskaffande av läkarvård vid de ofta förekommande svåra sjukdomsfallen bland eleverna äro ofta föremål för klagomål i de äldre årsberättelserna, såsom i berättelserna från Lund och Växjö 1865—1866, Linköping 1869—1870, Stockholm 1870—1871, Uppsala 1872—1873 och Härnösand 1880—1881. Man sökte hjälpa sig dels genom kostnadsfri hjälpsamhet av läkare såsom i Växjö, dels genom frivilliga sammanskott av eleverna till läkararvode såsom i Lund 1868 och närmast följande år, dels genom bildande av sjuk-kassor bland eleverna såsom i Härnösand redan 1853 och i Växjö 1878. Förnyade framställningar ådagalade dock nödvändigheten av anslag till arvoden för läkarvård åt sjuka elever, och sådana erhöles också efterhand genom ökning av årsanslaget med av Kungl. Maj:t given tillåtelse att använda en del därav till läkararvode. Ökning av årsanslaget för sådant ändamål skedde för seminarium i Växjö 1877, Kalmar 1877—1878, Lund 1879—1880, Härnösand 1883 och har ungefär samtidigt ägt rum även vid de övriga seminarierna. Läkararvodet utgör 150—200 kronor och är egentligen avsett för vård av sjuka elever men har på senare tiden också ansetts medföra skyldighet att verkställa terminliga undersökningar av eleverna särskilt med avseende på deras deltagande i gymnastik- och militärövningar.¹⁾

¹⁾ Ett exempel, som anföres i årsberättelsen för Lunds seminarium 1865—1866, visar, huru behöflig tillgång på läkarvård kunde vara: en lärjunge i andra klassen vid detta seminarium avled, såsom obduktionen utvisade, i fullt utbildad »bröstinflammation» 8 timmar efter det han suttit på skolbänken å seminarium.

6. Seminariernas lokaler.

Vid den nya organisationens tillkomst ägde endast Stockholms och Lunds seminarier egna lokaler. För Linköpings seminarium begärde Kungl. Maj:t av 1865 års riksdag 50,000 rdr till byggande av nytt lärohus, men statsutskottet ansåg de föreslagna byggnaderna större och kostsammare, än behovet fordrade, och hemställde, att en utredning angående de yttre och inre anordningarna och det omfång, som vore lämpliga för dylika byggnader, måtte göras, innan början skedde med uppförande av för seminarierna avsedda särskilda lokaler. Riksdagen beviljade visserligen det begärda anslaget, men anhöll tillika, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta normalritningar och förslag till byggnader för seminarier före byggnadens utförande. I följd härav tillsattes den 29 juni 1866¹⁾ en kommitté av seminarierektorerna C. L. Anjou, C. L. Wählin och A. Steinmetz, tillika med chefen för folkskolebyrån, vilka ägde att tillkalla sakkunniga biträden. Deras förslag blev utan väsentliga anmärkningar förordat av överintendentensämbetet den 26 mars 1867 och fastställdes av Kungl. Maj:t till efterrättelse vid byggningen i Linköping den 31 maj 1867.¹⁾

Det dröjde ett helt årtionde, innan samtliga seminarier blivit försedda med egna lokaler, och under tiden måste de flesta draga sig fram med mycket olämpliga hyrda rum. Om seminariet i Linköping uppgives vid riksdagen 1866, att den för dess räkning hyrda lägenheten vore osund, låg och trång samt icke ens hade plats för övningskolan, som måste inrymmas på annat håll. Seminariet i Skara nödgades enligt rektors uppgift²⁾ begagna en trång och fuktig lokal, i vilken samlingssal saknades. Även seminariet i Uppsala hade en mindre lämplig hyrd lokal.³⁾ Seminariet i Växjö hade hyrd lokal i en av allmoge och formän mycket besökt, osnygg gård med låga, otillräckliga rum, vilkas osunda beskaffenhet ådrog lärare och lärjungar bröstsjukdomar, utan samlingssal och utan utrymme för övningskolan.⁴⁾ Av brist på tjänliga lokaler nödgades semi-

1) Helgo Zettervall har utfört byggnadsritningarna. Kommitterades förslag är refererat i bil. 7 till Statsverkspropositionen n:r 1 1867.

2) K. brev till Statskontoret 31/12 1867.

3) Departementsskrivelse till domkapitlet i Uppsala 2/4 1869.

4) Bil. n:r 7 till Statsverkspropositionen 1870.

nariet i Härnösand inskränka sin verksamhet.¹⁾ I följd av Karlstads brand i juli månad 1865 var seminariet förlagt till hemmanet Nysäter i Gillberga socken under läsaren 1865—1866 och 1866—1867. Då avståndet från staden förorsakade olägenheter och den i Karlstad bildade nödhjälpskommittén erbjöd 4 lärosalar i en av de stora provisoriska byggnaderna, som blivit uppförda efter branden och där stadens folkskolor varit inhysta, förordnade Kungl. Maj:t den 18 januari 1867 om seminariets återflyttning till Karlstad.²⁾ Men de lokaler, som kommo att begagnas, uppgåvos vara trånga, olämpliga, otillräckliga och besvärade av fukt.³⁾ Om den av Göteborgs seminarium begagnade förhyrda lokalen anför domkapitlet, att den såväl i pedagogiskt som i sanitärt hänseende länge befunnits mindre tjänlig och blivit föremål för anmärkningar av stadens sundhetsinspektör.⁴⁾ Endast två salar kunde användas för den egentliga seminarieundervisningen, varför klasserna måste alternera med varandra (första klassen var delad i två avdelningar). Oaktat de stora bristerna, som vidlådde lokalerna, betalades ganska dryga hyror — i Växjö 1,200, i Karlstad 2,100, i Göteborg 2,200 rdr o. s. v. — och man fick likväl vara tacksam, om man fick någon lägenhet att hyra. Det var därför icke underligt, att seminariernas målsmän voro mycket angelägna om att få bättre lokaler; mera underligt, att riksdagen merendels gjorde stora svårigheter vid beviljande av de nödiga medlen.

Egna byggnader.

Redan i december månad 1864 inkom domkapitlet i Växjö med framställning om medel till seminariebyggnad, och då denna förklarades icke kunna f. n. bifallas,⁵⁾ förnyades framställningen med bättre påföljd följande år, då tillstånd meddelades att låta uppgöra ritningar och kostnadsförslag.⁶⁾ Domkapitlet i Skara fick år 1865 avslag på begäran om penningar till uppgörande av ritningar och kostnadsförslag,⁶⁾ men inlämnade år 1867 förslag till seminariebyggnad i enlighet med den för seminariet i Linköping fastställda ritningen och erhöll stadfastelse därå. Till inköp av tomt an-

¹⁾ Statsutskottets utlåtande n:r 12 1872.

²⁾ Kungl. brev till domkapitlet.

³⁾ Statsverkspropositionen 1875.

⁴⁾ Statsverkspropositionen 1875.

⁵⁾ Kungl. brev till domkapitlet ³⁰/₁₂ 1864.

⁶⁾ Kungl. brev till domkapitlet ⁷/₇ 1865.

visade Kungl. Maj:t 3,000 rdr och till byggnaders uppförande och inredning 49,000 rdr, utan framställning till riksdagen, av besparingarna å anslagen till folkundervisningen och å åttonde huvudtiteln i allmänhet att utgå under åren 1868 och 1869.¹⁾

På framställning av Uppsala domkapitel år 1868 medgav Kungl. Maj:t enligt skrivelse till domkapitlet den 2 april 1869, att Uppsala högre elementarläroverks dittills begagnade lärohus, som efter nytt läroverks uppförande med anslag och lån av statsmedel skulle överlätas till statens disposition men möjligen i framtiden kunde behövas för läroverket, om delning av detsamma bleve nödvändig, tills vidare finge upplåtas till lokal för folkskollärarseminariet i Uppsala, varjämte Kungl. Maj:t beviljade ett belopp av 3,750 rdr för verkställande av reparationer och ändringar samt anordning av bostad åt rektor. Huset togs i bruk av seminariet den 1 oktober 1869.

Domkapitlet i Växjö inkom år 1869 med ny framställning till Kungl. Maj:t om byggnad för seminariet därstädes, och Kungl. Maj:t begärde med anledning därav vid 1870 års riksdag ett anslag av 50,584 rdr till byggnad av sten enligt normalritningarna och 3,000 rdr till inlösen av jord för tomt och trädgård.²⁾ Statsutskottet förklarade sig icke kunna tillstyrka det begärda anslaget, fastän den begagnade lokalens olämplighet vore ådagalagd, emedan hyresbeloppet 1,200 rdr icke uppginge till hälften av räntan efter 5 % å det föreslagna anslaget, och riksdagen följde utskottet av farhåga för att de tre återstående seminarierna, som saknade egna lokaler, skulle komma att begära samma förmån, om den beviljades åt Växjö seminarium. Domkapitlet i Växjö överlämnade emellertid till Kungl. Maj:t i november 1871 ny framställning av seminariets rektor om uppförande av eget lärohus med förslag till en träbyggnad till en kostnad av 30,000 rdr och jordinköp för 1,250 rdr. Överintendentsämbetet förenklade ritningen och inredningsförslaget beträffande rektorsbostaden, så att hela kostnaden, inbegripet tomtinköp, nedbringades till 30,000 rdr. Kungl. Maj:t förordnade därefter år 1872, att byggnaden efter den förändrade ritningen skulle uppföras och anvisade därtill 28,750 rdr att utgå av den under stats-

¹⁾ Kungl. brev till statskontoret ^{31/12} 1867.

²⁾ Bil. n:r 7 till statsverkspropositionen n:r 1 1870.

kontorets förvaltning ställde Filéenska fonden till folkundervisningens befrämjande och 1,250 rdr till jordinköp av riksdagens anslag till utvidgad undervisning i trädgårdsskötsel vid seminarierna.¹⁾ Anslaget räckte icke till för betäckande av de vid upprepade entreprenadauktioner gjorda anbuden, varför Kungl. Maj:t tillät domkapitlet antaga det förmånligaste anbudet och förskjuta fyllnadsbeloppet av under händer varande medel, som sedermera skulle ersättas.² Entreprenadsumman gick till 35,490 kr., och det felande beloppet 6,740 kr. jämte ränta därå efter 6 % anvisades att utgå med hälften från allmänna besparingar å anslagen under 8:e huvudtiteln och med hälften från Filéenska fonden.³⁾

Vid 1871 års riksdag väcktes av J. Widén motion i första kammaren om ett anslag av 28,000 rdr till en träbyggnad för seminariet i Härnösand å en av stadsfullmäktige avgiftsfritt upplåten tomt. Statsutskottet ansåg denna gång, att utredning borde ske om möjligheten att minska seminariernas antal, och motionen avslogs utan diskussion i kammarna. Men då Kungl. Maj:t vid 1872 års riksdag på vederbörandes hemställan begärde ett anslag av 29,500 rdr till seminariebyggnad i Härnösand och statsutskottet fått upplysning, att under rådande förhållanden med lokalerna för seminariet tillräckligt antal skickliga lärare icke kunde utbildas för folkskolornas behov i Norrland, så tillstyrktes anslaget av utskottet och beviljades av riksdagen.⁴⁾

Till 1875 års riksdag framställde Kungl. Maj:t proposition om anslag av 49,200 kr. till en stenbyggnad för seminariet i Karlstad å en av staden för 2,500 kr. erbjuden tomt om 1¹/₂ tld och 77,200 kr. till en dylik byggnad för seminariet i Göteborg å kostnadsfritt upplåten tomt om 3 tld. Statsutskottet hade nu avstått från vidare motstånd mot seminariebyggnader och tillstyrkte anslagen, med villkor att städerna kostnadsfritt upplåte tomter, och riksdagen biföll förslaget. Vid följande års riksdag 1876 begärde och erhöll Kungl. Maj:t 68,000 kronors anslag till ombyggnad av det gamla och för elevernas hälsa vådliga huset för seminariet i Stockholm.

¹⁾ Kungl. brev ¹²/₄ 1872.

²⁾ Kungl. brev ¹³/₉ 1872.

³⁾ Kungl. brev till statskontoret ³/₁₂ 1875.

⁴⁾ Statsutskottets utlåt. n:r 17 1871, n:r 12 1872. Kungl. brev ²⁴/₅ 1872.

Sedan 1874 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning beviljat förhöjning i anslaget till folkskoleseminarier med 32,600 rdr till inrättande av två nya seminarier för kvinnliga elever med anledning av det ökade behovet av lärarinnor vid folkskolorna samt det alltjämt ökade tilloppet av kvinnliga inträdessökande¹⁾ och med avslag å motioner av Ivar Månsson och E. Thomasson om förläggande av ett av de föreslagna seminarierna till Landskrona eller Lund överlämnat åt Kungl. Maj:t att bestämma platserna för dessa seminariers anläggning, så förordnades genom kungliga brev den 2 oktober och den 13 november 1874 om inrättande av seminarier för kvinnliga elever i Kalmar och i Falun. På båda platserna hyrdes till en början lokaler för seminarierna, men på den förra erhöles genom gåvobrev av skolföreståndarinnan Cecilia Fryxell den 24 februari 1876 egendomen Rostad, vilken genom ett anslag av 34,000 kr. av 1877 års riksdag sattes i ett sådant skick, att den kunde användas till undervisningslokal och bostad för rektor. För seminariet på det senare stället gjordes utan framgång vid 1878 års riksdag framställning av Kungl. Maj:t om anslag av 72,000 kr. till en träbyggnad, vilket belopp ansågs alldeles för högt. Sedan olägenheterna vid begagnandet av den hyrda lokalen visat sig vara olidliga och nya ritningar till en stenbyggnad samt ett kostnadsförslag slutande å blott 62,000 kr. blivit uppgjorda, väcktes motioner av W. Falk i första kammaren och C. F. Toll i andra om det behöfliga anslaget. Visserligen avstyrktes det av statsutskottet såsom icke begärt av Kungl. Maj:t, men då departementschefen C. G. Hammarskjöld förklarade, att han underlätit att tillstyrka upptagande av förslag om denna byggnad i statsverkspropositionen för att möjliggöra en minskning i de från riksgäldskontoret till statskontoret lämnade förskotten, men att genom de av riksdagen gjorda reduktionerna i anslagskraven en sådan minskning i alla fall kunde ske, så biföllos de väckta motionerna av första kammaren och efter gemensam votering av riksdagen, och Kungl. Maj:ts fastställelse av ritningarna ägde rum genom kungl. brev den 30 april 1881.

¹⁾ Vid början av höstterminen 1873 hade vid folkskollärarynnesseminariet i Stockholm, där av 91 inträdessökande 61 godkänts, en parallellklass inrättats med särskilt anslag från besparingarna å anslaget till folkundervisningen. Kungl. brev ³/₉ 1873, R. A.

De nyinrättade lärarinneseminarieerna visade sig snart icke räcka till för fyllande av det ökade behovet av lärarkrafter¹⁾ särskilt för Norrland, och då seminariet i Falun icke i nämnvärd mån besöktes av norrländska elever, gjordes av de norrländska folkskoleinspektörerna framställning till ecklesiastikdepartementet om åtgärder för inrättande av nytt folkskol-lärarinneseminarium i Norrland. Kungl. Maj:t framlade proposition därom, som bifölls av 1878 års riksdag. Genom kungl. brev den 25 oktober 1878 bestämdes, att seminariet skulle förläggas till Umeå. Dess verksamhet tog sin hörjan höstterminen 1879. Som de hyrda lokalerna icke fyllde berättigade fordringar, så uppgjordes ritningar och kostnadsförslag till eget lärohus. Två sådana förslag förkastades av departementschefen såsom för kostsamma, men det tredje å 75,000 kr. gillades. Sedan överintendentsämbetet förbättrat ritningarna och höjt kostnadsförslaget till 79,000 kr., framlades av Kungl. Maj:t begäran om anslag vid 1885 års riksdag. Statsutskottet ansåg kostnaden böra inskränkas till det av domkapitlet begärda beloppet, och i överensstämmelse med utskottets förslag beviljade riksdagen 75,000 kronor.

Därmed hade alla seminariebyggnader av den äldre typen blivit fullbordade.

*De första se-
minarie-
byggnader-
na.*

Kommitterade för normalritningarnas uppgörande hade utarbetat sitt förslag med förutsättning, att 100 elever skulle undervisas, att var och en av de 3 klasserna skulle hava eget klassrum, att ett reservrum behövdes, för den händelse en avdelning borde delas, att vidare borde finnas ett större och ett mindre rum för övningsskolan, en samlingssal för gemensamma övningar, ett rum för lärarnas sammankomster, som tillika kunde användas som arkiv-, biblioteks- och expeditjonsrum för rektor, materiellrum, rum för

¹⁾ Vid 1883 års riksdag väcktes av Aug. Petersson från Blekinge län motion i andra kammaren om inrättande av ett folkskollärarinneseminarium i Lunds stift med åberopande av rådande brist på sökande till lärarinneplatser på landsbygden och av missförhållandet mellan inträdessökande och intagna vid lärarinneseminarieerna (år 1882 i Stockholm 115 : 39, i Skara 93 : 37, i Kalmar 88 : 47). Statsutskottet ansåg det icke utrett, om det åberopade behovet var rådande i hela landet och om det var av stadigvarande natur, och föreslog avslag. Första kammaren följde utskottet och likaså andra kammaren, som lät missleda sig av herr Hörnfeldts påstående, att 1882 utexaminerats 930 män och 565 kvinnor, som väl borde räcka till för omsättningen av 4,819 lärareplatser i riket. Han hade nämligen tagit hela elevantalet som lika med antalet utexaminerade.

ytterplagg, och rum för den person, som ombesörjde städning och eldning, samt att boställslägenhet för rektor borde inrymmas i huvudbyggnaden.¹⁾ Visserligen blevo normalritningarna använda endast vid byggnaderna för Linköpings och Skara seminarier samt delvis för seminariet i Lund, men programmet kan sägas hava blivit iakttaget vid alla den äldre typens byggnader, dock med tillägg av gymnastiksal för lärarinneseminarieerna utom för seminariet i Falun.

Enär programmet förutsatte endast 3 klasser, hava på flera ställen lokalförändringar måst ske. Så blev i Lund den ursprungligen för rektor avsedda lägenheten ombildad till lärorum, och för rektor uppfördes särskilt bostadshus. I Göteborg inreddes ett lärorum i källaren, vilket dock av sanitära skäl ej kunde begagnas. Samlingssalen har använts som klassrum i Göteborg, Linköping, Karlstad och Växjö. Tillräckligt antal lokaler saknades i de flesta seminariebyggnader. Gymnastiksal fattades för alla manliga och ett kvinnligt seminarium, vilka alla fingo hyra sådan. Blott i 3 seminarier fanns särskilt rum för teckning och i 4 seminarier rum för undervisning i musik. Sedan slöjdundervisning blivit införd, inreddes slöjdsal i källare eller uthus vid 4 manliga seminarier men fattades vid övriga manliga och alla kvinnliga utom det i Kalmar. Rum för undervisning i naturkunnighet saknades vid alla seminarier. För övningskolan funnos blott två rum vid alla seminarier utom de i Stockholm och Kalmar, som hade plats för 3 avdelningar. Om en fortsättningsskola inrättades, fick den därför förläggas till tider på dagen, då ett eller annat rum var ledigt. Särskilda materiellrum saknades vid fyra seminarier, och de som funnos voro otillräckliga.

Lokalernas storlek var otillräcklig i alla seminarier utom de i Kalmar, Göteborg och Karlstad. Särskilt klagades över svårigheten att inrymma de praktiserande seminarieeleverna i övningsskolans och isynnerhet i småskolans lokaler. Om av de för undervisningen avsedda rummen somliga voro tillräckligt stora, så voro på de flesta ställena några för små, varigenom föranleddes nödtvång att hålla elevantalet lägre i samtliga klasser, än annars skulle varit behöfvligt.

¹⁾ Bil. 7 till Statsverkspropositionen n:r 1 1867.

Centraluppvärmning förbunden med ventilering fanns i Lunds, Linköpings, Skara, Göteborgs och Karlstads seminariebyggnader, men i Lund och Skara klagades över uppvärmningen, och ventilationen var icke tillfredsställande i någon av den äldre typens seminariebyggnader. Drag från väggar och golv förekom på många ställen, och förkylningssjukdomar bland lärare och elever voro allmänt förekommande.

Den inre anordningen och rummens placering var icke alltid tillfredsställande. På flera ställen måste undervisningsrum begagnas som genomgångsrum. Gymnastiklokalen i Umeå och slöjdlokalen i Växjö lågo under samma tak som läsrummen och musikrummen flerstades vägg i vägg med lärorummen, varigenom obehagliga störningar för undervisningen uppstodo.¹⁾

Förändringar av de äldre byggnaderna.

Ovannämnda förhållanden bestå i de flesta fall ännu vid de äldre seminariebyggnaderna, fastän genom överintendentsämbetets försorg en del ändringar och förbättringar i sammanhang med behövliga reparationer blivit verkställda.²⁾

År 1880 beviljades av riksdagen 12,000 kr. till uppförande vid seminariet i Skara av en träbyggnad med gymnastiksal, lärorum för fjärde klassen och reservrum för framtida behov.

Seminariebyggnaden i Härnösand genomgick under 1886 års sommar den förändringen, att i nedre våningen genom borttagande av väggar bildades en bred och ljus korridor med ingång till varje klassrum, förstugorna och tamburerna i flyglarna förvandlades till lärorum samt ett trapphus uppfördes med ingångar till korridoren och rektorsbostaden.³⁾

Av riksdagen år 1896 beviljades 4,000 kr. till en sådan förändring av seminariebyggnaden i Falun, att kapprummen utvidgades genom sammanslagning med förstugan och att trappan till övre våningen förlades i en utbyggnad.

¹⁾ Efter förhandlingarna vid seminarielärarmötet i Linköping 1900.

²⁾ Genom kungl. brevet den ²⁹/₉ 1876 ställdes seminariebyggnaderna under överintendentsämbetets förvaltning från och med år 1877, varefter erforderliga reparationer skulle bekostas av de till underhåll av kronans byggnader till ämbetets disposition ställda medel. Enligt kungl. brev till överintendentsämbetet ²²/₆ 1877 skall brandförsäkring av seminariernas byggnader icke vidare ske.

³⁾ Kungl. Maj:ts framställning om 36,700 kronors anslag till uppförande av en egen lokal för gymnastik och slöjd vid Växjö seminarium blev avslagen av 1890 års riksdag.

Till gymnastikbyggnad för seminariet i Kalmar beviljades av 1900 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning 40,000 kr. och lika mycket av 1901 års riksdag till en dylik byggnad vid seminariet i Göteborg. Av Kungl. Maj:t gjordes framställning till 1903 års riksdag om ett anslag av 92,200 kr. till byggnader för rektorsbostad och för lokal till gymnastik-, tecknings- och musikundervisning samt förändring av gamla rektorsbostaden i huvudbyggnadens översta våning till lärorum vid seminariet i Linköping. Denna framställning tillstyrktes av statsutskottet, men riksdagen biföll utskottsreservanternas mening, att det vore nog att bevilja 49,500 kronor till en byggnad för gymnastik, teckning och musik.

Såsom förut (sid. 132) omnämnts, nedgick elevantalet vid seminarierna under 1880-talet ganska betydligt, så att det höstterminen 1891 utgjorde blott 815. Men därefter började en ganska rask uppgång, så att 1,000-talet elever uppnåddes höstterminen 1894 och 1,200-talet höstterminen 1898 i sammanhang med en ökning av antalet inträdessökande från 312 år 1889 till 841 år 1897. När därtill kom, att tillräckligt antal sökande fattades till de alltmera till antalet ökade lärarbefattningarna i riket, isynnerhet sedan lärare, som voro tjänstlediga för sjukdom, från och med år 1895 fått uppbära bidrag av staten och kommunen till vikaries avlöande, så var det icke underligt, att åtgärder påyrkades för mottagande av ett större elevantal vid seminarierna och utexaminerande av ökat antal lärare. En motion i denna riktning av P. O. Lundell vid 1897 års riksdag föranledde visserligen ingen åtgärd men dock ett uttalande av den förvissning, att Kungl. Maj:t utan påtryckning från riksdagen skulle tillse, att folkundervisningen komme att upprätthållas med examinerade lärarkrafter. Redan vid den följande riksdagen fann regeringen av konstaterad lärarbrist anledning att såsom provisorisk åtgärd föreslå anordnande av en parallellklass vid Kalmar och en vid Göteborgs seminarium från och med höstterminen 1899, med uttalad avsikt att redan året därefter föreslå parallellklasser vid ytterligare två seminarier. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag men avlät på samma gång efter motion av Ivar Månsson skrivelse med begäran om utredning och förslag angående ett nytt folkskollärarynnesseminarium. Kungl. Maj:t framlade i följd därav vid 1900 års riksdag utredning om behovet av helst

*Seminarie-
byggnader
av 1900 års
typ.*

två nya seminarier men begärde anslag blott för inrättande av ett sådant för kvinnliga elever i Landskrona med 224,000 kr. och föreslog anordnande av ytterligare en parallellklass vid seminariet i Växjö. Riksdagen biföll upprättandet av det nya seminariet med nedprutning av anslaget till 218,000 kr., men avslog framställningen om parallellklass vid seminariet i Växjö och begärde i stället efter motion av J. Widén utredning och förslag om inrättande av ett nytt seminarium i Strängnäs stift för manliga elever. Kungl. Maj:t hemställde därför vid 1901 års riksdag om 218,000 kronors anslag till anläggande av ett nytt seminarium i staden Strängnäs. Riksdagen biföll framställningen men indrog anslaget till gymnastiklokal, varigenom kostnadssumman nedsattes till 178,500 kr. Staden Strängnäs hade nämligen fått försteg framför Örebro såsom plats för seminariet genom att utlova rättighet för seminariet att mot billig avgift förhyra läroverkets nya gymnastiksal.

Efter samma typ, som använts för seminariebyggnaderna i Landskrona och Strängnäs, byggdes sedermera nya lokaler för seminariet i Härnösand efter anslag av 252,000 kr. av 1904 års riksdag och beslutades sådana för seminariet i Växjö med anslag av 251,250 kr. av 1906 års riksdag.¹⁾ Till nybyggnad för seminariet i Stockholm efter ännu mer utvidgad plan än den som tillämpats för förutnämnda seminariebyggnader, anvisades av 1905 års riksdag 368,850 kr., sedan 1903 års riksdag anslagit 124,800 kr. till tomtområdets utvidgande. Härtill kom ett anslag vid 1907 års riksdag av 31,000 kr. till byggnad för rektorsbostad. De förutnämnda byggnaderna för gymnastik m. m. i Kalmar, Göteborg och Linköping äro även utförda efter samma typ.²⁾

Det utmärkande för de nya seminarieanläggningarna är, att mycket rymliga områden (3—4 hektar) anskaffats till byggnadsplatser och trädgård, att särskilda byggnader uppförts för undervisning, för gymnastik och för bostäder, samt att de särskilda undervisningsämnenas behov blivit på ett vida

¹⁾ De av 1906 års riksdag godkända ritningarna till seminariet i Växjö hava efter framställning av domkapitlet i Växjö blivit omarbetade, varefter k. maj:t begärt och riksdagen år 1908 beviljat ytterligare 89,750 kronor.

²⁾ Till byggnader för det av 1907 års riksdag beslutade nya seminariet i Luleå beviljades av 1908 års riksdag 392,750 kronor.

bättre sätt än förut tillgodosedda. En större huvudbyggnad i två våningar¹⁾ med källarvåning och vindsvåning inrymmer lärosalar för 4 seminarieklasser och 3—4 avdelningar av övningsskolan, lärarrum, rektorsexpeditionsrum, ritsal, musikrum, rum för undervisning i naturkunnighet, och en högtids-sal. I källarvåningen är utom lokaler för uppvärmning inrymd en bad-avdelning. Huset har breda, mycket ljusa och luftiga korridorer. Den andra byggnaden är huvudsakligen avsedd för gymnastik med en sal av 22 m. längd och 10—11 m. bredd, men även andra övnings-ämnen, särskilt slöjd, hava försetts med lokaler därstädes. Seminariet i Stockholm har en enda huvudbyggnad med högtidssalen ovanpå gymnastik-salen i en flygel, 4 klassrum för seminariet, 4 för övningsskolan, ritsal, slöjdsal, föreläsningssal för naturkunnighet, laborationsrum, sång- och musiksals tillika bönsal för övningsskolan, biblioteks- och läsrum, frukost- rum, rum för lärare och lärarinnor, ämbetsrum för rektor samt bostad för vaktmästare och städerska. De till bostäder för rektorerna uppförda byggnaderna äro byggda i 2 våningar med 6 rum och kök m. m. De först anlagda seminarierna hade vaktmästarebostad inrymd inom om-fånget av ett klassrum i huvudbyggnaden, men de senare hava erhållit särskilt hus för vaktmästare. Uthus finnas naturligtvis därjämte.

Huru förträffliga än dessa byggnader äro i jämförelse med de äldre, hava de dock blivit föremål för anmärkningar. Den väsentligaste av dessa är, att den naturvetenskapliga undervisningen icke erhållit tillräckliga lokaler.²⁾ Vidare saknas (utom i Stockholm) biblioteks- och läsrum för eleverna, tillräckligt utrymme för materiellen och reservklassrum. Även skulle flera klassrum för övningsskolan vara behöfliga för anordnande av flera avdelningar i densamma och särskilt för anordnande av fortsatt under-visning. Utrymmet i somliga av övningsskolans rum befinnes också vara väl litet, då man beaktar, att ett antal av intill femton seminarieelever skall åhöra undervisningen. En vaktmästarbostad av den beskaffenhet som i Landskrona och Strängnäs är tydligen mindre lämplig.

¹⁾ De av 1908 års riksdag godkända förslagen till seminariebyggnader i Luleå och Växjö upptaga huvudbyggnader i tre våningar utom källarvåning och vindsvåning.

²⁾ Den naturvetenskapliga undervisningen har erhållit ökat utrymme i byggnaderna för Stockholms, Luleå och Växjö seminarier. Likaledes har behovet av bibliotek och läsrum blivit tillgodosett.

7. Seminariernas kostnader.

De utgifter, som för seminariernas upprättande och underhållande erfordrats, hava bestritts genom anslag av riksdagen dels på ordinarie stat dels på extra ordinarie stat. De anslag, som uppförts på ordinarie stat, hava ingått i ett gemensamt reservationsanslag för folkundervisningen, därunder upptagits anslag till seminarierna och till stipendier åt seminarieelever tillsammans med anslag till arvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer, undervisningsmateriell m. m. för folkskolor och understöd åt högre folkskolor. Vid 1897—1904 års riksdagar beviljades dessutom ett ordinarie anslag av 4,000 kr. om året såsom bidrag till arvoden åt vikarier för övningslärare och lärare vid övningsskolorna under sjukdom. De ordinarie anslagen till seminarierna hava i allmänhet icke helt och hållet använts för det angivna ändamålet utan besparingar å något eller några 1,000-tal av kronor hava gjorts, vilka dels kommit tillfälliga behov för seminarierna till godo, dels använts för folkundervisningens övriga behov och särskilt för resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer. Vid 1907 års riksdag blev dock anslaget för sistnämnda ändamål utbrutet ur det gemensamma reservationsanslaget för folkundervisningen och uppfört såsom ett särskilt förslagsanslag. De extra ordinarie anslagen hava i allmänhet fullt ut använts för sina angivna ändamål dock med undantag för det under åren 1884—1904 utgående anslaget till löneförbättring, vilket alltid underskridits.

I tabell 6 äro de av de olika riksdagarna beviljade anslagen upptagna. De tämligen regelbundna årliga förhöjningarna bero på behov av tillgångar till uppflyttning i lönegrad för lärarna. Större förhöjningar hava föranletts år 1870 av införande av målskjutningsövningar, 1873 av trädgårdsskötselns ordnande, 1874 av löneförbättring och inrättande av två nya seminarier, 1876 av behovet av extralärare, 1877 och 1878 av seminariernas utvidgning och lönereglering för teckningslärare, 1879 av inrättande av nytt seminarium, 1887 och följande år av införande av undervisning i slöjd, 1897 av lönereglering för musiklärare, 1898 och 1901 av lönereglering för lärare i övningsskolan, 1903 och 1904 av inrättande av 2 nya seminarier samt 1904 av den allmänna löneregleringen.

IV.

Tabellbilagor.

Tab. 1.

Antal inträdessökande och mottagna elever vid folkskoleseminarierna samt antal

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11. 12. 13. 14. 15. 16.						17.	18. 19. 20.									
										Antal inträdessökande.			Antal mottagna elever.				Antalet mottagna elever i procent af antalet inträdessökande.			Antal utexaminerade elever.			Summa utexaminerade.	Medelåldern för utexaminerade elever (kol. 11—13).		
										Manl.	Kvinnl.	Sa.	Manl.	Kvinnl.	Sa.		Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Sa.		Manl.	Kvinnl.	Sa.
1865—66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	24	163	1	—	1	164	24.1	23.6	24.1							
1866—67	261	61	322	—	—	—	—	—	—	166	35	201	—	—	—	201	23.8	22.1	23.5							
1867—68	332	86	418	—	—	—	—	—	—	131	50	181	1	—	1	182	24.8	23.8	24.5							
1868—69	320	98	418	—	—	—	—	—	—	148	41	189	—	—	—	189	24.4	24.1	24.4							
1869—70	298	104	402	—	—	—	—	—	—	149	56	205	—	—	—	205	23.6	23.1	23.5							
1870—71	337	112	449	228	69	297	67.7	61.6	66.1	146	46	192	—	—	—	192	24.4	22.8	24.0							
1871—72	286	116	402	222	81	303	77.6	69.8	75.4	166	65	231	4	2	6	237	24.2	23.4	24.0							
1872—73	295	122	417	214	75	289	72.5	61.5	69.3	158	61	219	—	5	5	224	24.1	23.0	23.8							
1873—74	260	130	390	218	94	312	83.8	72.3	80.0	161	59	220	2	14	16	236	23.8	23.3	23.7							
1874—75	258	130	388	204	68	272	79.1	52.3	71.1	163	58	221	3	2	5	226	23.7	23.6	23.6							
1875—76	330	161	491	246	105	351	74.5	65.2	71.5	173	68	241	5	8	13	254	23.6	22.4	23.3							
1876—77	337	205	542	262	114	376	77.7	55.6	69.4	181	60	241	3	1	4	245	24.5	23.2	24.1							
1877—78	400	225	625	280	119	399	70.0	52.9	63.8	209	57	266	7	8	15	281	23.3	22.4	23.1							
1878—79	583	317	900	401	178	579	68.8	56.2	64.3	189	91	280	5	5	10	290	23.1	23.3	23.1							
1879—80	722	418	1,140	334	204	538	46.3	48.8	47.2	191	102	293	7	4	11	304	23.5	23.3	23.5							
1880—81	621	440	1,061	278	198	476	44.8	45.0	44.9	197	92	289	5	4	9	298	23.4	22.6	23.1							
1881—82	500	452	952	253	193	446	50.6	42.7	46.8	233	124	357	3	5	8	365	23.5	22.7	23.2							
1882—83	447	379	826	249	184	433	55.7	48.5	52.4	218	131	349	—	2	2	351	23.6	22.8	23.3							
1883—84	404	334	738	251	169	420	62.1	50.6	56.9	215	147	362	2	3	5	367	23.4	22.3	23.0							
1884—85	383	375	758	223	186	409	58.2	49.6	54.0	200	133	333	4	2	6	339	23.6	22.3	23.1							
1885—86	384	358	742	214	177	391	55.7	49.4	52.7	197	119	316	3	—	3	319	23.5	22.6	23.1							
1886—87	268	239	507	169	152	321	63.1	63.6	63.3	181	119	300	2	1	3	303	23.0	23.0	23.0							
1887—88	270	212	482	159	134	293	58.9	63.2	60.8	190	128	318	5	1	6	324	23.0	22.4	22.7							
1888—89	212	183	395	141	119	260	66.5	65.0	65.8	163	129	292	6	3	9	301	23.2	22.7	22.9							
1889—90	166	146	312	113	104	217	68.1	71.2	69.6	129	112	241	13	5	18	259	23.3	22.1	22.7							
1890—91	163	156	319	120	119	239	73.6	76.3	74.9	131	84	215	5	3	8	223	23.2	22.4	22.9							
1891—92	177	168	345	132	116	248	74.6	69.0	71.9	111	74	185	26	3	29	214	23.1	22.2	22.7							

därifrån utexaminerade läsaren 1865, 66—1906, 07.¹⁾)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Läsår.	Antal inträdes-sökande.			Antal mot-tagna elever.			Antalet mot-tagna elever i procent af antalet inträdes-sökande.			Antal utexaminerade elever.						Summa utexamine-rade.	Medelåldern för utexaminerade elever (kol. 11—13).		
	Manl.	Kvinnl.	Sa.	Manl.	Kvinnl.	Sa.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Sa.	Manl.	Kvinnl.	Sa.		Manl.	Kvinnl.	Samt-liga.
1892—93	214	247	461	147	137	284	68.7	55.5	61.6	113	87	200	26	—	26	226	23.3	22.2	22.8
1893—94	262	292	554	182	153	335	69.5	52.4	60.5	102	102	204	30	2	32	236	22.9	22.8	22.9
1894—95	321	358	679	191	161	352	59.5	45.0	51.8	134	106	240	14	1	15	255	23.2	22.8	23.0
1895—96	399	347	746	200	166	366	50.1	47.8	49.1	146	118	264	14	1	15	279	23.2	22.6	22.9
1896—97	439	353	792	195	131	326	44.4	37.1	41.2	163	128	291	11	1	12	303	23.1	23.0	23.1
1897—98	450	391	841	202	129	331	44.9	33.0	39.4	162	125	287	5	1	6	293	23.6	22.4	23.1
1898—99	411	381	792	206	135	341	50.1	35.4	43.1	180	117	297	7	4	11	308	23.2	22.9	23.1
1899—00	453	387	840	214	166	380	47.2	42.9	45.2	171	130	301	11	5	16	317	23.1	22.9	23.0
1900—01	429	452	881	196	157	353	45.7	34.7	40.1	182	127	309	11	3	14	323	23.4	23.4	23.4
1901—02	475	434	909	205	164	369	43.2	37.8	40.6	171	126	297	6	1	7	304	23.2	22.9	23.1
1902—03	491	507	998	217	163	380	44.2	32.1	38.1	194	163	357	10	1	11	368	23.3	23.2	23.3
1903—04	493	514	1,007	223	177	400	45.2	34.4	39.7	183	158	341	8	—	8	349	23.3	22.9	23.2
1904—05	502	491	993	226	171	397	45.0	34.8	40.0	197	159	356	2	—	2	358	23.0	22.9	23.0
1905—06	518	447	965	216	164	380	41.7	36.7	39.4	194	155	349	11	—	11	360	23.2	23.8	23.4
1906—07	551	483	1,034	225	163	388	40.8	33.7	37.5	211	155	366	5	—	5	371	23.4	23.0	23.2
1907—08	587	536	1,123	237	168	405	40.4	31.3	36.1	215	152	367	4	—	4	371	23.4	23.1	23.2

¹⁾ Officiella uppgifter om antalet elever och inträdessökande började först vid läsarets början 1870 in-sändas till eklelesiastikdepartementet efter en skrivelse av departementschefen den 21 september 1869.

I antalet inträdessökande och mottagna äro icke inräknade de fil. och s. m. kandidater, som på grund af § 38 vunnit inträde i seminariet. Om en inträdessökande på grund av bristande utrymme icke erhållit inträde vid ett seminarium men mottagits vid ett annat, har han icke inräknats bland det senares inträdessökande. Underåriga och överåriga samt de, som återtagit sina ansökningar, äro medräknade bland inträdessökande.

Tab. 2.

Antal vid folkskoleseminarierna närvarande och

Klass.	H. T. 1865 närv. elever.			H. T. 1866 närv. elever.			H. T. 1867 närv. elever.			H. T. 1868 närv. elever.			H. T. 1869 närv. elever.			H. T. 1870 närv. elever.			H. T. 1871 närv. elever.			
	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
I																						
II ¹⁾	203	73	276	208	58	266	233	73	306	208	58	266	211	65	276	226	61	287	222	57	279	
III	236	48	284	197	70	267	187	50	237	201	64	265	195	59	254	198	62	260	187	67	254	
IV	153	27	180	174	55	229	169	58	227	171	45	216	173	56	229	162	48	210	172	67	239	
Summa	592	148	740	579	183	762	589	181	770	580	167	747	579	180	759	586	171	757	581	191	772	
Utexamin. ²⁾	139	24	163	166	35	201	131	50	181	148	41	189	149	56	205	146	46	192	166	65	231	
	47.	48.	49.	50.	51.	52.	53.	54.	55.	56.	57.	58.	59.	60.	61.	62.	63.	64.	65.	66.	67.	68.
Klass.	H. T. 1880 närv. elever.			H. T. 1881 närv. elever.			H. T. 1882 närv. elever.			H. T. 1883 närv. elever.			H. T. 1884 närv. elever.			H. T. 1885 närv. elever.			H. T. 1886 närv. elever.			
	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	
	47.	48.	49.	50.	51.	52.	53.	54.	55.	56.	57.	58.	59.	60.	61.	62.	63.	64.	65.	66.	67.	68.
I	250	138	388	228	144	372	227	136	363	227	134	361	215	143	358	195	139	334	154	115	269	
II	264	136	400	244	149	393	226	140	366	220	132	352	211	133	344	196	133	329	173	141	314	
III	274	131	405	248	139	387	243	149	392	223	136	359	215	128	343	211	131	342	180	127	307	
IV	203	93	298	251	131	382	229	135	364	226	148	374	215	137	352	207	125	332	199	124	323	
Summa	991	498	1.489	971	563	1.534	925	560	1.485	896	550	1.446	856	541	1.397	809	528	1.337	706	507	1.213	
Utexamin.	197	92	289	233	124	357	218	131	349	215	147	362	200	133	333	197	119	316	181	119	300	
	93.						94.	95.	96.	97.	98.	99.	100.	101.	102.	103.	104.	105.	106.	107.	108.	
Klass.	H. T. 1895 närv. elever.			H. T. 1896 närv. elever.			H. T. 1897 närv. elever.			H. T. 1898 närv. elever.			H. T. 1899 närv. elever.									
	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.							
	93.	94.	95.	96.	97.	98.	99.	100.	101.	102.	103.	104.	105.	106.	107.	108.						
I							167	127	294	170	122	292	180	114	294	187	120	307	203	146	349	
II							174	139	313	180	125	305	178	126	304	184	120	301	184	123	307	
III							168	129	297	163	126	289	182	116	298	173	126	299	179	120	299	
IV							153	120	273	171	128	299	168	126	294	185	115	300	176	130	306	
Summa							662	515	1.177	684	501	1.185	708	482	1.190	729	481	1.210	742	519	1.261	
Utexamin.							146	118	264	163	128	291	162	125	287	180	117	297	171	130	301	

¹⁾ Före 1878 voro de här såsom II III IV uppförda klasserna I II och III klasser. — ²⁾ Här upptagas de seminarier. — ³⁾ Förberedande klasser vid Linköpings, Växjö och Karlstads seminarier. — ⁴⁾ Vid Falu och Kalmar 1875 som varit frånvarande under höstterminen men kommit tillstädes under vårterminen.

därifrån utexaminerade elever läsaren 1865/66—1906/07.

23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.	43.	44.	45.	46.
H. T. 1872 närv. elever.			H. T. 1873 närv. elever.			H. T. 1874 närv. elever.			H. T. 1875 närv. elever.			H. T. 1876 närv. elever.			H. T. 1877 närv. elever.			H. T. 1878 närv. elever.			H. T. 1879 närv. elever.		
Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.
221	67	288	223	89	312	204	62	266	236	99	335	243	106	349	218	109	327	224	83	307	280	130	410
187	56	243	198	63	261	190	81	271	186	65	251	220	106	326	225	107	332	226	110	336	237	98	335
170	68	238	175	59	234	189	57	246	183	73	256	184	63	247	223	96	319	216	102	318	212	107	319
578	191	769	596	211	807	583	200	783	605	237	842	675	275	950	753	312	1.065	911	408	1.314	991	468	1.459
158	61	219	161	59	220	163	58	221	173	68	241	181	60	241	209 ⁵⁾	57	266	189	91	280	191	102	293
69.	70.	71.	72.	73.	74.	75.	76.	77.	78.	79.	80.	81.	82.	83.	84.	85.	86.	87.	88.	89.	90.	91.	92.
H. T. 1887 närv. elever.			H. T. 1888 närv. elever.			H. T. 1889 närv. elever.			H. T. 1890 närv. elever.			H. T. 1891 närv. elever.			H. T. 1892 närv. elever.			H. T. 1893 närv. elever.			H. T. 1894 närv. elever.		
Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.
150	107	257	124	91	215	102	83	185	100	90	190	115	85	200	124	101	225	153	116	269	164	128	292
153	127	280	148	119	267	120	98	218	103	103	211	103	107	210	129	109	238	141	123	264	165	138	303
170	136	306	146	112	258	141	90	231	115	79	194	114	88	202	101	98	199	124	107	231	139	109	248
191	130	321	178	132	310	147	112	259	140	87	227	124	79	203	123	91	214	115	101	216	138	107	245
664	500	1.164	596	454	1.050	510	383	893	463	359	822	456	359	815	477	399	876	533	447	980	606	482	1.088
190	128	318	163	129	292	129	112	241	131	84	215	111	74	185	113	87	200	102 ⁶⁾	102	204	134	106	240
109.	110.	111.	112.	113.	114.	115.	116.	117.	118.	119.	120.	121.	122.	123.	124.	125.	126.	127.	128.	129.	130.	131.	132.
H. T. 1900 närv. elever.			H. T. 1901 närv. elever.			H. T. 1902 närv. elever.			H. T. 1903 närv. elever.			H. T. 1904 närv. elever.			H. T. 1905 närv. elever.			H. T. 1906 närv. elever.			H. T. 1907 närv. elever.		
Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.	Manl.	Kvinnl.	Tills.
184	134	318	198	132	330	201	136	337	210	137	347	214	139	353	209	139	348	205	141	346	220	143	363
203	151	354	188	147	335	203	142	345	201	147	348	208	144	352	213	145	358	218	143	361	209	144	353
176	122	298	192	155	347	183	145	328	200	150	350	195	147	342	201	149	350	202	147	349	210	150	360
186	130	316	178	128	306	195	162	357	184	158	342	200	164	364	195	154	349	212	156	368	217	157	374
749	537	1.286	756	562	1.318	782	585	1.367	795	592	1.387	817	594	1.411	818	587	1.405	837	587	1.424	856	594	1.450
182	127	309	171	126	297	194 ⁶⁾	163	357	183	158	341	197	159	356	194 ⁶⁾	155	349	211	155	366	215	152	367

vid varje läsars slut med godkänd examen avgångna eleverna. — ³⁾ Förberedande klasser vid Linköpings och Karlstads nyrättade seminarier skedde icke avgångsexamen 1878 utan först 1879. — ⁶⁾ Avgångsexamen har avlagts av elever,

elevernas ålder 1865/66—1906/07.

K v i n n l i g a e l e v e r

läsåren 1865/66—1888/89 i åldern

18—19 år	20 år	21 år	22 år	23 år	24—26 år	27—30 år	31—36 år	37—46 år	Summa
—	3	6	3	3	6	1	1	1	24
—	12,5	25,0	12,5	12,5	24,9	4,2	4,2	4,2	100
17	37	51	24	18	43	25	10	3	228
7,4	16,2	22,4	10,5	7,9	18,9	1,0	4,4	1,3	100
7	52	74	45	35	49	31	18	—	311
2,3	16,7	23,8	14,5	11,2	15,8	10,0	5,7	—	100
6	85	105	50	33	66	38	14	5	402
1,5	21,1	26,1	12,4	8,3	16,5	9,4	3,5	1,2	100
18	148	175	88	57	95	52	20	1	654
2,8	22,6	26,8	13,5	8,7	14,5	8,0	3,0	0,1	100
10	65	96	54	44	64	36	7	—	376
2,7	17,3	25,5	14,4	11,7	17,0	9,6	1,8	—	100
58	390	507	264	190	323	183	70	10	1,995
2,9	19,6	25,4	13,2	9,5	16,2	9,2	3,5	0,5	100

av läsåren 1889/90—1906/07

2	27	74	35	22	25	8	1	2	196
1,0	13,8	37,7	17,9	11,2	12,8	4,1	0,5	1,2	100
8	43	174	93	53	74	35	6	1	487
1,6	8,8	35,8	19,1	10,9	15,2	7,2	1,2	0,2	100
3	15	179	163	97	110	49	11	—	627
0,5	2,4	28,5	26,0	15,5	17,5	7,8	1,8	—	100
3	12	156	221	142	154	60	13	—	761
0,4	1,6	20,5	29,0	18,7	20,2	7,9	1,7	—	100
—	2	29	52	30	28	12	2	—	155
—	1,3	18,7	33,5	19,4	18,1	7,7	1,3	—	100
16	99	612	564	344	391	164	34	2	2,226
0,7	4,4	27,5	25,3	15,5	17,6	7,4	1,5	0,1	100

Tab. 4.

Antal och procenttal av utexaminerade seminarieelever, fördelade

Läsår.	1865—1866.				1866 67—1870 71.				1871 72—1875 76.				1876 77—1880 81. ¹⁾				1881 82		1885/86. ²⁾	
	18—20 år.	21 år.	22—30 år.	31—år.	18—20 år.	21 år.	22—30 år.	31—år.	18—20 år.	21 år.	22—30 år.	31—år.	18—20 år.	21 år.	22—30 år.	31—år.	18—20 år.	21 år.	22—30 år.	31—år.
1 Uppsala . . .	4	2	21	3	17	15	66	10	15	16	85	8	19	22	79	13	23	25	100	12
Procent	13.3	6.7	70.0	10.0	15.7	13.9	61.1	9.3	12.1	12.9	68.5	6.5	14.3	16.5	59.4	9.8	14.5	15.5	62.5	7.5
2 Linköping . .	—	3	7	1	17	13	42	10	20	22	62	7	22	30	86	3	23	31	114	8
Procent	—	27.3	63.7	9.0	20.7	15.9	51.2	12.3	18.0	18.8	56.9	6.3	15.6	21.3	61.0	2.1	13.1	17.6	64.8	4.5
3 Strängnäs ³⁾ .	2	3	5	—	2	5	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Procent	20.0	30.0	50.0	—	15.4	38.5	46.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 Växjö	2	1	14	2	9	21	67	13	17	17	78	12	17	30	101	2	19	32	96	1
Procent	10.5	5.3	73.7	10.5	8.2	19.1	60.9	11.8	13.7	13.7	62.9	9.7	11.3	20.0	67.3	1.4	12.9	21.6	64.8	0.7
5 Lund	2	5	11	—	24	21	77	4	27	35	86	6	41	36	86	12	32	37	88	1
Procent	11.1	27.8	61.1	—	19.0	16.7	61.1	3.2	17.5	22.7	55.9	3.9	23.4	20.6	49.0	7.0	20.3	23.4	55.7	0.6
6 Göteborg . . .	2	—	21	1	15	17	111	12	19	24	92	2	28	30	85	3	19	43	98	6
Procent	8.3	—	87.5	4.2	9.7	11.0	71.6	7.7	13.9	17.5	67.2	1.4	19.2	20.5	58.2	2.1	11.4	25.9	59.0	3.7
7 Karlstad . . .	3	—	9	2	20	10	44	4	17	19	57	9	22	24	89	4	16	38	120	5
Procent	21.4	—	64.3	14.3	25.6	12.8	56.4	5.2	16.6	18.7	55.8	8.9	15.8	17.3	64.0	2.9	9.0	21.2	67.0	2.8
8 Härnösand . .	—	—	—	—	3	8	49	8	5	4	54	6	10	6	60	7	4	4	57	11
Procent	—	—	—	—	4.4	11.8	72.0	11.8	7.2	5.8	78.3	8.7	12.0	7.2	72.3	8.5	5.2	5.3	75.0	14.5
9 Stockholm . .	—	—	—	—	32	27	69	8	37	49	97	15	32	43	77	7	26	57	69	5
Procent	—	—	—	—	23.5	19.9	50.7	5.9	18.7	24.7	49.0	7.6	20.1	27.1	48.4	4.4	17.1	34.2	45.4	3.3
10 Skara	—	1	5	2	20	19	35	5	22	25	63	3	31	43	55	3	47	46	87	3
Procent	—	12.5	62.5	25.0	25.3	24.0	44.3	6.4	19.5	22.1	55.8	2.6	23.5	32.6	41.7	2.2	25.7	25.1	47.6	1.6
11 Falun (Västerås ⁴⁾)	2	4	6	—	3	4	6	—	—	—	—	—	10	8	17	5	24	12	44	9
Procent	16.7	33.3	50.0	—	23.1	30.8	46.1	—	—	—	—	—	25.0	20.0	42.5	12.5	27.0	13.5	49.4	10.1
12 Landskrona . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Procent	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13 Kalmar ⁵⁾ . . .	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	11	38	4	49	42	53	1
Procent	16.7	33.3	50.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25.3	15.5	53.5	5.7	33.8	29.0	36.6	0.6
14 Umeå	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(Visby ⁶⁾)	2	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Procent	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 Summa	20	24	108	11	162	160	572	74	179	211	674	68	250	283	773	63	302	380	965	65
Procent	12.3	14.7	66.3	6.7	16.7	16.5	59.1	7.7	15.8	18.6	59.5	6.1	18.3	20.7	56.4	4.6	17.6	22.2	56.4	3.8

¹⁾ Under denna period tillkommo två nya folkskoleseminarier, nämligen seminarierna i Falun och Kalmar, vilka båda examinera elever vårterminen 1882. — ²⁾ Strängnäs folkskoleseminarium upprättades 1843, afsågs för endast kvinnliga elever fr. o. m. utexaminera elever vårterminen 1905. — ³⁾ Västerås folkskoleseminarium upprättades år 1843 och upphörde med vårterminen 1867, men återupprättades år 1875 (jfr anm. 1). — ⁴⁾ Visby folkskoleseminarium upprättades 1843 och upphörde med det forra började utexaminera elever vårterminen 1904, det senare vårterminen 1905.

Tabell 5.

Tabellarisk översikt av seminarie-

År	Rektorer utan fri bostad			Manliga adjunkter					Kvinnliga adjunkter					Musiklärare			Teckningslärare		
	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	4:e löngr.	5:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	4:e löngr.	5:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.
¹⁾ 1864-1873	3,000	3,500	4,000	1,000	1,500	2,000	2,500	3,000	1,000	1,500	2,000	2,500	3,000	600	—	—	400	—	—
1874 . . .	=	=	=	1,500	2,000	2,500	3,000	3,000	1,500	2,000	2,500	3,000	3,000	750	—	—	500	—	—
1875-1878	3,500	4,000	4,500	=	=	=	=	3,500	=	=	=	=	3,500	=	—	—	=	—	—
²⁾ 1879-1883	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1,000	—	—	800	1,000	1,200
1884-1897	3,750	4,250	4,750	2,000	2,500	3,000	3,500	3,750	1,750	2,250	2,750	3,250	3,500	1,100	1,200	1,300	=	=	=
1898 . . .	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1,100	1,300	1,500	=	=	=
1899-1900	4,000	4,500	5,000	2,000	2,500	3,000	3,500	4,000	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
⁴⁾ 1901 . . .	=	=	=	2,200	2,750	3,300	3,850	4,400	1,925	2,475	3,025	3,575	3,850	1,210	1,430	1,650	880	1,100	1,320
1902-1904	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
⁵⁾ 1905-1907	5,000	5,500	6,000	3,000	3,500	4,000	4,500	5,000	2,100	2,600	3,100	3,600	—	1,400	1,600	1,800	1,000	1,200	1,400

¹⁾ För seminarierna i Linköping och Lund från och med höstterminen 1864, för seminarierna i Stockholm, Uppsala 1866, för seminariet i Karlstad från och med höstterminen 1867, för övriga seminarier från deras upprättande.

²⁾ Beloppen bestämdes för varje fall av kungl. maj: och varierade mellan 750 och 1,500 kronor.

³⁾ Förhöjningen ägde rum från och med höstterminen 1878 vid några seminarier.

⁴⁾ Då dyrtidstillägg till den, som av statsmedel åtnjöt lön eller arvode för två befattningar, endast utgick för den

⁵⁾ De i kungörelsen den 27 augusti 1904 om löne- och pensionsregleringar bestämda pensionsbidragen äro icke från-

lärares löneförmåner 1864—1907.

Gymnastiklärare			Lärare i manlig slöjd			Lärare i kvinnlig slöjd			Manliga lärare i läsämnen i övningsskolan				Kvinnliga lärare i läsämnen i övningsskolan				Lärare i trädgårdsskötsel med fullständig tjänstgöring
1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	4:e löngr.	1:a löngr.	2:a löngr.	3:e löngr.	4:e löngr.	
400	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	—	—	—	2)	—	—	—	750—900
500	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	—	—	—	2)	—	—	—	1,000
=	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	—	—	—	2)	—	—	—	=
675	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	—	—	—	2)	—	—	—	=
737: 50	837: 50	937: 50	900—1,200	—	—	800	—	—	2)	—	—	—	2)	—	—	—	=
=	=	=	=	—	—	=	—	—	2)	—	—	—	2)	—	—	—	=
=	=	=	=	—	—	=	—	—	1,500	—	1,800	—	1,500	—	1,800	—	=
811: 25	921: 25	1,031: 25	=	—	—	=	—	—	1,650	—	1,980	—	1,650	—	1,980	—	1,100
=	=	=	=	—	—	=	—	—	1,500	1,800	2,100	2,400	=	—	=	—	=
900	1,100	1,300	1,100	1,200	1,300	1,000	1,100	1,200	1,700	2,000	2,300	2,600	1,500	1,650	1,800	2,000	1,200

och Göteborg från och med höstterminen 1865, för seminarierna i Skara, Växjö och Härnösand från och med höstterminen

av dessa, som medförde den högsta avlöningen, så blevo flera övningslärare vid seminarium utan dyrtidstillägg räknade.

Tabell 6.

Av riksdagen beviljade anslag.

Riksdag.	Anslag på ordinarie stat.			Anslag på extra ordinarie stat.
	Till seminarier för folkskollärares bildande.	Till stipendier för seminarieelever.	Till bidrag till arvoden åt vikarier för sjuka övningslärare.	
1862 - 1863 . . (för 1864 o. f. år)	65,000	30,000		
1865 - 1866 . . (för 1867)	90,000	45,000		48,800, därav 13,000 till trädgårdar o. undervisning i trädgårdsskötsel, 25,000 till byggnad i Linköping, 10,000 till d:o i Stockholm.
1867	90,000	45,000		30,500, därav 3,000 till undervisning i trädgårdsskötsel och 27,500 till byggnad i Linköping.
1868	90,000	45,000		3,000 till undervisning i trädgårdsskötsel.
1869	90,000	45,000		4,500 > d:o d:o
1870	97,000	45,000		4,500 > d:o d:o
1871	103,000	45,000		6,000 > d:o d:o
1872	103,000	45,000		35,500, därav 29,500 till byggnad i Härnösand och 6,000 till undervisning i trädgårdsskötsel.
1873	114,500	45,000		
1874	173,650	55,000		38,350, därav 19,550 till löneförbättring för 1874 och 18,800 till byggnad i Härnösand.
1875	173,650	55,000		148,400, därav 49,200 till byggnad i Karlstad, 77,200 till d:o i Göteborg, 20,000 till extra lärare, 2,000 till uppflyttning i lönegraden.
1876	202,650	55,000		68,000 till byggnad i Stockholm.
1877	214,200	60,000		34,000 > d:o i Kalmar.
1878	235,527	70,000		
1879	250,225	75,000		
1880	255,225	75,000		
1881	259,725	75,000		74,000, därav 62,000 till byggnad i Falun och 12,000 till d:o i Skara.
1882	262,625	75,000		
1883	262,625	75,000		33,300 till löneförbättring.
1884	268,625	75,000		33,300 > d:o
1885	273,525	75,000		108,300, därav 33,300 till löneförbättring och 75,000 till byggnad i Umeå.
1886	279,725	75,000		33,300 till löneförbättring.
1887	285,925	75,000		38,300, därav 33,300 till löneförbättring och 5,000 till anordning av slöjdundervisning.

Riksdag.	Anslag på ordinarie stat.			Anslag på extra ordinarie stat.
	Till seminarier för folkskollärares bildande.	Till stipendier för seminarieelever.	Till bidrag till arvoden åt vikarier för sjuka övningslärare.	
1888	289,825	75,000		33,300 till löneförbättring.
1889	297,025	75,000		33,300 till löneförbättring.
1890	304,925	75,000		35,100, därav 33,300 till löneförbättring och 1,800 till anordning af slöjdundervisning.
1891	304,925	75,000		33,300 till löneförbättring.
1892	313,025	75,000		34,800, därav 33,300 till löneförbättring och 1,500 till anordning af slöjdundervisning.
1893	316,025	75,000		36,700, därav 33,300 till löneförbättring och 3,400 till anordning af slöjdundervisning.
1894	316,025	75,000		33,300 till löneförbättring.
1895	316,025	75,000		33,300 » d:o
1896	317,525	75,000		35,800, därav 31,800 till löneförbättring, 4,000 till byggnad i Falun.
1897	322,125	75,000	4,000	31,800 till löneförbättring.
1898	330,125	75,000	4,000	36,300 » d:o
1899	334,025	75,000	4,000	55,700, därav 36,300 till löneförbättring, 19,400 till parallellklasser.
1900	334,725	75,000	4,000	326,400, därav 36,300 till löneförbättring, 14,300 till parallellklasser, 40,000 till gymn.-byggn. i Kalmar, 218,000 till sem.-byggnad i Landskrona, 17,800 till seminariets verksamhet därstädes.
1901	346,325	75,000	4,000	335,700, därav 36,300 till löneförbättring, 12,650 till parallellklasser, 40,000 till gymnastikbyggnad i Göteborg, 178,500 till sem.-byggnad i Strängnäs, 19,250 till sem.-verksamhet därstädes, 22,900 till d:o i Landskrona, 24,100 till materiell för militärövningar, 2,000 till resestipendier för lärare.
1902	347,425	75,000	4,000	112,840, därav 36,300 till löneförbättring, 8,090 till parallellklasser och folksk. högre avdelningar, 44,000 till sem:ts verksamhet i Landskrona, 22,450 till d:o i Strängnäs, 2,000 till resestipendier.
1903	372,850	81,250	4,000	260,398, därav 39,000 till löneförbättring, 1,650 till folksk. högre avdeln. i Kalmar, 43,448 till sem:ts verksamhet i Strängnäs, 49,500 till gymnastikbyggnad i Linköping, 124,800 till tomt för sem. i Stockholm, 2,000 till resestipendier.
1904	531,150	87,500	4,000	257,460, därav 3,460 till folksk. högre avdeln. i Kalmar och Landskrona, 252,000 till byggnad i Härnösand, 2,000 till resestipendier.

Riksdag.	Anslag på ordinarie stat.			Anslag på extra ordinarie stat.
	Till seminarier för folkskollärares bildande.	Till stipendier för seminarieelever.	Till bidrag till arvoden åt vikarier för sjuka övningslärare.	
1905	532,835	87,500		383,604, därav 3,400 till folksk. högre avdeln., 9,354 till inventarier i Landskrona, 368,850 till byggnad i Stockholm, 2,000 till resestipendier.
1906	536,735	87,500		290,325, därav 7,100 till folksk. högre avdeln. i Kalmar, Landskrona, Härnösand och Strängnäs, 2,100 till materiell, bränsle och lyse, 2,000 till skolkök i Landskrona, 25,875 till inredning i Härnösand, 251,250 till byggnad i Växjö, 2,000 till resestipendier.
1907	540,485	87,500		103,097, därav 10,207 till folksk. högre avdeln. i Kalmar, Landskrona, Strängnäs, Härnösand och Skara, 5,000 till underv.-materiell i Härnösand, 31,000 till rektorsbostad i Stockholm, 4,000 till förändring av rektorsbostaden i Skara till undervisningslokaler, 5,400 till d:o i Umeå d:o, 1,500 till skolträdgård i Kalmar, 21,961.72 till trädgårdsskötarebostad och skolkök därstädes, 948.28 till uppsättning av skolkök därstädes, 21,800 t. begynnande av seminariets verksamhet i Luleå, 2,000 till resestipendier.

STATISTISKA UTREDNINGAR

ANGÅENDE

FOLKSKOLESEMINARIERNAS ELEVER

ÅREN 1866—1910

AV

CLAS GUSTAFSSON.

Inledning.

Efterföljande historisk-statistiska framställning angående folkskoleseminarierna sysselsätter sig med seminariernas elever eller med sådana, som sökt inträde vid seminarierna. De tidsperioder, de särskilda tabellerna omfatta, sträcka sig olika långt tillbaka i tiden, beroende på möjligheten eller omöjligheten att för de olika ämnen, de särskilda tabellerna behandla, erhålla fullt tillförlitliga och fullständiga källor.

De huvudsakligaste källor, vilka blivit för här föreliggande arbete använda, äro: de av de särskilda seminariernas rektorer utarbetade och genom vederbörande konsistorium till ecklesiastikdepartementet insända årsredogörelserna, de till ecklesiastikdepartementet insända redogörelserna för antalen inträdessökande och antalen elever vid varje läsårs början, de s. k. examenskatalogerna, vilka skola vid varje seminarium upprättas, och de nominativa förteckningar (kataloger), som pläga vid varje seminarium utarbetas och numera alltid befordras till trycket, samt, för de senast förflutna åren, särskilt från seminarierna för kommitténs räkning infordrade uppgifter, vilka varit för kommitténs arbete nödvändiga.

Vad först angår de ovan omnämnda, av seminariernas rektorer utarbetade årsredogörelserna, återfinner man redan i det av Kungl. Maj:t den 21 mars 1862 utfärdade reglementet för folkskoleseminarierna, den första för samtliga seminarier gemensamma stadga, genom vilken dessa läroanstalter fingo en fast och likartad organisation, föreskrift om, att seminariets föreståndare skulle senast åtta dagar efter vårterminens slut till vederbörande konsistorium ingiva »berättelse rörande undervisningens gång under det förflutna läsåret, de lärometoder och läroböcker, som varit använda, de lärostycken, som blivit genomgångna, elevernas antal m. m. dylikt, som må anses vara av vikt». Denna berättelse jämte de anmärk-

ningar och tillägg, som konsistoriet därvid funne behöfliga, skulle av konsistoriet ofördröjligen insändas till ecklesiastikdepartementet. I 1865 års reglemente upprepas samma föreskrifter med vissa ändringar. Seminarieföreståndaren kallas numera rektor och berättelserna skulle inlämnas till konsistoriet senast en månad efter vårterminens slut. Ordet »läroböcker» var nu borttaget och »m. m. dylikt» etc. hade nu utbytt mot orden: »samt vad anmärkningsvärt i övrigt kan hava vid läroinrättningen förekommit». I 1886 års ännu gällande seminariestadga nämnes bland rektors skyldigheter, att han skall »senast en månad efter läsårets slut till konsistorium inlämna berättelse om läroanstaltens verksamhet under det förflutna läsåret», vilken berättelse sedan skall av konsistorium till ecklesiastikdepartementet insändas. Men lika litet i 1886 års seminariestadga som i de föregående reglementena finnes fastställd någon särskilt utarbetad plan för dessa berättelsers avfattande, varigenom de kunnat erhålla en likartad uppställning och ett ensartat innehåll. Ej ens de i såväl 1862 som 1865 års reglemente förekommande allmänna antydningarna angående innehållet återfinnas här; till föreskriften om berättelsens inlämnande fogas endast att rektor skall »därvid bifoga de uppgifter rörande gymnastikundervisningen, varom särskild föreskrift är given». Denna »föreskrift» är lämnad^e av gymnastiska centralinstitutet i Stockholm, som genom Kungl. kungörelsen den 13 juli 1887 erhöll överinseendet över gymnastikundervisningen vid folkskollärarseminarierna, i egenskap av ett formulär för tabellarisk^e uppgift å antalet lärjungar, som på grund av vissa uppgivna^e orsaker icke deltagit i gymnastikundervisningen. Detta är således^e det enda^e tabellformulär eller den enda föreskrift överhuvud, angående berättelsernas form och innehåll, som finnes för de årsredogörelser, seminarierektorerna fått sig ålagt att utarbeta och till ecklesiastikdepartementet insända. I sammanhang härmed må nämnas att, då de allmänna läroverkens årsredogörelser skulle börja att inom ecklesiastikdepartementet bearbetas, en fullständig plan jämte nödiga tabellformulär förut blivit för dessa berättelser utarbetade och av Kungl. Maj:t fastställda.

Då ej heller seminarierektorerna sinsemellan överenskommit om någon gemensam plan för seminarieberättelsernas innehåll och uppställning —

åtminstone har frågan aldrig varit före på något seminarierectorsmöte — är ju naturligt, att seminariernas årsberättelser såväl med avseende på de ämnen, vilka där blivit till behandling upptagna, som med avseende på den ordning, i vilken de olika ämnena behandlats, förete synnerligen stora olikheter, särskilt under de första läsåren. Sedan plan för de allmänna läroverkens årsredogörelser blivit fastställd, har visserligen en och annan seminarierector sökt lägga denna plan till grund även för seminariets årsredogörelse. Då emellertid inga föreskrifter därom funnits, utan detta berott på varje rektors skön, har ej mycket därmed vunnits.

Där vederbörande rektor varit intresserad av sin uppgift samt på grund härav nedlagt arbete och omsorg vid årsredogörelsens utarbetande, har ur densamma ett utmärkt material kunnat erhållas. Men då årsredogörelserna från andra seminarier, särskilt under de första läsåren, varit så mycket knapphändigare och ofta av det mest växlande innehåll, i det att somliga rektorer lagt an på det pedagogiska, andra på det statistiska o. s. v. har det varit omöjligt att behandla en viss detalj för ett läsår vid samtliga seminarier och ännu omöjligare att, med tillhjälp av endast årsredogörelserna såsom källor, utarbeta en historisk-statistisk framställning angående eleverna vid folkskoleseminarierna under en längre följd av år. Ty om man också lyckats återfinna en viss detalj i årsredogörelserna för samtliga seminarier under ett visst läsår, så har denna detalj under årens lopp borttappats än vid ett seminarium, än vid ett annat. Särskilt synes vid ombyte av rektor planen för årsredogörelsens avfattande ofta hava blivit förändrad, om ens någon plan blivit uppgjord.

Då de föreskrivna berättelserna ej voro avsedda för allmänheten, utan endast för de myndigheter, som utgjorde seminariernas styrelse och över dem utövade tillsyn, blevo berättelserna ej till trycket befordrade, utan lämnades skrivna till vederbörande. För de seminarier, där materiellkassan lämnade tillgång därtill, medgav Kungl. Maj:t att någon del därav fick användas till tryckning av ifrågavarande berättelser. Då detta emellertid kunde äga rum vid endast ett fåtal seminarier och vid dessa kanske icke ens alla år och då missnöje yppade sig över, att seminariernas berättelser ej voro lika lätt tillgängliga för allmänheten som berättelserna angående allmänna läroverken, hemställde Kungl. Maj:t i proposition till 1898 års riks-

dag att, för tryckning i erforderligt antal av de i gällande seminariestadga föreskrivna årsredogörelserna, riksdagen ville höja det under riksdagens åttonde huvudtitel uppförda anslaget till seminarier för folkskollärares bildande med 2,400 kronor. Statsutskottet fann visserligen på de i statsrådsprotokollet anförda skäl önskvärt, att seminariernas berättelser bleve till trycket befordrade, men ifrågasatte, huruvida icke de intressen, som i detta avseende gjort sig gällande, kunde bliva lika fullt tillgodosedda, om berättelserna trycktes endast vart annat år, då alltså sammandragna berättelser för två år skulle tryckas, och hemställde därför att endast 1,200 kronor skulle beviljas, vilket även blev riksdagens beslut. Säsom skäl för seminarieberättelsernas tryckning hade i den Kungl. propositionen framhållits det missnöje som uppstått därigenom att dessa berättelser ej voro lika tillgängliga som allmänna läroverkens. Man hade frågat, varför icke folkskollärarseminarierna, dessa synnerligen viktiga läroanstalter, borde för allmänheten framlägga redogörelse för sin verksamhet likaväl som andra offentliga läroinrättningar, då ju folkskoleseminarierna upprättades och underhölles av staten och det sålunda vore i sin ordning, att den stora allmänheten finge kännedom om deras anordning och sätt att arbeta. Härjämte hade många seminarielärare uttalat den åsikten, att redogörelse för ifrågavarande läroanstalters inrättning och arbete borde avgivas på sådant sätt, att vem som helst kunde utan större tidsspilla eller kostnad bliva i tillfälle att vinna kännedom om innehållet i densamma. Slutligen hade även anförts, att det för seminarierna själva borde bliva till stort gagn, om de genom att sinsemellan utbyta de årsredogörelser, varom här vore fråga, sattes i tillfälle att lära känna de olika anordningar, som vid vart och ett av dem blivit vidtagna. — Då de tryckta seminarieredogörelserna, genom att riksdagen nedsatte det begärda anslaget till endast hälften, måste med avseende på sitt omfång bliva mycket begränsade, hade det väl åtminstone varit lämpligt att de i stället, för jämförelsens anställande, till sitt innehåll varit så likartade som möjligt och att på grund härav en gemensam plan för deras utarbetande blivit av Kungl. Maj:t fastställd. Så blev emellertid ej förhållandet. Även sedan seminarieberättelserna börjat tryckas, äro de med avseende på sitt innehåll på grund härav nästan lika ojämna som förut. Någon förbättring torde dock hava

inträffat därigenom att vederbörande seminariektorer nu lättare än förr kunna jämföra de olika berättelserna med varandra.

Av de handskrivna seminarieberättelserna finnes inom ecklesiastikdepartementet en samling, varav kommittén fått tillfälle att taga del. Ehuru denna samling för de första åren ej är alldeles fullständig och ehuru, såsom nämnt, berättelserna äro till sin uppställning och sitt innehåll i många fall synnerligen olika, hava dessa berättelser dock utgjort en ej oviktig källa för här ifrågavarande framställning.

I chefens för ecklesiastikdepartementet skrivelse till konsistorierna den 21 september 1869 stadgades, att rektorerna vid folkskoleseminarierna skulle årligen före september månads utgång till ecklesiastikdepartementet insända uppgifter å antalen elever vid seminarierna samt å antalen inträdesökande vid läsårets början. Samma föreskrift återfinnes även i 1886 års seminariestadga. Men varken på det ena eller det andra stället finnas några formulär föreskrivna för dessa uppgifters avfattande. Och då dessa uppgifter ej heller vid sin ankomst till departementet blivit underkastade någon granskning, på grund varav rättelser kunnat vinnas genom omedelbar skriftväxling med vederbörande rektorer, har följden såsom alltid under dylika förhållanden blivit den, att de äro olika uppställda, stundom ofullständiga och ofta avfattade på ett sådant sätt, att meningen med den lämnade uppgiften ej klart och tydligt framgår. På grund härav hava dessa uppgifter, ehuru genom sitt strängt begränsade innehåll betydligt mer homogena än årsredogörelserna, dock ej kunnat vara till det gagn för kommitténs arbete, de under andra förhållanden varit synnerligen ägnade att bliva. Att efter så lång tid få uppgifterna kompletterade och förtydligade har naturligtvis endast varit möjligt i den mån samma rektor fortfarande varit kvar vid vederbörande seminarium eller seminariets arkiv befunnit sig i fullt ordnat och fullständigt skick.

I 1862 års reglemente för folkskoleseminarierna i riket finnas inga föreskrifter angående skyldighet för seminariets föreståndare att upprätta och föra någon slags matrikel eller annan nominativ förteckning (katalog) över seminariets elever. Men i 1865 års reglemente uppräknas bland rektors åligganden att 1) föra matrikel över läroverkets elever »enligt Bil. Litt. B», 2) föra diarium, vari antecknas vad anmärkningsvärt inom läroinrätt-

ningen förekommit och särskilt huruvida någon rubbning i den fastställda ordningen ägt rum, »enligt Bil. Litt. C», 3) terminligen upprätta och i seminariets arkiv förvara katalog över närvarande elever, i vilken även terminsbetyg »enligt Bil. Litt. D», 4) ordna och förvara inlämnade betyg för elever, inkomna handlingar samt avskrifter av utgående expeditioner samt 5) föra protokoll över de ärenden, om vilka vid sammanträde med lärarna beslut fattas. Här talas således för första gången såväl om fastställda tabellformulär, efter vilka vissa angivna uppgifter skulle avfattas, och om ett arkiv, där de skulle förvaras. I 1886 års stadga för folkskoleseminarierna i riket säges också att, bland annat, till rektors åligganden hör att föra matrikel, diarium och terminskatalog enligt fastställda formulär samt att ordna och förvara inkomna handlingar och koncept till utgående expeditioner.

De formulär, efter vilka uppgifter skulle lämnas voro i 1865 och 1886 års författningar i det närmaste lika. Överskrifter till det första formuläret lydde på båda ställena: »Matrikel över eleverna vid folkskolelärare-(lärarinne-)seminarium i N. N.» I särskilda kolumner skulle följande uppgifter lämnas angående eleverna: inskrivningsår och dag, nummer på medfört betyg (nummerserien skulle avslutas med varje läsår), namn, födelseår och dag, födelseort, faderns yrke, föregående tjänstgöring i folkskola och annan föregående sysselsättning (dessa båda kolumner voro i 1886 års stadga hopslagna till en med rubrik: föregående sysselsättning), intagen i klass, antal vid seminarium tillbragta terminer, avgångsdag utan examen samt avgångsdag efter avlagd examen; denna sista kolumn är i 1886 års stadga delad i två, av vilka den första upptager antal avgångna för anställning vid småskola och den andra antal avgångna för anställning vid folkskola; i båda formulären finnas dessutom en anmärkningskolumn. Överskriften till det andra formuläret lydde i båda författningarna: »Diarium vid N. N. folkskolelärare-(lärarinne-)seminarium». Tabellformuläret upptog, förutom en anmärkningskolumn, åtta kolumner med följande överskrifter: år och dag, lärares utnämning, förordnande och tjänstgöring (det sista ordet i 1886 års stadga utbytt mot avgång), lärares frånvaro från undervisningen, eleverna lämnad ledighet från undervisningen, anteckningar om ordning och tukt, examina, ankomna skrivelser och avgångna skrivelser.

Överskriften till det tredje tabellformuläret lydde i 1865 års seminarie-reglemente: »Examenskatalog vid slutet av vårterminen år 18..... för elever i 1:sta (2:dra) klassen av N. N. folkskolelärare-(lärarinne-)seminarium» och i 1886 års seminariestadga »katalog vidterminens slut (efterexamen) år för klassen vid folkskollärare-(lärarinne-)seminarium i N. N.» Kolumnerna innehålla uppgifter om elevernas namn, födelseår och -dag, tillbragta terminer i klassen, tillbragta terminer vid seminariet, frånvarotimmar eller dagar under terminen med giltigt förfall och utan giltigt förfall, vitsord i varje kunskaps- och övningsämne samt i undervisningsskicklighet, flit och uppförande; i 1886 års stadga funnos dessutom särskilda kolumner för uppgift om antalet gånger varje elev åtnjutit stipendium samt beloppet för varje termin; där stadgades även, att tabellformuläret skulle användas såväl till terminskatalog vid höstterminens slut som till årsexamens- och avgångsexamenskatalog vid vårterminens slut. Genom dessa diariéer samt termins- och examenskataloger förefanns ett material, som skulle hava utgjort en synnerligen god källa för utarbetandet av de föreskrivna årsredogörelserna, hade endast, likasom det skedde med årsredogörelserna från de allmänna läroverken, en fullständig plan för seminariernas berättelse varit fastställd, vari föreskrifter lämnats, vilka uppgifter skulle intagas i årsredogörelserna och i vilken ordning de olika ämnena där skulle förekomma. Nu fick allt detta bero på varje rektors eget gottfinnande och resultatet blev därför sådant, som ovan förmälts.

Även om kommittén genom vederbörande rektorers tillmötesgående blivit satt i tillfälle att taga del av dessa källor genom att få dem såsom lån sig tillsända, skulle, jämväl under förutsättning att alla uppgifterna hade befunnit sig i fullständigt och fullgott skick, något som man näppeligen haft anledning förmoda, deras granskning och bearbetning hava blivit alltför tidsödande och alltför dyrbart. För de senaste åren finnas dock en del av dessa källor, nämligen de s. k. examenskatalogerna, samlade i ecklesiastikdepartementet. Genom Kungl. kungörelse den 16 november 1894 stadgades nämligen, att de vid avgångsexamina från folkskoleseminarierna givna betygen skulle inskrivas i en särskild bok och en avskrift därav senast en månad efter läsårets slut till ecklesiastikdepartementet insändas. Dessa uppgifter har kommittén blivit satt i tillfälle att använda och hava

de för dess arbeten varit till ej obetydlig nytta. Förutom varje elevs vid avgången erhållna betyg innehålla de jämväl redogörelser angående elevernas namn, födelseår och -dag, terminer tillbragta i klassen och vid seminariet, frånvaro med eller utan giltigt förfall samt uppgifter om åtnjutna stipendier. Genom tillmötesgående från seminariernas rektorer har kommittén därjämte fått låna motsvarande uppgifter för de äldre åren.

Ur de här ovan nämnda matriklarna samt termins- och examens-katalogerna började snart vid de olika seminarierna utdrag göras, gällande för höstterminen eller för hela läsåret, vilka utdrag för att erhålla större spridning befordrades till trycket. Dessa utdrag eller förteckningar över seminariernas elever hava i dagligt tal sedermera erhållit benämningen kataloger och finnas numera sedan många år tillbaka tryckta för samtliga seminarier. Då emellertid varken i ecklesiastikdepartementet eller i kungl. biblioteket en fullständig samling av dessa till trycket befordrade kataloger var till finnandes, sökte kommittén genom brevväxling med vederbörande seminarierektorer få den i ecklesiastikdepartementet befintliga samlingen fullständigad. Då duplettexemplar funnos i seminariernas arkiv lät detta utan svårighet sig göra, men där endast ett exemplar fanns kvar, kunde seminariet naturligt nog ej avhända sig detsamma. Genom seminarierektorernas synnerliga tillmötesgående fick dock kommittén sådana exemplar såsom lån sig tillsända. För några år åter fanns emellertid icke ett enda exemplar av katalogen i seminariets arkiv, ehuru man visste att katalogen blivit på sin tid tryckt.

Emellertid lyckades kommittén dels såsom lån, dels såsom gåva hopbrinka en ganska fullständig samling kataloger från och med höstterminen 1881. Vid närmare granskning av den sålunda erhållna katalogsamlingen befunnos dock uppgifterna däri, hopbragta som de voro utan enhetlig plan, alltför ojämn för att kunna läggas till grund för en fortlöpande serie av statistiska undersökningar. Då dessa till trycket befordrade lärjungsförteckningar tillkommit utan samråd rektorerna emellan, blev en följd att varje rektor i sin katalog upptog de uppgifter han för sin del ansåg viktigast och av största intresse. Detta gäller ej blott de äldre årgångarna, ehuru naturligtvis i högre grad för dem, utan jämväl de allra senaste katalogsamlingarna.

Om man t. ex. tager den senast tillgängliga katalogserien, den för höstterminen 1910, erfar man, att fullständiga förnamn där finnas upptagna endast vid fyra av femton seminarier, tilltalsnamnet jämte initialerna till de övriga förnamnen vid fem seminarier samt endast tilltalsnamnet vid de övriga sex seminarierna. Då man vet, att vid folkskoleseminarierna ofta i en klass finnas flera elever med samma tillnamn och kanske t. o. m. samma födelseår samt att dylika elever vid avgången från seminariet ofta byta om namn, kan man förstå huru viktigt det är, för biografiska och andra forskningar, att i seminariekatalogerna elevernas fullständiga förnamn utsättas. Detta är så mycket viktigare, som det händer att i katalogerna elevernas födelsedagar ej finnas utsatta. Så finnes i katalogerna för höstterminen 1910 såväl födelsedag som födelseår utsatta vid nio seminarier, under det att endast födelseåret återfinnes vid de övriga sex seminarierna. De intagna elevernas föregående sysselsättningar upptagas vid endast tre seminarier och fädernas yrke vid endast två seminarier. Elevernas hemorter återfinnas i katalogerna för tretton seminarier, såväl födelseort som hemort vid ett seminarium, endast födelseort vid ett seminarium. Inskrivningsår vid seminariet återfinnes i tolv kataloger, uppgift om antal terminer tillbragta vid seminariet finnes vid sex seminarier; för tre seminarier saknas såväl inskrivningsår som uppgift om antal terminer tillbragta vid seminariet; vid ett av de senare finnes i stället angiven den klass, i vilken eleverna intagits. — Uppgifter om antal terminer tillbragta i klassen återfinnas i katalogerna endast för fem seminarier.

För att åtminstone för de senaste åren erhålla ett material, som kunde läggas till grund för de statistiska undersökningar, vilka vore nödvändiga för kommitténs arbeten, särskilt med fästet avseende på seminariernas elever, såg sig kommittén, på grund av vad ovan blivit anfört, nödsakad att från de särskilda seminariernas rektorer söka erhålla en del med ledning av särskilt uppgjorda tabellformulär direkt för detta ändamål avfattade redogörelser. Dylika uppgifter började infordras redan år 1906, således vid början av kommitténs arbete, och sträckte sig i allmänhet tillbaka i tiden till år 1896, i vissa fall ända till år 1866. Genom att tid efter annan under kommittéarbetets gång infordra nya uppgifter för senast förflutna läsår har det varit kommittén möjligt att sedermera komplet-

tera de förut inkomna uppgifterna så att de statistiska undersökningarna kunnat föras fram ända till och med höstterminen 1910.

De utsända tabellformulären, genom vilka särskilda uppgifter inhämtades, voro till antalet sex. Det första tabellformuläret avsåg antalet närvarande elever i varje klass vid de olika folkskoleseminarierna höstterminerna 1866—1910. Det andra tabellformuläret handlade om betygsfördelningen i olika ämnen mellan de vid slutet av läsåren 1886/87—1893/94 utexaminerade eleverna vid de särskilda folkskoleseminarierna. Detta ämne hade med avseende på tiden före år 1887 blifvit synnerligen förtjänstfullt behandlat av föreståndaren för Huskvarna högre folkskola, överläraren Alfred Dalin; för tiden efter 1894 funnos, såsom redan är nämnt, primäruppgifterna härför, de s. k. examenskatalogerna, samlade i ecklesiastikdepartementet. Det tredje tabellformuläret avsåg att lämna uppgifter om de i första klassen vid folkskoleseminarierna inträdessökandes ålder läsåren 1896/97—1910/11, det fjärde att lämna uppgifter om de närvarande seminarieelevernas ålder i de olika klasserna åren 1896—1910 och det femte angående antalen utan godkänd avgångsexamen sasom folkskollärare avgångna elever från de olika klasserna, fördelade, vad angår de avgångna från första och fjärde klasserna, i »genom döden avgångna» och »övriga» och vad angår de avgångna från andra och tredje klasserna i »genom döden avgångna», »efter avlagd småskollärarexamen avgångna» och »övriga». Sedan en elev genomgått två klasser av folkskoleseminariet, äger nämligen han eller hon aflägga sistnämnda examen, och denna rätt har även begagnats av några som genomgått tredje klassen i seminariet. Det sjätte och sista tabellformuläret är det vidlyftigaste och avsåg att lämna nominativa uppgifter såväl angående de avgångnas födelseår, hemorter och faderns yrke som, vad angår de intagna, om deras föregående studier och examina samt om deras föregående sysselsättningar. Dessutom skulle i detta tabellformulär anteckning göras, huruvida den inträdessökande blifvit intagen eller ej samt för de senaste åren även i vilken klass han eller hon blifvit intagen; dessa uppgifter, vilka ansågos vara svårare att avgiva, skulle sträcka sig tillbaka endast till år 1901.

Med anledning av ett kommittén givet uppdrag att undersöka, huruvida någon folkskolläraryrke förefunnes i riket utsändes år 1908 därjämte

frågeformulär angående de under år 1907 tjänstledige lärare och lärarinnor samt angående deras vikarier, vikariernas kompetens, tiden för varje vikarieår samt uppgifter om den skolas anordning (littera), där vikariatet ägt rum. Tjänstledigheten delades i tjänstledighet för sjukdom och tjänstledighet av annan anledning. Dessa uppgifter finnas bearbetade i kommitténs betänkande, kap. 13.

Efterföljande tjugutvå tabeller sysselsätta sig, såsom redan är nämnt, med eleverna vid folkskoleseminarierna eller med sådana, som där sökt inträde såsom elever. Med avseende på sitt innehåll kunna de uppdelas i fyra huvudgrupper. De tidsperioder, vilka de särskilda tabellserierna omfatta, sträcka sig olika långt tillbaka, beroende på möjligheten eller omöjligheten att för de särskilda ämnen, vilka i dem behandlas, erhålla fullt tillförlitliga och fullständiga uppgifter. Ingen möda har dock sparats att i varje fall söka driva undersökningen så långt tillbaka i tiden som möjligt.

Den första av de ovan nämnda fyra huvudgrupperna behandlar de vid folkskoleseminarierna inträdessökande. Till denna grupp höra tabellerna 1—5. Tabell 1 redogör för antalen vid början av vart och ett av läsåren 1866/67—1910/11 vid varje seminarium inträdessökande, i tabellerna 2 och 3 fördelas dessa inträdessökande från och med läsåret 1901—1902 efter deras hemorter, tabell 4 redogör för antalen vid början av läsåren 1896/97—1910/11 i första klassen särskilt vid manliga och särskilt vid kvinnliga seminarier inträdessökande, fördelade efter ålder, varefter i tabell 5 de inträdessökande vid de särskilda seminarierna för vart och ett av läsåren 1896/97—1910/11 fördelas i sådana som blivit intagna och sådana som vägrats inträde, de senare åter delade i sådana som vägrats inträde på grund av bristande kunskaper, på grund av bristande utrymme eller av annan anledning.

Den andra huvudgruppen omfattar tabellerna 6—12 och handlar om de vid seminarierna intagna eleverna. Tabell 6 redogör för antalen var och en av höstterminerna 1871—1910 i varje klass vid varje särskilt seminarium intagna elever, tabell 7 visar dels i absoluta tal dels i procent antalen höstterminerna 1871—1906 i varje klass intagna elever vid manliga, vid kvinnliga och vid samtliga seminarier, av tabellerna 8 och

9 redogör den förra för antalen varje hösttermin åren 1901—1910 vid manliga och vid kvinnliga seminarier intagna elever, den senare för antalen under hela tidsperioden 1901—1910 vid varje särskilt seminarium intagna elever, i båda fallen fördelade efter föräldrarnas yrke och samhällsställning; av tabellerna 10 och 11 meddelar den förra uppgifter angående antalen varje hösttermin åren 1901—1910 vid manliga och vid kvinnliga seminarier intagna elever, den senare angående antalen under hela perioden 1901—1910 vid varje särskilt seminarium intagna elever, i båda fallen fördelade efter de intagnas föregående studier och examina samt föregående yrken och sysselsättningar, tabell 12 slutligen redogör för antalen i första klassen vid manliga och vid kvinnliga seminarier var och en av höstterminerna 1896—1910 intagna elever, fördelade efter ålder; sistnämnda tabell meddelar även för var och en av femårsperioderna 1896—1900, 1901—1905 och 1906—1910 dels medeltal intagna för år i varje åldersgrupp, dels procent intagna i varje åldersgrupp, dels antalet intagna i varje åldersgrupp i procent av inträdessökande.

Den tredje huvudgruppen handlar om antalen närvarande elever, vilket ämne behandlas i tabellerna 13—17. Tabell 13 lämnar uppgift om antalen närvarande elever vid varje seminarium höstterminerna 1866—1910, tabell 14 redogör för antalen elever höstterminerna 1866—1910 vid manliga seminarier, vid kvinnliga seminarier och vid samtliga seminarier i absoluta och relativa tal samt med angivande av ökning och minskning för varje år och för varje femårsperiod, tabell 15 sysselsätter sig med antalen höstterminerna 1866—1910 vid varje särskilt seminarium närvarande lärjungar, fördelade efter klasser, tabell 16 redogör i absoluta och relativa tal för antalen i varje klass särskilt vid manliga och särskilt vid kvinnliga seminarier var och en av höstterminerna 1896—1910 närvarande elever med fördelning efter ålder, varefter tabell 17 lämnar en dylik åldersfördelning klassvis för de särskilda seminarierna under hela perioden 1896—1910.

Den fjärde huvudgruppen handlar om de från folkskoleseminarierna avgående eleverna och omfattar tabellerna 18—22. Tabell 18 meddelar antalen under eller vid slutet av läsåren 1896/97—1909/10 särskilt från de manliga och särskilt från de kvinnliga seminarierna utan godkänd avgångsexamen som folkskollärare avgångna elever med särskild redo-

görelse för antalet sådana som avlagt småskollärarexamen, tabell 19 visar antalen från varje särskilt seminarium vid slutet utav vart och ett av läs-åren 1866/67—1909/10 med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever, tabell 20 redogör för antalen från tredje (dävarande högsta) klassen vid slutet av läsåret 1865/66—1877/78 särskilt från manliga och särskilt från kvinnliga folkskoleseminarier med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångne elever, fördelade efter ålder vid avgången, tabell 21 sysselsätter sig med samma ämne efter det att seminarierna blivit utvidgade till fyraklassiga, d. v. s. den redogör för antalen avgångna från seminariernas fjärde klass, med fördelning efter ålder vid avgången. Den 22:a och sista tabellen i serien uppgiver antalen betygsheter i medeltal per elev vid avgångsexamina från de särskilda seminarierna vårterminerna 1887—1910.

I. Inträdessökande vid folkskoleseminarierna.

Tab. 1—5.

Tabell 1. Antal inträdessökande vid varje folkskoleseminarium åren 1866—1910.

Tabell 1 (a—c) redogör för antalen inträdessökande vid varje folkskoleseminarium åren 1866—1910. I denna, liksom i följande tabeller, äro jämväl medräknade sådana inträdessökande, som avlagt mogenhets-examen, men ej sådana, som omtalas i § 38 i gällande seminariestadga eller motsvarande paragraf i äldre reglementen. För några av de äldre åren, där ej fullt exakta uppgifter kunnat erhållas, hava, såsom i tabellen blivit anmärkt, approximativa tal måst användas.

Tabell 1 a meddelar de absoluta talen för varje seminarium under de olika läsåren jämte medeltal femårsvis, tabell 1 b anger såväl i absoluta tal som i procent ökning och minskning under varje år särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga, och särskilt för samtliga seminarier, varjämte i tabell 1 c är uträknad den procentiska fördelningen av de inträdessökande under de olika åren för manliga, kvinnliga och samtliga seminarierna.

Vid en närmare granskning av tabellens innehåll framgår, att de inträdessökandes antal betydligt växlat såväl för de särskilda seminarierna som för de olika åren. Fäster man sig endast vid summorna för de manliga och för de kvinnliga seminarierna och sammanställer uppgifterna i tabell 1 a och tabell 1 b, finner man, om man kronologiskt granskar de olika femårsperioderna, följande.

Under *den första femårsperioden* av det tidsskede denna undersökning omfattar, *åren 1866—1870*, visar tillströmningen till de kvinnliga seminarierna ökning för alla åren, ehuru obetydligare mot periodens slut, varemot vid de manliga seminarierna ökning ägde rum det andra och det femte året, men minskning det tredje och fjärde; vid samtliga seminarier förekommer ökning under andra och femte åren, varemot minskningen vid de manliga seminarierna här framkallade stillestånd under det tredje och minskning under det fjärde året. Den största ökningen ägde rum från 1866 till år 1867, uppgående vid de manliga seminarierna till 27.2 %, vid de kvinnliga seminarierna till 41 % och vid samtliga seminarier till 29.8 %. Denna betydande ökning torde kunna ställas i samband med de vid denna tid börjande svåra åren för jordbruket, som drev en mängd unga män och kvinnor att söka sig in på andra banor. Avtagandet under de båda följande åren vid de manliga seminarierna torde åter kunna ställas i samband med den hittills oerhörda emigration, som ägde rum under dessa år. Att denna emigration ej synes hava i samma grad verkat vid de kvinnliga seminarierna förklaras därav, att vid denna tid den manliga ungdomen utvandrade i vida större skaror än den kvinnliga.

Under *femårsperioden 1871—1875* tillkommo två nya kvinnliga seminarier, nämligen i Falun och Kalmar år 1875. Tillströmningen till de kvinnliga seminarierna var också störst under sistnämnda år. Under det att ökningen under femårsperiodens tre första år var obetydlig och under det fjärde året ingen, sprang densamma år 1875 upp till 31, utgörande 23.8 %. Att denna ökning vid de kvinnliga seminarierna dock ej uteslutande berodde på de nya seminariernas tillkomst utan hade sin grund i en allmän ökad tillströmning till seminarierna vid denna tid framgår därav, att under femårsperioden antalet inträdessökande var störst år 1875 även vid de manliga seminarierna, utvisande en ökning av 72 eller 27.9 %.

Av de övriga åren under perioden visade vid de manliga seminarierna det första och tredje året en betydande minskning, det fjärde en obetydlig sådan, varemot det andra medförde någon ökning. För samtliga seminarier visade andra och femte åren ökning, de övriga minskning.

Under *femårsperioden 1876—1880* tillkom åter ett nytt kvinnligt seminarium, nämligen i Umeå, som började sin verksamhet med året 1879. Sistnämnda år visar också absolut taget under perioden den största ökningen i tillströmningen till de kvinnliga seminarierna, då däremot den relativt högsta ökningen såväl vid de manliga som vid de kvinnliga seminarierna inträder året förut med 45.8 % och 40.9 %. För övrigt företer hela femårsperioden en år för år ökad tillströmning till de kvinnliga seminarierna, med undantag för periodens sista år, då tillströmningen är något minskad. Vid de manliga seminarierna, likasom vid samtliga seminarier förete de tre första åren en ständigt stegrad ökning, det fjärde året en minskad ökning och under periodens sista år särskilt för de manliga seminarierna en ganska betydlig minskning, uppgående för dessa till 14 %. Den rika tillströmningen av inträdessökande till seminarierna under denna femårsperiod torde utan tvivel kunna ställas i samband med förbättrade ekonomiska förhållanden under dessa år och den i samband därmed minskade emigrationen.

Under de tre följande femårsperioderna, 1881—1885, 1886—1890 och 1891—1895 tillkom ej något nytt seminarium. Den första av dessa femårsperioder, *åren 1881—1885*, företer, om man bortser från en alldeles betydelslös ökning med en enhet under periodens sista år, en år för år fortgående minskning av antalen inträdessökande vid de manliga seminarierna; även de kvinnliga seminarierna visa minskning under större delen av perioden, nämligen under det andra, tredje och femte året, varemot första året visar en obetydlig till 2.7 % uppgående och det fjärde året en något större ökning. Summorna för samtliga seminarier visa minskat tillopp av inträdessökande under samtliga år utom det fjärde, då ökningen vid de kvinnliga seminarierna framkallade någon ökning jämväl vid samtliga. — Det första året av närmast följande *femårsperiod, åren 1886—1890*, företer en våldsamt nedgång, vilken, trots att sjunkande tal förekommit nästan alla år av den närmast föregående femårsperioden, sänker tillströmningssiffran till samtliga se-

minarier, så att minskningen uppgår till 235 (31.7 %), varav 116 (30.2 %) vid de manliga och 119 (33.2 %) vid de kvinnliga seminarierna. Det följande året av femårsperioden visar visserligen en obetydlig ökning av 0.7 % för de manliga seminarierna, men under de övriga åren fortgår minskningen varje år, dock med avtagande styrka, tydande på en blivande ökningsperiod. Vid de kvinnliga seminarierna, likasom vid samtliga seminarier, fortgår jämväl minskning i tillströmningen av inträdessökande med undantag för periodens sista år, då någon ökning åter inträdde. De starkt sjunkande antalen inträdessökande vid seminarierna under de båda senast behandlade femårsperioderna och särskilt under den senaste av dem torde stå i ett naturligt samband med den oerhörda emigration, som under 1880-talet berövade Sverige ett högst betydande antal män och kvinnor just bland de åldrar och samhällsklasser, varifrån seminariernas elever, särskilt de manliga, företrädesvis bruka rekryteras. Till belysning av det ovan antydda sambandet mellan den till- och avtagande tillströmningen av inträdessökande till seminarierna torde här böra nämnas, att, under det att antalet emigranter under femårsperioden 1861—1865 uppgick till i medeltal 3,963 årligen, detta medeltal under femårsperioden 1866—1870 ökades till 20,526, för att under femårsperioden 1871—1875 sjunka till 12,893 och under femårsperioden 1876—1880 utgöra 17,161. Under femårsperioden 1881—1885 sprang det årliga medeltalet emigranter åter upp, nu till ett tal av 34,966 och under närmast följande femårsperiod till ej mindre än 40,315, en medeltalssiffra, som sedan ej blivit uppnådd.

Med den under de följande åren minskade emigrationsströmmen (medeltalet för femårsperioden 1891—1895 uppgick till 32,292 och för femårsperioden 1896—1900 till 17,062) börjar åter ökning inträda i antalet inträdessökande till seminarierna. *Femårsperioden 1891—1895* företer sålunda en ständigt fortgående ökad tillströmning av inträdessökande till såväl manliga som kvinnliga seminarier, med undantag för periodens sista år, då en minskning ägde rum vid de kvinnliga seminarierna, dock ej tillräckligt stor för att framkalla minskning vid samtliga seminarier. Den största tillströmningen under perioden förekom vid de manliga seminarierna år 1895, uppgående till 24.3 %, den största tillströmningen vid de kvinnliga seminarierna och vid samtliga seminarier år 1892 med respektive

47 % och 33.6 %. — Under *femårsperioden 1896—1900* hade åter ett nytt kvinnligt seminarium tillkommit med upprättandet år 1900 av ett seminarium i Landskrona. Också visade sistnämnda år den största ökningen av inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna, uppgående till 16.8 %. Även de övriga åren hade att uppvisa ökning med undantag av året 1898, då minskning ägde rum, dock ej uppgående till mer än 2.6 %. Vid de manliga seminarierna företedde första, andra och fjärde åren av femårsperioden ökning, den största år 1899 med 10.2 %, men det tredje och femte året minskning. Vid samtliga seminarier ägde ökning rum alla år utom det tredje. Minskningen vid de manliga seminarierna året 1900 motvägdes av den förstnämnda ökningen detta år vid de kvinnliga seminarierna.

Under *femårsperioden 1901—1905* inrättades ett nytt manligt seminarium, nämligen år 1901 i Strängnäs. Detta år visade även den såväl absolut som relativt (10.7 %) största ökningen vid de manliga seminarierna under denna femårsperiod. Även de övriga åren företedde ökning, något avtagande mot periodens mitt. Vid de kvinnliga seminarierna visade året 1902 en betydande och året 1903 en obetydlig ökning, de övriga åren minskning. Vid samtliga seminarier visade de tre första åren ökning av antalet inträdessökande, det högsta 1902, uppgående till 9.8 %, de båda sista minskning. — Under den sista femårsperioden denna undersökning omfattar, *femårsperioden 1906—1910*, tillkom ytterligare ett manligt seminarium, då seminariet i Luleå började sin verksamhet med höstterminen 1907. Tillströmningen av inträdessökande till Luleå seminarium var dock obetydlig det första året, uppgående till endast 20 och utövade, då ökningen vid de övriga manliga seminarierna under detta år var ingen eller ringa, ej något synnerligen stort inflytande på årets tillströmningssiffror. Men i övrigt företedde hela femårsperioden en kraftig tillströmning av antalen inträdessökande till de manliga seminarierna, kulminerande med året 1909, då detta antal ökades med ej mindre än 152 eller 23.2 %. Stegningen har huvudsakligen sin grund i den ökade tillströmningen till Göteborgs seminarium, där antalet inträdessökande under perioden ökades från 86 år 1906 till 173 år 1910. Sistnämnda år hade upprättats en dubbelklass vid nämnda seminarium. Även de kvinnliga seminarierna visade varje år under femårsperioden, med undantag för året 1908, ökad

tillströmning. Då emellertid sistnämnda års minskade tillströmning till de kvinnliga seminarierna jämnt uppvägdes av den ökade tillströmningen vid de manliga seminarierna, uppstod för samtliga seminarier detta år varken ökning eller minskning.

Om man i ett sammanhang betraktar alla de 45 år här ifrågakvarande undersökning omfattar, nämligen åren 1866—1910, finner man att både vid de manliga och vid samtliga seminarier den såväl absolut som relativt största ökningen inträffade 1878 med ett överskott av inträdessökande mot det föregående året av ej mindre än respektive 183 och 275 eller i relativa tal respektive 45.8 % och 44.0 %. Vid de kvinnliga seminarierna inträdde den absolut största stegringen under denna tid år 1879 med en ökning av antalet inträdessökande, uppgående till 101, varemot den största ökningen i procent inträffade först år 1892, uppgående till 47 %. Den absolut största minskningen i antalet inträdessökande påträffar man vid de manliga seminarierna under det andra året av den stora nedgångsperioden på 1880-talet, uppvisande en minskning av de inträdessökandes antal, uppgående till 121, vid de kvinnliga seminarierna, liksom för samtliga seminarierna inträffade denna tidpunkt vid mitten av samma period, då nedgångstalen utgjorde respektive 119 och 235. Den relativt största nedgången för såväl manliga och kvinnliga som för samtliga seminarier inträffade år 1886 och utgjorde de relativa minskningstalen respektive 30.2 %, 33.2 % och 31.7 %.

Ett naturligt samband bör äga rum mellan upprättandet av nya seminarier och förbättrande av folkskollärares löner å ena sidan samt tillströmningen av inträdessökande till seminarierna å den andra. Vad angår förhållandet mellan tillströmningen till folkskoleseminarierna och upprättandet av nya seminarier har man av det föregående funnit, att nya seminariers bildande givetvis verka en ökning i tillströmningen av antalet inträdessökande. Det vill emellertid synas som om man behövde någon tid på sig för att sätta sig in i, att i ett län ett seminarium blivit upprättat. Atminstone är tillströmningen i regel mer obetydlig under de första åren. Så finner man vid Falu seminarium år 1875, det första året seminariet var i verksamhet, endast 10 inträdessökande, vilket antal ökades till 22 år 1876, nedgick till 18 år 1877, men ökades till 45 år 1879 och till 50 år

1880. Liknande var förhållandet med det samma år nyinrättade seminariet i Kalmar. Antalet inträdessökande var år 1875 endast 33, steg år 1876 till 41, år 1877 till 59, år 1878 till 73 och år 1879 till 78. Den successiva ökningen vid dessa båda seminarier står naturligtvis även i samband med den allmänna ökningen av de inträdessökandes antal under 1870-talets senare del. Vid Umeå kvinnliga seminarium, som började sin verksamhet mitt under kulminationstiden, nämligen år 1879, var antalet inträdessökande också från början ganska högt, nämligen 44, och minskades under de närmast följande åren, men sprang år 1884, eller under nedgångsperioden, upp till 51. Landskrona kvinnliga seminarium synes hava varit mer väntat eller kanske folkmängdstätheten i Malmöhus län och de bättre kommunikationerna där förorsakade att antalet inträdessökande redan då seminariet började sin verksamhet år 1900 uppgick till den betydliga siffran av 76. Följande året steg antalet till 82 och år 1903 till 88. Vid Strängnäs manliga seminarium var antalet inträdessökande år 1901, då seminariet började sin verksamhet, endast 22, men steg år 1902 till 49, åren 1904 och 1905 till 55 och år 1906 till 71, för att det följande året åter falla. Vid Luleå manliga seminarium, som började år 1907, var antalet inträdessökande då endast 20, men steg år 1908 till 32 och år 1909 till 59.

Även de senaste löneregleringarna synas hava utövat ett ej obetydligt inflytande på tillströmningen av inträdessökande till seminarierna. Särskilt synes den år 1906 företagna löneförbättringen härvidlag hava visat sig verksam i synnerhet vad angår tillströmningen till de manliga seminarierna. Vid de kvinnliga seminarierna däremot visar sig ökningen mindre betydande de närmaste åren efter löneregleringen; härvid torde böra erinras därom, att löneförbättringen var kraftigare för de manliga folkskollärarna än för de kvinnliga, varjämte även de allt flera och större arbetsområden, som under de senare åren öppnats för kvinnlig verksamhet, i ej obetydlig grad härvidlag skapat en stark konkurrens.

Året 1906, samma år löneregleringen beslöts, var tillströmningssiffran för samtliga seminarier 1,034 mot 965 närmast föregående år. Detta antal inträdessökande hade förut blivit endast två gånger överskridet, nämligen under de ekonomiskt goda åren på 1870-talet med dess obetyd-

liga emigration. Antalet inträdessökande uppgick nämligen år 1879 till 1,140 och år 1880 till 1,061. Anmärkas bör i sammanhang härmed att antalet inträdessökande ännu en gång under föregående tid överskridit ettusen-talet, ehuru det då ej översteg eller ens uppnådde 1906 års tal, nämligen år 1903, då antalet inträdessökande utgjorde 1,007. Märkligt är även härvidlag att sistnämnda år visar den största emigrationssiffran sedan 1880-talet, nämligen 39,525 emigranter. I detta fall synes emigrationen sålunda ej hava inverkat på tillströmningen till seminarierna. Möjligen har densamma motverkats av den vid 1900 års riksdag skedda löne-regleringen för folkskollärarna. Ty under det att året 1898 de inträdessökandes antal uppgick till endast 792 och visar minskning mot närmast föregående år, företer året 1899, då löneregleringsfrågan förbereddes, en ökning till 840. Året 1900, då löneregleringen var genomförd, ökades antalet till 881, året 1901 till 909, året 1902 till 998 och året 1903, såsom redan är nämnt, till 1,007, för att under de båda närmast följande åren åter något sjunka. Ännu kraftigare var ökningen under senare delen av 1900-talets första årtionde, d. v. s. efter 1906 års lönereglering. Såsom redan är visat, uppgick antalet inträdessökande år 1906 till 1,034, år 1907 steg det till 1,123, stod under år 1908 stilla på grund av minskad tillströmning detta år till de kvinnliga seminarierna, men steg år 1909 till 1,287 och år 1910 till 1,433, det största antal inträdessökande något år haft att uppvisa. Härvid får man dock även taga i betraktande inrättandet av ständiga parallellavdelningar i fjärde klassen vid Stockholms seminarium från och med år 1909 och vid Växjö seminarium från och med år 1910 samt inrättandet av en ständig parallellavdelning från och med första klassen vid Göteborgs seminarium med höstterminen 1910. — De lägsta antalen inträdessökande under tiden 1866—1910 visa åren 1889 och 1890 med respektive 312 och 319 inträdessökande. Såsom redan är nämnt stå dessa låga tal i otvetydigt sammanhang med den väldiga emigrationsströmmen på 1880-talet. I samband härmed bör erinras därom, att antalet inträdessökande under tidsskedets första år, året 1866, uppgick till 322, vilket tal är det lägsta näst efter de båda förutnämnda.

Vänder man sig särskilt till de manliga seminarierna finner man där i huvudsak samma lagar göra sig gällande som för seminarierna i sin

helhet. Så visar senare delen av 1870-talet en betydande stegring av antalet inträdessökande. Det högsta antalet visade året 1879 med 722 inträdessökande, därefter kom året 1880 med 621 och året 1878 med 583 inträdessökande. Dessa höga tal nåddes först åter mot slutet av tidskedet. Men ännu år 1906 hade antalet inträdessökande ej kommit högre än till 551 och överträffades således av de tre förutnämnda talen. Först år 1907 uppgick antalet inträdessökande till ett högre tal än år 1878 hade att uppvisa, nämligen till 587. Antalet inträdessökande år 1908 uppgick till 655 och överträffade således 1880 års tal; först under åren 1909 och 1910 med respektive 807 och 890 inträdessökande överträffades antalet inträdessökande år 1879. — De lägsta antalen inträdessökande påträffas man åren 1890, 1889 och 1891 med insökningstal uppgående till respektive 163, 166 och 177. Under tidsskedets första år, året 1866, uppgick antalet inträdessökande till 261. Detta tal är således högre än insökningstalen åren 1888, 1892, 1874 och 1873, uppgående till respektive 212, 214, 258 och 260.

Vid de kvinnliga seminarierna synes ökningen och minskningen å antalet inträdessökande ej hava följt alldeles samma lagar som vid de manliga seminarierna. Visserligen inträffade även här en synnerligen stark tillströmning av inträdessökande på 1870-talet, men under det att kulmen vid de manliga seminarierna nåddes år 1879, inträffade detta vid de kvinnliga seminarierna först år 1881, då antalet inträdessökande uppgick till 452 mot 440 och 418 de båda närmast föregående åren. Talet 452 uppnås åter vid de kvinnliga seminarierna år 1900, under det att vid de manliga seminarierna 1870-talets högsta siffra först uppnåddes och överträffades år 1909. Orsaken till denna olikhet mellan tillströmningen till de manliga och till de kvinnliga seminarierna ligger till en del i det olika antalet manliga och kvinnliga seminarier vid tidsskedets början, då de manliga seminariernas antal uppgick till 7, de kvinnliga till endast 2, samt i den redan omtalade tillkomsten, under det tidsskede undersökningen omfattar, av fyra kvinnliga men endast två manliga seminarier av vilka de senare tillkommo först mot tidskedets slut. — Även ökningstalen på 1900-talet te sig olika vid de manliga och de kvinnliga seminarierna. Visserligen uppnås kulmen av antalet inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna likasom vid de manliga med året

1910, då insökningstalet vid de kvinnliga seminarierna uppgick till 543, det högsta antal som någonsin förekommit. Men årtiondet företer för övrigt ej samma fortgående stegring av antalet inträdessökande här som till de manliga seminarierna. Åren 1904, 1905 och 1908 visa till och med minskning av antalet inträdessökande, året 1908 uppgående till ej mindre än 12.7 %. Den år 1904 och 1905 inträffade minskningen vid de kvinnliga seminarierna framkallade jämväl minskning vid samtliga seminarier, varemot en motsvarande ökning vid de manliga seminarierna år 1908 verkade därhän, att antalet inträdessökande vid samtliga seminarier åren 1907 och 1908 blev lika. Närmast med avseende på mängden inträdessökande under 1900-talet kommer här, ej såsom vid de manliga seminarierna året 1909, utan året 1907 med 536 inträdessökande, därefter året 1903 med 514 inträdessökande och året 1902 med 507 inträdessökande. — Även minimalen för antalen inträdessökande inträffa vid de kvinnliga seminarierna ej på samma tider som vid de manliga. Den förut omnämnda omständigheten att antalet kvinnliga seminarier under tiden 1866—1874 uppgick till endast två, men sedermera småningom tredubblades, måste naturligtvis förlägga minimalen för inträdessökningar till dessa första år. Om man emellertid bortser från ovannämnda tidsperiod, inträffa även här liksom vid de manliga seminarierna minimalen mot slutet af 1880-talet. Men under det att det lägsta antalet inträdessökande vid de manliga seminarierna återfinnes år 1890, påträffar man motsvarande tal vid de kvinnliga seminarierna år 1889 med 146 inträdessökande; först därefter kommer året 1890 med 156 inträdessökande. Det därefter lägsta antalet inträdessökande under tiden 1875—1910 återfinnes man år 1875 (då de kvinnliga seminariernas antal uppgick endast till fyra) med 161 inträdessökande, varefter kommer året 1891 med 168 inträdessökande.

Nederst å tabell 1 a angivas medeltalen för de inträdessökande vid de särskilda seminarierna femårsvis under tiden 1866—1910. Vad de manliga seminarierna beträffar var vid Uppsala, Linköpings och Göteborgs seminarier det årliga medeltalet inträdessökande högst under femårsperioden 1906—1910 med respektive 81, 81 och 125 inträdessökande i medel-

tal per år, därefter kommer femårsperioden 1876—1880 med respektive medeltal 64, 64 och 100. Vid Strängnäs seminarium, som började sin verksamhet med höstterminen 1901, var det årliga medeltalet inträdessökande under den första femårsperioden 44, under den andra 70. Vid Växjö, Lunds och Karlstads seminarier var det årliga medeltalet för de inträdessökande högst under femårsperioden 1876—1880 med respektive 94, 101 och 78 inträdessökande, därefter kom femårsperioden 1906—1910 med årliga medeltal av respektive 90, 92 och 64 inträdessökande. Vid Luleå seminarium, som började sin verksamhet höstterminen 1907, uppgick det årliga medeltalet för de fyra åren 1907—1910 till 42. Vid Härnösands seminarium synas växlingarna med avseende på antalet inträdessökande vara något olika mot vid de övriga manliga seminarier. Under de fyra första femårsperioderna steg det årliga medeltalet inträdessökande för varje femårsperiod, från 23 under femårsperioden 1866—1870 till 34 under femårsperioden 1881—1885. Under närmast följande femårsperiod sjönk medeltalet till 20, för att under de därpå följande fyra femårsperioderna åter successivt ökas, uppgående under den sista femårsperioden till 62.

Beträffande de kvinnliga seminarier påträffar man vid dem de högsta årliga medeltalen under synnerligen olika perioder. Vid Stockholms seminarium uppnås det högsta medeltalet under perioden 1876—1880 med 125 inträdessökande, vid Skara, Falu och Umeå seminarier under perioden 1901—1905 med respektive 109, 60 och 61 inträdessökande, vid Landskrona seminarium under perioden 1906—1910 med 87 och vid Kalmar seminarium under perioden 1896—1900 med 101 inträdessökande.

Om man vänder sig från femårsmedeltalet till det absoluta antalet inträdessökande varje år vid varje särskilt seminarium och därvid först betraktar de manliga seminarier, återfinnas de högsta antalen inträdessökande under åren 1909 och 1910 vid de flesta seminarier, under det förra året vid Uppsala och Luleå seminarier med respektive 97 och 59 inträdessökande, under det senare året vid Linköpings, Strängnäs, Växjö, Göteborgs och Härnösands seminarier med respektive 106, 83, 137, 173 och 81 inträdessökande. Däremot återfinns man det största antalet inträdessökande vid Lunds och Karlstads seminarier år 1879 med respektive 133 och 108 inträdessökande. Upprättandet av en permanent parallellklass vid Göteborgs

seminarium höstterminen 1910 höjde antalet inträdessökande, som år 1908 uppgått till 125 och år 1909 till 148 till ett antal av 173. Upprättandet av en parallellavdelning i fjärde klassen med höstterminen 1910 vid Växjö seminarium höjde antalet inträdessökande från 89 under det närmast föregående året till 137. Däremot synes inrättandet av en tillfällig parallellavdelning i första klassen vid Göteborgs seminarium år 1899 icke hava inverkat i någon betydligare mån med avseende på tillströmningen av inträdessökande, vilket steg från 67 det närmast föregående året till endast 87 år 1899. — Det högsta antalet inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna återfinnes på mera vitt skilda tidpunkter. Vid tre seminarier, d. v. s. vid hälften av de kvinnliga seminarierna, återfinner man det under tidsskedets sista femårsperiod, år 1907 med 72 vid Falu seminarium, åren 1908 och 1910 med 95 inträdessökande under vartdera året vid Landskrona seminarium och år 1906 med 74 inträdessökande vid Umeå seminarium. Det högsta antalet inträdessökande vid Stockholms seminarium återfinner man åren 1880 och 1881 med 152 inträdessökande under vartdera året. Inrättandet med år 1909 av en permanent parallellavdelning i fjärde klassen drev visserligen upp antalen inträdessökande under åren 1909 och 1910, dock ej tillräckligt högt för att överträffa eller ens uppnå de högsta inträdestalen 1880 och 1881. Däremot kom inrättandet av en tillfällig parallellavdelning i första klassen vid Kalmar seminarium år 1899 antalet inträdessökande att springa upp till 124, det högsta talet under hela tidsskedet. Huru härigenom även medeltalet för femårsperioden 1896—1900 blev det högsta har redan omnämnts. Vid Skara seminarium uppnåddes det högsta insökningstalet år 1880 med 137 inträdessökande.

De lägsta antalen inträdessökande vid de manliga seminarierna finner man i allmänhet omkring år 1890. Vid Uppsala och Lunds seminarier var antalet inträdessökande lägst år 1889, då det uppgick till endast respektive 11 och 28, vid Linköpings seminarium år 1891, då det uppgick till 23, vid Växjö och Göteborgs seminarier år 1890, då det uppgick till 26, (även år 1889) och 23 inträdessökande, vid Karlstads seminarium år 1891, då det uppgick till 19, och vid Härnösands seminarium år 1888, då antalet inträdessökande uppgick till 12. —

Vid de kvinnliga seminarierna te sig förhållandena något annorlunda. Vid Stockholms seminarium var antalet inträdessökande lägst åren 1889 och 1891 med 34 inträdessökande vardera året, Skara seminarium visar minsta antalet inträdessökande, nämligen 21, år 1866. Detta tal är dock, såsom synes av tabellen, endast approximativt; det lägsta definitiva antalet visar året 1871 med 28 inträdessökande. Vid Falu och Kalmar seminarier återfinner man de lägsta antalen inträdessökande med respektive 10 och 33 år 1875, eller det år, då dessa seminarier började sin verksamhet. Vid Landskrona seminarium, där undervisningen började med höstterminen 1900, var antalet inträdessökande lägst år 1905, då det uppgick till 70. Umeå seminarium visar det lägsta antalet inträdessökande år 1891 med talet 17.

Antalet inträdessökande under vart och ett av de olika åren 1866—1910 vid de manliga seminarierna, jämfört med motsvarande antal inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna, behandlas i tabell 1 c, där uppgifter lämnas angående det procentiska förhållandet mellan antalen inträdessökande vid de båda slagen av seminarier. Under perioden 1866—1874 funnos i riket 7 manliga och 2 kvinnliga seminarier, eller i procent uttryckt 77.78 % voro manliga och 22.22 % kvinnliga seminarier. Ser man på procenttalen inträdessökande under samma tidsperiod finner man att år 1866 procenttalet inträdessökande utgjorde 81.06 vid de manliga och 18.94 vid de kvinnliga seminarierna, vilket med andra ord vill säga att ej blott, såsom tabell 1 a visar, det absoluta antalet av inträdessökande på grund av de manliga seminariernas större antal var större vid dessa, utan att även, relativt sett, tillströmningen under detta år var större till de manliga seminarierna än till de kvinnliga. Detta var även, ehuru i mindre grad, förhållandet under år 1867, men år 1868 hade procenten inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna stigit till 23.44 och översteg således då det procenttal, som betecknade förhållandet mellan antalet manliga och kvinnliga seminarier. Under de följande åren av den ovannämnda perioden steg procenttalet inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna allt mer, så att detsamma år 1874 uppgick till 33.51 eller ungefär tredje-

delen, under det procenttalet för de manliga seminarierna nedgått till 66.49. Under tiden 1866—1874 hade således vid periodens början tillströmningen till de kvinnliga seminarierna varit relativt mindre, men under periodens senare år alltmer ökats, så att vid periodens slut den relativa tillströmningen till de kvinnliga seminarierna var ej obetydligt större än till de manliga. — Under tiden 1875—1878 funnos 7 manliga och 4 kvinnliga seminarier eller i procent uttryckt de manliga seminarierna utgjorde 63.64 % och de kvinnliga seminarierna 36.36 % av hela antalet seminarier i riket. Tabell 1 c visar att tillströmningen till de manliga seminarierna under periodens första och tredje år var relativt större, men under periodens två övriga år var relativt mindre än procenttalet för manliga seminarier. — Under perioden 1877—1899 funnos 7 manliga och 5 kvinnliga seminarier eller relativt sett de manliga seminarierna utgjorde 58.33 % och de kvinnliga 41.67 % av hela antalet seminarier i riket. Under periodens första år var antalet inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna ej på långt när så högt som de borde hava varit, jämfört med de kvinnliga seminariernas relativa antal, och uppgick till endast 36.67 % av hela antalet inträdessökande. Redan året därpå var dock jämvikten i det närmaste uppnådd och uppgick antalet inträdessökande då vid de kvinnliga seminarierna till 41.47 % av hela antalet. Under vart och ett av de följande åren under perioden var det relativa antalet inträdessökande vid de kvinnliga seminarierna högre än procenttalet för kvinnliga seminarier. Så uppgick antalet år 1884 till 49.47 % eller nära hälften av hela antalet inträdessökande och år 1892 till ej mindre än 53.58 % av hela antalet inträdessökande. — Under året 1900 funnos i riket 7 manliga och 6 kvinnliga seminarier, utgörande respektive 53.85 % och 46.15 % av hela antalet seminarier. Procenttalen inträdessökande vid de manliga seminarierna var under detta år 48.69 % och för de kvinnliga seminarierna 51.31 %, utvisande således en ej obetydlig övervikt för de senare. — Under perioden 1901—1906 uppgick de manliga seminariernas antal till 8, de kvinnliga seminariernas till 6, eller i procent uttryckt respektive 57.14 % och 42.86 % av hela antalet seminarier i riket. Tillströmningen till de kvinnliga seminarierna var alla åren relativt större än procenttalet kvinnliga seminarier, störst år 1903, då den uppgick till

51.04 % av hela antalet inträdessökande. — Under den sista perioden av här ifrågavarande tidsskede, åren 1907—1910, funnos 9 manliga och 6 kvinnliga seminarier, utgörande respektive 60 % och 40 % av samtliga seminarier. Den relativa tillströmningen till de kvinnliga seminarierna var år 1907 större än procenttalet för kvinnliga seminarier, uppgående till 47.73 % av hela antalet. Även år 1908 var den relativa tillströmningen till de kvinnliga seminarierna något, men dock obetydligt större, uppgående till 41.67 %. Under åren 1909 och 1910 var den mindre än procenttalet för kvinnliga seminarier. — Vid en sammanfattning av vad den föregående undersökningen givit vid handen framgår att i allmänhet taget under tidsskedet 1866—1910 tillströmningen till de kvinnliga folkskoleseminarierna visat sig relativt livligare än till de manliga.

Angående här behandlade förhållanden, se för övrigt Arcadii historik sid. 133—138.

Tabell 2 och 3. Antal inträdessökande åren 1901—1910, fördelade efter hemorter.

En mycket viktig faktor vid bedömandet utav behovet av nya folkskoleseminarier och vid bestämmandet av det län, där de böra upprättas, ävensom deras egenskap av manliga eller kvinnliga, utgör de olika länens bidrag med avseende på tillströmningen av inträdessökande. Visar det sig nämligen att från ett län, där intet seminarium finnes, tillströmningen ökas till de i närbelägna län befintliga seminarierna och blir så stor att en mängd sökande måste, ehuru kompetenta, år för år avvisas på grund av bristande utrymme eller att från ett län, där endast manligt seminarium finnes, en mängd kvinnliga elever återfinnas såsom inträdessökande vid i kringliggande län befintliga seminarier, utan att där på grund av bristande utrymme kunna intagas, torde därigenom upprättandet av ett nytt seminarium i det ifrågavarande länet kunna motiveras. Tyvärr har dock beskaffenheten av det material, som stått till kommitténs förfogande varit så ofullständigt och otydligt, att på detsamma ingen undersökning kunnat byggas, som går så långt tillbaka i tiden att man erhållit tillfälle att pröva effekten av redan förut i detta hänseende vidtagna åtgärder. Och ej heller har kommittén ansett sig kunna besvara

vederbörande seminarierectorer med anhållan om upprättandet av särskilt för ifrågavarande ändamål avfattade primärtabeller, sträckande sig ett längre antal år tillbaka i tiden. Från och med år 1901 hava emellertid dylika primäruppgifter inforrats och undersökningen har således omfattat åren 1901—1910. Då under denna tid endast ett nytt seminarium tillkommit, har sålunda ett ytterst ringa material för bedömanden av verkan med avseende på vidtagande av dylika åtgärder kunnat erhållas, så mycket mer som det nya seminariet upprättats i Norrbottens län och verkan därav således på förhand lätt kunnat beräknas. För att från det nya århundradets början erhålla ett i detta avseende givande material, har åt undersökningen givits en betydande bredd, vilken, om densamma kommer att fortsättas även för de följande åren, torde kunna tjäna till god ledning för bedömandet av det framtida behovet av nya seminarier och bestämmandet av deras läge.

Tabell 2 a innehåller uppgifter angående antalen under vart och ett av åren 1901—1910 vid varje seminarium inträdessökande, fördelade efter de län, där de inträdessökande vid tiden för ansökningen hade sina hemorter. Länen äro upptagna i samma ordning, som överallt följes i Sveriges officiella statistik, vilken ordning i det närmaste överensstämmer med den geografiska ordningen. För några har länet, där de inträdessökande vid ansökningen haft sin hemort, ej kunnat uppgivas; dessa hava blivit sammanförda i en gemensam kolumn under rubrik »ej uppgivet län». Varje läsår upptager två sidor, varjämte sist i tabellen finnes ett sammandrag för samtliga åren 1901—1910. Hela tabellen omfattar således 22 sidor. Överst å varje uppslag lämnas redogörelse för vart och ett av de manliga seminarierna, sedan för vart och ett av de kvinnliga seminarierna, varefter nederst å varje uppslag för summorna återgivas för manliga, kvinnliga och samtliga seminarier. Särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga och särskilt för samtliga seminarier lämnas för varje läsår en procentisk uträkning angående varje läns andel med avseende på antalet ansökningar för inträde i seminarierna. — **Tabell 2 b** innehåller en sammanfattning utav resultaten för alla de tio år undersökningen omfattar; av denna tabell, jämförd med tab. 2 a framgår att under åren 1901—1910 ett antal av 10,872 sökt inträde vid folkskoleseminarierna, därav 5,969 (54.9 %) vid de manliga och 4,903 (45.1 %) vid de kvinnliga. Medeltalet för år var för de manliga seminari-

erna 597, för de kvinnliga 490 och för samtliga 1,087. Det största antalet inträdessökande vid de manliga seminarierna eller 559 (9.37 %) var från Malmöhus län, som har såväl manligt som kvinnligt seminarium, varemot största antalet inträdessökande till de kvinnliga seminarierna eller 647 (13.19 %) var från Stockholms stad, som har endast kvinnligt seminarium. Vid de manliga seminarierna komma därefter med avseende på det procentiska antalet inträdessökande Skaraborgs län, som har endast kvinnligt seminarium, med 7.34 % inträdessökande, Jönköpings och Älvsborgs län där några seminarier ej äro belägna, med resp. 6.80 % och 6.72 % samt Västernorrlands län, som har endast manligt seminarium, med 5.96 %. Vid de kvinnliga seminarierna komma närmast efter Stockholms stad Malmöhus län, vilket, såsom nämnts, har såväl manligt som kvinnligt seminarium, med 10.03 %, Skaraborgs län, vilket, såsom nämnts, har endast kvinnligt seminarium, med 9.30 % samt Kalmar län, som också har endast kvinnligt seminarium, med 7.14 %. Minsta relativa antalet inträdessökande såväl till manliga som till kvinnliga seminarier, kom från Gottlands län med respektive 1.17 % och 1.39 %. Vid denna uträkning har intet avseende blivit fäst vid de särskilda länens folkmängd, vadan det är en naturlig sak att Gottlands län med den minsta folkmängden bland länen och utan något seminarium intager den lägsta platsen, likaväl som det ej väcker förvåning att de folkrikaste länen härvidlag komma främst. Anmärkningsvärt är dock den stora tillströmningen av ynglingar från Älvsborgs och Skaraborgs län, av vilka det förra ej har något seminarium och det senare endast kvinnligt. Förhållandet torde förklaras genom närheten av det manliga seminariet i Göteborg, dit också tillströmningen varit så stor, att man år 1899 där inrättade en tillfällig parallellavdelning, samt från och med år 1910 inrättat en permanent sådan.

Emellertid är det av ännu större intresse att se, huru stor tillströmningen från varje län under senast förflutna tid varit, om man samtidigt tager hänsyn till varje läns folkmängd eller med andra ord att utreda antalet inträdessökande från varje län i förhållande till folkmängden i de åldrar, som medföra rättighet att söka inträde vid seminarierna d. v. s. åldrarna 17—27 år. Sveriges officiella statistik uppdelar dock ej folkmängden länsvis i åldersklasser andra år än då de stora folkräkning-

garna äga rum, d. v. s. vart tionde år eller åren 1900, 1910 o. s. v. För att erhålla här ovan berörda uträkningar har det därför blivit nödvändigt att med ledning av ålderfördelningen varje år i hela riket och befolkningsförhållandena länen emellan under de olika åren på approximativ väg söka sig fram till antalet invånare av olika kön i åldern 17—27 år för varje län vid varje års början och med stöd av de härvid erhållna talen för varje år uträkna antalet inträdessökande länsvis på viss del av denna folkmängd, vilka här blivit bestämd till varje hundratusental därav. Dessa uträkningar, som hava kostat ett betydande arbete, återfinnas i tabell 2 a för varje läsår och för samtliga läsår särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga och särskilt för samtliga seminarier.

I tabellerna å sid. 312—331 äro dessa uträkningar sammanställda länsvis läsår för läsår. I dessa tabeller, där man med avseende på antalen inträdessökande tager hänsyn till de särskilda länens folkmängd, bliver ordningen mellan länen en annan. Vid de manliga seminarierna intages således med avseende på antalet inträdessökande främsta platsen av Kronobergs län, som för läsåren 19⁰¹/₀₂—19¹⁰/₁₁ företer ett årligt medeltal inträdessökande av 239 på varje hundratusental av den manliga folkmängden i åldern 17—27 år, därnäst kommer Uppsala län med 223, Jönköpings län med 214 och Skaraborgs län med 204. De höga talen från Kronobergs och Uppsala län torde i någon mån stå i samband därmed, att i dessa län äro belägna ett par av våra äldsta folkskoleseminarier. Märkligare äro härvidlag de höga talen för Jönköpings och Skaraborgs län, där inga manliga seminarier finnas. Gottlands län, som i de sammanställningar, där avseende ej fästes vid länens folkmängd, med hänsyn till antalet inträdessökande kom i sista rummet, intager här den åttonde platsen med ett medeltal av 153 inträdessökande på varje hundratusental av folkmängden i åldern 17—27 år, under det att Malmöhus län, som i den förra sammanställningen intog främsta platsen, här får åtnöja sig med den tionde. Lägsta medeltalen visa Stockholms stad med 24, Stockholms län med 49 och Västerbottens län med 64 inträdessökande på varje hundratusental av den manliga folkmängden i åldern 17—27 år. — Om man tager i betraktande tillströmningen till de manliga seminarierna, sådan den enligt tab. 2 c ter sig läsår för läsår, finner man med avseende på talen för hela riket en jämnt

fortgående stegring från 98 för läsåret 1901—1902 till 175 för läsåret 1910—1911 eller en ökning av ej mindre än 79 procent; fäster man sig åter vid förhållandena i de särskilda länen visar sig i allmänhet en ökning under periodens första år, en minskning under periodens mitt samt därefter åter en ökning, som i de flesta län kulminerar med läsåret 1910—1911. I Uppsala, Jönköpings, Kopparbergs, Gävleborgs och Jämtlands län uppnås kulmen med läsåret 1909—1910, i Västmanlands län med läsåret 1908—1909, i Västerbottens län med läsåret 1907—1908 samt i Gottlands och Örebro län med läsåret 1905—1906. I Kristianstads län nås kulmen redan med läsåret 1902—1903. En ganska jämn stegring av de inträdessökandes antal visa Blekinge samt Göteborgs och Bohus län. Att för varje särskilt län följa ökningen och minskningen av antalen inträdessökande läsår för läsår skulle bliva alltför vidlyftigt. Det torde kunna anses tillräckligt att göra en jämförelse mellan förhållandena under det första och sista läsåret av tioårsperioden, ehuru kulmen för stegringen, såsom nämnt, för flera län inträffar redan under föregående läsår. I främsta rummet komma härvid Stockholms stad, där antalet inträdessökande under tioårsperioden nära niodubblats. Stockholms stad har emellertid att uppvisa synnerligen låga tal, från 8 för läsåret 1901—1902 till 70 för läsåret 1910—1911; ökningen har sitt förnämsta intresse däri, att i Stockholm ej finnes något manligt (men däremot ett kvinnligt) folkskoleseminarium, under det att huvudstaden däremot har en mängd utbildningsanstalter för andra slag av yrken. Betydelsefullare är härvidlag ökningen i Västernorrlands län, där antalet inträdessökande på varje hundratusental av den manliga folkmängden i åldern 17—27 år vuxit från 59 för läsåret 1901—1902 till 308 för läsåret 1910—1911, d. v. s. med ej mindre än 249 eller mer än femdubblats. Betydande ökning med avseende på tillströmningen av inträdessökande visa även Jämtlands län med en ökning av 265 %, Stockholms län med en ökning av 257 % och Kopparbergs län med en ökning av 240 %. Den minsta ökningen finner man i Malmöhus län med en tillväxt av endast 6 % och i Västmanlands län med en tillväxt av 10 %. Vissa län förete, om man fäster avseende endast vid förhållandena under läsåren 1901—1902 och 1910—1911 minskning med avseende på antalen inträdessökande; så är förhållandet

i Gottlands län, som visar en minskning av 2 % och Kristianstads län, som visar en minskning av 4 %.

Vänder man sig till de kvinnliga seminarierna så finner man där i jämförelse med antalet kvinnor i åldrarna 17—27 år tillväxten med avseende på antalet inträdessökande betydligt mindre än vid de manliga seminarierna. Under det att antalet inträdessökande i förhållande till folkmängden vid de manliga seminarierna, såsom nämnt, för hela riket under tioårsperioden 1901—1910 ökades från 98 till 175 eller med 79 %, uppgick samma ökning vid de kvinnliga seminarierna till endast 16 % (eller från 92 till 107). — Med hänsyn till förhållandena mellan de särskilda länen intages främsta platsen här av Skaraborgs län med ett medeltal för tioårsperioden 1901—1910 av 218 inträdessökande på varje hundraantal av den kvinnliga folkmängden i åldern 17—27 år; därefter i ordningen följer Kalmar län med ett medeltal av 180 och Stockholms stad med ett medeltal av 168. Fjärde platsen intages, trots den ringa folkmängden, av Gottlands län med ett medeltal av 151, femte platsen av Västerbottens län med ett medeltal av 140 och sjätte platsen av Malmöhus län med ett medeltal av 114. I alla dessa län, med undantag av Gottlands län, finnas kvinnliga seminarier; det sjätte länet, som har kvinnligt seminarium, nämligen Kopparbergs län, kommer först i elfte rummet med ett medeltal av 87 inträdessökande på varje hundraantal av den kvinnliga folkmängden i åldern 17—27 år. Lägst på skalan kommer Värmlands län med ett medeltal av 43, Örebro län med ett medeltal av 49 och Jämtlands län med ett medeltal av 57.

Vid betraktande av tillströmningen till de kvinnliga seminarierna i förhållande till folkmängden, sådan den ter sig läsår för läsår, finner man, om man fäster sig vid talen för hela riket, här icke, likasom vid de manliga seminarierna, en jämnt fortgående stegring utan ett fram och återgående. Samma företeelse visar sig även, om man betraktar förhållandena inom varje särskilt län. På läsåret 1910—1911 infalla maximalen inträdessökande elever endast i tre län, nämligen Kalmar, Västmanlands och Gävleborgs län; i Göteborgs och Bohus län infaller maximitalet på läsåret 1901—1902, i Stockholms stad samt Kronobergs, Älvsborgs och Kopparbergs län på läsåret 1902—1903, i Västernorrlands län på läsåret

1903—1904, i Södermanlands, Östergötlands och Jönköpings län på läsåret 1904—1905, i Uppsala, Gottlands, Hallands och Västerbottens län på läsåret 1906—1907, i Örebro och Jämtlands län på läsåret 1907—1908, i Skaraborgs län på läsåret 1908—1909 samt i Stockholms och Norrbottens län på läsåret 1909—1910; endast på läsåret 1905—1906 infaller således ej något maximum under tioårsperioden. Samma är förhållandet med minimumtal, vilka infalla på sju av de tio år, som perioden omfattar. Under sådana förhållanden är en undersökning om ökningen eller minskningen vid periodens slut i jämförelse med ställningen vid dess början av mindre intresse. Om man dock för jämförelse med de manliga seminarierna inlåter sig på en sådan finner man med avseende på de län, där ökning ägt rum, att densamma varit störst i Västmanlands län, uppgående till ej mindre än 252 %, därefter kommer Stockholms län med 109 %, Älvsborgs län med 106 %, Blekinge län med 79 % och Gävleborgs län med 65 %. Minsta ökningen visar Norrbottens län med 14 %. Minskning har förekommit i ej mindre än åtta län, nämligen Kopparbergs län med 14 %, Kristianstads län med 16 %, Västerbottens län med 21 %, Värmlands län med 27 %, Hallands län med 30 %, Göteborgs och Bohus län med 38 % och Södermanlands län med 48 %. Väsentligaste anledningen till denna minskade tillströmning av kvinnliga sökande till seminarierna torde väl kunna sökas i den mängd nya banor, vilka under senare tid öppnats för kvinnorna, varförutom även i vissa län emigrationen spelat en ej obetydlig roll.

Den sista av de tre tabeller, som läsår för läsår sammanfatta antalen inträdessökande till folkskoleseminarierna i förhållande till folkmängden, avser samtliga seminarier. Med avseende på medeltalen inträdessökande under den tioårsperiod, som undersökningen omfattar, kommer här Skaraborgs län i första rummet med ett medeltal av 211 inträdessökande, därefter komma Kronobergs län med ett medeltal av 163, Uppsala län med ett medeltal av 157 och Jönköpings län med ett medeltal av 153 inträdessökande. De fyra län, från vilka den största insökningen i medeltal ägt rum under tiden 1901—1910 äro således desamma som i fråga om de manliga seminarierna, ehuru ordningen länen emellan här är en annan. De lägsta medeltalen förete Stockholms län med 61 och Jämtlands län med 66 inträdessökande. Medeltalet för hela riket uppgick till 110, under det att densamma, såsom

nämnt, vid de manliga seminarierna uppgick till 120 och vid de kvinnliga till 100. — Jämför man förhållandena inom de särskilda länen läsår för läsår finner man, att maximitalet för inträdessökande på varje hundratusental av folkmängden i åldern 17—27 år i Gottlands, Kopparbergs och Västerbottens län falla på läsåret 1906—1907, i Kronobergs län på läsåret 1907—1908, i Västmanlands län på läsåret 1908, i Uppsala län på läsåret 1909—1910 samt i övriga län på läsåret 1910—1911. — Jämför man förhållandena vid tidsperiodens början och slut, finner man att den största ökningen inträtt i Västernorrlands län, uppgående till ej mindre än 233 %, därefter kommer Stockholms län med en ökning av 171 % och Jämtlands län med en ökning av 127 %. Minsta ökningen visar Gottlands län med 3 %. Minskning i tillströmningen har ägt rum i Kristianstads län med nära 9 % samt i Västerbottens och Göteborgs och Bohus län med något över 1 %.

Tabell 3 redogör för tillströmningen från de olika länen till vart och ett av de särskilda seminarierna, varvid länen i tabellen för varje seminarium ändrats så, att det län placerats främst, varifrån under tioårsperioden största tillströmningen av inträdessökande ägt rum, och de övriga länen ordnats i tur därefter. Varje seminarium upptager en sida och seminarierna äro ordnade i stiftsföljd, utan avseende på om de äro manliga eller kvinnliga. Vid Stockholms kvinnliga seminarium voro av de under tiden 1901—1910 upptagna 883 inträdessökande det övervägande antalet eller 559 (63.31 %) från Stockholms stad, 61 (6.91 %) voro från Stockholms län, 41 (4.64 %) från Uppsala län o. s. v. Vid Uppsala manliga seminarium voro av 631 inträdessökande 204 (32.33 %) från Uppsala län, 127 (20.13 %) från Gävleborgs län och 121 (19.18 %) från Kopparbergs län. Vid Linköpings manliga seminarium voro av 678 inträdessökande 261 (38.50 %) från Östergötlands län, 141 (20.80 %) från Jönköpings län och 104 (15.34 %) från Kalmar län. Vid Skara kvinnliga seminarium voro av 1,063 inträdessökande 429 (40.36 %) från Skaraborgs län, 143 (13.45 %) från Älvsborgs län samt 116 (10.91 %) från Göteborgs och Bohus län. Vid Strängnäs manliga seminarium voro av 570 inträdessökande 76 (13.33 %) från Södermanlands län, 61 (10.70 %) från Örebro län 59 (10.35 %) från Västmanlands län, 44 (7.72 %) från Kalmar län, 43 (7.54 %)

från Stockholms stad, 42 (7.37 %) från Östergötlands län och 40 (7.02 %) från Kopparbergs län. Vid Falu kvinnliga seminarium var av 567 inträdessökande 165 (29.10 %) från Kopparbergs län, 83 (14.64 %) från Gävleborgs län, 46 (8.11 %) från Uppsala län, 38 (6.70 %) från Värmlands län samt 36 (6.35 %) från vardera av Örebro och Västmanlands län. Vid Växjö manliga seminarium voro av 799 inträdessökande 280 (35.04 %) från Kronobergs län, 183 (22.90 %) från Jönköpings län och 101 (12.64 %) från Blekinge län. Vid Lunds manliga seminarium voro av 887 inträdessökande ej mindre än 513 (57.84 %) d. v. s. över hälften från Malmöhus län, 289 (32.58 %) från Kristianstads län, 29 (3.27 %) från Hallands län och 26 (2.93 %) från Blekinge län; endast 30 (3.38 %) voro från övriga eller ej uppgivna län. Vid Landskrona kvinnliga seminarium voro av 836 inträdessökande 423 (50.60 %) eller hälften från Malmöhus län, 141 (16.87 %) från Kristianstads län och 50 (5.98 %) från Hallands län. Vid Göteborgs manliga seminarium voro av 1,068 inträdessökande 319 (29.87 %) från Göteborgs och Bohus län, 290 (27.15 %) från Älvsborgs län, 234 (21.91 %) från Skaraborgs län och 116 (10.86 %) från Hallands län. Vid Kalmar kvinnliga seminarium voro av 950 inträdessökande 328 (34.53 %) från Kalmar län, 97 (10.21 %) från Östergötlands län 87 (9.16 %) från Jönköpings län, 69 (7.26 %) från Kronobergs län och 68 (7.16 %) från Blekinge län. Vid Karlstads manliga seminarium voro av 599 inträdessökande 281 (46.91 %) eller ej fullt hälften från Värmlands län, 125 (20.87 %) eller femtedelen från Skaraborgs län, 68 (11.35 %) från Älvsborgs län, 42 (7.01 %) från Örebro län och 40 (6.68 %) från Kopparbergs län. Vid Härnösands manliga seminarium voro av 570 inträdessökande ej mindre än 328 (57.54 %) eller mer än hälften från Västernorrlands län, 62 (10.88 %) från Västerbottens län, 61 (10.70 %) från Jämtlands län och 42 (7.37 %) från Norrbottens län. Med upprättande av Luleå manliga seminarium år 1907 upphörde tillströmningen till Härnösand från detta sistnämnda län; under tiden 1907—1910 sökte nämligen endast 1 elev från detta län till Härnösands seminarium. Vid Umeå kvinnliga seminarium voro av 604 inträdessökande 203 (33.61 %) eller tredjedelen från Västerbottens län, 158 (26.16 %) från Västernorrlands län, 80 (13.25 %) från Norrbottens län och 45 (7.45 %) från Jämtlands län. Vid Luleå manliga seminarium, som började sin verksamhet först år 1907 voro av 167 in-

trädessökande 68 (40.72 %) från Norrbottens län, 33 (19.76 %) från Västerbottens län, 18 (10.77 %) från Västernorrlands län och 15 (8.98 %) från Jämtlands län.

Vid en sammanfattning av vad i det föregående blivit sagt finner man att det övervägande antalet inträdessökande tillhört det län, där seminariet är beläget. Så tillhörde bland de manliga seminarierna av de inträdessökande vid Lunds och Härnösands seminarier mer än hälften och vid Karlstads seminarium nära hälften de län, där de respektive seminarierna voro belägna. Vid Lindköpings och Luleå seminarier tillhörde omkring två femtedelar seminarielänet, vid Uppsala och Växjö seminarium nådde de län, där seminarierna äro belägna, ej upp högre än till en tredjedel av hela antalet inträdessökande, vilket torde hava sin förklaring däri att dessa två gamla seminarier under årens lopp börjat rekrytera allt flera elever från mer avlägset liggande län. Vid Göteborgs seminarium tillhörde ej fullt 30 procent länet, beroende därpå att rekryteringen från Göteborgs stad var obetydlig, under det att från det närbelägna, stora och folkrika Västergötland tillströmmade ej mindre än hälften av de inträdessökande. Minsta tillströmningen från länet visade Strängnäs seminarium med endast 13.33 % inträdessökande från Södermanlands län; en förklaringsgrund härtill torde ligga i seminariets belägenhet i nordligaste delen av länet med synnerligen lätta kommunikationer till närgränsande län. — Bland de kvinnliga seminarierna rekryterade Stockholm seminarium betydligt mer än hälften (63.31 %) av de inträdessökande från huvudstaden. Av de inträdessökande vid Landskrona seminarium var något mer än hälften från länet, vid Skara seminarium något mer än två femtedelar, men vid Kalmar och Umeå seminarier endast något mer än en tredjedel. Minsta relativa antalet från länet rekryterade dock seminariet i Falun, där endast något mer än 29 procent tillhörde Kopparbergs län; största antalet därefter kom från Gävleborgs län, under det att för övrigt ej mindre än aderton län voro representerade.

Tabell 4. Antal i första klassen inträdessökande 1896—1910, fördelade efter ålder.

Gällande seminariestadga, utfärdad av Kungl. Maj:t den 29 januari 1886, föreskriver med avseende på inträdesåldern, att den som önskar som elev vinna inträde i seminarium skall vid början av det kalenderår, då inträde sökes, hava uppnått en ålder, icke understigande 16 och icke överstigande 26 år eller med andra ord, den som ännu ej fyllt 16 och den som redan fyllt 27 år är ej berättigad att, utan Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd, intagas som elev vid ett folkskoleseminarium. Nedanstående tabeller meddela i absoluta tal och procent ett sammandrag angående åldersfördelningen för de i första klassen inträdessökande under de tre femårsperioderna 1896—1900, 1901—1905 och 1906—1910. Uppgifter lämnas särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier. Aldern är utan hänsyn till månad och dag beräknad såsom skillnad mellan födelseåret och det år, inträdesansökningen ägt rum.

De i första klassen åren 1896—1910 inträdessökandes ålder.

Ålder.	1.				2.				3.				4.			
	Manliga seminarier.				Kvinnliga seminarier.				Samtliga seminarier.							
	Inträdessökande åren				Inträdessökande åren				Inträdessökande åren							
	1896— 1900.	1901— 1905.	1906— 1910.	1896— 1910.	1896— 1900.	1901— 1905.	1906— 1910.	1896— 1910.	1896— 1900.	1901— 1905.	1906— 1910.	1896— 1910.				
16 år	53	44	26	123	28	15	17	60	81	59	43	183				
17 »	598	643	711	1,952	587	557	568	1,712	1,185	1,200	1,279	3,664				
18 »	374	539	676	1,589	538	631	662	1,831	912	1,170	1,338	3,420				
19 »	299	351	536	1,186	263	388	375	1,026	562	739	911	2,212				
20 »	211	247	357	815	132	164	195	491	343	411	552	1,306				
21 »	133	146	249	528	82	91	92	265	215	237	341	793				
22 »	86	126	173	385	53	51	66	170	139	177	239	555				
23 »	91	76	168	335	29	47	41	117	120	123	209	452				
24 »	50	79	106	235	19	28	34	81	69	107	140	316				
25 »	43	36	68	147	19	23	15	57	62	59	83	204				
26 »	28	25	28	81	11	17	8	36	39	42	36	117				
27 »	4	6	6	16	8	5	2	15	12	11	8	31				
28 » eller mer .	4	8	16	28	8	3	6	17	12	11	22	45				
Summa	1,974	2,326	3,120	7,420	1,777	2,020	2,081	5,878	3,751	4,346	5,201	13,298				

De i första klassen åren 1896—1910 inträdessökandes ålder *i procent*.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Ålder.	Manliga seminarier.				Kvinnliga seminarier.				Samtliga seminarier.			
	Inträdessökande åren				Inträdessökande åren				Inträdessökande åren			
	1896- 1900.	1901- 1905.	1906- 1910.	1896- 1910.	1896- 1900.	1901- 1905.	1906- 1910.	1896- 1910.	1896- 1900.	1901- 1905.	1906- 1910.	1896- 1910.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
16 år	2.68	1.89	0.83	1.66	1.58	0.74	0.82	1.02	2.16	1.36	0.83	1.38
17	30.29	27.64	22.79	26.31	33.03	27.57	27.30	29.13	31.59	27.61	24.59	27.55
18	18.95	23.17	21.67	21.41	30.28	31.24	31.81	31.15	24.31	26.92	25.73	25.72
19	15.15	15.09	17.18	15.98	14.80	19.21	18.02	17.45	14.98	17.00	17.52	16.63
20	10.69	10.62	11.44	10.98	7.43	8.12	9.37	8.35	9.15	9.46	10.61	9.82
21	6.74	6.28	7.98	7.12	4.61	4.50	4.42	4.51	5.73	5.46	6.56	5.96
22	4.36	5.42	5.55	5.19	2.98	2.52	3.17	2.89	3.71	4.07	4.59	4.17
23	4.61	3.27	5.38	4.51	1.63	2.33	1.97	1.99	3.20	2.83	4.02	3.40
24	2.53	3.40	3.40	3.17	1.07	1.39	1.63	1.38	1.84	2.46	2.69	2.38
25	2.18	1.55	2.18	1.98	1.07	1.14	0.72	0.97	1.65	1.36	1.60	1.54
26	1.42	1.07	0.90	1.09	0.62	0.84	0.38	0.61	1.04	0.97	0.69	0.88
27	0.20	0.26	0.19	0.22	0.45	0.25	0.10	0.26	0.32	0.25	0.15	0.23
28 år eller mer .	0.20	0.34	0.51	0.38	0.45	0.15	0.29	0.29	0.32	0.25	0.42	0.34
Tillsammans	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Av tabellerna framgår att vid de manliga seminarierna 17-års åldern är den vanligaste vid inträdesansökningen. Under femårsperioden 1896—1900 var således vid dessa seminarier 30.29% av de inträdessökande i denna ålder, under det att 18.95% var i åldern 18 år, 15.15% i åldern 19 år 10.69% i åldern 20 år och 6.74% i åldern 21 år. Under de följande femårsperioderna visar sig emellertid en stadig förskjutning av åldern uppåt; så har under femårsperioden 1901—1905 sjuttonåringarnas antal, ehuru fortfarande det relativt högsta, gått ned till 27.64%, varemot 18-åringarnas antal stigit till 23.17% och de närmast följande åldersklasserna angiva ungefär samma procenttal. Under femårsperioden 1906—1910 hade antalet 17-åringar ytterligare nedgått till 22.79%, varjämte även 18-åringarnas antal nedgått till 21.67%, under der att däremot 19-åringarnas antal ökats till 17.18%, 20-åringarnas antal till 11.44% och 21-åringarnas antal till 7.98%. — Även vid de *kvinnliga* seminarierna dominerar under femårsperioden 1896—1900 antalet 17-åringar med 33.03% av de inträdessökande, under det 18-åringarnas antal utgjorde 30.28%, 19-åringarnas antal 14.80%, 20-

åringarnas antal 7.43 % och 21-åringarnas antal 4.61 %. Procenttalen visa till och med under denna period kraftigare grupper i de lägre åldersklasserna vid de kvinnliga seminarierna än vid de manliga. Under de följande femårsperioderna försiggår även vid de kvinnliga seminarierna en förskjutning av åldern uppåt, vilken förskjutning här till och med är större än vid de manliga seminarierna. Under perioden 1901—1905 återfinnas således majoriteten av antalet inträdessökande hos 18-åringarna, vilkas antal stigit från 30.28 % till 31.24 %, under det att 17-åringarnas antal sjunkit från 33.03 % till 27.57 %. Även 19-åringarnas antal hade stigit från 14.80 % till ej mindre än 19.21 % och 20-åringarnas antal från 7.43 % till 8.12 %. Under femårsperioden 1906—1910 återfinner man jämväl samma företeelse, ehuru ej så kraftig som under närmast föregående femårsperiod. Under det att 17-åringarnas antal ytterligare nedgått, nämligen från 27.57 % till 27.30 % av samtliga inträdessökande, hade 18-åringarnas antal stigit från 31.24 % till 31.81 % och 20-åringarnas antal från 8.12 % till 9.37 %; däremot hade 19-åringarnas antal nedgått från 19.21 % till 18.02 % och 21-åringarnas antal från 4.50 % till 4.42 %. — Vad den yngste åldersklassen, nämligen 16-åringarnas, beträffar är denna åldersklass synnerligen svagt representerad såväl vid de manliga som vid de kvinnliga seminarierna. Vid de manliga seminarierna uppgick antalet inträdessökande 16-åringar under femårsperioden 1896—1900 till endast 53 av 1,974 (2.68 %), sjönk under perioden 1901—1905 till 44 (därav dock en femtonåring) av 2,326 eller 1.89 % och under femårsperioden 1906—1910 ytterligare till 26 av 3,120 eller 0.83 %. Vid de kvinnliga seminarierna uppgick antalet inträdessökande 16-åringar till endast 28 av 1,777 eller 1.58 % och understeg således antalet vid de manliga seminarierna, under nästföljande femårsperiod sjönk antalet till 15 av 2,020 och uppgick således till endast 0.74 %, utgörande relativt taget ej ens hälften av antalet vid de manliga seminarierna, för att under sista femårsperioden, åren 1906—1910, åter något stiga, uppgående till 17 av 2,081 eller 0.82 % eller ungefär samma procent som vid de manliga seminarierna.

Med avseende på de högsta åldersklasserna d. v. s. åldrarna över 21 år, äro även dessa ganska svagt representerade och vid de kvinnliga seminarierna betydligt svagare än vid de manliga. Vid de manliga seminarierna uppgick under den första femårsperioden antalet i första klassen inträdes-

sökande 22-åringar till 86 av 1,974 eller 4.36 %, antalet 23-åringar till 91 (4.61 %), antalet 24-åringar till 50 (2.53 %), antalet 25-åringar till 43 (2.18 %), antalet 26-åringar till 28 (1.42 %), antalet 27-åringar till 4 och antalet i åldern 28 år eller mer till 4. Under andra femårsperioden uppgick antalet 22-åringar till 126 av 2,326 eller 5.42 %, antalet 23-åringar till 76 (3.27 %), antalet 24-åringar till 79 (3.40 %), antalet 25-åringar till 36 (1.55 %), antalet 26-åringar till 25 (1.07 %), antalet 27-åringar till 6 och antal i åldern 28 år eller mer till 8. Under sista femårsperioden uppgick antalet 22-åringar till 173 av 3,120 eller 5.55 %, antalet 23-åringar till 168 (5.38 %), antalet 24-åringar till 106 (3.40 %) antalet 25-åringar till 68 (2.18 %), antalet 26-åringar till 28 (0.90 %), antalet 27-åringar till 6 och antalet i åldern 28 år eller mer till 16.

Vid de kvinnliga seminarierna voro, såsom redan är nämnt, åldersklasserna över 21 år ännu svagare representerade än vid de manliga seminarierna. Under den första perioden uppgick antalet i första klassen inträdessökande 22-åringar till 53 av 1,777 eller 2.98 % (jämför de manliga seminariernas 4.36 %), antalet 23-åringar till 29 (1.63 %), antalet 24-åringar och 25-åringar till vardera 19 (1.07 %), antalet 26-åringar till 11, antalet 27-åringar och i åldern 28 år eller mer till vardera 8. Under den andra perioden uppgick antalet 22-åringar till 51 av 2,020 eller 2.52 % (jämför de manliga seminariernas 5.42 %), antalet 23-åringar till 47 (2.33 %), antalet 24-åringar till 28 (1.39 %), antalet 25-åringar till 23 (1.14 %), antalet 26-åringar till 17, antalet 27-åringar till 5 och antalet i åldern 28 år eller mer till 3. Under den sista femårsperioden uppgick antalet 22-åringar till 66 av 2,081 eller 3.17 % (jämför de manliga seminariernas 5.55 %), antalet 23-åringar till 41 (1.97 %), antalet 24-åringar till 34 (1.63 %), antalet 25-åringar till 15 (0.72 %), antalet 26-åringar till 8, antalet 27-åringar till 2 och antalet i åldern 28 år eller mer till 6.

Tabell 4 innehåller även uppgifter angående antalen i varje åldersgrupp intagna elever i procent av antalet inträdessökande, men då dessa uppgifter återkomma under andra huvudavdelningen i tabellen angående vid seminarierna intagna elever, fördelade efter ålder (tabell 12), sparas redogörelse för detta ämne till denna tabell.

Tabell 5. Antal inträdessökande åren 1896—1910, fördelade efter antalen intagna och antalen vägrade inträde.

Av de till seminarierna inträdessökande bliva en hel del avvisade på grund av bristande kompetens, andra på grund av åldersförhållanden och andra åter på grund av olämplighet för lärarkallet (jämför seminariestadgan § 32—34). På grund av många seminariebyggnaders olämplighet för sitt ändamål och dess tränga lokaler, en brist som först på senare åren börjat avhjälpas, hava också varje år en mängd inträdessökande, som vid prövningen visat sig äga de för inträde vid seminariet nödvändiga kunskaperna, måst avvisas på grund av bristande utrymme. Tabell 5 redogör för antalen vid varje seminarium under tiden 1896—1910 inträdessökande, med fördelning efter intagna eller vägrade inträde på grund av bristande kunskaper, bristande utrymme eller annan anledning. Att år för år och seminarium för seminarium följa de härvidlag växlande företeelserna skulle bliva alltför vidlyftigt. Det torde vara tillräckligt att använda sig av redogörelsen å sid. 362 och 363, där procentiska uträkningar finnas dels för femårsperioderna 1896—1900, 1901—1905 och 1906—1910, dels för de båda sista åren 1909 och 1910. Då i allmänhet, försävt ej inrättandet av parallellklasser eller ny- och tillbyggnader av seminarierna framkallat andra förhållanden, det antal som kunnat antagas till elever vid seminarierna år för år varit ungefär lika stort och växlingarna i procentalen intagna på grund härav till större delen berott på växlingarna av antalet inträdessökande, hör denna avdelning närmast tillsammans med den avdelning, som omfattar antalen inträdessökande vid seminarierna. Särskilt gäller detta sedan i 1886 års seminariestadga föreskrivits att icke större antal elever borde i varje klass mottagas än behörig hänsyn till elevernas hälsa och ordentliga undervisning medgäve. På grund härav spelar procenten intagna vid de särskilda seminarierna under de olika tidsperioderna ej någon betydande roll. Är tillströmningen av inträdessökande till ett seminarium ett år stor och ett annat år liten, så blir med samma antal intagna under båda åren i det förra fallet intagningsprocenten mindre, i det senare fallet större.

Vad beträffar de manliga seminarierna var under femårsperioden 1896—1900 intagningsprocenten störst vid Härnösands seminarium, uppgående till 61.86 % av de inträdessökande, under femårsperioden 1901—1905 var den störst vid Strängnäs seminarium (59.28 %) och under femårsperioden 1906—1910 störst vid Luleå seminarium (54.49 %). Vad de båda senaste höga intagningsprocenterna angår torde de kunna ställas i samband därmed att Strängnäs seminarium började sin verksamhet år 1901 och Luleå seminarium år 1907, ty såsom redan är nämnt, synes tillströmningen till nybildade seminarier i början vara mindre och skulle man således här ha att söka förklaringsgrunden till den högre intagningsprocenten. — Vad angår de kvinnliga seminarierna var intagningsprocenten under alla tre femårsperioderna störst vid Umeå seminarium, vilket torde kunna ställas i samband därmed att under hela denna tid antalet inträdessökande där oftast var relativt lägre än vid övriga kvinnliga seminarier.

Av större intresse är då uppgifterna om antalet av dem, vilka av en eller annan anledning vägrats inträde i seminarierna.

Om man först tager i betraktande sådana som blivit vägrade inträde i seminarierna på grund av bristande kunskaper, så företer bland de manliga seminarierna Lunds seminarium den största vad man skulle kunna kalla kuggningsprocenten och det under alla de tre femårsperioder, som undersökningen omfattar. Denna procent uppgick under de tre femårsperioderna till respektive 52.73 %, 61.40 % och 55.36 %. Fäster man sig endast vid de två senaste läsåren, framvisar under det andra läsåret, 1909—1910, Lunds seminarium fortfarande den största kuggningsprocenten med 60.55 %, varemot under läsåret 1910—1911 den högsta kuggningsprocenten faller på Karlstads seminarium med 64 %. Vid de kvinnliga seminarierna faller högsta kuggningsprocenten, såväl under alla tre femårsperioderna, som under de två senaste läsåren på Falu seminarium. På samma sätt som med avseende på procent intagna är naturligtvis även procenttalet för de kuggade i viss mån beroende på tillströmningen av antalet inträdessökande i det hela och dessa företeelsers samband med intagningsprocenten, men en betydande roll härvidlag spelar naturligtvis även den större eller mindre mogenhetsgraden hos de inträdessökande samt den strängare och mildare tillämpningen av seminariestadgaus fordringar

under samma år vid olika seminarier och under olika år vid samma seminarium.

Såsom redan är nämnt bliver varje år en ej ringa procent av dem, som vid inträdesprövningen befunnits äga den för inträde vid seminarium nödiga kompetensen, dock nekad inträde på grund av bristande utrymme. Seminariebyggnaderna voro ända långt in på 1870-talet otidsenliga, ofta för sitt ändamål ej avsedda och utrustade med tränga lokaler. Först på senare tid har man börjat avhjälpa denna brist genom uppförande av nya tidsenliga seminariebyggnader. I Härnösand blev en sådan färdig år 1907, i Stockholm år 1908, i Luleå och i Växjö 1911. Vid samma tidpunkt upprättades s. k. dubbelklasser år 1908 i Stockholm samt år 1910 i Göteborg och Växjö. I Stockholm och Växjö äro dessa parallellavdelningar s. k. studentklasser eller med andra ord de omfatta endast fjärde klassen, i Göteborg däremot börjar parallellavdelningen redan i första klassen. Redan förut hade man försökt sig med parallellavdelningar, i det att år 1873 en sådan inrättades i första klassen vid Stockholms kvinnliga samt år 1899 i Göteborgs manliga och Kalmar kvinnliga seminarium, men dessa parallellavdelningar voro av endast tillfällig natur och omfattade år 1873 och 1899 lägsta klassen, år 1874 och 1900 andra klassen o. s. v. för att med vårterminerna 1876 och 1903 upphöra. En annan och kraftigare åtgärd för att minska antalet av kompetenta inträdessökande, som måst avvisas på grund av bristande utrymme, har varit upprättandet av nya seminarier. Under tiden 1866—1910 upprättades nya kvinnliga seminarier år 1875 i Falun och Kalmar, år 1879 i Umeå och år 1900 i Landskrona; under samma tid upprättades nya manliga seminarier i Strängnäs år 1901 och i Luleå år 1907. En redan förut nämnd åtgärd var uppförandet av nya seminariebyggnader med rymligare klassrum, såsom i Stockholm år 1908 och i Växjö 1911 eller med parallellavdelningar för varje klass, såsom i Göteborg 1910 och enligt 1911 års riksdagsbeslut även i Falun. Närmaste anledningen till upprättandet av de båda sistnämnda s. k. dubbelseminarierna har varit den rådande bristen på folkskollärare.

Vad angår dem, vilka ej kunnat intagas vid seminarierna på grund av bristande utrymme, visa procenttabellen att detta antal varit vida större vid de kvinnliga seminarierna än vid de manliga. Under det att

under femårsperioden 1896—1900 endast 5.87 % av de inträdessökande måste avvisas från de manliga seminarierna på grund av bristande utrymme, måste under samma femårsperiod av samma anledning ej mindre än 31.77 % avvisas från de kvinnliga seminarierna. Under femårsperioden 1901—1905 uppgingo motsvarande tal till respektive 8.23 % och 37.44 % samt under femårsperioden 1906—1908 till respektive 13.18 % och 34.02 %. Om man fäster sig vid den senaste femårsperiodens två sista läsår, så finner man att vid början av läsåret 1909—1910 från de manliga seminarierna på grund av bristande utrymme måste avvisas 14.62 % av de inträdessökande, från de kvinnliga däremot 34.17 %; vid början av läsåret 1910—1911 voro motsvarande tal 15.62 % och 31.68 %. Talen visa således för de manliga seminarierna en jämnt fortgående stegring av antalet kompetenta inträdessökande, som på grund av bristande utrymme måst avvisas, varemot vid de kvinnliga seminarierna under tidsskedets andra period någon ökning förelåg, för att under de senaste åren efterföljas av minskning.

Vänder man sig till de särskilda seminarierna finner man vid de manliga seminarierna det relativt största antalet kompetenta inträdessökande, som måst avvisas på grund av bristande utrymme, vid Göteborgs seminarium, där under de tre femårsperioderna respektive 14.43 %, 20.32 % och 24.48 % av samtliga inträdessökande ej kunnat lämnas inträde av denna anledning. Under tidsskedets sista läsår, läsåret 1910—1911, återfinnes detta högsta antal vid Växjö seminarium, uppgående till 28.47 %. — Vid de kvinnliga seminarierna påträffar man det relativt högsta antalet kompetenta inträdessökande, som måst avvisas på grund av bristande utrymme, vid Skara seminarium, där under de tre femårsperioderna respektive 46.29 %, 49.91 % och 45.16 % av denna anledning ej kunnat lämnas tillträde. Under tidsskedets sista läsår, läsåret 1910—1911 återfinnes detta högsta antal, uppgående till 54.73 %, vid Landskrona seminarium.

De relativt lägsta antalen åter, vilka vid varje seminarium måst avvisas på grund av bristande utrymme, återfinner man under olika femårsperioder och olika år vid olika seminarier. Så påträffar man detta antal vid de manliga seminarierna under femårsperioden 1896—1900 vid Härnösands seminarium med 0.93 %, under femårsperioden 1901—1905 vid Strängnäs seminarium med 6.79 %, under femårsperioden 1906—1910 vid Karlstads

seminarium med 1.87 %, vid början av läsåret 1909—1910 vid Lunds seminarium med 0.92 % samt vid början av läsåret 1910—1911 vid Karlstads seminarium med 1.33 %. Samma företeelse återfinnes på det hela taget även vid de kvinnliga seminarierna. Där finner man det relativt taget lägsta antalet på grund av bristande utrymme avvisade inträdessökande under femårsperioderna 1896—1900 och 1901—1905 vid Umeå seminarium, utgörande 9.09 % och 18.81 % av hela antalet inträdessökande, under femårsperioden 1906—1910 återfinnes det lägsta talet med 17.47 % vid Falu seminarium, vid början av läsåret 1909—1910 med 11.63 % vid Landskrona seminarium samt vid början av läsåret 1910—1911 med 6.25 % vid Falu seminarium.

II. Intagna elever vid folkskoleseminarierna.

Tab. 6—12.

Tabell 6. och 7. Antal i olika klasser i folkskoleseminarierna intagna elever höstterminerna 1871—1910.

Tabell 6 innehåller uppgifter om antalen vart och ett av åren 1871—1910 i varje klass intagna elever vid varje särskilt seminarium. Tabell 7 a meddelar dels i absoluta tal dels i procent ett sammandrag härav särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga och särskilt för samtliga seminarier, tabell 7 b angiver såväl i absoluta tal som i procent ökning eller minskning under varje år särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga och särskilt för samtliga seminarier, varjämte i tabell 7 c är uträknad den procentiska fördelningen mellan de manliga och de kvinnliga seminarierna av de under de olika åren intagna. — Såsom tabell 6 utvisar voro seminarierna under tiden 1871—1875 treåriga; år 1876 tillsattes en klass, nedifrån räknat, vid Linköpings och Karlstads seminarier, år 1877 tillkom en dylik klass vid Växjö seminarium. Från och med höstterminen 1878 blevo samtliga seminarier fyraåriga genom infogande av en ny första klass även vid övriga seminarier. — I tab. 6 och följande äro lika litet som i avdelning I sådana elever medräknade, som intagas vid seminarierna jämlikt § 38 seminariestadgan.

**Antal i olika klasser vid folkskoleseminarierna intagna elever höstterminerna
1871—1877.**

1.	2.	3.	4.	5.	6.
S e m i n a r i e r .	Intagna höstterminerna 1871—1877 i				
	klass 1.	klass 2.	klass 3.	klass 4.	Samtliga klasser.
I. Manliga seminarier.					
Uppsala	—	184	26	13	223
Linköping	36	149	14	6	205
Strängnäs	—	—	—	—	—
Växjö	36	243	9	3	291
Lund	—	306	9	2	317
Göteborg	—	223	5	3	231
Karlstad	39	165	14	6	224
Härnösand	—	109	34	12	155
Luleå	—	—	—	—	—
Summa	111	1,379	111	45	1,646
II. Kvinnliga seminarier.					
Stockholm	—	231	45	24	300
Skara	—	206	13	—	219
Falun ¹⁾	—	40	3	—	43
Landskrona	—	—	—	—	—
Kalmar ²⁾	—	84	10	—	94
Umeå	—	—	—	—	—
Summa	—	561	71	24	656
III. Samtliga seminarier.					
Manliga seminarier	111	1,379	111	45	1,646
Kvinnliga seminarier	—	561	71	24	656
Tillsammans	111	1,940	182	69	2,302

Utom vad här ovan är nämnt lämnar tab. 6 nederst å varje sida för varje år en procentisk uträkning angående i varje klass intagna elever, särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga och särskilt för samtliga seminarier. — Tabell 7 a meddelar, såsom redan är nämnt, sammandrag dels för varje år dels femårsvis, särskilt för manliga, särskilt för kvinnliga och särskilt för samtliga seminarier angående intagna elever, å de båda första sidorna i absoluta tal, å de båda sista i procent. Slutligen lämna här ovanstående tabeller sammandrag dels för tiden 1871—1877, då alla eller

¹⁾ Falu seminarium började h. t. 1875. — ²⁾ Kalmar seminarium började h. t. 1875.

**Antal i olika klasser vid folkskoleseminarierna intagna elever höstterminerna
1878—1910.**

1.	2.	3.	4.	5.	6.
S e m i n a r i e r .	Intagna höstterminerna 1878—1910 i				
	klass 1.	klass 2.	klass 3.	klass 4.	samtliga klasser.
I. Manliga seminarier.					
Uppsala	733	112	27	22	894
Linköping	828	48	15	77	968
Strängnäs ¹⁾	251	7	1	23	282
Växjö	838	24	10	73	945
Lund	1,042	101	3	41	1,187
Göteborg	947	59	15	48	1,069
Karlstad	818	61	13	37	929
Härnösand	588	117	24	39	768
Luleå ²⁾	76	12	3	—	91
Summa	6,121	541	111	360	7,133
II. Kvinnliga seminarier.					
Stockholm	823	103	44	132	1,102
Skara	940	133	36	56	1,165
Falun	544	139	36	10	729
Landskrona ³⁾	270	26	2	31	329
Kalmar	868	159	71	21	1,119
Umeå ⁴⁾	668	170	16	16	870
Summa	4,113	730	205	266	5,314
III. Samtliga seminarier.					
Manliga seminarier	6,121	541	111	360	7,133
Kvinnliga seminarier	4,113	730	205	266	5,314
Tillsammans	10,234	1,271	316	626	12,447

de flesta seminarier voro treklassiga, dels för tiden 1878—1910, då alla seminarier voro fyraklassiga. — Enligt **tabell 7 a** intogos åren 1871—1875, då alla seminarierna ännu voro treåriga, vid de manliga seminarierna 996 (90.22 %) i lägsta klassen, 79 (7.15 %) i dåvarande andra klassen och endast 29 (2.63 %) i högsta klassen; vid de kvinnliga seminarierna intogos under samma tid 359 (84.87 %) således ett relativt mindre antal i lägsta klassen, 42 (9.93 %) i dåvarande andra klassen och 22 (5.20 %) i högsta klassen; vid samtliga semi-

¹⁾ Strängnäs seminarium började h. t. 1901. — ²⁾ Luleå seminarium började h. t. 1907. — ³⁾ Landskrona seminarium började h. t. 1900. — ⁴⁾ Umeå seminarium började h. t. 1879.

narierna voro motsvarande tal 1,355 (88.74 %), 121 (7.92 %) och 51 (3.34 %). Från och med år 1876 var, såsom redan är nämnt, två manliga, från år 1877 tre manliga och från år 1878 samtliga seminarier, genom tillkomsten av en ny första klass, fyra-åriga. På grund härav kunna inga jämförelser äga rum mellan de i de lägre klasserna intagna under femårsperioden 1876—1880 och närmast föregående och efterföljande femårsperioder. Under de följande femårsperioderna finner man, relativt taget, genomgående högre antal intagna i första klassen vid de manliga seminarierna än vid de kvinnliga. Det relativt största antalet elever intogs vid de manliga seminarierna under femårsperioden 1901—1905, uppgående till 94.02 % av de under denna period vid de manliga seminarierna intagna eleverna; vid de kvinnliga seminarierna uppnåddes detta relativt högsta tal under femårsperioden 1896—1900, uppgående till 87.74 % av hela antalet under denna period vid de kvinnliga seminarierna intagna eleverna. Dessa procenttal för de båda femårsperioderna äro också de enda som överträffa procenttalen av de i lägsta klassen intagna under femårsperioden 1871—1875 eller under den tid seminarierna voro treåriga. — Om man fäster sig vid varje år särskilt, återfinner man, relativt taget, under den tid samtliga seminarier voro treåriga, det högsta antalet i lägsta klassen intagna vid de manliga seminarierna år 1874 med 91.18 % intagna, vid de kvinnliga seminarierna år 1875 med 92.38 % intagna elever. Under den tid samtliga seminarier voro fyraåriga eller tiden 1878—1910 påträffar man, relativt sett, det största antalet elever, som intogs i första klassen, vid de manliga seminarierna år 1905 med 96.76 % av samtliga detta år intagna elever, vid de kvinnliga seminarierna år 1896 med 90.08 % av samtliga detta år intagna elever.

I andra och tredje klasserna intogs den tid seminarierna voro fyra-klassiga i allmänhet endast ett fåtal elever, särskilt gäller detta de manliga seminarierna. Det vill nämligen synas och det bekräftas även av uppgiften i tab. 10 och 11 angående de intagna elevernas föregående studier, som om de kvinnliga eleverna i allmänhet äro bättre förberedda för intagning vid seminarierna än de manliga. — Det högsta procenttalet i andra klassen intagna påträffar man under denna tid vid de manliga seminarierna under femårsperioden 1891—1895, uppgående till 9.39 % av samtliga under denna period intagna elever. Sedan avtaga talen för varje

femårsperiod och visar perioden 1905—1910 endast 2.35 procent av samtliga intagna. Vid de kvinnliga seminarierna finner man de högsta procentalen under femårsperioden 1881—1885 (19.69 %) och 1886—1890 (20.06 %); därefter sjönk även här procenttalet och utgjorde under tidsskedets sista femårsperiod, åren 1905—1910, endast 3.53 %. — Det högsta procenttalet i tredje klassen intagna återfinner man under den tid seminarierna voro fyrklassiga vid de manliga seminarierna under femårsperioden 1881—1885, uppgående till 2.44 % av samtliga under denna period intagna elever; lägsta talet återfinnes under femårsperioden 1901—1905, uppgående till endast 0.37 %. Vid de kvinnliga seminarierna återfinner man under samma tid det högsta procenttalet under femårsperioden 1891—1895 (5.32 %) och det lägsta under femårsperioden 1896—1900 (1.81 %).

Antalen i högsta klassen intagna elever äro ägnade att tilldraga sig ett särskilt intresse, enär i denna klass jämlikt § 38 i 1865 års reglemente och § 37 i 1886 års seminariestagda inträdessökande, som avlagt godkänd mogenhets(student-)examen vid högre allmänt läroverk i mån av utrymme intagas utan föregående inträdesprövning. Anmälningen går ofta så till, att sökanden under hand hos vederbörande seminarierector efterhör, om plats finnes vid seminariet. Trots detta hava dock, särskilt under de första åren av tidsskedet, en ej obetydlig del av dylika sökande måst på grund av bristande utrymme avvisas och först under de senaste åren hava genom särskilda s. k. studentklassers inrättande flera studenter kunnat intagas. Då antalet elever i varje klass är begränsat, hade de förut kunnat intagas endast i den mån genom förtidig avgång av elever utrymme kunnat beredas. — Under femårsperioden 1871—1875, då samtliga manliga seminarier voro treklassiga, uppgick antalet i högsta klassen vid dessa seminarier intagna till 29 eller 2.63 % av samtliga intagna; under femårsperioden 1876—1880, under vars första år två av de manliga seminarierna, under vars andra år tre och under vars tre sista år samtliga manliga seminarier voro fyra-klassiga, intogos i högsta klassen 27 elever eller 1.74 % av samtliga intagna. Vid de manliga seminarierna ställde sig förhållandena under de följande femårsperioderna sålunda. Under femårsperioden 1881—1885 intogos i fjärde klassen 35 (2.94 %), under femårsperioden 1886—1890 hade antalet stigit till 44 (6.37 %) och under femårsperioden 1891—1895 till 71 eller

8.33 % av samtliga intagna; under de båda följande femårsperioderna sjönk antalet, åren 1896—1900 till 50 eller 4.94 % och åren 1901—1905 till 35 eller 3.22 % av hela antalet intagna; under femårsperioden 1906—1910 steg, med inrättandet år 1910 av en särskild s. k. studentklass vid Växjö seminarium, antalet åter och uppgick till ej mindre än 114, utgörande 8.93 % av samtliga intagna. — Under hela tidsskedet 1881—1910 intogos tillsammans 349 elever (5.70 %) i de manliga seminariernas högsta klass. — Vid de kvinnliga seminarierna var det absoluta antalet i högsta klassen intagna elever under varje femårsperiod, med undantag av de båda sista, lägre än vid de manliga seminarierna. Under den första femårsperioden, åren 1871—1875, då samtliga kvinnliga seminarier voro treklassiga, intogos sålunda i högsta klassen vid de kvinnliga seminarierna 22, men vid de manliga 29 elever. På grund av det relativt lägre antalet intagna i lägsta klassen vid de kvinnliga seminarierna, gick dock procenttalet för dem upp till 5.20 mot 2.63 vid de manliga seminarierna. Under den andra femårsperioden, åren 1876—1880, under vars två första år samtliga kvinnliga seminarier voro treklassiga, varemot samtliga under de tre sista åren voro fyra-klassiga, intogos i högsta klassen sammanlagt 7 elever, utgörande endast 0.86 % av samtliga där intagna elever, under det procenttalet vid de manliga seminarierna, såsom nämnts, uppgick till 1.74. Under de följande femårsperioderna stego stadigt såväl absolut som relativt taget antalen i fjärde klassen intagna elever, dock utan att förr än under de två sista femårsperioderna överstiga antalen i de manliga seminariernas fjärde klass intagna. Så intogos under femårsperioden 1881—1885 i den omnämnda klassen 9 (0.99%), under följande femårsperiod 19 (3.03 %), under den därpå följande 30 (4.09 %) samt under femårsperioden 1896—1900 ett lika stort antal, uppgående till 4.18 %, under det att procenttalet för de manliga seminarierna utgjorde 4.94 %. Under femårsperioden 1901—1905 uppgick antalet vid de kvinnliga seminarierna i fjärde klassen intagna elever till 58, utgörande 6.91 % av de under denna tid intagna kvinnliga eleverna, varemot procenttalet vid de manliga seminarierna då uppgick till endast 3.22 %. Under tidsskedets sista femårsperiod, åren 1906—1910, uppgick antalet vid de kvinnliga seminariernas i samma klass intagna elever till ej mindre än 115, utgörande 12.68 % av de under denna tid intagna kvinnliga eleverna, varemot

procenttalet vid de manliga seminarierna uppgick till 8.93 %. Härvid är att taga i betraktande tillkomsten med höstterminen 1909 av en särskild s. k. studentklass vid Stockholms seminarium. — Under hela tidsskedet 1881—1910 uppgick antalet i de kvinnliga seminariernas fjärde klass intagna elever till 261 eller 5.51 % av samtliga under denna tid intagna kvinnliga elever.

Tabell 7 b redogör för den årliga ökningen och minskningen i absoluta tal och procent av antalen vid manliga, kvinnliga och samtliga seminarier intagna elever. Ehuru antalen intagna elever står i nära samband med utrymmet vid seminarierna och sålunda ej kan vara så växlande som antalen inträdessökande, inträffar även här den största ökningen såväl i absoluta tal som procent mot slutet av 1870-talet eller närmare bestämt, år 1878. Den största minskningen såväl i absoluta tal som i procent infaller för de manliga seminarierna och för samtliga seminarier år 1886, för de kvinnliga seminarierna år 1896.

Tabell 7 c behandlar för vart och ett av åren 1871—1910 antalen intagna elever vid de manliga seminarierna, jämförda med motsvarande antal vid de kvinnliga och meddelar för vart och ett av ovannämnda år den procentiska fördelningen mellan dem. Vid ett närmare studium av tabellen och vid jämförelse med uppgifterna å sid. 213—215 angående antal olika seminarier av varje slag under olika tider, uttryckta i procent, finner man att de intagnas antal i allmänhet varit relativt större vid de kvinnliga seminarierna än vid de manliga. Till belysande härav må meddelas, att då under åren 1907—1910 i riket funnos 9 manliga och 6 kvinnliga seminarier, eller, med andra ord, då under nämnda tid 60 % av seminarierna voro manliga och 40 % kvinnliga, intogos under de tre första åren av perioden mer än 40 % av hela antalet intagna vid de kvinnliga seminarierna, och således under 60 % vid de manliga.

Tabell 8 och 9. Antal i folkskoleseminarierna under höstterminerna 1901—1910 intagna elever, fördelade efter föräldrarnas yrken och samhällsställning.

Tabell 8 lämnar redogörelse särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier samt för vart och ett av åren 1901—1910 angående

För samtliga läsåren 1901—1910 vid de olika folkskoleseminarierna intagna elever
i procent, fördelade efter föräldrarnes yrken och samhällsställning.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Föräldrarnes yrken och samhällsställning.	Antal elever intagna vid seminariet i									
	Upp- sala.	Linkö- ping.	Sträng- näs.	Växjö.	Lund.	Göte- borg.	Karl- stad.	Härnö- sand.	Luleå.	Till- sam- mans.
1. <i>Manliga seminarier.</i>	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1. Folkskollärare, klockare, or- ganister	22.89	19.27	23.76	19.94	15.79	19.24	19.43	13.81	8.79	18.79
2. Övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst	3.21	1.45	1.42	2.25	0.93	2.52	0.81	2.98	3.30	1.99
3. Tjänstemän i bolags tjänst	2.01	1.45	1.06	1.61	0.62	1.89	0.41	1.87	4.39	1.48
4. Predikanter	0.80	2.55	0.71	0.32	0.31	—	—	0.38	1.10	0.63
5. Hemmansägare, arrendatorer	36.55	43.27	32.27	41.80	35.29	45.11	47.37	36.93	48.35	40.12
6. Yrkesidkare, hantverkare	16.47	13.82	16.31	20.58	20.43	11.36	10.12	11.94	7.69	15.02
7. Handlande, kontorister	2.41	6.18	5.32	4.82	4.95	5.99	5.26	5.97	7.69	5.25
8. Verkmästare, fabriksarbetare	8.83	6.91	10.64	4.18	11.77	5.68	10.53	12.31	14.29	8.97
9. Vaktmästare, betjänter	4.02	3.64	4.61	0.97	6.19	4.42	3.64	2.61	3.30	3.77
10. Underofficerare, soldater	1.61	0.73	2.48	2.89	1.86	0.95	0.81	1.87	—	1.61
11. Torpare, statare	1.20	0.73	1.42	0.64	1.86	2.84	1.62	0.33	1.10	2.37
Tillsammans	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

de intagna eleverna, fördelade efter fädernas yrken och samhällsställning, tabell 9 behandlar samma ämne, men lämnar uppgifter rörande hela tidsperioden för varje seminarium särskilt.

Enligt tabell 8, jämförd med ovanstående procenttabell, voro vid de manliga seminarierna två femtedelar av eleverna eller 948 av 2,363 (40.12 %) söner till mindre jordbrukare (hemmansägare och arrendatorer), den närmast största gruppen eller 444 (18.79 %) utgjordes av söner till folkskollärare, klockare och organister, varpå följer gruppen yrkesidkare och hantverkare med 355 (15.02 %), verkmästare, fabriksarbetare med 212 (8.97 %) samt handlande och kontorister med 124 (5.25 %). Övriga grupper äro obetydliga; så voro 89 (3.77 %) redovisade såsom söner av vaktmästare och betjänter,

För samtliga läsåren 1901—1910 vid de olika folkskoleseminarierna intagna elever i procent, fördelade efter föräldrarnes yrken och samhällsställning.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Föräldrarnes yrken och samhällsställning.	Antal elever intagna vid seminariet i						
	Stöckholm.	Skara.	Falun.	Landskronn.	Kalmar.	Umeå.	Tillsammans.
<i>2. Kvinnliga seminarier.</i>	%	%	%	%	%	%	%
1. Folkskollärare, klockare, organister	9.04	17.12	14.51	20.06	14.92	10.82	14.38
2. Övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst	13.28	11.62	3.63	10.36	10.85	16.04	11.40
3. Tjänstemän i bolags tjänst	5.65	4.89	3.63	6.80	5.42	8.95	5.96
4. Predikanter	1.13	0.31	—	0.97	1.02	0.75	0.74
5. Hemmansägare, arrendatorer	4.80	28.75	24.87	16.83	23.73	21.27	19.36
6. Yrkesidkare, hantverkare	22.03	18.35	16.06	12.94	16.27	12.31	16.61
7. Handlande, kontorister	14.69	10.09	18.13	15.53	8.81	11.19	12.83
8. Verkmästare, fabriksarbetare	17.80	3.98	10.36	9.06	9.49	7.84	9.91
9. Vaktmästare, betjänter	10.17	3.36	7.25	5.18	6.44	9.33	6.93
10. Underofficerare, soldater	1.41	0.92	1.04	1.62	2.37	0.75	1.37
11. Torpare, statare	—	0.61	0.52	0.65	0.68	0.75	0.51
Tillsammans	100	100	100	100	100	100	100

56 (2.37 %) såsom söner av torpare och statare, 47 (1.99 %) såsom söner av »övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst» (d. v. s. sådana som ej tillhörde gruppen folkskollärare m. fl.), 38 (1.61 %) såsom söner av underofficerare och soldater samt 35 (1.48 %) såsom söner av tjänstemän i bolags tjänst. Minsta gruppen utgjordes av söner till predikanter, uppgående till endast 15 eller 0.63 %. — Under det att, såsom vi sett, vid de manliga seminarierna, de yrken, som seminarieelevernas föräldrar tillhörde, koncentrerade sig på tre av de elva yrkesgrupper, i vilka föräldrarna blivit uppdelade, visade sig vid de kvinnliga seminarierna, såsom av tabell 8 och här ovanstående procenttabell framgår, fem av

dessa grupper uppnå jämförelsevis mer betydande tal. Främst med avseende på antalet står även här gruppen hemmansägare och arrendatorer, ehuru den vid de kvinnliga seminarierna ej spelar på långt när samma betydande roll som vid de manliga; dit hörde nämligen 338 av 1,746 eller 19.36 % av samtliga under tiden 1901—1910 intagna elever. Närmast i ordningen kommer den grupp, som utgöres av döttrar till yrkesidkare och hantverkare, uppgående till 290 (16.61 %) och i tredje rummet den grupp, som utgöres av döttrar till folkskollärare, klockare och organister; ordningen mellan dessa båda sistnämnda grupper var således omvänd mot vid de manliga seminarierna; antalet i den tredje gruppen uppgick till 251 eller 14.38 %. I fjärde rummet kommer vid de kvinnliga seminarierna den grupp, som utgöres av döttrar till handlande och kontorister, vilket ordningsnummer vid de manliga seminarierna innehades av gruppen verkmästare och fabriksarbetare; antalet i fjärde gruppen vid de kvinnliga seminarierna uppgick till 224 eller 12.83 %. Det femte rummet innehaves av den grupp, som betecknas med »övriga tjänstemän i statens eller kommunens tjänst», utgörande 199 eller ej mindre än 11.40 % av hela antalet intagna. Därefter komma i ordning efter sin styrka följande grupper: döttrar till verkmästare och fabriksarbetare, uppgående till 173 elever (9.91 %), vaktmästare och betjänter med 121 elever (6.93 %), tjänstemän i bolags tjänst med 104 (5.96 %), underofficerare och soldater 24 eller 1.37 %, samt predikanter med 13 (0.74 %). Sist kommer här gruppen torpare och statare med endast 9 (0.51 %).

Om man jämför elevernas härstamning vid de manliga och vid de kvinnliga seminarierna, visar det sig således, att fäderna till eleverna vid de kvinnliga seminarierna i allmänhet synas befinna sig på ett något högre samhällsplan än fäderna till eleverna vid de manliga seminarierna. Sålunda uppgår vid de manliga seminarierna gruppen hemmansägare och arrendatorer, vilken grupp, såsom framgår av anmärkningen, innefattar huvudsakligen mindre jordbrukare, till något över 40 procent, under det att samma grupp vid de kvinnliga seminarierna når upp till endast något över $19\frac{1}{3}$ procent, varjämte gruppen torpare och statare vid de manliga seminarierna når upp till 2.37 procent, men vid de kvinnliga seminarierna till endast 0.51 procent eller till ej fullt en fjärdedel av procenten vid de manliga

seminarierna. Å andra sidan utvisar gruppen »övrige tjänstemän i statens eller kommunens tjänst», vid de kvinnliga seminarierna nära $11\frac{1}{2}$ %, men vid de manliga knappast 2 procent, gruppen tjänstemän i bolags tjänst vid de kvinnliga seminarierna nära 6 procent, men vid de manliga seminarierna endast $1\frac{1}{2}$ procent, gruppen handlande och kontorister vid de kvinnliga seminarierna nära 13 procent, vid de manliga endast $5\frac{1}{4}$ procent. Däremot visa grupperna yrkesidkare och hantverkare samt verk-mästare och fabriksarbetare ungefär samma styrka vid båda slagen av seminarier, dock med någon öfvervikt vid de kvinnliga.

Tabell 9 lämnar, såsom redan är nämt. uppgifter angående antalet vid vart särskilt seminarium under tiden 1901—1910 intagna elever, fördelade efter fädernas yrke och samhällsställning. Av intresse är härvidlag att iakttaga den av deras inbördes styrka bestämda ordningen mellan de olika yrkesgrupperna vid varje särskilt seminarium, jämförd med den ordning som återfinnes i redogörelsen för samtliga seminarier under samma tid.

Vänder man sig först till de manliga seminarierna finner man, att den vid samtliga seminarier dominerande gruppen, hemmansägare och arrendatorer, är den största även vid vart och ett av de särskilda seminarierna. Om man därvidlag fäster sig vid den olika ordningen de särskilda seminarierna emellan visar det sig, att det relativt största antalet intagna söner till hemmansägare och arrendatorer förekommer vid Luleå seminarium, där antalet dylika elever under tiden 1901—1910 uppgår till nära hälften (48.35 %) av samtliga under denna tid där intagna elever. Därefter i ordningen komma Karlstads seminarium med 47.37 %, Göteborgs seminarium med 45.11 %, Linköpings seminarium med 43.27 % och Växjö seminarium med 41.80 %. Lägsta platsen intages av Strängnäs seminarium, där antalet intagna hemmansägaresöner uppgick till ej fullt en tredjedel (32.27 %) av samtliga under tiden 1901—1910 vid seminariet intagna elever, samt Uppsala och Härnösands seminarier, där deras antal uppgick till något över en tredjedel (resp. 36.55 % och 36.93 %). — Den därefter vid samtliga seminarier med avseende på sin styrka följande gruppen utgöres av söner till folkskollärare, klockare och organister. Denna grupp visar sig närmast efter hemmansägargruppen starkast jämväl vid vart och ett av de särskilda

seminarierna, med undantag för Växjö och Lunds seminarier, där andra rummet intages av gruppen yrkesidkare och hantverkare, samt för Luleå seminarium, där andra rummet intages av gruppen verkmästare och fabriksarbetare. — Det tredje rummet med avseende på sin styrka intages i summorna för samtliga seminarier av gruppen yrkesidkare och hantverkare. Vid betraktande av varje seminarium särskilt finner man, att samma plats intages av nämnda grupp jämväl vid Uppsala, Linköpings, Strängnäs och Göteborgs seminarier; vid Växjö och Lunds seminarier intager, såsom redan är omtalat, gruppen yrkesidkare och hantverkare andra platsen, vid Karlstads och Härnösands seminarier är den nedflyttad till fjärde platsen, under det att den vid Luleå seminarium tävlar om denna plats med gruppen handlare och kontorister. Vid Växjö, Lunds och Luleå seminarier innehaves tredje platsen av gruppen folkskollärare, klockare och organister, vid Karlstads och Härnösands seminarier av gruppen verkmästare och fabriksarbetare. — Till jämförelse med procenttalen för samtliga seminarier meddelas här, att antalet intagna söner till folkskollärare, klockare och organister uppgick vid Uppsala seminarium till 57 eller 22.89 %, vid Linköpings seminarium till 53 eller 19.27 %, vid Strängnäs seminarium till 67 eller 23.76 %, vid Växjö seminarium till 62 eller 19.94 %, vid Lunds seminarium till 51 eller 15.79 %, vid Göteborgs seminarium till 61 eller 19.24 %, vid Karlstads seminarium till 48 eller 19.43 %, vid Härnösands seminarium till 37 eller 13.81 % samt vid Luleå seminarium till 8 eller 8.79 % av hela antalet vid vart och ett av de respektive seminarierna under tiden 1901—1910 intagna eleverna. Antalet intagna söner till yrkesidkare och hantverkare uppgick vid Uppsala seminarium till 41 eller 16.47 %, vid Linköpings seminarium till 38 eller 13.82 %, vid Strängnäs seminarium till 46 eller 16.31 %, vid Växjö seminarium till 64 eller 20.58 %, vid Lunds seminarium till 66 eller 20.43 %, vid Göteborgs seminarium till 36 eller 11.36 %, vid Karlstads seminarium till 25 eller 10.12 %, vid Härnösands seminarium till 32 eller 11.94 % samt vid Luleå seminarium till 7 eller 7.69 % av hela antalet vid vart och ett av de respektive seminarierna under tiden 1901—1910 intagna elever.

Vid de kvinnliga seminarierna hade, såsom vi redan sett, fem av de elva grupperna att uppvisa ett större antal intagna elever, nämligen, i

nu nämnd ordning, hemmansägare och arrendatorer, yrkesidkare och hantverkare, folkskollärare, klockare och organister, handlande och kontorister samt gruppen »övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst». Av tabell 9 finner man, att nu nämnda ordning i många fall är en helt annan, om man betraktar uppgifterna från varje seminarium särskilt. Så innehaves vid Stockholms seminarium främsta platsen av gruppen yrkesidkare och hantverkare med 78 intagna elever (22.03 %), varpå följer gruppen verkmästare och fabriksarbetare med 63 (17.80 %), gruppen handlande och kontorister med 52 (14.69 %), gruppen »övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst» med 47 (13.38 %) samt gruppen vaktmästare och betjänter med 36 eller 10.17 % av hela antalet vid seminariet under tiden 1901—1910 intagna elever. Vid Skara, Falu, Kalmar och Umeå seminarier utgöres, likasom med avseende på summan för samtliga seminarierna, högsta antalet av döttrar till hemmansägare och arrendatorer med resp. 94 (28.75 %), 48 (24.87 %), 70 (23.73 %) och 57 eller 21.27 % av hela antalet vid de respektive seminarierna under tiden 1901—1910 intagna eleverna. Vid Skara seminarium intogs andra och tredje platserna på samma sätt som vid samtliga seminarier av gruppen yrkesidkare och hantverkare samt gruppen folkskollärare, klockare och organister med respektive 60 eller 18.33 % och 56 eller 17.12 % av hela antalet intagna elever, varemot fjärde och femte platserna i jämförelse med samtliga seminarierna här voro omkastade, i det att fjärde platsen här innehades av gruppen »övriga tjänstemän i statens och kommunens tjänst» med 38 eller 11.62 % och femte platsen av gruppen handlande och kontorister med 33 eller 10.09 % av samtliga vid seminariet under tiden 1901—1910 intagna elever. Vid Falu seminarium intogs andra platsen av gruppen handlande och kontorister med 35 eller 18.13 %, tredje platsen av gruppen yrkesidkare och hantverkare med 31 eller 16.06 %, fjärde platsen av gruppen folkskollärare, klockare och organister med 28 eller 14.51 % samt femte platsen av gruppen verkmästare och fabriksarbetare med 20 eller 10.36 % av hela antalet under tiden 1901—1910 vid seminariet intagna elever. Vid Landskrona seminarium intogs främsta platsen av gruppen folkskollärare, klockare och organister med 62 eller 20.06 %, andra platsen av gruppen hemmansägare och arrendatorer med 52 eller 16.83 %, tredje platsen av gruppen handlande och

kontorister med 48 eller 15.33 %, fjärde platsen av gruppen yrkesidkare och hantverkare med 40 eller 12.94 % samt femte platsen (liksom vid samtliga seminarier) av gruppen »övrige tjänstemän i statens och kommunens tjänst» med 32 eller 10.36 % av hela antalet vid seminariet under tiden 1901—1910 intagna elever. Vid Kalmar seminarium intogs andra och tredje platserna (liksom vid samtliga seminarier) av grupperna yrkesidkare och hantverkare samt folkskollärare, klockare och organister med respektive 48 eller 16.27 % och 44 eller 14.92 %, fjärde platsen av gruppen »övrige tjänstemän i statens och kommunens tjänst» med 32 eller 10.85 % samt femte platsen av gruppen verkmästare och fabriksarbetare med 28 eller 9.49 % av hela antalet vid seminariet under tiden 1901—1910 intagna elever. Vid Umeå seminarium slutligen intogs andra platsen av gruppen »övrige tjänstemän i statens och kommunens tjänst» med 43 eller 16.04 %, tredje platsen av gruppen yrkesidkare och hantverkare med 33 eller 12.31 %, fjärde platsen (liksom vid samtliga seminarier) av gruppen handlande och kontorister med 30 eller 11.19 % samt femte platsen av gruppen folkskollärare, klockare och organister med 29 eller 10.82 % av hela antalet vid seminariet under tiden 1901—1910 intagna elever. Vid Stockholms seminarium funnos inga döttrar till torpare och statare, vid Falu seminarium en samt vid vart och ett av Skara, Landskrona, Kalmar och Umeå seminarier två.

Tabell 10 och 11. De under åren 1901—1910 intagna elevernas föregående studier och examina samt föregående yrken och sysselsättningar.

Tabell 10 meddelar uppgifter härom särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier samt för vart och ett av åren 1901—1910, tabell 11 redogör för förhållandena under samtliga dessa år vid varje särskilt seminarium.

Tabell 10 lämnar, såsom vi nämnt, särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier dels uppgifter om de intagna elevernas föregående studier och avlagda examina, dels om de intagna elevernas föregående yrken och övriga sysselsättningar.

Om man först behandlar uppgifterna om *de intagna elevernas föregående studier och examina* och studerar förhållandena vid de manliga seminarierna finner man, att mer än en tredjedel av de där intagna eleverna eller 1,638 av 2,363 (69.32 %) endast genomgått folkskolan samt att en del av dem sedermera genomgått en s. k. preparandkurs eller idkat enskilda studier för inträde å seminariet; hit har även räknats det fåtal intagna elever, som genomgått endast en, två eller tre klasser vid allmänt läroverk. Den närmast största gruppen utgöres av sådana, som avlagt studentexamen, vilken grupp uppgår till 149 eller 6.31 % av samtliga intagna. Sådana elever intagas företrädesvis, jämlikt föreskrifterna i § 37 seminariestadgan, i fjärde klassen av seminarierna och givet är, att, då antalet elever i fjärde klassen i vanliga fall redan vid terminens början före intagningen är fulltaligt genom uppflyttning från närmast lägre klass, endast ett fåtal elever tillhörande denna kategori kunnat varje termin intagas. Så visar det sig att under var och en av höstterminerna 1901—1904 endast 7 sådana elever kunnat intagas, höstterminen 1905 sjönk antalet till 6. Efter denna tid har dock antalet oavbrutet stigit, till 15 var och en av höstterminerna 1906 och 1907, till 18 höstterminen 1908 och till 26 höstterminen 1909; höstterminen 1910 sprang siffran på en gång upp till 41, beroende på inrättandet detta år av en särskild s. k. studentklass vid Växjö seminarium. I sammanhang härmed må nämnas att antalet intagna elever, som avlagt realskoleexamen, uppgick till 44, ett jämförelsevis obetydligt antal, som dock har sin förklaring däri, att denna examen inrättades först år 1907. Att denna examen dock torde komma att spela en mer betydande roll med avseende på antalet seminarie-elever, synes framgå av den raska tillväxten av hit hörande elever; under det att detta antal höstterminen 1907 uppgick till endast 3, steg det följande hösttermin till 8, höstterminen 1909 till 10 och höstterminen 1910 till 23. — Den med avseende på storleken i tredje rummet kommande gruppen utgöres av sådana, som avlagt organistexamen, uppgående till ett antal av 106 (4.49 %); nära tillsammans med denna grupp hör den, som utgöres av sådana elever, vilka idkat musikstudier och av vilka en del uppgiva sig hava varit elever vid musikkonservatoriet i Stockholm, ehuru de där ej avlagt någon examen; gruppen omfattar endast

46 elever. Till den fjärde gruppen höra sådana, som genomgått handelskola, teknisk skola, borgarskola och s. k. »praktisk skola», det senare slagets skolor belägna i Katrineholm, Kristinehamn och Karlskoga; denna grupp omfattar 91 elever (3.85 %). Till den femte gruppen höra sådana elever, som genomgått folkhögskola, uppgående till ett antal av 81 (3.43 %) samt till den sjätte sådana, som genomgått småskoleseminarium eller i några fall en klass vid tvåårigt eller två klasser vid treårigt dylikt seminarium, uppgående till ett antal av 77 (3.26 %); om flera av dessa senare elever uppgives att de efter avlagd småskolelärarexamen varit anställda såsom biträdande lärare vid folkskolor eller såsom lärare vid mindre folkskolor eller småskolor. — Övriga grupper äro obetydliga. Ett antal av 74 uppgiva sig hava genomgått 4 à 5 klasser av allmänt läroverk, 15 uppgiva sig hava genomgått 6 à 7 klasser av dylikt läroverk och 10 att hava genomgått enskilt läroverk. En grupp av 32 elever har genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning.

Vid de kvinnliga seminarierna finner man tre ungefär jämnstarka grupper tävla om högsta antalet intagna elever, av vilka de två främsta vardera innefatta något mer än en fjärdedel och den tredje ej fullt en fjärdedel av samtliga intagna elever. Den största gruppen innefattar 480 elever (27.49 %) och utgöres av sådana, som avlagt småskollärarexamen; en ej obetydlig del av dem har sedermera längre eller kortare tid tjänstgjort som biträdande lärarinnor vid folkskola eller såsom lärarinnor vid mindre folkskolor eller småskolor; åtskilliga hade före inträdet i småskoleseminariet genomgått flera eller färre klasser vid högre flickskola, några hade genomgått folkskolans högre avdelning. Den nästa gruppen i ordningen utgöres av sådana, som genomgått högre flickskola, (6-klassig, 7-klassig eller 8-klassig, men ofta utan uppgift om antalet klasser); deras antal uppgår till 462 eller 26.46 % av samtliga intagna. Först efter denna grupp eller såsom den tredje i ordningen kommer vid de kvinnliga seminarierna den grupp, som vid de manliga seminarierna står främst med avseende på antalet intagna elever, innefattande sådana elever som genomgått endast folkskolan och varav en ej obetydlig del även här uppgiver sig hava berett sig för inträde å seminariet genom s. k. preparandkurs eller genom enskilda studier; antalet i denna grupp uppgår till 419 eller 24 %

av hela antalet intagna elever. — En bland de mer betydande grupperna utgör även vid de kvinnliga seminarierna den grupp av elever, som före inträdet å seminariet avlagt studentexamen, vilken grupp här representerar ett antal av 190 eller 10,88 % av samtliga intagna och således vid de kvinnliga seminarierna spelar en större roll än vid de manliga, där den uppgick till endast 6.31 %. Antalet elever tillhörande denna kategori växlade under tiden 1901—1907 mellan 8 och 19, steg år 1908 till 24 och år 1909, då en s. k. studentklass inrättats vid Stockholms seminarium, till 37 samt år 1910 till 42. Antalet av dem, som före inträdet å seminariet avlagt realskoleexamen synes även vid de kvinnliga seminarierna komma att spela en ej obetydlig roll. Visserligen tillhörde år 1907 eller det första året denna examen avlades, ingen denna grupp och år 1908 endast 4, men året därpå steg antalet till 10 och år 1910 till 11, så att gruppen under de fyra år, under vilken man kunnat räkna med densamma, uppnådde talet 25. Den femte platsen upptages vid de kvinnliga seminarierna av dem som genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning; deras antal uppgår till 86 eller närmare 5 %; erinras bör härvidlag därom, att även en del av dem, som avlagt småskolläroexamen uppger sig hava förut genomgått folkskolans högre avdelning. Den sjätte gruppen utgöres av sådana, som genomgått handelsskola, teknisk skola, borgarskola och »praktisk skola», uppgående till ett antal av 39; bland »praktiska skolor» nämnes även här Katrineholms, Kristinehamns och Karlskoga. Antalet av dem, som före inträdet i seminariet genomgått fyra eller fem klasser i högre flickskola uppgives till 31, antalet av dem, som genomgått folkhögskola till 7 och antalet av dem, som avlagt organistexamen likaledes till 7.

Vad angår *de intagnas föregående yrken och övriga sysselsättningar* före inträdet i seminariet uppgav sig vid de manliga seminarierna det övervägande största antalet eller 866 av 2,363 (36.65 %) hava varit jordbruksarbetare. Därefter komma sådana, vilka ej lämnat någon uppgift om sitt föregående yrke eller sin föregående sysselsättning; deras antal uppgår till 514 eller 21.75 % av hela antalet intagna. De flesta av dessa utgöres utan tvivel av sådana, vilka, efter slutad skolgång vid folkskolan, i hemmet biträtt med varjehanda göromål eller berett sig till inträde å seminariet genom enskilda studier samt slutligen av sådana, vilka omedel-

bart efter slutade studier sökt sig in vid seminariet. Den tredje och den fjärde gruppen utgöras av sådana, som före inträdet i seminariet varit anställda i industri eller hantverk, samt av sådana som haft anställning i handel; de förras antal uppgick till 454 (19.21 %), de senares till 356 (15.07 %). Mindre betydande grupper bestodo av sådana, som haft anställning som vikarierande lärare i folkskola, lärare i mindre folkskola eller lärare i småskola samt av sådana, som tillhört övriga i anmärkningarna särskilt specificerade yrken; till den senare gruppen hörde 94 (3.98 %) till den förra 79 (3.34 %).

Vid de kvinnliga seminarierna saknas uppgifter från det stora flertalet eller 1,323 (75.77 %) av 1,746 intagna elever angående deras föregående yrken och sysselsättningar. Om en stor del av dessa uppgives, att de efter slutad skolgång stannat i hemmet och där biträtt med husliga och andra förefallande göromål eller med förberedande studier för inträde å seminariet. Om 252 (14.43 %) uppgivas att de före intagningen å seminariet varit anställda såsom vikarierande eller biträdande lärarinnor i folkskolor eller såsom lärarinnor i mindre folkskolor och småskolor, om 101 (5.79 %) att de varit privatlärarinnor (guvernanter), om 32 (1.83 %) att de varit anställda såsom lärarinnor i högre flickskolor, varjämte 38 (2.18 %) innehåft andra anställningar, för vilka närmare redogöres i en anmärkning under tabellen.

Tabell 11 lämnar, såsom redan är omtalat, redogörelse för antalen vid varje särskilt seminarium under tiden 1901—1911 intagna elever, fördelade dels efter de intagnas föregående studier och examina, dels efter de intagnas föregående yrken och övriga sysselsättningar.

Med avseende på *föregående studier och examina*, utgjordes, såsom redan är nämnt, vid de manliga seminarierna de tre största grupperna i här upptagna ordning av sådana, som genomgått folkskola och sedan idkat enskilda studier, sådana som avlagt studentexamen och sådana som avlagt organistexamen. Vad angår den första av dessa, nämligen sådana elever, som genomgått folkskolan och därefter idkat enskilda studier, visar sig denna grupp vara relativt störst vid Karlstads seminarium, där antalet till denna grupp hörande uppgick till 201 eller ej mindre än 81 % av samtliga under tiden 1901—1910 vid nämnda seminarium intagna elever. Därefter kommer i ordningen

Uppsala seminarium med 193 av 249 eller 77.51 % av samtliga där intagna elever, Lunds seminarium med 236 av 323 eller 73.06 %, Göteborgs seminarium med 216 av 317 eller 68.14 %, Strängnäs seminarium med 187 av 282 eller 66.31 %, Växjö seminarium med 206 av 311 eller 66.24 %. De lägsta procenttalen visa Härnösands seminarium med 177 av 268 eller 66.04 %, Linköpings seminarium med 187 av 275 eller 64.72 % samt Luleå seminarium med 44 av 91 eller 48.35 %. — Den andra gruppen i ordningen, innefattande sådana som avlagt studentexamen, visar sig störst vid Växjö seminarium med 41 av 311 eller 13.18 % av samtliga intagna, vilket förhållande har sin givna förklaringsgrund däri att år 1910 vid nämnda seminarium en särskild s. k. studentklass inrättades; därefter i ordningen kommer Strängnäs seminarium med 23 av 282 eller 8.16 %, Linköpings seminarium med 21 av 275 eller 7.64 %, Härnösands seminarium med 17 av 268 eller 6.34 %, Lunds seminarium med 19 av 323 eller 5.88 % samt Göteborgs seminarium med 16 av 317 eller 5.05 %. De lägsta procenttalen visar här Karlstads seminarium med 6 av 247 eller 2.43 % och Uppsala seminarium med 6 av 249 eller 2.40 %. Vid Luleå seminarium intogs under den här redovisade tid seminariet varit i verksamhet, nämligen under åren 1907—1910, ingen elev som avlagt studentexamen. — Den tredje gruppen, bestående av sådana som avlagt organistexamen, visade sig störst vid Linköpings seminarium, där antalet uppgick till 33 av 275 eller 12 % av hela antalet intagna elever. Därefter kommo i ordningen Växjö seminarium med 34 av 311 eller 10.93 %, Strängnäs seminarium med 14 av 282 eller 4.96 %, Göteborgs seminarium med 10 av 317 eller 3.16 % och Uppsala seminarium med 6 av 249 eller 2.40 % d. v. s. samma procenttal som för dem vilka avlagt studentexamen. De lägsta procenttalen visade Karlstads seminarium med 5 av 247 eller 2.02 % och Lunds seminarium med 4 av 323 eller 1.24 %. Vid Härnösands och Luleå seminarium intogs under tiden 1901—1910 inga elever, som avlagt organistexamen.

Av dessa tre ovannämnda huvudgrupper visa sig dock ej alla såsom de största, om man håller sig till varje särskilt seminarium. Så är förhållandet endast med den första huvudgruppen, som dominerar vid samtliga seminarier. Vid Uppsala seminarium kommo i andra rummet sådana elever, som genomgått handelsskola, teknisk skola, borgarskola och »prak-

tisk skola»; deras antal uppgår till 9 av 249 eller 3.61 % av hela antalet vid Uppsala seminarium åren 1901—1910 intagna elever, under det att sådana som avlagt student- och organistexamen, stannade vid 2.40 %. Vid Linköpings, Strängnäs och Växjö seminarier kommo, likasom för samtliga seminarier, studenterna i andra rummet och organisterna i tredje. Vid Lunds seminarium kom, likasom vid Uppsala seminarium, den grupp i andra rummet som representerades av dem, vilka genomgått handelsskola m. m., och studenterna i tredje rummet, varemot organisterna utgjorde en av de minsta grupperna. Vid Göteborgs seminarium kommo studenterna i andra rummet, varemot om tredje rummet tävlade sådana som genomgått folkhögskola och sådana som genomgått 4 à 5 klasser av allmänt läroverk. Vid Karlstads seminarium intogs andra rummet av sådana som genomgått folkhögskola, representerande 4.05 % av samtliga intagna, varemot studenterna kommo i tredje rummet och organisterna intogo först sjätte platsen. Vid de båda norrländska seminarierna äro förhållandena mer säregna. Belägenheten i Norrbottens län av de båda utav staten underhållna småskoleseminarierna för utbildande av finska och lappska småskollärare gör, att en ej ringa del av dem, som söka inträde vid folkskoleseminarierna i Härnösand och Luleå, först genomgått ett av dessa småskoleseminarier eller åtminstone två klasser därav. Under det att vid Härnösands och Luleå folkskoleseminarier av de intagna eleverna sådana som genomgått endast folkskola representerade de lägsta procenttalen i förhållande till övriga seminarier med respektive 66.04 % och 48.35 %, steg antalet av dem, som före inträdet i folkskoleseminariet genomgått småskoleseminarium, vid Härnösands seminarium till 37 av 268 eller 13.81 % samt vid Luleå seminarium till 19 av 91 eller 20.88 % av samtliga intagna elever. Om tredje rummet tävlade vid Härnösands seminarium sådana som avlagt studentexamen och sådana som genomgått folkhögskola, representerande vardera gruppen ett antal av 17 eller 6.34 % av hela antalet intagna elever; några organister hade, såsom redan är nämnt, under tiden 1901—1910 ej intagits vid Härnösands seminarium. Vid Luleå seminarium hade varken studenter eller organister intagits; tredje platsen representeras där av sådana som genomgått folkhögskola, utgörande ett antal av 11 eller 12.08 % samt fjärde platsen av sådana som avlagt realskolexamen, upp-

gående till ett antal av 7 eller 7.69 % av hela antalet, det högsta procenttalet för dylika elever som återfinnes vid något seminarium.

Vid de kvinnliga seminarierna tävlade, såsom ovan är omtalat, om man fäster sig vid summorna för samtliga seminarier, tre ungefär jämnstarka grupper om främsta platsen, nämligen sådana som genomgått småskoleseminarium med 27.49 %, sådana som genomgått högre flickskola med 26.46 % och sådana, som genomgått endast folkskola med 24 % av hela antalet intagna. En mer betydande grupp utgöres därjämte av sådana som avlagt studentexamen, vilken grupp uppgår till 10.88 % av samtliga intagna. Vid betraktandet av den i tabell 11 förekommande redogörelsen för varje särskilt seminarium finner man att nu nämnda ordning härvidlag ofta är en annan. Vid Stockholms seminarium intages främsta platsen, såsom vid summan för samtliga seminarier, visserligen av sådana som genomgått småskoleseminarium med 152 eller 42.94 % av hela antalet intagna, men andra platsen representeras här av studentskorna, vartill särskilt bidragit upprättandet med höstterminen 1909 av en särskild studentklass vid Stockholms seminarium; deras antal uppgick nämligen till 108 eller 30.51 % av samtliga intagna. Den tredje gruppen i ordningen utgöres av sådana, vilka genomgått högre flickskola, med ett antal av 64 eller 18.08 %, och först i fjärde rummet komma här sådana, som endast genomgått folkskola, vilkas antal uppgår till endast 12 eller 3.39 % av samtliga intagna. — Vid Skara seminarium däremot utgöres det största antalet eller 126 av 327 (38.53 %) av sådana elever som endast genomgått folkskola, i andra rummet komma sådana som avlagt småskollärläroexamen med 93 eller 28.44 %, i tredje rummet sådana som genomgått högre flickskola med 66 eller 20.18 % samt i fjärde rummet av sådana som avlagt studentexamen med 27 eller 8.26 % av samtliga intagna. — Vid Falu seminarium intages främsta platsen av sådana elever som genomgått högre flickskola, vilkas antal uppgår till 62 eller 32.12 % av samtliga intagna, därefter komma småskollärläroinnorna med 52 eller 26.94 %, i tredje rummet sådana elever som genomgått endast folkskolan med 48 eller 24.87 % samt i fjärde rummet sådana som genomgått handelsskola, teknisk skola, borgarskola och »praktisk skola» med 17 eller 8.81 %; studentskornas antal uppgår här till endast 2 och kommer denna grupp i näst sista rummet med 1.03 % av

hela antalet intagna elever. — Vid Landskrona seminarium utgöres största antalet intagna elever av sådana, som genomgått högre flickskola, och uppgår deras antal till 92 eller 29.77 % av samtliga intagna, därefter komma sådana som genomgått endast folkskolan med ett antal av 85 eller 27.51 %; tredje rummet intages här av sådana som genomgått småskoleseminarium med ett antal av 46 eller 14.89 % och fjärde rummet av sådana som genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning med ett antal av 39 eller 12.62 %; först i femte rummet komma här studentskorna med ett antal av 31 eller 10.03 % av samtliga intagna. — Vid Kalmar seminarium intages främsta platsen av sådana elever som genomgått högre flickskola med ett antal av 85 eller 28.81 % av samtliga intagna, i andra rummet komma sådana elever som genomgått endast folkskolan med ett antal av 82 eller 27.80 % och i tredje rummet sådana, som genomgått småskoleseminarium med ett antal av 78 eller 26.44 %; dessa tre grupper äro som man finner i det närmaste jämnstarka; i fjärde rummet komma sådana elever som genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning med ett antal av 27 eller 9.15 % och först i femte rummet studentskorna med ett antal av 11 eller 3.73 % av samtliga intagna. — Vid Umeå seminarium är ordningen densamma, varvid den grupp, som representeras av dem, vilka genomgått högre flickskola, här är något starkare än vid Kalmar seminarium, i det att dess antal uppgår till 93 eller 34.70 % d. v. s. något mer än en tredjedel av hela antalet; ungefär samma styrka uppnådde gruppen, såsom vi sett, vid Falu seminarium, där den uppgick till 32.12 % eller nära tredjedelen av hela antalet intagna; andra platsen upptages vid Umeå seminarium av sådana elever som genomgått endast folkskolan och anges denna grupp till 66 d. v. s. 24.63 % eller nära en fjärdedel av hela antalet; i tredje rummet komma småskollärarinnorna med ett antal av 59 eller 22.01 % och i fjärde rummet sådana elever som genomgått 4 à 5 klasser av högre flickskola, vilken grupp uppgår till 4.18 % och först i femte rummet komma studentskorna med 4.10 av hela antalet intagna.

Nederst i tabell 11 lämnas för varje särskilt seminarium en redogörelse angående *de intagnes föregående yrken och sysselsättningar*. Vid de manliga seminarierna utgöras, såsom redan är nämnt, de fyra huvudgrupperna i nu nämnda ordning av sådana som varit jordbruksarbetare (36.65 %),

av sådana som ej lämnat någon uppgift om föregående yrke eller sysselsättning (21.75 %), av sådana som varit anställda i industri eller hantverk (19.21 %) samt av sådana som varit anställda i handel eller å handelskontor (15.07 %). Vid betraktande av varje seminarium särskilt finner man, att främsta platsen med avseende på antalet intagna utgjordes av f. d. jordbruksarbetare vid samtliga seminarier med undantag av Strängnäs seminarium. Vid Uppsala seminarium uppgick antalet f. d. jordbruksarbetare till 31.32 %, antalet som varit anställda i industri och hantverk till 27.71 %, antalet som varit anställda i handel till 16.47 % och antalet utan uppgift till 15.26 %. Vid Linköpings seminarium uppgick antalet f. d. jordbruksarbetare till 37.09 %, antalet utan uppgift till 30.91 %, antalet som varit anställda i handel till 14.91 % och antalet som varit anställda i industri och hantverk till 13.45 %. Vid Strängnäs seminarium intages främsta platsen med avseende på antalet (31.56 %) av sådana som ej lämnat uppgift om föregående sysselsättning och först i andra rummet komma f. d. jordbruksarbetare med 26.60 %; i tredje rummet komma sådana elever som varit anställda i industri och hantverk med 20.21 % och i fjärde rummet sådana som haft anställning i handel med 15.25 %. Vid Växjö seminarium uppgick antalet f. d. jordbruksarbetare till 41.16 % av hela antalet intagna, därefter komma sådana elever, om vilka uppgift saknas, med 21.86 %, i tredje rummet sådana som varit anställda i industri och hantverk med 15.43 % och i fjärde rummet sådana som haft plats i handel med 14.15 %. Vid Lunds seminarium uppgick f. d. jordbruksarbetarnes antal till 34.36 % d. v. s. till något över tredjedelen, därefter i antal komma sådana elever som varit anställda i industri och hantverk med 23.54 %, sådana som haft plats i handel med 20.74 % och sist bland de fyra huvudgrupperna sådana som ej lämnat uppgift med 17.03 %. Vid Göteborgs seminarium uppgick gruppen förutvarande jordbruksarbetare till 48.89 %, gruppen utan uppgift till 24.61 %, gruppen anställda i handel till 14.83 % samt gruppen anställda i industri och hantverk till endast 6.97 %. Vid Karlstads seminarium uppgick antalet av sådana, som före inträdet å seminariet varit jordbruksarbetare till 122 eller 49.39 % d. v. s. till nära hälften av dem, som intagits på seminariet under tiden 1901—1910, därefter kom gruppen förut i industri och hantverk anställda med 26.32 % eller något

över fjärdedelen, därnäst gruppen förut i handel anställda med 11.34 %, varemot gruppen utan uppgift här intog fjärde platsen med endast 7.69 %. Vid de båda norrländska folkskoleseminarierna spelar den grupp, som utgöres av sådana, vilka före inträdet i seminariet varit vikarierande lärare vid folkskola samt lärare vid mindre folkskola eller småskola en mer betydande roll än vid de övriga seminarierna; denna grupp uppgår nämligen vid Härnösand seminarium till 11.57 % och vid Luleå seminarium till 12.09 %, under det att det högsta procenttalet för denna grupp vid de övriga seminarierna uppgår till endast 4.42% (nämligen vid Uppsala seminarium). Detta står i samband med den företeelse vi påvisade vid redogörelsen för de intagnas föregående studier och examina, nämligen att vid de båda norrländska seminarierna en ej obetydlig del av eleverna (i Härnösand 13.81 % och i Luleå 20.08 %) förut genomgått småskoleseminarium eller del därav. Under antagande av att samtliga vid folk- och småskola före inträdet i seminariet tjänstgörande elever även genomgått småskollärarseminarium eller del därav, skulle av de vid Härnösands seminarium under tiden 1901—1910 intagna 37 småskollärarna 31 och av de vid Luleå seminarium under samma tid intagna 19 småskollärarna 11 sedermera hava tjänstgjort vid folk- eller småskola. Vid Härnösands seminarium utgjordes för övrigt av de intagna 26.49 % eller något över fjärdedelen av f. d. jordbruksarbetare, 23.13 % eller nära fjärdedelen av sådana som varit anställda i industri eller hantverk, 22.39 % av sådana varom uppgift saknas, och 13.43 % av sådana som haft anställning i handel. Vid Luleå seminarium uppgick f. d. jordbruksarbetarnas antal jämväl till något över en fjärdedel eller 26.37 %, gruppen utan uppgift till nära en fjärdedel eller 24.18 %, gruppen i industri och hantverk förut anställda till 18.68 %, varjämte fjärde gruppen utgöres av sådana som före inträdet å seminariet haft anställning i folk- eller småskola, uppgående till, såsom förut nämnts, 12.09 %, varefter först i femte rummet komma sådana, som varit i handel, utgörande endast 9.89 %, det lägsta procenttalet för denna grupp som återfinnes vid något seminarium.

Vid de kvinnliga seminarierna utgöras något mer än två tredjedelar utav de intagna eleverna av sådana, om vilka uppgifter angående deras föregående sysselsättningar ej lämnats. Störst är detta antal vid Skara seminarium, där av 327 under tiden 1901—1910 intagna elever

uppgifter angående föregående sysselsättning saknas för 276 eller 84.4 %, därefter kommer Umeå seminarium, där uppgifter saknas angående 220 av 268 eller för 82.09 %, Stockholms seminarium med 76.83, Landskrona seminarium med 72.82 % och Falu seminarium med 72.54 %. Det seminarium, där uppgifter saknas för det minsta antalet intagna, är Kalmar seminarium, där talet uppgår till 190 av 295 eller 64.41 %. Det största antalet, om vilka uppgifter lämnats utgöras av sådana, som varit anställda såsom vikarierande eller biträdande lärarinnor i folkskolor eller såsom lärarinnor i mindre folkskolor eller småskolor. Deras antal uppgår enligt kol. 8 till 252 av 1,746 intagna eller 14.43 %. Då, såsom av tabellens övre del framgår, ej mindre än 480 (26.46 %) av de intagna eleverna förut avlagt småskolläroexamen, finner man att endast något mer än hälften av dessa före inträdet vid folkskoleseminariet ägnat sig åt lärarkallet; möjligen torde en och annan av dem hava varit anställd såsom privatlärarinna (guvernante). Det seminarium, där de flesta av de intagna eleverna beklätt något slag av ovannämnda lärarinnebefattningar vid folk- eller småskola före intagningen i seminariet, är Kalmar seminarium, där nära en fjärdedel (24.74 %) förut ägnat sig åt dylik lärarverksamhet; därefter komma Falu seminarium med 16.06 %, Umeå med 12.31 %, Stockholm med 12.15 %, Skara med 11.93 % och sist Landskrona seminarium med 10.68 %. — Vid Landskrona seminarium hade 10.03 %, vid Kalmar seminarium 8.13 %, vid Stockholms seminarium 6.5 % och vid Falu seminarium 4.66 % av de intagna förut varit privatlärarinnor eller guvernanter; lägsta antalet till denna kategori hörande visade Umeå seminarium med 3.36 % och Skara seminarium med 1.53 %. Såsom lärarinnor vid högre flickskolor hade varit anställda 3.11 % vid Stockholms seminarium och 2.91 % vid Landskrona seminarium; vid Skara, Falu och Kalmar seminarium kom antalet ej upp till 2 %, vid Umeå seminarium hade inga intagits, som tillhörde denna kategori.

Tab. 12. I första klassen åren 1896—1910 intagna elever, fördelade efter ålder.

Tabell 12 innehåller redogörelse angående de intagna elevernas ålder varje särskilt år jämte medeltal och procenttal för varje femårsperiod;

uppgifter lämnas särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier; dessutom innehåller tabellen för varje femårsperiod uppgifter om antalen i varje åldersgrupp intagna elever i procent av antalen i varje åldersgrupp under samma tidsperioder inträdessökande. Sistnämnda uträkning återfinnes även i tabell 4.

Vid en närmare granskning av tabellen finner man, att samma företeelse under årens gång gör sig gällande här som med avseende på de i första klassen inträdessökande, nämligen en förskjutning av åldern uppåt, dock ej så stark här och i mindre grad gällande de kvinnliga seminarierna än de manliga. Vid de manliga seminarierna befinner sig flertalet intagna i 17-års-åldern, dock med starkt sjunkande tendens, nämligen respektive 30.95 %, 26.03 % och 19.20 % av hela antalet intagna under de respektive femårsperioderna, därnäst komma 18-åringarna med ett i avseende på de absoluta talen ökat antal varje femårsperiod, nämligen 194, 239 och 245 intagna, varemot de relative talen, 21.29 %, 23.38 % och 21.78 % visa ökning endast i mellersta femårsperioden. Antalet 19-åringar ökades i det stora hela såväl absolut som relativt för varje femårsperiod och visar talen 150 (16.47 %), 166 (16.24 %) och 223 (19.82 %), varemot antalet 20-åringar ökades såväl absolut som relativt under den andra femårsperioden, nämligen från 91 (10 %) till 132 (12.91 %), men minskades under den tredje till 110 (9.78 %). Antalet 21-åringar ökades från 51 (5.6 %) under den första femårsperioden till 61 (5.97 %) under den andra och till 88 (7.82 %) under den tredje, antalet 22-åringar ökades från 34 (3.73 %) under den första femårsperioden till 58 (5.68 %) under den andra och till 72 (6.40 %) under den tredje och antalet 24-åringar ökades från 23 (2.52 %) under den första femårsperioden till 33 (3.23 %) under den andra och till 48 (4.27 %) under den tredje; antalet 23-åringar däremot undergick under den andra femårsperioden en betydlig minskning såväl absolut som relativt, nämligen från 42 (4.61 %) till 30 (2.93 %), varemot den tredje femårsperioden företedde en betydande ökning till 69 (6.13 %). — Vid de kvinnliga seminarierna var tendensen till ökning hos de högre åldersklasserna betydligt svagare. Visserligen minskades den lägsta åldersklassen, nämligen 17-åringarna från 144 (22.86 %) under den första femårsperioden till 116 (17.03 %) under den andra, men under den tredje

femårsperioden var det absoluta talet detsamma som under den första, nämligen 144, varemot genom det under denna period ökade antalet intagna i de högre klasserna, det relativa talet ej kunde komma upp högre än till 19.92 %. Antalet 18-åringar visade visserligen absolut taget någon ökning från 206 till 221 och 230, men relativt sett däremot minskning från 32.70 % till 32.45 % och 31.81 %. Vid jämförelse med förhållandena i detta fall vid de manliga seminarierna må annärkas, att, under det att vid de manliga seminarierna 17-åringarnas antal, relativt taget, var det största såväl under den första som under den andra femårsperioden, för att under den tredje få lämna plats för 18-åringarna, sistnämnda årsklass, såväl absolut som relativt var i majoritet under alla tre femårsperioderna vid de kvinnliga seminarierna. Under det att vid de kvinnliga seminarierna 19- och 20-åringarnas antal, relativt taget, visar ökning under den andra femårsperioden från respektive 20.32 % och 8.41 % till 22.03 % och 12.63 %, men minskning, ehuru obetydlig för 20-åringarna, under den tredje femårsperioden, nämligen till respektive 19.78 % och 12.17 %, företer däremot 21-åringarnas antal, såväl absolut som relativt sett, en nedgång under den andra femårsperioden från 37 (5.87 %) till 31 (4.55 %), men ökning under den tredje femårsperioden till 43 (5.95 %). Antalet 22-åringar visar minskning under andra femårsperioden från 3.49 % till 2.06 %, men ökning under den tredje till 3.59 %, varemot antalet 23-åringar visar ökning under den andra femårsperioden från 2.22 % till 3.38 %, men minskning under den tredje, nämligen till 2.49 %. — De övriga åldersklasserna erbjuda här, likasom vid de manliga seminarierna på grund av de låga absoluta talen föga av intresse. I åldern 27 år och 28 år eller mer, d. v. s. i de åldersgrupper, där åldern överskrider den i seminariestadgan föreskrivna, intogs vid de manliga seminarierna under de tre femårsperioderna respektive 5, 4 och 16, vid de kvinnliga seminarierna respektive 7, 5 och 2. I åldern 16 år, d. v. s. den ålder, som understiger den i seminariestadgan föreskrivna, intogs under tiden 1896—1910 vid de manliga seminarierna en, vid de kvinnliga seminarierna ingen.

Den sista raden för varje femårsperiod anger såväl vid de manliga som vid de kvinnliga seminarierna, såsom redan är nämnt, antalen i varje åldersgrupp under varje femårsperiod intagna elever i procent av antalen

under samma femårsperioder i varje grupp inträdessökande. Här likasom med avseende på samtliga intagna i procent av samtliga inträdessökande, måste de relativa talen behandlas med försiktighet, under erinran därom att med samma absoluta intagningsstal under två år inom en åldersgrupp vid en ökad tillströmning av inträdessökande inom samma åldersgrupp det relativa talet blir mindre, men vid en minskad tillströmning av inträdessökande inom samma åldersgrupp större. Med ännu större försiktighet måste de relativa talen behandlas, när man kommer till de högsta åldersgrupperna; om nämligen i t. ex. åldersgruppen 28 år eller mer under en femårsperiod endast en inträdessökande anmält sig och denne sökande blir intagen, springer intagningsprocenten upp till 100 procent. En dylik situation förefinnes vid de kvinnliga seminarierna under den andra av här ifrågakommande femårsperioder, då de inträdessökandes antal, såsom synes av kol. 14 i tabell 4, var tre, vilka alla blevo intagna. För undvikande av dylika missledande tal har avseende här fästats endast vid de fem kraftigaste åldersgrupperna, nämligen åldrarna 17—21 år. — Vid de manliga seminarierna intogs under den första femårsperioden i åldersgrupperna 17—21 år de största antalen i förhållande till de inträdessökande i grupperna 18 år och 19 år, i vilka båda grupper omkring hälften av de inträdessökande (51.87 % och 50.17 %) intogs; därefter komma 17-åringarna med 47.16 %, 20-åringarna med 43.13 % och sist 21-åringarna med 38.35 %. Under femårsperioden 1901—1905 visade 20-åringarna det största antalet intagna i förhållande till antalet inträdessökande med 53.44 %, därefter komma 19-åringarna med 47.29 %, 18-åringarna med 44.34 %, 21-åringarna med 41.78 % och sist 17-åringarna med 41.37 %. Under den sista femårsperioden, åren 1906—1910, intogs främsta platsen härvidlag av 19-åringarna med 41.60 %, därefter komma 18-åringarna med 36.24 %, 21-åringarna med 35.34 %, 20-åringarna med 30.81 % och sist 17-åringarna med 30.38 %. Såsom allmänt omdöme må här utsägas att tyngdpunkten synes ligga hos åldrarna 18—20 år, att intagningsprocenten av 17—19-åringar synes avtaga samt att intagningsprocenten hos 20 och 21-åringarna under den andra perioden synes hava varit i tilltagande. — Vid de kvinnliga seminarierna ligger den största intagningsprocenten högre upp i åldersklasserna än vid de manliga seminarierna; här synes tyngdpunkten i allmänhet ligga hos åldersgrupperna 19—21

år, under det att 17-åringarna i allmänhet visa minsta intagningsprocenten. De relativa intagningstalen ställa sig sålunda. Under den första femårsperioden förekom den största intagningsprocenten hos 19-åringarna med 48.67 %, därefter komma här 21-åringarna med 45.12 %, därpå 20-åringarna med 40.15 %, varemot 18- och 17-åringarna visade de lägsta relativa intagningstalen med respektive 38.29 % och 24.53 %. Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, intogos mer än hälften (52.44 %) av 20-åringarna, 38.66 % av 19-åringarna, 35.02 % av 18-åringarna, 34.07 % av 21-åringarna men endast 20.83 % av 17-åringarna. Under den sista femårsperioden visade 21-åringarna den högsta intagningsprocenten med 46.74 %, därefter komma 20-åringarna med 45.13 %, 19-åringarna med 38.13 %, 18-åringarna med 34.74 % och sist 17-åringarna med 25.35 %; intagningsprocenten visar sig under denna femårsperiod således störst hos den äldsta åldersgruppen och avtager sedermera successivt för de lägre åldersgrupperna. Anmärkningsvärt är även här, att under den första femårsperioden den största intagningsprocenten återfinnes hos 19-åringarna, under den andra perioden hos 20-åringarna och under den tredje femårsperioden hos 21-åringarna. — Vad angår 17-åringarna intogos vid de manliga seminarierna hos dem nära hälften (47.16 %) under den första femårsperioden, något mer än två femtedelar (41.37 %) under den andra femårsperioden och något mer än tre tiondelar (30.38 %) under den tredje femårsperioden. Vid de kvinnliga seminarierna däremot intogos i denna åldersgrupp under första femårsperioden nära en fjärdedel (24.53 %), under den andra femårsperioden något mer än en femtedel (20.83 %) och under den tredje femårsperioden något mer än en fjärdedel (25.35 %).

III. Vid folkskoleseminarierna närvarande elever.

Tab. 13—17.

Tabell 13 och 14. Antal närvarande elever höstterminerna 1866—1910.

Tabell 13 innehåller redogörelse, särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier, i absoluta och relativa tal, angående antalen vid folkskoleseminarierna närvarande elever höstterminerna 1866—1910, avseende dels varje år, dels medeltal femårsvis, jämte uppgifter om ökning eller

minskning, för varje år och femårsvis, av elevernas antal. Då, såsom i det föregående redan blivit nämnt, lokalutrymmet vid folkskoleseminarierna under nästan hela den tid denna undersökning omfattar, vid de flesta seminarier varit inskränkt, då bestämmelser blivit utfärdade att endast ett begränsat antal elever finge undervisas i varje klass och då, med ett par tillfälliga undantag, först på den allra senaste tiden parallellavdelningar (dubbelklasser) börjat inrättas vid vissa seminarier, är det naturligt, att antalen elever vid folkskoleseminarierna ej kunnat vara underkastade de betydande växlingar, som visat sig med avseende på antalen inträdessökande under olika tidsperioder vid folkskoleseminarierna, eller den stadigt fortgående tillväxt, som man finner t. ex. hos lärjungeantalen vid de allmänna läroverken. Vid de senare har ofta (för att nu ej nämna ny- och tillbyggnader) ett begränsat lokalutrymme blivit tillökat genom hyrandet av särskilda klassrum, varjämte ett av riksdagen tid efter annat ökat anslag funnits tillgängligt för inrättandet alltefter de ökade behoven av extra lärarbefattningar. Att den växlande tillströmningen av antalet inträdessökande dock i vissa fall inverkat även på elevantalet vid seminarierna framgår vid en jämförelse mellan talen i tabell 1 a och tabell 13. Av tabell 1 a finner man, såsom redan förut är omtalat, att en betydlig ökad tillströmning av inträdessökande vid folkskoleseminarierna kan påvisas under senare hälften av 1870-talet, vilken ökning nådde sin kulmen vid samtliga seminarier och vid de manliga seminarierna år 1879, vid de kvinnliga seminarierna år 1881, varefter en i det hela taget fortgående minskning av antalet inträdessökande var utmärkande för hela 1880-talet, utvisande de lägsta insökningstalen vid samtliga seminarier och vid de kvinnliga seminarierna år 1889, vid de manliga seminarierna år 1890, varefter en med endast några få undantag pågående årlig ökning åter inträdde, kulminerande med året 1910. Liknande företeelser kunna vid ett närmare studium av tabell 13 påvisas även med avseende på antalen närvarande elever vid seminarierna under olika tidsperioder. Även här inträdde under senare hälften av 1870-talet en betydande ökning, kulminerande för samtliga seminarier och för de kvinnliga seminarierna år 1881, för de manliga seminarierna år 1879. På samma sätt följer under 1880-talet ett stadigt sjunkande av elevantalet, utvisande de lägsta talen för samtliga seminarier och

för de manliga seminarierna år 1891, för de kvinnliga seminarierna år 1890. Denna minskning av elevantalet vid de kvinnliga seminarierna under 1880-talet är så mycket märkligare, som ett nytt kvinnligt seminarium inrättades år 1879. Därefter följer åter en ganska jämnt fortgående ökning, beroende delvis på tillkomsten av nya seminarier och kulminerande för samtliga seminarier och för de manliga seminarierna år 1910, för de kvinnliga seminarierna år 1909.

Tabell 13 innehåller även redogörelse för det inbördes förhållandet mellan antalen närvarande elever vid de manliga och vid de kvinnliga seminarierna. Vid studiet härav är nödvändigt att, likasom med avseende på samma förhållande i fråga om antalen inträdessökande, fästa avseende vid antalen manliga och antalen kvinnliga seminarier under olika tider. Under tidsperioden 1866—1874 funnos i riket 7 manliga, men endast 2 kvinnliga seminarier, utgörande respektive 77.8 % och 22.2 % av hela antalet seminarier. Fäster man sig vid relationen mellan antalen närvarande elever vid de båda slagen av seminarier under samma tid, visar det sig att under hela denna tid elevantalet i förhållande till antalet seminarier varit högre vid de kvinnliga seminarierna, utvisande en relation växlande mellan 22.4 % och 26.1 %. Under de fyra åren 1875—1878 funnos i riket 7 manliga och 4 kvinnliga seminarier, representerande resp. 63.6 % och 36.4 % av hela antalet seminarier; vänder man sig till elevantalet finner man under alla fyra åren en betydlig överlägsenhet i antal hos de manliga seminarierna, växlande mellan 69.3 % och 71.9 %. Under perioden 1879—1899 funnos i riket 7 manliga och 5 kvinnliga seminarier, representerande resp. 58.3 % och 41.7 % av hela antalet seminarier. Året 1879 samt de första åren av 1880-talet visa en i förhållande till antalet seminarier att börja med ganska betydande, men med åren avtagande överlägsenhet med avseende på elevantalet hos de manliga seminarierna, från 67.9 % år 1879 till 60.5 % år 1885, varemot under senare hälften av 1880-talen och under förra hälften av 1890-talet de kvinnliga seminariernas elevantal utvisade en högre och med åren ökad procent i förhållande till antalet kvinnliga seminarier, stigande från 41.8 % år 1886 till 45.6 % år 1893; därefter följer åter ett avtagande i elevantal vid de kvinnliga seminarierna, så att deras antal år 1898 uppgick till endast 39.8 % av antalet elever. Under läsåret

1900—1901 funnos i riket 7 manliga och 6 kvinnliga seminarier, representerande 53.9 % för de manliga och 46.1 % för de kvinnliga seminarierna; antalet elever utgjorde 58.3 % vid de manliga och 41.7 % vid de kvinnliga seminarierna, utvisande en ej obetydlig överlägsenhet med avseende på elevantal för de manliga seminarierna. Under tiden 1901—1906 funnos i riket 8 manliga och 6 kvinnliga seminarier, representerande respektive 57.1 % och 42.9 % av hela antalet seminarier. Elevernas antal utvisade ungefär samma proportion, dock med någon överlägsenhet mot periodens slut för de manliga seminarierna, där elevantalet höstterminen 1906 uppgick till 58.8 % mot 41.2 % vid de kvinnliga seminarierna. Under det här undersökta tidsskedets sista år, tiden 1907—1910, funnos i riket 9 manliga och 6 kvinnliga seminarier, representerande respektive 60 % och 40 % av hela antalet seminarier eller med andra ord de manliga seminariernas antal uppgick till tre femtedelar och de kvinnliga till två femtedelar av hela antalet seminarier i riket. Förhållandet mellan antalen elever vid de manliga och vid de kvinnliga seminarierna var också under de fyra åren i det närmaste detsamma och kom under det sista året så nära proportionen mellan antalet manliga och kvinnliga seminarier, att de manliga elevernas antal uppgick till 60.1 % och de kvinnliga elevernas till 39.9 % av hela antalet elever.

Såsom en sammanfattning av tabellens innehåll i detta avseende kan sägas, att, medan med hänsyn till antalen inträdessökande i betraktande av förhållandet mellan antalet manliga och kvinnliga seminarier, de kvinnliga inträdessökandes antal i allmänhet hade övervikten, här däremot, med avseende på förhållandet mellan antalen manliga och kvinnliga seminarier, de manliga elevernas antal i allmänhet visar större övervikt.

Tabell 14 redogör för antalen elever vid varje särskilt seminarium höstterminerna 1866—1910. Seminarierna äro utan hänsyn till deras egenskap av manliga eller kvinnliga upptagna efter den officiella ordningen av de stift, i vilka de äro belägna.

Vid den redogörelse, som lämnades med avseende på växlingarna av elevantalen vid samtliga manliga och samtliga kvinnliga seminarier samt med avseende på summorna för samtliga såväl manliga som kvinnliga seminarier,

visades, att vid samtliga seminarier och vid de kvinnliga seminarierna de högsta elevantalerna nåddes under höstterminen 1881, varemot vid de manliga seminarierna det högsta elevantalet nåddes under höstterminen 1879. Även påvisades att den därpå under 1880-talet inträffande nedgången av antalen seminarieelever fortgick till och med höstterminen 1891 vid samtliga seminarier och vid de manliga seminarierna, men avstannade redan med höstterminen 1890 vid de kvinnliga seminarierna. Slutligen nämndes även att under den därpå följande tiden en fortgående ökning av seminarieelevernas antal åter vidtog, som kulminerade vid tidsskedets slut.

Vänder man sig nu till vart och ett av de särskilda seminarierna återfinner man där i det stora hela ökning och minskning under samma tidsperioder som de här ovan omnämnda, ehuru maximi- och minimiantalen återfinnas vid något olika tidpunkter. Vid Stockholms kvinnliga seminarium kulminerade således i samband med ökningsperioden elevantalet först med höstterminen 1883, då det uppgick till 133, varefter elevantalet åter år för år avtog för att med höstterminen 1891 nå sitt minimum, utvisande ett elevantal av endast 87; 1890-talet företer omväxlande ökning och minskning, varjämte mot mitten av 1900-talets första årtionde en häftig nedgång inträffar, så att elevantalet under höstterminerna 1905 och 1906 åter nedgick till 87; härefter följer ånyo ökning, kulminerande höstterminen 1909 med ett elevantal av 133 eller samma antal som kulminationsåret 1883; i sammanhang härmed torde erinras om den nya seminariebyggnadens fullbordan år 1909 och inrättande samma år av en s. k. studentklass; höstterminen 1910 uppgick antalet elever till 129. — Vid Uppsala manliga seminarium återfinner man under uppgångsperioden kulmen höstterminen 1880, utvisande ett elevantal av 146, samt under den därpå följande nedgångsperioden det lägsta elevantalet höstterminen 1890 med endast 54 elever, vilket antal bibehölls även under följande hösttermin; därefter steg elevantalet åter nästan för varje år för att kulminera med höstterminen 1901, då detsamma emellertid ej steg högre än till 97; detta elevantal nåddes även under höstterminerna 1903, 1908 och 1909; höstterminen 1910 uppgick elevantalet till 96. — Vid Linköpings manliga seminarium uppnåddes i sammanhang med 1870-talets stegring det högsta antalet under höstterminen 1881, då eleverna uppgingo till 139, varefter följde den sed-

vanliga nedgångsperioden, som dock här hade att uppvisa det lägsta elevantalet först under höstterminen 1892, då det ej steg högre än till 73; därefter steg elevantalet åter med en mindre betydande nedgång ett eller annat år till dess det kulminerade under höstterminen 1908 med 106 elever, således betydligt under det förra kulminationstalet; under höstterminen 1910 uppgick elevantalet till jämnt 100. — Vid Skara kvinnliga seminarium nåddes i samband med uppgångsperioden, likasom vid Linköpings seminarium kulminationspunkten under höstterminen 1881 med ett elevantal uppgående till 147, således större än vid något av de förut nämnda seminarierna. Den efterföljande nedgången slutade med höstterminen 1891, utvisande ett elevantal av 108, således även detta större än något av de föregående seminariernas minimala; de följande åren av 1890-talet utvisade en tämligen stark ökning, som dock avbröts med höstterminen 1906, varefter åter följde nedåtgående tal, varunder med höstterminen 1901 minimala 108 åter nåddes. Under den därpå följande stegringen nåddes kulmen höstterminen 1909, uppvisande ett elevantal av 123, således betydligt understigande det förra kulminationstalet; under höstterminen 1910 uppgick elevantalet till 122. — Strängnäs manliga seminarium började sin verksamhet först med höstterminen 1901; höstterminen 1904, då seminariet var färdigbildat med alla fyra klasserna, uppgick elevantalet till 103, höll sig vid detta tal även höstterminen 1905, steg under höstterminerna 1906—1908 till 104 samt under höstterminerna 1909 och 1910 till 109. — Vid Falu kvinnliga seminarium, som började sin verksamhet höstterminen 1875, har elevantalet huvudsakligen på grund av dåliga utrymmesförhållanden ständigt varit jämförelsevis lågt; då seminariet höstterminen 1878 var färdigbildat, uppgick elevantalet till 64 och nådde kulmen höstterminen 1882, då elevantalet dock ej gick upp högre än till 79; därefter följde den sedvanliga nedgången, som slutade höstterminen 1889 med ett elevantal av endast 47; under 1890-talet höjde sig elevantalet åter och växlade under tioårsperioden mellan 52 och 72; under 1900-talets första år växlade elevantalet mellan 69 och 72 samt nådde kulmen höstterminen 1910 med ett elevantal av 76. — Vid Växjö manliga seminarium kulminerade elevantalet i samband med stegringen under 1870-talen med höstterminen 1880, då det uppgick till ej mindre än 144;

därpå följde under hela 1880-talet en stadigt fortgående minskning under de senare åren så kraftig, att elevantalet höstterminen 1890 nedgått till endast 59; med 1890-talet steg antalet åter så småningom, likasom även de följande tio åren av 1900-talet, dock utan att uppnå 1880 års siffra; med inrättandet år 1910 av en s. k. studentklass ökades dock antalet på en gång från 112 till 140. — Lunds manliga seminarium har i allmänhet att uppvisa synnerligen höga elevantal, endast en enda gång under hela tidsskedet 1866—1910 understigande antalet 100; under stegringen på 1870-talet sprang siffran till och med upp ända till 228, nämligen höstterminen 1879, vilket är det högsta antal elever något av folkskoleseminarierna, även om dubbelklasser funnits, någonsin haft att uppvisa; enligt tabell 15 fördelade sig detta elevantal på de olika klasserna sålunda: i första klassen uppgick antalet till 54, i andra klassen till 64, det största elevantal någon seminarieklass någonsin haft att uppvisa, i tredje klassen till 56 och i fjärde klassen till 54. Under den med 1880-talet inträdande allmänna nedgången sjönk antalet även vid Lunds seminarium, så att det höstterminen 1890 understeg 100-talet och uppgick till endast 97; såsom något egendomligt må här erinras därom att detta det lägsta antalet elever vid Lunds seminarium under tidsskedet 1866—1910 dock var högre än det högsta elevantalet vid Skara seminarium under samma tidsskede. Under uppsvinget på 1890-talet nåddes kulmen höstterminen 1896 med ett antal av 131 elever, vilket antal sedan dess ej blivit överskridet; höstterminen 1910 uppgick elevantalet till endast 119. — Landskrona kvinnliga seminarium började sin verksamhet först höstterminen 1900; då seminariet höstterminen 1903 var färdigbildat uppgick elevantalet till 106, sjönk sedan åter något, men steg mot tidsskedets slut, så att det höstterminen 1910 hade att uppvisa ett elevantal av 114. — Även vid Göteborgs manliga seminarium höll sig elevantalet, likasom vid Lunds seminarium, under hela tidsskedet 1866—1910 ganska högt och understeg sällan 100-talet. I sammanhang med stegringen på 1870-talet uppnås här det högsta antalet under höstterminen 1880, som har att uppvisa ett elevantal av ej mindre än 148; under den därpå följande nedgången hade höstterminen 1891 att uppvisa det lägsta elevantalet; nämligen 68. Med inrättandet höstterminen 1899 av en tillfällig parallellavdelning i första klassen steg elev-

antalet och kulminerade nämnda år med 139 elever, vilket antal sedermera ej nåddes; höstterminen 1910 inrättades åter en parallellavdelning i första klassen, denna gång för att bliva permanent; elevantalet uppdrevs härigenom till 121 från att närmast föregående år hava varit endast 105. — Vid Kalmar kvinnliga seminarium, som började sin verksamhet höstterminen 1875, steg antalet elever, då seminariet höstterminen 1878 var färdigbildat, till 106, ökades sedan nästan årligen och kulminerade, likasom vid Stockholms seminarium, först höstterminen 1883 med 133 elever; därpå följde den sedvanliga nedgången under senare hälften av 1880-talet, varvid det lägsta antalet uppnåddes under höstterminen 1890 med endast 62 elever; såsom vanligt följde därpå åter en stegring under 1890-talet, kulminerande, sedan en tillfällig parallellavdelning höstterminen 1899 blivit inrättad i första klassen, med höstterminen 1901, som har att uppvisa ett elevantal av 132; med upphörandet av den nämnda parallellavdelningen minskades antalet sedan åter och uppgick höstterminen 1910 till 101. — Vid Karlstads manliga seminarium överskreds under stegringsperioden på 1870-talet antalet flera gånger 100 och kulminerade under höstterminen 1880 med 163 elever; detta är det högsta antalet elever, som uppnåtts vid något seminarium med undantag av Lunds. Under nedgångstiden på 1890-talet sjönk elevantalet höstterminen 1891 till 54, för att sedan åter småningom stiga, men nådde dock aldrig under tidsskedets senare del 100-talet, utan kulminerade höstterminen 1906 med ett antal av 99 elever; under höstterminen 1910 uppgick elevantalet till 91. — Härnösands seminarium visar bland de manliga seminarierna likasom Falu seminarium bland de kvinnliga de lägsta elevantalerna. Från att under höstterminen 1867 hava uppgått till endast 33, steg elevantalet sedan med nästan varje år under den följande tiden och kulminerade under höstterminen 1882 med ett antal av 78 elever, ett antal som med en enhet understiger det högsta antalet elever vid Falu seminarium och betydligt understiger det lägsta antalet vid Lunds seminarium. Under den därpå följande nedgångsperioden sjönk antalet höstterminen 1890 till endast 38, det lägsta elevantal, som något folkskoleseminarium, sedan det blivit fullständigt, under hela tidsskedet haft att uppvisa. Av tabell 15 finner man, att elevantalet under denna hösttermin fördelade sig sålunda på de olika klasserna: i första

klassen funnos endast 6 elever, i andra 10, i tredje 9 och i fjärde klassen 13 elever. Under uppsvinget på 1890-talet och 1900-talets första årtionde uppnåddes kulmen höstterminen 1909, som hade att uppvisa 102 elever; under höstterminen 1910 uppgick elevantalet till 100. — Vid Umeå kvinnliga seminarium, som började sin verksamhet med höstterminen 1879, kulminerade elevantalet redan höstterminen 1881, således innan seminariet blivit fullständigt; nedgångsperioden visade det lägsta antalet, 41 elever, det lägsta näst Härnösands seminarium, höstterminen 1891; sedan steg antalet åter nästan med varje år för att kulminera höstterminen 1902 med 103 elever, således ett ej obetydligt antal över 1881 års kulminationstal; höstterminen 1910 uppgick antalet elever till 98. — Luleå manliga seminarium började sin verksamhet höstterminen 1907; då seminariet höstterminen 1910 var färdigbildat, uppgick elevantalet till 89.

Tabell 15. Antal elever vid varje seminarium 1866—1910, fördelade efter klasser.

Tabell 15 redogör, likasom tabell 14, för antalen närvarande elever vid varje särskilt seminarium, men då den senare tabellen upptager summan av elever endast för varje seminarium, äro eleverna i tabell 15 för varje seminarium fördelade efter klasser. Vad angår den ordning, i vilken seminarierna följa på varandra, är även här, likasom i tabell 14, stiftsordningen följd; av typografiska skäl har Kalmar seminarium dock måst flyttas fram för Göteborgs seminarium.

Det torde bliva alltför vidlyftigt och dessutom ej äga tillräckligt aktuellt intresse att år för år följa ökningen och minskningen av antalet elever i varje klass vid varje särskilt seminarium. Den å följande sida intagna tabellen innehåller ett sammandrag av antalen närvarande elever vid samtliga seminarier, fördelade klassvis, dels i absoluta tal för varje år, dels i medeltal för varje femårsperiod, dels slutligen i procent för varje femårsperiod. Då såväl de absoluta talen för varje år som medeltalen för varje femårsperiod äro beroende utav tillkomsten av nya seminarier, skulle det vara nödvändigt att vid ett närmare studium av dessa tal även fästa tillbörligt avseende därvid. Procenttalen däremot äro i det näruaste oberoende av nämnda förhållanden, varför de även bättre lämpa sig för ett översiktligt studium.

**Antal närvarande elever vid samtliga folkskoleseminarier höstterminerna 1866—1910,
fördelade efter klasser.**

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Hösttermin.	K l a s s e r .					Hösttermin.	K l a s s e r .				
	1.	2.	3.	4.	Samtliga.		1.	2.	3.	4.	Samtliga.
<i>Antal årligen.</i>											
1866	—	266	267	229	762	1901	330	335	347	306	1,318
1867	—	306	237	227	770	1902	337	345	328	357	1,367
1868	—	266	265	216	747	1903	347	348	350	342	1,387
1869	—	276	254	229	759	1904	353	352	342	364	1,411
1870	—	287	260	210	757	1905	348	358	350	349	1,405
1871	—	279	254	239	772	1906	346	361	349	368	1,424
1872	—	288	243	238	769	1907	363	353	360	374	1,450
1873	—	312	261	234	807	1908	368	373	357	382	1,480
1874	—	266	271	246	783	1909	382	378	372	416	1,548
1875	—	335	251	256	842	1910	400	383	372	450	1,605
1876	¹⁾ 28	349	326	247	950						
1877	²⁾ 87	327	332	319	1,065	<i>Medeltal pr år</i>					
1878	353	307	336	318	1,314	1866—1870	—	280	257	222	759
1879	395	410	335	319	1,459	1871—1875	—	296	256	243	795
1880	388	400	405	296	1,489	1876—1880	250	358	347	300	1,255
1881	372	393	387	382	1,534	1881—1885	357	357	365	361	1,440
1882	363	366	392	364	1,485	1886—1890	223	258	259	288	1,028
1883	361	352	359	374	1,446	1891—1895	256	266	235	230	987
1884	358	344	343	352	1,397	1896—1900	312	315	296	303	1,226
1885	334	329	342	332	1,337	1901—1905	343	348	343	344	1,378
1886	269	314	307	323	1,213	1906—1910	372	369	362	398	1,501
1887	257	280	306	321	1,164						
1888	215	267	258	310	1,050	<i>Procent för varje femårsperiod.</i>					
1889	185	218	231	259	893	1866—1870	—	36.92	33.81	29.27	100
1890	190	211	194	227	822	1871—1875	—	37.25	32.22	30.53	100
1891	200	210	202	203	815	1876—1880	19.93	28.56	27.63	23.88	100
1892	225	238	199	214	876	1881—1885	24.84	24.78	25.32	25.06	100
1893	269	264	231	216	980	1886—1890	21.70	25.09	25.20	28.01	100
1894	292	303	248	245	1,088	1891—1895	25.93	26.90	23.85	23.32	100
1895	294	313	297	273	1,177	1896—1900	25.44	25.67	24.18	24.71	100
1896	292	305	289	299	1,185	1901—1905	24.90	25.23	24.93	24.94	100
1897	294	304	298	294	1,190	1906—1910	24.76	24.62	24.11	26.51	100
1898	307	304	299	300	1,210						
1899	349	307	299	306	1,261						
1900	318	354	298	316	1,286						

¹⁾ Förberedande klasser vid Linköpings och Karlstads seminarier. — ²⁾ Förberedande klasser vid Linköpings, Växjö och Karlstads seminarier.

Under åren 1866—1875 voro, såsom av sammandragstabellen framgår, alla seminarierna treklassiga. Under den första femårsperioden av dessa tio år, åren 1866—1870, tillhörde det jämförelsevis största antalet elever eller, 36.92 %, lägsta klassen, därefter kom dåvarande andra klassen med 33.81 % och sist med lägsta antalet elever den tredje eller dåvarande högsta klassen, där elevantalet uppgick till 29.27 % av hela antalet. Under den andra femårsperioden, åren 1871—1875, hade antalet elever i lägsta klassen ökat till 37.25 % och antalet elever i högsta klassen till 30.53 % av hela antalet, varemot antalet elever i dåvarande andra klassen nedgått till 32.22 %. Under femårsperioden 1876—1880 voro under de två första åren, såsom av anmärkningarna till tabellen framgår, några av seminarierna fyrklassiga, men de flesta fortfarande treklassiga, medan under femårsperiodens sista tre år samtliga seminarier voro fyrklassiga. Någon jämförelse mellan föregående och efterföljande femårsperioder kan således här ej äga rum. Under den följande tiden, åren 1881—1910, voro samtliga seminarierna fyrklassiga. Första klassens elever utgjorde under denna tids första femårsperiod 24.84 % av hela antalet närvarande elever, sjönk under den andra femårsperioden till 21.70 %, för att under den tredje femårsperioden åter stiga, uppgående till nära 26 %. Under de följande tre femårsperioderna sjönk antalet åter småningom till respektive 25.44 %, 24.90 % och 24.76 %. — Antalet elever i andra klassen uppgick under femårsperioden 1881—1885 till 24.78 % av hela antalet närvarande elever, steg under de två följande femårsperioderna till respektive 25.09 % och 26.90 %, för att under de tre sista femårsperioderna åter småningom sjunka till respektive 25.67 %, 25.23 % och 24.62 %. — I tredje klassen utgjorde under femårsperioden 1881—1885 antalet elever 25.32 % av hela elevantalet, nedgick under de båda närmast följande femårsperioderna till respektive 25.20 % och 23.85 % samt utgjorde under de tre sista femårsperioderna respektive 24.18 %, 24.93 % och 24.11 % av samtliga elever vid seminarierna. — I fjärde klassen, som har sitt särskilda intresse, emedan där studenter nyintagas, uppgick antalet elever under femårsperioder 1881—1885 till 25.06 % av hela antalet närvarande elever, närmast följande femårsperiod hade antalet stigit till ej mindre än 28.01 %, tydligen beroende på att en större mängd studenter under denna tid intagits, men sjönk åter under femårs-

perioden därpå till 23.32 %. Under de tre sista femårsperioderna var antalet åter i stigande, uppgående till respektive 24.71 %, 24.94 % och 26.51 %. Den sista femårsperioden var således den fjärde klassen, likasom under femårsperioden 1886—1890, åter den största klassen, vilket förhållande står i samband med inrättandet under denna femårsperiod av s. k. studentklasser vid Stockholms och Växjö seminarier.

Tab. 16. Antal i olika klasser vart och ett av åren 1896—1900 vid seminarerna närvarande elever, fördelade efter ålder.

Tabell 16 a meddelar uppgifter om de i *första* klassen under höstterminerna 1896—1910 vid folkskoleseminarierna närvarande elevernas ålder. Då tabell 12 lämnar redogörelse för de i samma klass under samma terminer intagna elevernas ålder, skulle man kunna hava anledning vänta, att antalen i varje åldersgrupp upptagna elever skulle i dessa båda tabeller kolumn efter kolumn överensstämma med varandra. Vid en närmare jämförelse mellan tabellerna finner man även, att talen i de mot varandra svarande kolumnerna ganska ofta äro desamma. Två omständigheter göra dock att talen ej kunna bli alla lika. För det första äro i tabell 16 a kvarsittare jämväl inräknade, vilket är ägnat att i denna tabell något höja åldern, och för det andra hindras åtskilliga elever, som vid prövningen blivit intagna, av fattigdom, sjukdom eller annan anledning att infinna sig vid seminariet vid undervisningens början och upptagas således ej bland de närvarande.

En blick på tabellen å sid. 406 visar att vid de *manliga* folkskoleseminarierna under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, 17-åringarna bilda den största gruppen, utgörande 282 eller 30.52 % av hela antalet i första klassen under denna period närvarande elever; under samma period uppgick 18-åringarnas antal till 198 (21.43 %), 19-åringarnas antal till 153 (16.56 %), 20-åringarnas antal till 95 (10.28 %) samt 21-åringarnas antal till 52 (5.63 %). Av de övriga åldersgrupperna nådde ingen upp till 5 %; 27-åringarnas antal uppgick till endast 2 (0.21 %) och antalet elever i ålder av 28 år eller mer till endast 3 (0.33 %). — Under den följande femårsperioden hade 17-åringarnas antal sjunkit till 267 (25.88 %), varmot 18-åringarnas antal ökats till 244 (23.64 %), 19-åringarnas antal

absolut taget ökats till 167 men relativt sett sjunkit till 16.18 %, 20-åringarnas antal stigit till 132 (12.79 %) och 21-åringarnas antal till 62 (6.01 %). — Under tidsskedets sista femårsperiod, åren 1906—1910, utgjorde 18-åringarna den största gruppen, uppgående till 244 eller 21.52 % av hela antalet under denna period närvarande elever, under det att 17-åringarnas antal sjunkit till 215 eller 18.96 %. Under samma period hade 19-åringarnas antal stigit till 228 (20.10 %) och 21-åringarnas antal till 90 (7.94 %), varemot 20-åringarnas antal nedgått till 112 (9.88 %). Under perioden 1901—1905 uppgick 27-åringarnas antal till 3 (0.29 %) och antalet elever i åldern 28 år eller mer till blott 1 (0.10), under perioden 1906—1910 uppgick 27-åringarnas antal till 4 (0.35 %) och antalet elever, som var 28 år eller mer till 12 (1.06 %). På det hela taget finner man här, liksom med avseende på de i första klassen inträdessökande och de i första klassen intagna eleverna under de senare femårsperioderna, en bestämd tendens till stegring av antalen i de högre åldersgrupperna. Vi hava sett detta med avseende på åldersgrupperna 18—21 år (att 20-åringarnas antal under perioden 1906—1910 sjunkit torde bero på en tillfällighet), man finner samma tendens även med avseende på flera av de högsta åldersgrupperna. Så hava 22-åringarnas antal stigit från 35 (3.79 %) till 58 (5.62 %) och 72 (6.35 %), 24-åringarnas antal från 24 (2.60 %) till 34 (3.29 %) och 49 (4.32 %) o. s. v. Samma företeelse visar sig även, om man granskar femårsmedeltalen. Så har, med uteslutande av decimalerna, 17-åringarnas antal sjunkit från 56 till respektive 53 och 43, varemot 18-åringarnas antal ökats från 40 till 49, 19-åringarnas från 31 till respektive 33 och 46, 21-åringarnas från 10 till respektive 12 och 18 och 22-åringarnas från 7 till respektive 12 och 14, allt i medeltal för år i första klassen närvarande elever under tidsskedets 1896—1910 tre olika femårsperioder.

De *kvinnliga* elevernas ålder i första klassen återfinnes i tabellens andra del. Vid dessa seminarier är åldern i allmänhet något högre än vid de manliga seminarierna. Då det årliga medeltalet 17-åringar i första klassen under tidsskedets tre femårsperioder vid de manliga seminarierna uppgick till respektive 56, 53 och 43, utgjorde samma medeltal vid de kvinnliga seminarierna endast respektive 29, 23 och 29. Härvid måste dock tagas i betraktande, att årliga medeltalet för samtliga ålders-

klasser vid de manliga seminarierna uppgick till resp. 185, 206 och 227 men vid de kvinnliga till endast resp. 127, 137 och 145. Säkrare kan man studera skillnaden, om man håller sig till procenttalen. Då under tidskedets första femårsperiod, åren 1896—1900 17-åringarnas antal i första klassen vid de manliga seminarierna uppgick till 30.52 %, 18-åringarnas till 21.43 % och 19-åringarnas till 16.56 %, uppgingo vid kvinnliga seminarierna antalen i nämnda klass samtidigt till resp. 22.64 % 17-åringar, 33.02 % 18-åringar och 20.44 % 19-åringar. Och då under tidsskedets första och andra perioder största procenttalen elever i första klassen vid de manliga seminarierna utgjordes av 17-åringar och först under tidsskedets sista femårsperiod detta högsta procenttal överflyttades till 18-åringarna, utgjorde vid de kvinnliga seminarierna under alla tre femårsperioderna 18-åringarna, procenttiskt sett, det stora flertalet. Däremot spåras vid de kvinnliga seminarierna under de senare femårsperioderna i allmänhet icke den förskjutning mot de högre åldersgrupperna, som de olika femårsperioderna visa med avseende på de manliga seminarierna.

Såsom redan är nämnt utgjordes i första klassen vid de kvinnliga seminarierna flertalet av 18-åringar. Medan 17-åringarnas antal under tidskedets tre femårsperioder uppgick till respektive 144 (22.64 %), 115 (16.84 %) och 144 (19.86 %), utgjorde 18-åringarnas antal respektive 210 (33.02 %), 222 (32.51 %) och 228 (31.45 %), 19-åringarnas antal respektive 130 (20.44 %), 151 (22.11 %) och 144 (19.86 %), 20-åringarnas antal resp. 53 (8.34 %), 86 (12.59 %) och 90 (12.41 %) samt 21-åringarnas antal resp. 37 (5.82 %), 32 (4.69 %) och 44 (6.07 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde under tidsskedet upptill 5 %. Antalet 27-åringar uppgick under de tre femårsperioderna till resp. 3 (0.47 %), 2 (0.29 %) och 1 (0.14 %) samt antalet elever i åldern 28 år eller mer till resp. 4 (0.63 %), 3 (0.44 %) och 1 (0.14 %).

Såsom en sammanfattning av tabellens innehåll meddelas i sista raden av tabellen procenttalen för de olika åldersgrupperna under hela tidsskedet 1896—1910. Vid de manliga seminarierna uppgick under tiden 1896—1910 antalet i första klassen närvarande 17-åringar till 764 eller 24.73 % av hela antalet under samma tid närvarande elever i första klassen. Antalet 18-åringar uppgick till 686 (22.50 %), antalet 19-åringar till 548 (17.73 %), antalet 20-åringar till 339 (10.97 %) och antalet 21-åringar till 204 (6.60 %). Antalet 22-åringar utgjorde 5.34 %, varemot ingen av de högre ålders-

grupperna nådde 5 %. — Vid de kvinnliga seminarierna uppgick under hela tidsskedet 1896—1910 antalet i första klassen närvarande 17-åringar till 403 eller 19.72 % av hela antalet närvarande elever i första klassen. Antalet 18-åringar uppgick till 660 (32.79 %), antalet 19-åringar till 425 (20.79 %), antalet 20-åringar till 229 (11.20 %) och antalet 21-åringar till 113 (5.53 %). Ingen av de högre åldersgrupperna nådde upp till 5 %.

Tabell 16 b meddelar uppgifter om de i *andra* klassen under höstterminerna 1896—1910 vid folkskoleseminarierna närvarande elevernas ålder.

Vid de *manliga* seminarierna utgjorde medeltalet per år närvarande elever i andra klassen under tidsskedets första period, åren 1896—1900, 56 i 18-års åldern, 38 i 19-års åldern, 27 i 20-års åldern och 21 i 21-års åldern. Under andra femårsperioden voro motsvarande medeltal resp. 52, 46, 34 och 25 samt under tredje femårsperioden resp. 47, 47, 42 och 25. Det största antalet elever befann sig här under tidsskedets två första femårsperioder i 18-års åldern, under tidsskedets tredje period i 19-års åldern. Under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, uppgick antalet i andra klassen närvarande elever i 18-års åldern till 281, utgörande 30.25 % av hela antalet i andra klassen närvarande elever, 19-åringarnas antal uppgick vid samma tid till 192 (20.67 %), 20-åringarnas antal till 134 (14.42 %), 21-åringarnas antal till 107 (11.52 %) och 22-åringarnas antal till 57 (6.13 %). I ingen av de högre åldersgrupperna uppgick antalet närvarande elever till 5 %. Antalet elever i 17-års åldern uppgick till 10 (1.08 %).

Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, uppgick antalet i andra klassen närvarande elever i 18-årsåldern till 262, utgörande 25.86 % av hela antalet i andra klassen närvarande elever, 19-åringarnas antal uppgick vid samma tid till 228 (22.51 %), 20-åringarnas antal till 172 (16.98 %), 21-åringarnas antal till 126 (12.44 %) och 22-åringarnas antal till 54 (5.33 %). Antalet 23-åringar utgjorde 5.43 %; ingen av de högre åldersgrupperna nådde 5 %. Antalet 17-åringar uppgick till 6 (0.59 %).

Under tidsskedets tredje femårsperiod, åren 1906—1910, uppgick antalet i andra klassen närvarande elever i 18-års åldern till 234, utgörande 21.02 % av hela antalet i andra klassen närvarande elever, 19-åringarnas antal uppgick till 235 eller 21.11 %, vilket såsom redan är nämnt, utgör det högsta procenttalet under denna period, 20-åringarnas antal uppgick till

208 (18.69 %), 21-åringarnas antal till 123 (11.05 %) och 22-åringarnas antal till 82 (7.37 %). Antalet 23-åringar nådde upp till 6.47 % och antalet 24-åringar till 5.21 %; av de högre åldersklasserna nådde ingen 5 %. Antalet 17-åringar uppgick till 7 (0.63 %).

De *kvinnliga* seminarieelevernas ålder i andra klassen återfinnes i tabellens andra avdelning. Medeltalen per år närvarande elever utgjorde här under tidsskedets första period, åren 1896—1900, 29 i 18-årsåldern, 41 i 19-års åldern, 25 i 20-års åldern och 10 i 21-års åldern. Motsvarande tal voro under andra femårsperioden resp. 27, 46, 30 och 17 samt under den sista femårsperioden resp. 26, 44, 31 och 20. Vid jämförelse med de manliga seminarierna må här, likasom med avseende på motsvarande tal i första klassen, erinras därom, att, på grund av de kvinnliga seminariernas mindre antal, medeltalet elever vid dem även måste vara lägre. — Vid jämförelse mellan de olika åldersgrupperna återfinner man här samma företeelse, som iaktogs vid behandlingen av elevernas ålder i första klassen, nämligen en något högre ålder vid de kvinnliga seminarierna. Under det att högsta antalet elever i någon åldersgrupp vid de manliga seminarierna under tidsskedets två första perioder återfanns hos 18-åringarna och först under den sista perioden flyttades över till 19-åringarna, finner man här under alla tre femårsperioderna största antalet elever befinna sig i 19-års åldern. — Under tidsskedets första femårsperiod uppgick antalet närvarande elever i 18-års åldern till 146, utgörande 22.63 % av hela antalet i andra klassen närvarande elever, varemot 19-åringarnas antal vid samma tid uppgick till 204 eller 31.63 %, vilket såsom nämnt är det högsta procenttalet; 20-åringarnas antal uppgick till 125 (19.38 %), 21-åringarnas antal till 51 (7.91 %) och 22-åringarnas antal till 42 (6.51 %). I ingen av de högre åldersgrupperna uppnådde antalet närvarande elever 5 %. Antalet elever i 17-års åldern uppgick till 5 (0.78 %). — Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, uppgick antalet i andra klassen närvarande elever i 18-års åldern till 137, utgörande 18.90 % av hela antalet i andra klassen närvarande elever, 19-åringarnas antal uppgick till 230 (31.73 %), 20-åringarnas antal till 148 (20.41 %) och 21-åringarnas antal till 83 (11.43 %). I ingen av de högre åldersgrupperna nådde antalet elever upp till 5 %. Antalet elever i 17-års åldern uppgick till 3 (0.41 %).

Såsom en sammanfattning av tabellens innehåll meddelas å sista raden av tabellen procenttalen för de olika åldersgrupperna under hela tidsskedet 1896—1910. Vid de manliga seminarierna uppgick under nämnda tidsskede antalet i andra klassen närvarande 18-åringar till 777 eller 25.43 % av hela antalet vid samma tid närvarande elever i andra klassen. Antalet 19-åringar uppgick till 655 (21.44 %), antalet 20-åringar till 514 (16.83 %), antalet 21-åringar till 356 (11.65 %) och antalet 22-åringar till 193 (6.32 %). Antalet 23-åringar uppgick till 162 (5.30 %), varemot ingen av de högre åldersgrupperna nådde upp till 5%. Antalet elever i åldern 17 år och därunder uppgick till 23 (0.75 %). — Vid de kvinnliga seminarierna uppgick under hela tidsskedet antalet i andra klassen närvarande elever i 18-års åldern till 412 eller 19.57 % av hela antalet närvarande elever i andra klassen. Antalet 19-åringar, den största gruppen, uppgick till 656 (31.16 %), antalet 20-åringar till 426 (20.24 %), antalet 21-åringar till 234 (11.12 %) och antalet 22-åringar till 125 (5.99 %). Ingen av åldersgrupperna däröver nådde upp till 5 %. Antalet elever i 17-års åldern och därunder uppgick till 9 (0.43 %).

Tabell 16 c meddelar uppgifter om de i *tredje* klassen under höstterminerna 1896—1910 vid folkskoleseminarierna närvarande elevernas ålder. Samma företeelser med avseende på de olika åldersgruppernas fördelning möter oss här som i första och andra klassen. Högsta antalen elever såväl vid de manliga som vid de kvinnliga seminarierna återfinnas en årsklass högre upp och under det att största åldersgruppen vid de manliga seminarierna under de två första femårsperioderna återfinnes hos 19-åringarna och först under den tredje femårsperioden hos 20-åringarna, påträffar man vid de kvinnliga seminarierna de största åldersgrupperna under hela tidsskedet hos 20-åringarna.

Vid de *manliga* seminarierna utgjorde medeltalet närvarande elever per år i tredje klassen under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, 53 i 19-års åldern, 35 i 20-års åldern, 24 i 21-års åldern, 19 i 22-års åldern och 11 i 23-års åldern. Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, voro motsvarande medeltal respektive 52, 43, 32, 25 och 10 samt under den tredje femårsperioden, åren 1906—1910, respektive 45, 46, 39, 23 och 13. Märkligt är här 24- och 25-åringarnas ökade antal

under de tre femårsperioderna, uppgående till respektive 8, 11 och 14 samt 7, 7 och 10. Motsvarande företeelse återfinnas dock i ungefär samma grad hos 22- och 23-åringarna i första klassen samt 23- och 24-åringarna i andra klassen och står i samband med den redan förut omnämnda tendensen till åldersstegring vid de manliga seminarierna. — Bättre än genom ovannämnda femårsmedeltal belyses dock förhållandet mellan de olika åldersgrupperna genom procenttalen. Under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, uppgick i tredje klassen antalet 19-åringar till 266, utgörande 30.47 % av hela antalet i tredje klassen närvarande elever, 20-åringarnas antal uppgick till 174 (19.93 %), 21-åringarnas antal till 121 (13.86 %), 22-åringarnas till 97 (11.11 %) och 23-åringarnas antal till 54 (6.19 %). I ingen av de följande åldersgrupperna uppgick elevernas antal till 5 %. Antalet elever i 18-års åldern uppgick till 12 (1.38 %), 17-åringar funnos ej. — Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, uppgick antalet i tredje klassen närvarande elever i 19-års åldern till 261, utgörande 26.88 % av hela antalet i tredje klassen närvarande elever, 20-åringarnas antal uppgick vid samma tid till 215 (22.14 %), 21-åringarnas antal till 161 (16.58 %), 22-åringarnas antal till 123 (12.67 %) och 23-åringarnas antal till 51 (5.25 %). Antalet 24-åringar nådde upp till 55 eller 5.66 %, varemot ingen av de högre åldersgrupperna nådde 5 %. Antalet 18-åringar uppgick till 6 (0.62 %), 17-åringar funnos ej. — Under den tredje femårsperioden, åren 1906—1910, uppgick antalet i tredje klassen närvarande elever i 19-års åldern till 226, utgörande 21.38 % av hela antalet i tredje klassen närvarande elever, 20-åringarnas utgjorde, såsom redan är nämnt, under denna period det största antalet, uppgående till 231 eller 21.85 %, 21-åringarnas antal uppgick till 196 (18.51 %), 22-åringarnas antal till 114 (10.79 %) och 23-åringarnas antal till 67 (6.34 %). Även här, likasom under den andra femårsperioden, nådde 24-åringarnas antal över närmast föregående åldersgrupp och uppgick till 72 (6.81 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde upp till 5 %. Antalet 17-åringar uppgick till 2 (0.19 %) och antalet 18-åringar till 7 (0.66 %).

De *kvinnliga* seminarielärovernas ålder återfinnes i tabellens andra avdelning. Medeltalet per år närvarande elever utgjorde här under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, 33 i 19-års åldern, 37 i 20-

års åldern, 19 i ålden 21 år och 10 i åldern 22 år. Motsvarande tal var under den andra femårsperioden respektive 27, 44, 31 och 16 samt under den tredje femårsperioden respektive 23, 45, 33 och 20. Vid jämförelser med de manliga seminarierna må här, likasom med avseende på motsvarande tal i första och andra klassen, erinras därom, att, på grund av de kvinnliga seminariernas mindre antal, medeltalet elever vid dem även måste vara lägre. Bättre jämförelser än ovannämnda medeltal erbjuda därför procenttalen. Under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, uppgick antalet elever i 19-års åldern till 166, utgörande 27.21 % av hela antalet i tredje klassen närvarande elever, 20-åringarnas antal var här likasom under de båda andra femårsperioderna, såsom redan är nämnt, det dominerande, och uppgick till 183 (30 %), 21-åringarnas antal uppgick till 94 (15.41 %), 22-åringarnas antal till 51 (8.36 %) och 23-åringarnas antal till 35 (5.74 %). I ingen av de övriga åldersgrupperna nådde elevernas antal upp till 5 %. Inga 17-åringar funnos och 18-åringarnas antal uppgick till endast 6 (0.98 %). — Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, uppgick antalet i tredje klassen närvarande elever i 19-års åldern till 136, utgörande 18.23 % av hela antalet i tredje klassen närvarande elever, 20-åringarnas antal, det största, uppgick till 222 (29.76 %), 21-åringarnas antal till 154 (20.64 %), 22-åringarnas antal till 82 (10.99 %) och 23-åringarnas antal till 40 (5.36 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde 5 %. Inga 17-åringar funnos och 18-åringarnas antal uppgick till endast 5 (0.67 %). — Under den tredje femårsperioden, åren 1906—1910, uppgick antalet i tredje klassen närvarande elever i 19-års åldern till 114, utgörande 15.14 % av samtliga i tredje klassen vid de kvinnliga seminarierna närvarande elever, 20-åringarnas antal, det högsta, uppgick till 225 (29.88 %), 21-åringarnas antal till 166 (22.05 %), 22-åringarnas antal till 102 (13.55 %) och 23-åringarnas antal till 48 (6.37 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde upp till 5 %. Inga 17- eller 18-åringar funnos.

Såsom en sammanfattning av tabellens innehåll meddelas i sista raden i densamma de olika åldersgruppernas procenttal för hela tidsskedet 1896—1910. Vid de manliga seminarierna uppgick under denna tid antalet i tredje klassen närvarande 19-åringar till 753 eller 25.96 % av hela antalet närvarande elever i tredje klassen, antalet 20-åringar uppgick till 620

(21.37 %), antalet 21-åringar till 478 (16.48 %), antalet 22-åringar till 334 (11.51 %), antalet 23-åringar till 172 (5.93 %) och antalet 24-åringar till 165 (5.69 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde upp till 5 %. Antalet 17-åringar utgjorde under hela tiden endast 2 (0.07 %) och antalet 18-åringar 25 (0.86 %). — Vid de kvinnliga seminarierna uppgick under tiden 1896—1910 antalet i tredje klassen närvarande 19-åringar till 416 eller 19.73 % av hela antalet närvarande elever i tredje klassen, antalet 20-åringar uppgick till 630 (29.87 %), antalet 21-åringar till 414 (19.03 %), antalet 22-åringar till 235 (11.14 %) och antalet 23-åringar till 123 (5.83 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde upp till 5 %. Inga 17-åringar funnos och 18-åringarnas antal uppgick till endast 13 (0.52 %).

Tabell 16 d meddelar uppgifter om de i *fjärde* klassen under höstterminerna 1896—1910 vid folkskoleseminarierna närvarande elevernas ålder. I denna klass intogos särskilt på senare tiden ej få nyinskrivna elever, nämligen sådana som avlagt studentexamen, vilka jämlikt seminariestadgans § 37 kunna, utan att behöva undergå inträdesprövning, intagas i seminariets fjärde klass. Visserligen intagas elever även i andra och tredje klasserna, men deras antal är i allmänhet, åtminstone i tredje klassen, ej så stort. Sålunda intogos, jämlikt uppgifter i tabell 7 a, under tiden 1896—1910 ett antal av 246 elever i andra klassen, men endast 100 i tredje, varemot i fjärde klassen under samma tid intogos 402 elever. Antalet dylika elever har betydligt tilltagit sedan en särskild studentklass blivit inrättad med höstterminen 1909 vid seminariet i Stockholm och med höstterminen 1910 vid seminariet i Växjö. Förut hade en mängd såväl manliga som kvinnliga studenter på grund av bristande utrymme måst avvisas. Tillkomsten av dessa nya elever synes emellertid ej hava i någon nämnvärd mån inverkat på åldersfördelningen och, då så skett, snarare varit ägnad att sänka åldern än höja den. Så återfinner man i fjärde klassen vid de manliga seminarierna den största åldersgruppen under tidsskedets alla tre femårsperioder bland 20-åringarna, då man, om åldersfördelningen här motsvarat förhållandena i 1:a—3:e klasserna, den största gruppen under den tredje femårsperioden borde hava funnits bland 21-åringarna. Och vid de kvinnliga seminarierna återfinner man under tidsskedets första femårsperiod den största åldersgruppen hos 20-åringarna och först under

andra och tredje femårsperioderna hos 21-åringarna, varemot, om åldersfördelningen här skulle hava motsvarat förhållandena i 1:a—3:e klasserna, de största åldersgrupperna skulle under alla tre femårsperioderna hava återfunnits hos 21-åringarna.

Vid de *manliga* seminarierna finner man de starkaste åldersgrupperna bland 20—24-åringarna, där medeltalet under den första femårsperioden utgjorde resp. 55, 32, 24, 17 och 11, under den andra perioden resp. 50, 43, 29, 24 och 11 samt under den tredje femårsperioden resp. 51, 47, 41, 25 och 13. Bättre än genom ovanstående femårsmedeltal belysas dock förhållandena mellan de olika åldersgrupperna av procenttalen. Under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, uppgick i fjärde klassen antalet 20-åringar till 274, utgörande 30.89 % av hela antalet i fjärde klassen närvarande elever, 21-åringarnas antal uppgick till 160 (18.04 %), 22-åringarnas antal till 122 (13.75 %), 23-åringarnas antal till 86 (9.70 %) och 24-åringarnas antal till 54 (6.09 %). Antalet 25-åringar uppgick till 45 eller 5.07 % och antalet i åldern 28 år eller mer till 49 eller 5.64 %. Övriga åldersgrupper nådde ej upp till 5 %. Under hela tidsskedet funnos inga 17-åringar, 18-åringarnas antal uppgick till 3 (0.34 %) och 19-åringarnas till 21 (2.37 %). — Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, uppgick antalet i fjärde klassen närvarande elever i 20-års åldern till 251, utgörande 26.37 % av hela antalet i fjärde klassen närvarande elever, 21-åringarnas antal uppgick till 214 (22.18 %), 22-åringarnas antal till 145 (15.23 %), 23-åringarnas antal till 120 (12.60 %) och 24-åringarnas till 56 (5.88 %). Antalet 25-åringar uppgick till 45 eller 4.73 %, övriga åldersgrupper nådde var för sig ej upp till 5 %. Antalet 18-åringar utgjorde 2 (0.21 %) och antalet 19-åringar 14 (1.47 %). — Under den tredje femårsperioden, åren 1906—1910, uppgick antalet i fjärde klassen närvarande elever i 20-års åldern till 255, utgörande 22.47 % av hela antalet i fjärde klassen närvarande elever, 21-åringarnas antal uppgick till 236 (20.79 %), 22-åringarnas antal till 204 (17.97 %), 23-åringarnas antal till 124 (10.93 %) och 24-åringarnas antal till 65 (5.73 %). Något högre än detta sistnämnda var 25-åringarnas antal, uppgående till 80 eller 7.05 %. Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde upp till 5 %. Antalet 18-åringar uppgick till 4 (0.35 %) och antalet 19-åringar till 25 (2.20 %).

De *kvinnliga* seminarie-elevernas ålder återfinnes i tabellens andra avdelning. Medeltalen per år närvarande elever utgjorde för de fem största åldersgrupperna, 20—24-års åldern, under den första femårsperioden resp. 36, 32, 19, 11 och 7, under den andra femårsperioden resp. 31, 44, 29, 15 och 10 samt i den tredje femårsperioden resp. 29, 51, 35, 21 och 9. Vid jämförelser med de manliga seminarierna må här, likasom i fråga om motsvarande tal i 1:a—3:e klasserna, erinras därom att på grund därav att de kvinnliga seminarierna äro färre till antalet, medeltalet elever i dessa även måste bliva mindre. Bättre jämförelsepunkter än ovannämnda tal erbjuda därför procenttalen. Under tidsskedets första femårsperiod, åren 1896—1900, uppgick antalet elever i 20-års åldern till 182, utgörande 28.94 % av hela antalet i fjärde klassen närvarande elever, 21-åringarnas antal uppgick till 162 (25.75 %), 22-åringarnas antal till 97 (15.42 %), 23-åringarnas antal till 56 (8.90 %) samt 24-åringarnas antal till 34 (5.41 %). I ingen av de övriga åldersgrupperna nådde antalet elever upp till 5 %. Inga 17-åringar funnos, varken här eller under de båda andra femårsperioderna, 18-åringarnas antal uppgick till 3 (0.48 %) och 19-åringarnas antal till 15 (2.39 %). — Under den andra femårsperioden, åren 1901—1905, uppgick antalet i 4:e klassen närvarande elever i 20-års åldern till 156, utgörande 20.36 %, d. v. s. en femtedel av hela antalet i 4:e klassen närvarande elever, 21-åringarnas antal uppgick till 221 (28.85 %), 22-åringarnas antal till 143 (18.67 %), 23-åringarnas antal till 77 (10.05 %) och 24-åringarnas antal till 48 (6.27 %). Ingen av de övriga åldersgrupperna nådde upp till 5 %. Antalet 18-åringar utgjorde 3 (0.39 %) och antalet 19-åringar 14 (1.83 %). — Under den tredje femårsperioden, åren 1906—1910, uppgick antalet i 4:e klassen närvarande elever i 20-års åldern till 147, utgörande 17.19 % av hela antalet i 4:e klassen närvarande elever, 21-åringarnas antal uppgick till 256 (29.94 %), 22-åringarnas antal till 174 (20.35 %), 23-åringarnas antal till 106 (12.40 %) och 24-åringarnas antal till till 44 (5.15 %). I ingen av de övriga åldersgrupperna gick antalet upp till 5 %. Antalet elever i 18-års åldern utgjorde 2 (0.23 %) och antalet elever i 19-års åldern 20 (2.34 %).

Såsom en sammanfattning av tabellens innehåll meddelas i den sista raden i densamma de olika åldersgruppernas procenttal för hela

tidsskedet 1896—1910. Vid de manliga seminarierna uppgick under denna tid antalet i 4:e klassen närvarande 20-åringar till 780 eller 26.22 % av hela antalet i fjärde klassen närvarande elever, antalet 21-åringar uppgick till 610 (20.51 %), antalet 22-åringar till 471 (15.84 %), antalet 23-åringar till 330 (11.10 %) och antalet 24-åringar till 175 (5.89 %). Antalet elever i åldern 25 år uppgick till 170 (5.72 %). I ingen av de övriga åldersgrupperna översteg antalet 5 %. Antalet 18-åringar uppgick till 0.31 % och antalet 19-åringar till 2.02 %. — Vid de kvinnliga seminarierna uppgick under tiden 1896—1910 antalet i 4:e klassen närvarande 20-åringar till 485 eller 21.56 % av hela antalet närvarande elever i fjärde klassen, antalet 21-åringar utgjorde 639 (28.40 %), antalet 22-åringar 414 (18.40 %), antalet 23-åringar 232 (10.62 %) och antalet 24-åringar 126 (5.60 %). I ingen av de övriga åldersgrupperna nådde antalet upp till 5 %. Antalet 18-åringar utgjorde 0.35 % och antalet 19-åringar 2.18 %.

Tabell 17. Antal i olika klasser under tiden 1896—1910 vid varje särskilt seminarium närvarande elever, fördelade efter ålder.

Under det att tabellerna 16 a—d behandla elevernas ålder i varje klass för varje särskilt år, omfatta uppgifterna i **tabell 17** samtliga åren 1896—1910 och i stället behandlas där varje seminarium särskilt.

I *första* klassen visade sig enligt tab. 17 a vid de manliga seminarierna antalet 17-åringar vara störst vid Lunds seminarium, där det uppgick till 38.85 % eller nära två femtedelar av hela antalet elever i denna klass. En betydande roll med avseende på antalet spelade 17-åringarna även vid Karlstads, Göteborgs och Strängnäs seminarier, där de utgjorde något mer än fjärdedelen, samt vid Linköpings och Uppsala seminarier, där de utgjorde omkring en fjärdedel av hela antalet elever. Jämförelsevis lägst var antalet 17-åringar vid Växjö seminarium, där det uppgick till endast 13.08 %, och därefter vid Luleå seminarium, där det uppgick till 15.79 % av hela antalet elever i första klassen. Även 18-åringarna voro synnerligen ojämnt fördelade på de olika seminarierna. Under det att antalet 18-åringar vid Linköpings seminarium uppgick till 28.35 %, eller betydligt mer än fjärde-

delen samt vid Växjö och Lunds seminarier till respektive 25.64 % och 24.28 % eller omkring fjärdedelen av hela elevantalet i klassen, kom det vid Luleå seminarium ej upp högre än till 7.9 %. Mer jämnt fördelade på de särskilda seminarierna voro antalen 19-, 20- och 21-åringar; starkast voro dessa åldersgrupper representerade vid Växjö seminarium, där de uppgingo till respektive 22.56 %, 12.82 % och 9.23 %, svagast voro 19-åringarna representerade vid Strängnäs seminarium, där deras antal uppgick till 11.15 %, 20-åringarna vid Lunds seminarium med 7.73 % och 21-åringarna vid Linköpings seminarium med 3.67 % av de respektive antalen elever i första klassen. De högre åldersklasserna voro starkast representerade vid de båda norrländska seminarierna och vid Strängnäs seminarium. Vid Luleå seminarium uppgick antalet 22-åringar till 14.47 %, vid Härnösands seminarium till 9.19 % och vid Strängnäs seminarium till 8.37 % av hela antalet närvarande elever i första klassen; vid intet av de övriga seminarierna kom antalet upp till 7 %, lägsta antalet visar Lunds seminarium med 2.43 %. Antalet 23-åringar uppgick vid Strängnäs seminarium till 7.57 %, vid Luleå seminarium till 6.58 % och vid Härnösands seminarium till 6.41 % av hela antalet närvarande elever i första klassen; vid intet av de övriga seminarierna kom antalet upp till 6 %, lägst var det vid Lunds seminarium med 2.21 %. Antalet överåringar, d. v. s. elever i åldern 27 år eller mer, uppgick vid Härnösands seminarium till 6, vid Uppsala seminarium till 5, vid vart och ett av seminarierna i Linköping, Växjö och Karlstad till 3, vid Luleå seminarium till 2 samt vid vart och ett av seminarierna i Strängnäs, Lund och Göteborg till 1; samtliga överåringar uppgingo således till ett antal av 25 eller 0.81 % av hela antalet i första klassen närvarande eleverna. — Vänder man sig till de kvinnliga seminarierna finner man att vid dessa antalet 17-åringar var högst vid Umeå seminarium, där det uppgick till nära 34 % av hela antalet i första klassen närvarande elever; om man härmed jämför det högsta motsvarande procenttalet vid de manliga seminarierna finner man, att vid de kvinnliga seminarierna det högsta procenttalet är något lägre. Vid Falu och Landskrona seminarier uppgick antalet 17-åringar till omkring en fjärdedel av hela antalet elever i första klassen vid de respektive seminarierna; vid Skara seminarium, där antalet var lägst, utgjorde det endast 9.09 %. De fyra följande

åldersgrupperna voro vid de kvinnliga seminarierna något så jämnt fördelade på de olika seminarierna, i allmänhet jämnare än vid de manliga seminarierna. Det högsta antalet 18-åringar återfinns man vid Kalmar seminarium med 37.31 %, det lägsta vid Falu seminarium med 26.26 %, högsta antalen 19-, 20- och 21-åringar återfinns man vid Skara seminarium med respektive 26.04 %, 14.74 % och 6.14 %, lägsta antalen 19- och 20-åringar vid Umeå seminarium med respektive 14.76 % och 6.96 % samt lägsta antalet 21-åringar vid Landskrona seminarium med 4.08 % av hela antalet närvarande elever i första klassen. Även de högre åldersgrupperna äro i det stora hela ganska jämnt fördelade på de olika seminarierna. De högsta relativa antalen 22- och 23-åringar återfinns man vid Falu seminarium med respektive 4.32 % och 3.24 %; det lägsta antalet 22-åringar vid Kalmar seminarium med 2.28 % samt det lägsta antalet 23-åringar vid Umeå seminarium med 2.78 %. Antalet överåringar eller elever i åldern 27 år eller mer, uppgick vid Umeå seminarium till 5, vid Falu seminarium till 4, vid Stockholms och Skara seminarier till 2, vid Landskrona seminarium till 1, varemot ingen dylik fanns vid Kalmar seminarium; samtliga överåringar uppgingo således vid de kvinnliga seminarierna till 14 eller till 0.68 % av hela antalet i första klassen närvarande elever. I de två följande klasserna kan man spåra en på det hela taget liknande fördelning mellan de olika seminarierna med avseende på de olika åldersgruppernas styrka; härvid måste man naturligtvis iakttaga att i andra klassen de åldersgrupper man behandlat i första klassen ligga ett år och i tredje klassen två år högre upp, d. v. s. man måste i andra klassen söka åldersgrupperna ett steg och i tredje klassen två steg åt höger. I den följande undersökningen har avseende blivit fäst vid de tre starkaste åldersgrupperna.

Med avseende på åldersförhållandena i *andra* klassen vid de manliga seminarierna finner man av tab. 17 b, att 18-åringarnas grupp här, likasom motsvarande grupp, d. v. s. 17-åringarna, i första klassen visar den största styrkan vid Lunds seminarium, där den når upp till 39.47 % av hela antalet i klassen, den svagaste gruppen påträffas man däremot här vid Härnösands seminarium med endast 14.06 %; den svagaste gruppen i motsvarande åldersklass fann man i första klassen däremot vid Växjö seminarium, vilket

seminarium även i andra klassen visar en synnerligen svag grupp 18-åringar uppgående till endast 14.74 % och kommande Härnösands seminarium närmast. Starkaste gruppen bland 19-åringarna påträffas vid Linköpings seminarium med 26.86 % och svagaste gruppen vid Luleå seminarium med 13.24 %, starkaste gruppen bland 20-åringarna finner man vid Växjö seminarium med 20.26 %, svagaste vid Strängnäs seminarium med 12.56 % av hela antalet närvarande elever i klassen. Maximi- och minimigrupperna återfinnas således här vid samma seminarier som motsvarande grupper i första klassen. — Vänder man sig till de kvinnliga seminarierna finner man maximi- och minimitalen vid samma seminarier som i första klassen för motsvarande åldersgrupper. Åldersgruppen 18-åringar visar således största styrkan vid Umeå seminarium, där den utgör 33.16 % (17-åringarna i första klassen 33.98 %), minsta styrkan vid Skara seminarium, där den utgör endast 10.23 %, åldersgruppen 19-åringar är starkast vid Kalmar seminarium med 36 %, svagast vid Falu seminarium med 26.02 %; 20-åringarnas grupp däremot visar sig i andra klassen starkast vid Kalmar seminarium, uppgående till 23.75 %, under det att i första klassen 19-åringarnas grupp var starkast vid Skara seminarium; detta sistnämnda seminarium visar emellertid för 20-åringarna i andra klassen ett procenttal, uppgående till 23.72 %, således med en obetydlighet understigande procenttalet vid Kalmar seminarium.

Under behandlingen av åldersgrupperna i *tredje* klassen får man åter flytta sig ett steg åt höger för att påträffa samma elever som i andra och första klasserna. Vid de manliga seminarierna visade enligt tab. 17 c 19-åringarnas grupp, likasom 17-åringarna i första och 18-åringarna i andra klassen, den största styrkan vid Lunds seminarium, där densamma utgjorde 38.85 %, svagast finner man här gruppen vid Luleå seminarium, under det att den motsvarande gruppen i första klassen var svagast vid Växjö seminarium och den motsvarande gruppen i andra klassen var svagast vid Härnösands seminarium. Starkaste gruppen bland 20-åringarna återfinnes vid Linköpings seminarium med 26.27 %, den svagaste vid Luleå seminarium med 15.91 %, starkaste gruppen bland 21-åringarna återfinnes vid Växjö seminarium med 20.28 %, svagaste gruppen vid Strängnäs seminarium med 12.87 %; maximi- och minimitalen återfinnes således här vid

samma seminarier som hos motsvarande åldersgrupper i första och andra klasserna. -- Vid de kvinnliga seminarierna visar sig 19-åringarnas grupp, likasom motsvarande grupper i första och andra klasserna, starkast vid Umeå seminarium med 33.06 %, svagast vid Skara seminarium med 11.31 %; 20-åringarnas grupp visade däremot sin största styrka vid Stockholms seminarium med 33.60 %, under det att motsvarande grupper i första och andra klasserna uppnådde sin största styrka vid Kalmar seminarium, varemot den lägsta styrkan här, likasom i motsvarande grupper i första och andra klasserna, påvisas vid Falu seminarium med 25.38 %; 21-åringarnas grupp slutligen visade, likasom 19-åringarna i första och 20-åringarna i andra klassen den högsta styrkan vid Skara seminarium med 23.76 %, den lägsta vid Umeå seminarium med 12.29 % av hela antalet i klassen närvarande elever.

De rubbningar med avseende på åldersgruppernas inbördes styrka vid de särskilda seminarierna, som man här finner under elevernas gång genom de olika klasserna, te sig således ej så synnerligen stora. De bero huvudsakligen på två samverkande orsaker, dels elevernas avgång i förtid från seminariet dels elevers nyinskrivning i högre klasser. Med avseende på åldersförhållandena i *fjärde* klassen synes här den sistnämnda orsaken böra utöva större inverkan än i de båda föregående klasserna, då studenter, jämlikt seminariestadgans § 37, kunna vinna inträde i denna klass utan föregående inträdesprövning. Att denna omständighet, såsom av tab. 17 d framgår, ej medfört någon synnerlig rubbning i de förut konstaterade förhållandena beror delvis därpå, att, intill dess särskilda studentklasser blivit inrättade, på grund av bristande utrymme endast ett fåtal studenter kunnat varje år intagas. Särskilt visa sig vid de manliga seminarierna åldersförhållandena ej hava blivit i väsentlig mån rubbade. Således företer 20-åringarnas grupp här, likasom i första klassen 17-åringarna, den högsta styrkan vid Lunds seminarium, uppgående till 39.09 %, varemot den svagaste gruppen i fjärde klassen återfinnes vid Luleå seminarium med endast 4.55 %, under det att den svagaste gruppen 17-åringar i första klassen återfinnes vid Växjö seminarium. Grupperna 21- och 22-åringar däremot hade att uppvisa maximi- och minimala vid samma seminarier, som motsvarande grupper i första klassen. Sålunda

hade 21-åringarna den största styrkan att uppvisa vid Linköpings seminarium med 23.90 %, den lägsta vid Luleå seminarium med 9.09 %, och 22-åringarna den största styrkan att uppvisa vid Växjö seminarium med 20 % samt den lägsta vid Strängnäs seminarium med 11.92 % av hela antalet närvarande elever i klassen. — Något annorlunda te sig förhållandena vid de kvinnliga seminarierna; visserligen företedde 20-åringarna här, likasom 17-åringarna i första klassen, sin högsta styrka vid Umeå seminarium med 33.06 %, men det lägsta procenttalet återfanns bland 20-åringarna i fjärde klassen vid Kalmar seminarium med 14.71 %, under det att 17-åringarnas antal i första klassen var lägst vid Skara seminarium; dock förekomma 20-åringarna i fjärde klassen med den näst lägsta procenten (14.92 %) vid sistnämnda seminarium. Liknande är förhållandet med 21-åringarna; under det att dessa, likasom 18-åringarna i första klassen, visade lägsta styrkan (23.94 %) vid Falu seminarium, uppnådde gruppen sin högsta styrka vid Stockholms seminarium med 30.93 %, varemot 18-åringarna i första klassen intogo denna plats vid Kalmar seminarium; detta seminarium kom dock i fjärde klassen närmast det högsta, utvisande 30.80 % av hela antalet närvarande elever i klassen. Vad slutligen angår 22-åringarna återfunnos såväl deras högsta som deras lägsta styrka i fjärde klassen vid samma seminarier, där man finner högsta och lägsta antalen 19-åringar i första klassen; således utvisade Skara seminarium här det högsta antalet med 21.43 % och Umeå det lägsta med 12.37 % av hela antalet närvarande elever i fjärde klassen.

IV. Från folkskoleseminarierna avgångna elever.

Tab. 18—22.

Tabell 18. Utan godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever 1896/97—1909/10.

Tabell 18 meddelar särskilt för manliga och särskilt för kvinnliga seminarier uppgifter angående antalen under vart och ett av läsåren 18 $\frac{96}{97}$ —19 $\frac{09}{10}$ utan godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever. I denna tabell äro upptagna sådana elever som avgått genom döden, så-

dana som jämlikt § 50 seminariestadgan avgått efter avlagd examen såsom småskollärare samt övriga i förtid avgångna elever; till det senare slaget hava räknats sådana som avgått på grund av överansträngning eller sjukdom, sådana som avgått på grund av fattigdom och sådana som blivit förvisade eller avbrutit studierna, emedan de ansett sig mindre lämpliga för lärarkallet.

Vid de manliga seminarierna avgingo ur första klassen genom döden 15 eller 28.30 % av hela antalet ur klassen avgångna; genom döden avgingo dessutom ur andra klassen 13 eller 17.57 %, ur tredje klassen 12 eller 33.33 % samt ur fjärde klassen 8 eller 33.33 % av samtliga ur respektive klasser i förtid avgångna. Alltså avgingo under tiden höstterminen 1896—vårterminen 1910 genom döden tillsammans 48 elever eller 25.67 % av hela antalet i förtid avgångna. — Den i § 50 i seminariestadgan medgivna rättigheten för eleverna att avgå ur seminariets andra klass med betyg över avlagd examen såsom småskollärare hade under tiden 1897—1910 använts av endast tre manliga elever, varjämte en elev dessutom erhållit tillstånd att avgå ur tredje klassen med dylikt betyg. Tillsammans hade således endast fyra elever, utgörande 2.14 % av samtliga i förtid avgångna elever, avlagt småskollärary-examen. — Övriga avgångna utgjorde i första klassen 38 eller 71.70 % av hela antalet ur denna klass avgångna elever, i andra klassen 58 eller 78.38 %, i tredje klassen 23 eller 63.89 % samt ur fjärde klassen 16 eller 66.67 % av hela antalet i förtid avgångna elever. Man finner att antalet »övriga» avgångna elever var starkast i första och svagast i fjärde klassen. Hela antalet »övriga» avgångna uppgick således vid de manliga seminarierna till 135 eller 72.19 % av hela antalet i förtid avgångna elever. — Vid de kvinnliga seminarierna avgingo ur första klassen genom döden 3 eller 9.09 % av hela antalet ur klassen avgångna, ur andra klassen avgingo 2 eller 3.39 %, ur tredje klassen 2 eller 8.69 % samt ur fjärde klassen 7 eller 53.85 % av hela antalet ur klassen i förtid avgångna. Detta procenttal är, om man jämför detsamma med motsvarande procenttal i de föregående klasserna, betydligt högre, men betyder ingalunda någon uppseendeväckande stor dödlighet för den fjärde klassens elever; visserligen är det absoluta dödstalet i denna klass högre än i någon av de övriga klasserna och till och med lika stort som

det sammanlagda antalet avlidna i dessa senare klasser; men procenttalets höga siffra är mindre påverkad härav, än av det låga antalet »övriga» avgångna ur fjärde klassen. — Vid jämförelse av dödligheten vid de manliga och vid de kvinnliga seminarierna visar det sig att långt flera avlidit vid de förra än vid de senare. Vid de manliga seminarierna uppgick nämligen antalet under tiden 1896—1910 avlidna till 48 eller något mer än en fjärdedel av hela antalet i förtid avgångna, under det att antalet vid de kvinnliga seminarierna avlidna uppgick till endast 14 eller något mer än en tiondedel. Man kan härvid anmärka, att det jämförelsevis ringa antal som vid de manliga seminarierna avlagt småskolläraryxamen, bidragit att höja procenttalet för de vid samma seminarier genom döden avgångna, men å andra sidan har det betydande antalet »övriga» avgångna vid dessa seminarier strävat att ändra procenttalet i motsatt riktning. Slutligen kan man anmärka, att det höga dödstalet vid de manliga seminarierna torde bero på det större antalet elever vid dessa seminarier och ej på någon större mortalitet där. Men, även om man tager hänsyn till det högre elevantalet vid de manliga seminarierna, visar sig, relativt taget, dödligheten större där. Vid de manliga seminarierna uppgick elevantalet under höstterminerna 1896—1910 till 8,151 och utgjorde de avlidnas antal 0.6 % härav; vid de kvinnliga seminarierna uppgick elevantalet under höstterminerna 1896—1910 till 6,867 och utgjorde de avlidnas antal 0.2 % härav.

Den genom seminariestadgan § 50 medgivna rättigheten att avgå ur andra klassen med betyg över avlagd småskolläraryxamen visar sig, såsom redan antytts, hava blivit betydligt mer använd vid de kvinnliga seminarierna än vid de manliga. Under det att tillsammans endast 3 elever i andra klassen använt sig av denna rättighet vid de manliga seminarierna, uppgick antalet ur samma klass efter avlagd småskolläraryxamen från de kvinnliga seminarierna avgångna eleverna till ej mindre än 35, vartill komma 11 (mot 1 vid de manliga seminarierna), vilka erhållit tillstånd att avgå ur tredje klassen med betyg över avlagd småskolläraryxamen. Under tiden 1897—1910 hava således tillsammans 46 elever eller 35.94 % av hela antalet i förtid från de kvinnliga seminarierna avgångna eleverna, avgått efter avlagd småskolläraryxamen. Om man fäster sig vid de olika femårsperioder, här ifrågasvarande tidskede omfattar, vill det

synas som om antalen elever, vilka vid de kvinnliga seminarierna avgå ur andra klassen efter avlagd småskollärary-examen, skulle vara i avtagande, ty medan under tidsskedets första femårsperiod tillsammans 23 elever avgå från andra klasser efter avlagd småskollärary-examen, nådde antalet under de båda följande femårsperioderna upp till endast 6 för vardera perioden; antalet från tredje klassen avgångna däremot höll sig ungefär lika under alla tre femårsperioderna.

»Övriga» avgångna, eller sådana som på grund av överansträngning, sjukdom, fattigdom eller annan anledning måst avbryta sina studier, uppgick vid de kvinnliga seminarierna i första klassen till 30 eller 90.91 % av samtliga ur denna klass avgångna, i andra klassen till 22 (37.29 %), i tredje klassen till 10 (43.48 %) samt i fjärde klassen till 6 eller 46.15 % av dem, som i förtid avgått. Hela antalet dylika avgångna uppgår således till 69 eller 53.91 % av samtliga i förtid avgångna. Motsvarande tal var vid de manliga seminarierna 135 (72.19 %). Detta högre tal för de manliga seminarierna står naturligtvis i samband med det högre elevantalet vid dessa seminarier, men även om man fäster avseende härvid, visa de manliga seminarierna ett högre antal. Antalet »övriga» avgångna uppgick nämligen under tiden 1896—1910 vid de manliga seminarierna till 1.7 % men vid de kvinnliga seminarierna till endast 1 % av resp. antal närvarande elever.

Tabell 19. Antal från varje folkskoleseminarium åren 1866—1910 med godkänd avgångsexamen såsom folkskollärare avgångna elever.

Tabell 19 meddelar uppgifter om antalen vart och ett av åren 1866 — 1910 från varje seminarium med godkänd examen såsom folkskollärare avgångna elever. Lika litet här som i föregående tabeller hava medräknats sådana elever, vilka vunnit inträde å seminariet jämlikt seminarie-stadgans § 38. För dessa elever, ävensom för sådana, som utexaminerats från seminariet efter erhållen dispens från ett eller flera ämnen, redogöres här ovan i tab. å sid. 174, kol. 14—16.

Av nedanstående tabeller framgår att under tiden 1866—1910 från folkskoleseminarierna avgått sammanlagt 12,517 däri undervisade elever,